TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Duygu ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2011

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Duygu ARSLAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Erman ARTUN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…../…./2011

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların, kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Duygu ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN
Haziran 2011, 470 Sayfa

Bu çalışmada Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesindeki geçiş dönemleri olan doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve buna bağlı inanışlar, bayram, tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, anonim halk edebiyatı ürünleri ve âşık edebiyatı ürünleri üzerinde durulmuştur

Birinci bölümde, araştırma alanı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Göksun yöresini araştırmadaki amaç, araştırma alanının kapsam ve sınırları, tarihi, nüfusu, sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Göksun halk kültürü ile ilgili olan ikinci bölümde ele alınan konularda, yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin verilmesinin ardından, sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilerin verilmesi, ardından sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere dayalı âdet ve inanışların eski Türk kültürü ile ilişkileri, değerlendirme bölümlerinde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anonim halk edebiyatı ile ilgili olan üçüncü bölümde; manzum, manzum-mensur, mensur anonim halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Her bölümün sonunda biçim ve içerik yönlerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Âşık edebiyatı ile ilgili olan dördüncü bölümde; günümüz Göksun yöresinde âşıklık geleneği hakkında bilgi, geçmişte yaşamış âşıklar ve şiirleri ve günümüzde yaşayan âşıklar ve şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Bu araştırmanın sonucunda, Göksun halk kültüründe, hem orta Asya'nın hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu görülmüştür. Bulduğumuz bu inanç ve pratikler, bölüm değerlendirmelerinde anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göksun, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Pratikler, Anonim Halk Edebiyatı, Âşık Edebiyatı.

ABSTRACT

KAHRAMANMARAŞ PROVINCE PUBLIC CULTURE RESEARCH GÖKSUN DISTRICT

Duygu ARSLAN

Master Thesis, Department of Turkish Literature
Supervisor: Ass. Prof. Dr. Refiye ŞENESEN
June 2011, 470 pages

This research study aims at explaining the birth, marriage, death traditions including the related belives, ceremonies and felicitations, public believes, folk kitchens, floklore, anonymous folk literature products and wandering minstrel literature which are the transition periods in Göksun District of Kahramanmaraş Province.

The first section deals with the folk culture and then after the information coming from the written resources, the information from oral resources is given. Later on, the relations of customs and believes coming from the oral resources and based on this information with old Turkish culture and the evaluation of them are assessed and fixed.

The second section is about the anonymous folk literature. In this section, verse, verse prose, prose anonimous folk literature are examined. At the end of each section, format and content evaluation are realized.

The third section is related to wandering minstrel literature. Some samples of modern and old minstrels, their poems are given related to Göksun environment.

As a result in Göksun folk literature, the traces of the structure of believes and cultures of both Central Asia and Anatolia are reached. These findings are explained in section evaluations.

Keywords: Göksun, Folk culture, Transition Periods, Believes, Practices, Anonymous Folk Literature,Minstrel Literature.

ÖNSÖZ

Kültür, bir milletin tarih boyunca meydana getirdiği maddi ve manevi unsurların bütünüdür ve o milletin kendine has oluşturmuş olduğu değerleridir. Bir milletin dili, sanatı, sosyal hayatı, halk inanışları, gelenek ve görenekleri, kültürün ortaya çıkardığı ve şekillendirdiği, kültürü var eden ve yaşatan unsurlardır.

Kültürler, milletleri var olma nedeni kılarlarken, aynı zamanda da kaynaştırıcı ve birleştirici bir işlevi de yerine getirmektedirler. Kültürün en alt basamağı olan ve en önemli dalını oluşturan halk kültürü ürünleri, toplumsal birlik ve beraberlikte ayrı bir önem arz etmektedir. Halk kültürü ürünleri, Türkiye toplum bireylerinin sahip olduğu inançları, davranış biçimlerini ve değerlerini taşıyan, milli kültürün yansımalarıdır. Milli kültür, toplumun ortak değerlerini ve buna bağlı unsurları içine almaktadır. Bu unsurlar; doğum, sünnet, askerlik, evlenme ve ölüm olaylarından meydana gelen geçiş dönemleri; bayram, tören ve kutlamalar; halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği, anonim halk edebiyatı ürünleri ve âşık edebiyatı ürünlerinden oluşmaktadır.

Toplumun yaşayışı içinde oluşan, halk kültürünü meydana getiren unsurlar, o toplumun inanışı, kültürü, âdet, gelenek ve göreneklerinin birer yansımasıdır. Gelecek kuşaklara aktarılması gereken bu unsurlar, derlenip yazıya geçirilmediği takdirde, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Çalışmamızda, Göksun İlçesi'nde yaşayan unsurları, bire bir kayıt altına alıp yazıya geçirerek yok olmasını engellemeyi ve gelecek kuşaklara bu zengin birikimi aktarmayı amaçladık. Çalışmamızı yaparken yazılı ve sözlü kaynaklardan bilgiler edinmeye çalıştık. Yöre kültürü hakkında, doğru tespitlerde bulunmak adına, kaynak kişi sayısını fazla tutmaya dikkat ettik. Bu sebeple, Türk kültürüne bu açıdan bir katkı sağlayacağımızı düşünüyoruz.

Çalışma sırasında bilgilerine ve tecrübelerine başvurduğum kaynak kişilere, her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve sevdiklerime, süreç boyunca görüşlerini aldığım değerli hocamız Prof. Dr. Erman Artun'a, konunun tespit edilmesinden, çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen uzun süreçte beni yönlendirerek, gerek engin bilgisi gerekse deneyimleri ile her konuda yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN'e sonsuz teşekkür ederim.

PROJE NO: FEF2010YL42

Adana/2011

Duygu ARSLAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……..……..iii
ABSTRACT……..……..iv
ÖNSÖZ……..……..……..……v
KISALTMALAR LİSTESİ……..……xii
TABLOLAR LİSTESİ…….xiv

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler……..……..……..1
1.1.1. Konu…….1
1.1.2. Amaç……..……1
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar……...……..2
1.1.4. Yöntem……..……..2
1.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler…….……3
1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi……..……...3
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri…….……..……...5
1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı……..……..……6
1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı ……..……..……9
1.3. Kahramanmaraş İli Göksun İlçesi'ne Genel Bir Bakış……11
1.3.1. Göksun Sözcüğünün Anlamı…….……..11

İKİNCİ BÖLÜM
KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri…….……..……..……12
2.1.1. Doğum……..……...13
2.1.1.1. Doğum Öncesi……...…13
2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme……..…..14
2.1.1.1.2. Gebelikten Korunma……..…18
2.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması……...…19

2.1.1.1.4. Aşerme……..….23
2.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme……...…24
2.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları……..…27
2.1.1.2. Doğum Sırası……..…...29
2.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum……..….31
2.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama……36
2.1.1.2.3. Çocuğun Eşi……..…….38
2.1.1.3. Doğum Sonrası……..……40
2.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti……..….40
2.1.1.3.2. Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme…….42
2.1.1.3.3. Albasması…….…..44
2.1.1.3.4. Kırk Basması…….….47
2.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan İşlemler……...…..49
2.1.1.3.6. Ad Koyma……..51
2.1.1.3.7. İlk Gezme…….……..54
2.1.1.3.8. Aydaş Çocuk…….….55
2.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk……..……57
2.1.1.3.10. Huy Kesme…….…..60
2.1.1.3.11. Sütten Kesme…….……..61
2.1.1.3.12. İlk Diş/Saç Kesme……62
2.1.1.3.13. Kız Çocuklarında Kulak Delme……...……63
2.1.1.3.14. Göksun Yöresi Doğum İle İlgili Değerlendirme……..64
2.1.2. Evlenme……..66
2.1.2.1. Evlendirme Biçimleri…….66
2.1.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme……...…..69
2.1.2.3. Evlilik Öncesi……...….72
2.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi……...…72
2.1.2.3.2. Kısmet Açma……..74
2.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme……....75
2.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık……...…78
2.1.2.3.5. Nişan……..80
2.1.2.3.6. Nişanlılık……82
2.1.2.3.7. Davet/Okuntu…….84
2.1.2.4. Düğün…….86

2.1.2.4.1. Düğüne Hazırlık…….88
2.1.2.4.2. Bayrak Dikme/Sağdıç……....90
2.1.2.4.3. Çeyiz……..93
2.1.2.4.4. Kına/Kırkım……...95
2.1.2.4.5. Gelin Alma…….98
2.1.2.4.6. Gelin İndirme……...…100
2.1.2.4.7. Özne Övme……..104
2.1.2.4.8. Nikâh/Gerdek…….…..105
2.1.2.5. Düğün Sonrası…….….107
2.1.2.5.1. Baş Günü……..…107
2.1.2.5.2. Gelinlik Etme……..…..109
2.1.2.5.3. Göksun Yöresi Düğün Âdetleri Genel Değerlendirmesi..109
2.1.3. Ölüm…….110
2.1.3.1. Ölüm Öncesi……111
2.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler……...…..111
2.1.3.1.2. Kaçınmalar……..….114
2.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşleri…….….116
2.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler…….116
2.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler…….…118
2.1.3.2.2.1. Ölümün Duyurulması……....119
2.1.3.2.2.2. Ölünün Bekletilmesi……...…120
2.1.3.2.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması.……121
2.1.3.2.2.4. Yıkama ve Kefenleme……...122
2.1.3.2.2.5. Cenazenin Taşınması.…….125
2.1.3.2.2.6. Cenaze Namazı……..…126
2.1.3.2.2.7. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler…...…127
2.1.3.3. Defin Sonrası……..….129
2.1.3.3.1. Cenaze Evi……...…129
2.1.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği……...…131
2.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları……....134
2.1.3.3.4. Yas Tutma/Ağıt Söyleme……...…..135
2.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar.
…….138
2.1.3.3.6. Göksun Yöresi Ölüm Âdetleri Genel Değerlendirmesi...141

2.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar……142
2.2.1. Sünnet……...142
2.2.1.1. Sünnet Töreni ve Kirvelik Kurumu…….143
2.2.1.2. Göksun Yöresi Sünnet Âdetleri İle İlgili Genel Değerlendirmesi...145
2.2.2. Askerlikle İlgili Âdet ve İnanmalar…….…….146
2.2.2.1. Göksun Yöresi Askerlik İle İlgili Âdetlerin Genel Değerlendirmesi.
…….147
2.2.3. Dini Bayramlar…….148
2.2.3.1. Ramazan Bayramı……148
2.2.3.2. Kurban Bayramı……..…..151
2.2.3.3. Göksun Yöresi Dini Bayramlar Genel Değerlendirmesi…….153
2.2.4. Milli Bayramlar……...….153
2.2.4.1. Göksun Yöresi Milli Bayramlar Genel Değerlendirmesi……154
2.2.5. Kandiller……...154
2.2.5.1. Göksun Yöresi Kandiller Genel Değerlendirmesi…….…..155
2.2.6. Kutsal Aylar, Günler…….155
2.2.6.1. Göksun Yöresi Kutsal Aylar, Günler Genel Değerlendirmesi…....157
2.2.7. Bereket Törenleri…….….157
2.2.7.1. Nevruz……..…157
2.2.7.2. Hıdrellez……...158
2.2.7.3. Yağmur Yağdırma Törenleri……...159
2.2.7.4. Koç Katımı Töreni……...162
2.2.7.5. Saya(Kış Yarısı)……...163
2.2.7.6. Göksun Yöresi Bereket Törenleri Genel Değerlendirmesi……..…164
2.3. Halk İnanışları……166
2.3.1. Yatırlarla ve Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar……166
2.3.2. Kurban/Adak……170
2.3.3. Ocaklar…….….172
2.3.4. Nazar/Nazarlık……..…173
2.3.5. Uğur/Bereket……....178
2.3.6. Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar…….180
2.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar……...183
2.3.8. Günlerle İlgili İnanışlar……....186
2.3.9. Rüya İle İlgili İnanışlar…….187

2.3.10. Göksun Yöresi Halk İnanışları Genel Değerlendirmesi…….189
2.4. Halk Mutfağı……...191
2.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları……..192
2.4.2.İçecek Türleri ve Yapılışları…….……..…206
2.4.3. Göksun Yöresi Halk Mutfağı Genel Değerlendirmesi…….207
2.5. Halk Bilgisi…….…207
2.5.1. Halk Hekimliği…….207
2.5.2. Halk Meteorolojisi……212
2.5.3. Halk Matematiği……...……214
2.5.4. Göksun Yöresi Halk Bilgisi Genel Değerlendirmesi……...…215

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ ANONİM HALK EDEBİYATI

3.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri……...….217
3.1.1. Türkü……...….217
3.1.2. Mani……..234
3.1.3. Ninni…….248
3.1.4. Ağıt…….…..252
3.1.5. Tekerleme…….…333
3.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri……...…338
3.2.1. Bilmece…….....338
3.2.2. Atasözü…….343
3.2.3. Deyimler ve Yöresel Sözler……..351
3.2.4. Halk Hikâyesi…….…..359
3.2.5. Alkış-Kargış…….…372
3.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri…….….383
3.3.1. Fıkra……..383
3.3.2. Efsane……...387
3.3.3. Lakaplar……..……...390
3.3.4. Halk Ağzı…….392
3.4. Anonim Halk Edebiyatı Köy Seyirlik Oyunları…….....…394
3.4.1. Köy Seyirlik Oyunları……..…394

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ ÂŞIK EDEBİYATI

4.1. Âşık Edebiyatı……401

4.2. Göksun Yöresinde Âşıklık Geleneği……..402

4.2.1.Geçmişte Yaşamış Âşıklar ve Şiirleri……402

4.2.2.Günümüzde Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri……...…419

4.2.3.Göksun Yöresi Âşıklık Geleneği Genel Değerlendirmesi…….445

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ **446**

KAYNAK KİŞİLER…….……..…...……448

KAYNAKÇA……....454

EKLER…….465

ÖZGEÇMİŞ…….……470

KISALTMALAR LİSTESİ

AB **:** Ana Britannica
ÂH : Âşık Hüdaî
ÂO : Âşık Osman
ÂF : Âşık Figânî
BL : Büyük Larousse
Bkz **:** Bakınız
C : Cilt
ÇÜ : Çukurova Üniversitesi
GA : Göksun Ağıt
GAL : Göksun Alkış
GAS : Göksun Atasözü
GB : Göksun Bilmece
GD : Göksun Deyim
GE : Göksun Efsane
GF : Göksun Fıkra
GKA : Göksun Kargış
GM : Göksun Mani
GN : Göksun Ninni
GS :Göksun Seyirlik Oyun
GT : Göksun Türkü
GTE : Göksun Tekerleme
HAGEM : Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
İA : İslam Ansiklopedisi
KB : Kültür Bakanlığı
KB MİFAD : Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi
KTB **:** Kültür ve Turizm Bakanlığı
Km : Kilometre
m : Metre
MA : Mehmet Ayar
ML : Meydan Larousse
MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

S : Sayı

ss : Sayfa Sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

TFA : Türk Folklor Araştırmaları

THKA : Türk Halk Kültürü Araştırmaları

TTK : Türk Tarih Kurumu

vb : Ve Benzeri

vd : Ve Diğerleri

Yay : Yayınlar

yy : Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Göksun İlçesinin Sayım Dönemlerine Göre Nüfus Miktarı……..……..……6

Tablo 2. Cinsiyete Göre Nüfus Miktarı……7

Tablo 3. İlçedeki Yerleşim Yerleri ve Nüfusları…….….7

Tablo 4. Göksun İlçesinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Ve İlçeler Arasındaki Sıralaması……10

Tablo 5. Kahramanmaraş'ın İlçelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003) ……...11

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Konu

Toplumlar kültürlerini, inanç sistemlerini, örf ve âdetlerini; geçmiş kuşaklardan devralarak, ortak yarattıkları ürünleri de ekleyerek gelecek kuşaklara aktarır.

Halk kültürü ürünleri, Türk toplumu bireylerinin sahip olduğu inançları, davranış biçimlerini ve değerlerini taşıyan milli kültürün yansımalarıdır. Milli kültür, toplumun ortak değerlerini ve buna bağlı unsurları içine almaktadır. Bu unsurlar; doğum, evlenme ve ölüm olaylarından meydana gelen geçiş dönemleri, bayram, tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı ürünlerinden oluşmaktadır. Araştırmamızın konusunu çalışma alanımızdaki halk kültürünün özelliklerinin, Anadolu'da ve Türk dünyasında görülen benzerlikleri, farklılıkları, yaşayan ve değişen yanlarıyla tespit edilerek incelenmesi oluşturmaktadır.

Tezimizin konusunu, gerek kültürel gerekse tarihi açıdan zengin bir yapıya sahip olan Göksun ilçesinde yaşayan halk kültürünün, gelenek-göreneklerinin, törenlerinin, inanışlarının, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı ürünlerinin derlenip incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında derlenen ürünler, Anadolu'nun farklı bölgelerinde ve Türk dünyasında verilen ürünlerle, benzeyen ve ayrılan yönleri bakımından karşılaştırılmıştır.

1.1.2. Amaç

Göksun ilçesi zengin bir halk kültürüne sahiptir. Göksun ilçesi üzerine bugüne kadar bireysel çalışmalar yapılmış olsa da bir monografi çalışmasında olduğu gibi ayrıntılı bir inceleme yapılmamıştır. Zengin bir halk kültürüne sahip olan Göksun ilçesinin, âdetleri, törenleri, halk kültürü ürünlerinin derlenmesi, yazıya geçirilmesi incelenmesi sağlanmıştır. Bunun sonucunda Göksun'un önce Akdeniz kültüründeki sonra da Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesine katkı sağlamaya çalıştık.

Çalışmamız giriş ile birlikte dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü olan birinci bölümde, araştırma konusunun sınırları, amacı ve yöntemi hakkında bilgi

verildikten sonra yörenin coğrafi, tarihi, ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Göksun halkının geçiş dönemleri, bayram, tören ve kutlamaları, inanışları, mutfak kültürü ve halk hekimliği konularında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde manzum, manzum-mensur ve mensur anonim halk edebiyatı ürünleri ile seyirlik oyunlar hakkında bilgiler verilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise Âşık edebiyatı ürünleri ile günümüz Göksun Yöresi Âşıklık geleneği incelenmiştir.

Çalışmamız, sonuç bölümü, kaynak kişiler listesi, kaynakça, ilçe fotoğrafları, ilçe haritası ve özgeçmiş bilgileriyle sona ermiştir.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde, 7 belde ve 53 köy bulunmaktadır. Araştırma alanımız Göksun merkez, merkez mahalleleri ve çevre köylerle sınırlıdır.

Beldeleri: Bozhüyük, Büyükkızılcık, Çardak, Değirmendere, Ericek, Kanlıkavak, Taşoluk.

Köyleri: Acıelma, Ahmetçik, Alıçlıbucak, Altınoba, Arslanbeyçiftliği, Büyükçamurlu, Çağlayan, Çamdere, Doğankonak, Elmalı, Esenköy, Fındıkköyü, Gölpınar, Göynük, Küçüksu, Hacıkodal, Hacımirza, Hacıömer, Hoğtaş, Kaleboynu, Kalesalyan, Kamışcık, Karaahmet, Karadut, Karaömer, Kavşut, Keklikoluk, Kemalpaşa, Kınıkkoz, Kızılöz, Kireçköy, Korkmaz, Kömürköy, Küçükçamurlu, Mahmutbey, Mehmetbey, Mürselköy, Ortatepe, Saraycık, Sırmalı, Soğukpınar, Tahirbey, Temurağa, Tombak, Yağmurlu, Yantepe, Yeniyapan, Yeşilköy, Yiricek, Yoğunoluk.

Araştırma yaptığımız ve kaynak kişilerden faydalandığımız köy ve kasabalar şunlardır:

Göksun Merkez, Düğünyurdu, Karaömer, Kanlıkavak, Yiricek, Sırmalı, Keklikoluk, Taşoluk, Kavşut, Hacımirza, Kömürköy, Koçcağız, Kızılöz, Kınıkkoz, Karamürsel, Bozhöyük, Küçük Kızılcık, Büyük Kızılcık, Acı Elma, Hoğdaş, Yeniyapan, Ali Ağa Çiftliği, Kızılcıksuyu.

1.1.4. Yöntem

Çalışmamızda halk kültürü ürünleri ile ilgili kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır. Gözlem, görüşme,

anket, kılavuz ve çok sayıda kaynak kişiden yararlanma yöntemi ile Göksun halk kültürüne, anonim halk kültürü ürünlerine ve âşık edebiyatı ürünlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Gözlem tekniklerinden, katılımlı gözlem yoluyla araştırma yapılan topluluğun içinde gerekli zamanlarda sağlıklı ve ayrıntılı bilgiler edinmek için bulunulmuştur. Katılımlı gözlemin yanı sıra görüşme tekniğinden de yararlanılmıştır. Kaynak kişilere sorulacak sorular görüşme yapmadan önce hazırlanmış ve sorular açık, anlaşılır bir şekilde kaynak kişileri sıkmadan sohbet havası içerisinde sorulmuştur.

Kaynak kişileri belirlerken yörenin kültürel değerlerini iyi bilen ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerden yararlanılmıştır. Derleme çalışmamızda doğru bilgiye ulaşmak için köyünden hiç ayrılmamış veya kısa süreli ayrılmış, yaşlı, öğrenim görmemiş ya da öğrenimi düşük olan kişilerden yararlanılmıştır.

Derleme esnasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve kamera gibi teknik malzemeler hazır bulundurulmuş, görüntü ve konuşmalar doğru ve doğal şekliyle kaydedilmiştir.

Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan, YÖK Dökümantasyon Merkezi, Ç.Ü. Kütüphanesi, TDK gibi değişik kütüphanelerden yararlanılmıştır.

1.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

Bu bölümde verilen bilgiler, Göksun Kaymakamlığı kayıtlarında yer alan kaynaklardan, Göksun Belediyesinde yer alan kaynaklardan, kaymakamlığın ve belediyenin internet sitelerinden, süreli ve süresiz yayınlardan, Ana Britannica'dan, 100. Yılında Göksun Belediyesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği "100. Yılında Göksun Sempozyumu" adlı etkinlikten çıkan güncel bildirilerden hareketle hazırlanmıştır.

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

Kahramanmaraş'ın en kadîm ilçelerinden biri olan ve birçok medeniyetin izlerine rastlanılan Göksun ile yakın çevresinin bilinen tarihi Asur ve Hititlere kadar dayanmaktadır. Selçuklular zamanında Türklerin eline geçen ve Dulkadiroğulları Beyliği ile Osmanlı döneminde önemli merkezlerden biri haline gelen Göksun'daki tarihi kalıntılar ve buluntular, yazılı kaynaklar ve yeni yapılan

araştırmalara göre bölge, Mama Krallığından, Asur koloni çağından, Hititlerden, Romalılardan, Bizanslılardan, Haçlılardan, Müslüman Araplardan, Memluklardan izler taşımaktadır (Platin Dergisi, K.Maraş Eki: 2011)

1907 yılında Kahramanmaraş iline bağlanan Göksun, çok eski bir yerleşim merkezi olup, tarihinin prehistorik (tarih öncesi) devirlere dayandığı, yapılan kazılar ve buluntulardan anlaşılmaktadır. Yapılan kazılar sonucunda Göksun tarihinin M. Ö. 2500 (Bakır Çağı) yıllarına kadar uzandığı bilinmektedir (www.goksunbelediyesi.gov.tr).

Kilikya ve Amik ovası bölgesi, ilk devirlerden beri insanların göç yolları arasında yer almakta ve geçiş noktası oluşturmaktadır. Ceyhan nehrinin yirmi kilometre kuzey doğusunda bulunan Anavarza ve Göksun, Romalılar devrinde, önemli yol kavşaklarında bulunmaktadır. Anavarza ile Göksun arası, Kozan-Feke-Saimbeyli güzergâhında gösterilmektedir (Alkım, 1949, s. 363-370).

Göksun'un adı orta çağ Bizans tarihinde Cocusuc (Kokusos) olarak ifade edilmekte ve Malatya yolu üzerinde bir şehir olarak tanınmaktadır. Kahramanmaraş'tan Kayseri'ye giden yol üzerinde bulunan ilçeden askerî yolda geçmektedir. Bununla beraber dağlık ve geçilmesi zor olan bu bölgenin dışarıdan istilası çok zordur. Bu özelliğinden dolayı Göksun, mahalli beylerin hâkimiyetinde kalmıştır. XI. asrın ikinci yarısından, Malazgirt Savaşı'ndan itibaren Göksun'da Bizans egemenliği son bulurken, Selçukluların hâkimiyetine kadar olan dönemde, Kilikya Ermenilerinin idaresinde kaldı (Darkot, 1988, s. 812).

1850'de Adan eyaletine bağlı Tacirli aşireti, yaz aylarında Maraş sancağına bağlı Göksun civarındaki yaylalara giderek çadır hayatı yaşarlardı. Göksun, konargöçerlerin uğrak yeriydi. Avşarlar, Ceritler ve Tecirliler Çukurova'da, Ceyhan nehri ile Osmaniye arasında otururlardı. Genellikle geçim kaynakları, tüm aşiretlerde olduğu gibi hayvancılıktı. Yaz aylarında Uzunyayla, Göksun, Pınarbaşı ve Binboğa dağlarına göç ederlerdi (Bayazıt, 2008, s. 23).

Göksun'un bu kadar eski bir tarihe sahip olmasındaki en önemli etken hiç şüphesiz stratejik bir geçiş noktasında bulunmasıdır. Eskiçağ'dan bu yana Orta Anadolu'dan Maraş üzerinden Mezopotamya'ya geçen sarp geçitler üzerinde yer alan Göksun; ticaret yolu (ipekyolu) ve orduların geçişlerine köprü olmuştur. Diğer taraftan Geben, Andırın, Kadirli kanalıyla İskenderun limanına bağlanarak İç Anadolu ve Doğu Karadeniz arasında da bir köprü vazifesi görmüştür. Göksun'un tarih sahnesinde var olmasını mümkün kılan bu özelliği günümüzde de devam etmektedir. Mesela yakında yapımına başlanacak olan ve Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayacak Ordu- İskenderun

otoyolu ile yine bu geçiş noktası özelliğini artırarak devam ettirecektir (Platin Dergisi, K.Maraş Eki, 2011)

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Göksun, daha önce göl olan yerin kuruması ile meydana gelmiş bir arazi üzerine kurulmuştur. Etrafı dağlarla çevrili, çanak şeklinde bir yerleşim yerine sahiptir. Denizden yüksekliği ortalama 1350 metre olan kent ve çevresi genellikle az eğimli alanlardan oluşmaktadır. Göksun ovası, toprak bakımından geniş ve sulanabilir nitelikte olmasına rağmen, yüksek olmasından kaynaklanan sert ve kara iklim koşulları tarımsal üretimi olumsuz olarak etkilemektedir. Ova, kuzeyden Binboğa, batıda Kırdağ, doğuda Kaman Dağları, güneyde Bayrat sırtları ile çevrilidir.

Ulaşım bakımından elverişli bir konumda bulunan Göksun'un çevre yerleşimlerine ve kentsel merkezlere uzaklığı; Kahramanmaraş' a 90 km, Kayseri'ye 200 km, Elbistan'a 65 km, Afşin'e 48 km'dir. Doğu'da Elbistan ve Ekinözü ilçeleriyle, kuzeydoğuda Afşin, güneyde Andırın ve Kahramanmaraş merkez ilçesiyle, batıda Adana iline bağlı Saimbeyli ve kuzeybatıda Tufanbeyli ilçeleriyle çevrelenmiştir. Göksun ilçesinin yüzölçümü 491 km² 'dir.

Göksun, iklimi bakımından Türkiye'nin belki de en ilginç yeridir. Coğrafi olarak Akdeniz iklimi ile İç Anadolu'nun karasal iklimi ve Güneydoğu Anadolu'nun kurak iklimi Göksun'da adeta harmanlanmıştır. Bu özelliği, hem iklimde hem de bitki örtüsünde oldukça kararsız, daha doğru bir ifadeyle kendine özgü bir durumun ortaya çıkmasına sebep oluyor. Bunun en tipik örneği belki de Karadeniz iklimine özgü olan fındığın, Göksun'un Fındıklıkoyak ve diğer birçok köylerinde yetişiyor olmasıdır (Platin Dergisi, K.Maraş Eki, 2011).

Akdeniz iklim kuşağında yer almasına rağmen Toroslar'ın olumsuz etkisi ve yükseltiden dolayı, Göksun' da deniz etkisi görülmez. İlçede yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlı olan Akdeniz yakını dağ iklimi görülür. İlçemizde Akdeniz yağış rejimi görülür. En fazla yağışı kış ve ilkbahar mevsimlerinde, en az yağışı ise yaz mevsiminde alır (Platin Dergisi, K.Maraş Eki, 2011).

1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

a) Nüfus Miktarı:

2007 Yılı adrese dayalı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, DİE'nin kayıtlarında Göksun'un toplam nüfusu 90.558 olarak görülmektedir. Ancak Göksun İlçe Nüfus Müdürlüğü' nün kayıtlarına göre ilçenin toplam nüfusu l08.752 çıkmaktadır (www.goksunkaymakamlıgı.gov.tr)

Tablo 1

Göksun İlçesinin Sayım Dönemlerine Göre Nüfus Miktarı

İLÇENİN SAYIM DÖNEMLERİNE GÖRE NÜFUS MİKTARI (DİE)				
YILLAR	MERKEZ	KÖYLER	TOPLAM	TÜRKİYE GENELİ NÜFUS TOPLAMI
1945	2.200	27.800	30.000	18790174
1950	3.000	28.500	31.500	20947188
1955	3.300	29.700	33.000	24064763
1960	4.000	36.000	40.000	27754820
1965	5.100	47.000	50.200	31391421
1970	6.300	55.700	62.000	35605176
1975	8.400	59.200	67.600	40347719
1980	10.000	62.000	72.000	44736957
1985	12.500	64.000	76.000	50664458
1990	23.000	57.000	80.000	56473035
1997	32.814	46.778	79.592	62606157
2000	36.247	54.311	90.558	---
2007	18.461			

a) Cinsiyete Göre Nüfus:

Göksun İlçe Nüfus Müdürlüğü'nün 2000 yılı kayıtlarına göre, ilçenin toplam nüfusu 108.752'dir.Tespit edilen bu nüfusun, %50.3(54.762)'ü kadın; %49.7 (53.990)'si erkek olarak görülmektedir.İlçemizin cinsiyete göre nüfus miktarı aşağıdaki tabloda çıkarılmıştır (www.goksunkaymakamlıgı.gov.tr)

Tablo 2

Cinsiyete Göre Nüfus Miktarı

YIL	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2007
KADIN NÜFUS	43696	45105	46854	48208	49243	50263	51587	52953	54762	
ERKEK NÜFUS	43552	44889	46152	47532	48784	50051	51130	52259	53990	

(Göksun Nüfus Müdürlüğü kayıtlarından çıkarılmıştır.)

b) Kırsal ve Kentsel Nüfus:

DİE verilerine göre, 2000 yılı genel nüfus sayımında ilçe nüfusunun yaklaşık %40'ının ilçe merkezinde, % 60'ının ise kırsal kesimde yaşadığı görülmektedir

İlçede toplam 53 köy ve 7 kasaba vardır. Yerleşim yerlerinin isimleri ve toplam nüfusları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (www.goksunkaymakamlıgı.gov.tr)

Tablo 3

İlçedeki Yerleşim Yerleri ve Nüfusları

YERLEŞİM YERİ	TOPLAM NÜFUS
Merkez	36.247
Büyük Kızılcık kasabası	5.752
Bozhöyük kasabası	3.011
Çardak kasabası	4.454
Değirmendere kasabası	4.342
Ericek kasabası	7.438
Kanlıkavak kasabası	6.073
Taşoluk kasabası	4.111
Acıelma köyü	51
Ahmetçik	229
Alışlıbucak	179

(Tablo 3 Devamı)

Altınoba	100
Aslanbeyçiftliği	405
Büyükçamurlu	684
Çağlayan	858
Çamdere	142
Doğankonak	78
Elmalı	152
Esenköy	1.610
Fındıklıkoyak	664
Gölpınar	169
Göynük	143
Hacıkodal	684
Hacımirza	415
Hacıömer	308
Hoğdaş	172
Kaleboynu	313
Kalesalyan	328
Karaahmet	169
Kavşut	1.296
Keklikoluk	130
Kınıkkoz	589
Kızılöz	328
Kireç	102
Kömür	480
Küçükçamurlu	508
Mahmutbey	127
Mehmetbey	216
Mürsel	235
Ortatepe	230
Saraycık	155
Sırmalı	86

(Tablo 3 Devamı)

Soğukpınar	189
Tahirbey	132
Temurağa	230
Yağmurlu	245

İlçe ekonomisi ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık, ticaret, inşaat ve sosyal hizmetler, küçük sanayi işletmeleri, ulaştırma, imalat sanayi kollarında faaliyet göstermektedir. İlçenin ekonomik gücü hayvancılık ve ticaretle doğru orantılı olarak gelişmektedir (www.goksunkaymakamlıgı.gov.tr)

1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayınlanan bir çalışmada Göksun ilçesinin bazı sosyo-ekonomik verileri ve bu verilere göre ilçeler içerisindeki sıralaması açıklanmıştır. Bu sosyo-ekonomik verileri ve bu verilere göre ilçeler arasındaki sıralaması açıklanmıştır. Bu sosyo-ekonomik veriler kullanılarak yapılan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre en fazla merkez ilçe gelişmiş olup, Türkiye'deki 872 ilçe arasında 72. sırada, Göksun ilçesi ise 572. sırada bulunmaktadır (Dinçer ve Özaslan, 2004, s. 120).

Göksun, kuruluş tarihi açısından eski dönemlere inmekle beraber, gerekli olan sosyo-ekonomik gelişmeyi yeterince sağlayamamıştır. Özellikle sanayi sektöründe çalışanların oranı ve fert başına genel bütçe gelirleri bakımından, ilçeler arasında son sıralarla yer almaktadır. Devlet Planlama Teşkilatının 2004 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre; Göksun sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından, gelişmişlik indeksi -2 ile 8 arasındaki bir ölçekte, -0,45892 değere sahip olup, Türkiye'deki 872 ilçe içerisinden 572. sırada, Kahramanmaraş'ın ilçeleri arasında ise 4. sırada yer almaktadır (Dinçer ve Özaslan, 2004, s. 120).

Tablo 4

Göksun İlçesinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Ve İlçeler Arasındaki Sıralaması

Sosyo-ekonomik özellikler	Değer	872 ilçe içindeki sırası
Nüfus	76033	175
Şehirleşme oranı (%)	39,76	477
Nüfus artış hızı(%)	4,70	421
Nüfus Yoğunluğu	39	521
Nüfus bağımlılık oranı	65,52	264
Ortalama hane halkı büyüklüğü (%)	6,55	145
Tarım sektöründe çalışanların oranı (%)	78,83	332
Sanayi sektöründe çalışanların oranı (%)	2,11	645
Hizmet sektöründe çalışanların oranı (%)	19,06	473
İşsizlik oranı (%)	9,37	160
Okuryazar oranı	85,15	453
Bebek ölüm oranı	46,81	252
Fert başına genel bütçe geliri (Bin TL)	15015	678
Vergi gelirlerinin ülke içindeki payı (%)	0,00538	438
Tarımsal üretimin ülke içindeki payı (%)	0,11794	258

Tablo 5

Kahramanmaraş'ın İlçelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003)

İlçeler	Gelişmişlik endeksi	872 ilçe içerisinde gelişmişlik sırası
Merkez	1,37067	72
Elbistan	0,26005	236
Afşin	-0,26973	476
Göksun	-0,45892	572
Pazarcık	-0,49233	593
Türkoğlu	-0,52882	613
Nurhak	-0,63777	671
Andırın	-0,69125	707
Çağlayancerit	-0,83395	768
Ekinözü	-0,91649	788

Göksun nüfusunun %88'i okuryazar olup, Andırın ve Elbistan'dan sonra en fazla okuryazar nüfusa sahiptir. Yükseköğretimde mezun olanların oranı bakımından, Kahramanmaraş'ın ilçeleri içerisinde 4. sıradadır. Nüfusun %78'i tarımda çalışmaktadır. Hizmet sektöründe çalışanların oranı %19 ile merkez ilçe ve Elbistan ilçesinden sonra ikinci durumdadır. İmalatta çalışanların oranı %5'tir. Nurhak ve Merkez ilçeden sonra, işsizliğin en fazla olduğu ilçe, Göksun'dur. 2005 yılı, ilçe belediyesi harcamalarına göre, kişi başına 321 tl ile ilçeler arasında birinci sırada yer almaktadır (www.goksunkaymakamlıgı.gov.tr)

Göksun yöresi, kültür çeşitliliği açısından, Türkiye'nin mozaiği görünümündedir. Türk soyunun farklı boylarının, diğer ırk ve inançlara ait insanların bir arada uyumlu ve huzurlu bir şekilde yaşadığı ilçelerimizden biridir. Yöre insanı kendisi gibi olmayan, farkı inanç ve ırklara ait diğer yöre halkına karşı oldukça hoşgörülü ve saygılıdır.

1.3. Kahramanmaraş İli Göksun İlçesi'ne Genel Bir Bakış

1.3.1. Göksun Sözcüğünün Anlamı

Göksun, adı bilinen en eski kaynaklara göre "Kokusus, Cocussus, Kokusun (Göksun)'dur. Kokussus buranın Roma dönemindeki adı olup, Bizanslılar döneminde "Kokson"; Ermeniler zamanında da "Koksen" olarak anıldığı bilinmektedir. Türk-İslam kaynaklarında ise bu yer adı " Köksün" veya "Göksün" şeklinde kullanılmaktadır (www.goksunkaymakamlıgı.gov.tr)

İKİNCİ BÖLÜM

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri

Bir ülkede, bir yörede yaşayan halk, yaşamını daha iyi sürdürebilmek, çevresindeki bireylerle ilişkilerini uyumlu kılabilmek için, birçok ortak ve yaygın davranışlarda bulunur. Bu davranış kalıpları, o toplumun yaşama biçimini, olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklar. Geçmişten günümüze gelinceye kadar, kısaca âdet ve inanmalar diye adlandırdığımız gelenekler, görenekler, örfler, âdetler, töreler, inançlar ve moda, toplumun halk kültürünü oluşturur (Örnek, 2000, s. 131).

Halk kültürünü oluşturan bu ögeler, bireyin gruplarla ve topluluklarla ilişkileri sırasında uyumu ve düzeni sağlar. Birey, toplum içindeki davranışlarında, bu normlara uymayı kendine göre zorunlu bulur. Uyduğunda ödüllendirileceğini, takdir edileceğini, uymazsa cezalandırılacağını, kınanacağını bilir (Örnek, 2000, s. 131).

Bugün uyulan birçok âdet ve inanma kalıpları, eski Türk inançlarının günümüze gelmiş şekilleridir. Halk bu âdet, inanma ve bunlara bağlı pratiklerin, eski gelenekten geldiğini bilmektedir. Bu da bize birçoğu ritüel işlevini kaybetmiş Türk inanç kalıntılarının, âdet adı altında yaşadığını göstermektedir. Eski inançlara dayanan âdet, inanma ve bunlara bağlı pratiklerin bazılarının halk arasında İslamiyetin gereğindenmiş gibi kabul edilip yaşatıldığını görüyoruz (Artun, 1998, s. 4-28).

Geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerle, bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar, bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur (Örnek, 2000, s. 131).

İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her biri kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek, söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir (Örnek, 2000, s. 131).

2.1.1. Doğum

Geçiş dönemlerinin ilk aşaması bilindiği gibi doğumdur. Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da çocuğa büyük değer verilir. Salt çoluk çocuğa karışmak için evlendiğini söyleyenler, azımsanmayacak kadar çoktur. Evlenip çoluk çocuğa karışmak; erkek, özellikle de kadın için çok önemlidir. Dünyaya getirilen her çocuk aile kurumunu güçlendirir. Akrabalık ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan dayanışmayı pekiştirir (Altun, 2004, s. 87).

Doğum, her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Doğum, toplumda ana ve babaya duyulan saygıyı artırır. Dünyaya gelen her çocuk sadece ana babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu sopu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum, ailenin akrabaların, sayısını arttırmaktadır. Özellikle küçük topluluklarda, aileler, nüfuslarının çokluğuyla kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. “Çocuk ocağı tüttürür.” sözü de toplumun, bu konudaki değer yargısını bize açıkça göstermektedir (Santur, 2000, s. 1).

2.1.1.1. Doğum Öncesi

Yaşamın başlangıç noktası olan doğum, yüzlerce âdetin, inanmanın uygulandığı bir dönemdir. Bu âdet ve inanmalar, kadını gebe isteğinden başlayarak etkisi altına alır. Gebe kadının gebeliğinin başlangıcından, doğuma kadar geçen sürede pek çok âdete, inanmaya, geleneğe, göreneğe uyması beklenir (Başçetinçelik, 2009, s. 41).

Doğumla ilgili gelenekler, inanmalar doğum öncesinden hatta evlilikle birlikte başlar. Düğünden sonra eve gelen gelinin kucağına hemen bir erkek çocuk vermek veya yatağında erkek çocuk yuvarlamak, kadının çocuk, hele de erkek çocuk sahibi olması için uygulanan pratiklerdendir (Altun, 2004, s. 87).

Bu dönem, çocuk sahibi olmaya karar verilmesinden başlayarak, doğum olayının başladığı döneme kadar olan bölümü içermektedir (Artun, 2005, s. 2-135).

Doğumla ilgili uygulamalar daha gebelik öncesi dönemde başlar. Gebe kalamayan kadınların gebe kalmaları, erkek çocuğu olmayanların erkek çocuğa kavuşmaları için yoğun faaliyetler olur. Bu faaliyetlerden en önemlisi, bir yatırı ziyaret etmek, orada dilek dilemek ve adak adamaktır (Şişman, 2002, s. 445).

2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Toplumumuzun kırsal kesimlerinde, kadının saygınlık kazanabilmesi için mutlaka çocuk doğurması gerekir. Çocuğu olmayan kadın, kısır kadın kabul edilmekte, hor görülmekte ve kınanmaktadır. Kadının gebe kalamamasındaki kusur yalnız onda aranır. Bu baskıdan kurtulmak için kadın, gebe kalmak ister (Başçetinçelik, 1998, s. 27).

Evlilikten bir süre geçtikten sonra çocuk olmuyorsa, bir takım çarelere başvurulur. Genellikle kadının çocuk sahibi olamadığı düşüncesi hâkimdir. Bundan dolayı tedaviye önce kadından başlanır. Çocuğu olmayan kadınlara kısır, zürriyetsiz, kör ocak isimleri verilmektedir. Çocuğu olmayan erkeğe ise, genel olarak zürriyetsiz denir (Santur, 2000, a:2).

Türklerin hayatında, çocuk sahibi olmak isteyenler, Tanrı'nın rızasını kazanmak için açları doyurur, çıplakları giydirir ve ağzı kutlu kişilerin akışını/duasını dilerlerdi. Dede korkut boylarında da bu inancın örnekleri vardır. O zaman Oğuz beyleri, göğe el açıp yüz tutarak alkış tuttuklarında, Tanrı dileklerini geri çevirmezmiş ve çocuğu olmayanların bu şekilde dilekleri yerine gelirmiş. Yine bu boylarda çocuk sahibi olmak isteyen anaların saçı olarak, "kuru çaylara" su saldığını görmekteyiz (Ergin, 1964, s. 9).

Köylük yerde yaşayan halk, geleneklere bağlılıkları, ekonomik güçlerinin yetersizliği ve ayıp olduğu düşüncesiyle doktora, hastaneye gitmekten kaçınmaktadırlar. Ancak çocuğa gebe kalmak için tıbbi sağaltma yoluna gitmek de günümüzde denenmeye başlamıştır. Hele söz konusu erkek olunca bu çarelerin başında tıbbi sağaltma gelmektedir. Erkekler, doktor kontrolünden sonra kocakarı ilaçlarına başvurmayı, ziyaret yerlerine, yatırlara, kaplıcalara, ılıcalara gitmeyi denemektedir (Altun, 2004, s. 105).

Gaziantep'te evlenmeden sonra aylar geçmesine rağmen kadın gebe kalmamışsa bazı önlemler alınır. Bu önlemlerin başında kadının, aile ebesine baktırılması gelir. Ebe, kadının belini ovalar, kollarıyla arkasından kavrayarak, belini iyice sarsacak biçimde sallar ki buna yerel deyimle "sırhalamak" denir. Mecleme denilen bir tür yakı yapıştırır ve bu yakı kendiliğindne ayrılıncaya kadar belde kalır. Mevsim bahar ise kırdaki çeşitli çiçek ve yapraklar, su içinde kaynatılır, buradan çıkan buhar, tenasül organı çevresine uğrayacak durumda kadın, kabın üstüne oturtulup bekletilir. Bu işleme "tütsü vermek" denir (Güzelbey, 1982, s. 19).

Kahramanmaraş'ta çocuğu olmayan kadın, Malik Ejder türbesine gider, çocuğu olunca da burasını yedi yıl üst üste ziyaret eder (Artun, 2005, s. 2-135).

Kimi zaman, çocuğu olmayan erkek için de tedaviler uygulanmaktadır. Bu, çoğu zaman erkeğin, güçlendirici besinler almasını sağlamaktadır. Bunlar; bal, baharat, sebze ve meyve tohumlarından yapılmış macunlardır (Kudat, 1974, s. 19-20).

b) Göksun Halk Kültürü'nde;

Göksun Yöresinde kısırlığı gidermek için yapılan pratikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Yörede doğum yapmamış kadına "asnık", ya da "kısır" denilir (K.67).

- Yörede çocuğu olan, fakat doğumdan sonra kısa süre sonra çocuğu ölen kadına "tıbıkalı kadın" denir. Tıbıkalı kadınlar, yörede çok da sevilmezler, çünkü bu kadınlar çocuklu evlere gittikleri zaman kapıdan içeri girerken tıbıkasını atmak için eteğini üç kere silkeler ve bunu yaparken " Bismillahirrahmannirrahim, benim derdim bu aileye geçsin." diyerek, bu eve girdikten sonra kendi tıbıkasının o eve geçtiğini düşünür ve doğacak çocuğunun artık ölmeyeceğine inanır (K.3, K.4, K.33).

-Kadının çocuğu olsun diye saman kaynatılır, buğusunun üzerine kadın oturtulur. Bu buğunun kadının döl yatağına iyi geldiğine, iltihabı kuruttuğuna ve samanın iltihabı çektiğine inanılır. Daha sonra kadın yatağa yatırılır ve 1 gün boyunca yataktan kaldırılmaz. Bu şekilde bir hafta sonra kadının hamile kalacağına inanılır (K.2, K.3, K.6, K.38).

-Hamile kalamayan kadını iki ayağından bağlayıp, yukarıya baş aşağı asarlar ve sallarlar. Bu şekilde rahmin aşağı ineceğine ve eğri olduklarına inandıkları rahmin düzeleceğine inanırlar (K.1, K.7, K.26).

- Kısırlığı gidermek için yapılan diğer bir pratik de karın çektirmektir. Keçinin kellesi kaynatılır ve kadının karnına koyulur. Bunun da kısırlığı gidereceğine inanılır (K.3, K.4, K.6, K.8, K.11, K.26)

- Âdetsizken kadın sıcak suya oturtulur, rahimde iltihap varsa, maydanoz, arpa, ısırgan, soğan, saman ve papatya otu kaynatılarak buharına tutulur (K.9, K.15, K.100).

-Ebegümeci adı verilen ot kaynatılır, bulamaç haline getirilir kadının rahmine konulur ya da bulamacına oturtulur (K.11, K.26).

- Gaz lambasının ince yeri rahme sokularak kane cere (pişmiş topraktan yapılan, ağzı ile dibi biraz dar, geniş karınlı kap) içinde getirilen sülük, rahim ağzına gönderilir (K.55, K.71).

- Rahimdeki iltihabı temizlemek için küçük, canlı, kırmızı benekli alabalık hazneye konulur (K.60, K.61, K.65).

- Rahimde kist varsa, ateşe gömülerek pişirilen kabak, püre haline getirilerek rahme konulur (K.64, K.66, K.81, K.89).

- Taze yağda pişirilen yumurta tülbent içine konarak zeytinyağında bekletilir ve hazneye konulur (K.63, K.64, K.65).

- Bezeren yağı (vazelin), ekşi çiriş (dağ pırasası) veya et kütüğünde dövülen siyah etin kazmığı (etin kıyıldıktan sonra kütükte kalan, kazıyarak çıkartılan kırıntıları) tülbende sarılarak döl yoluna yerleştirilir, bunun döl yolunu açacağına inanılır (K.38, K.51, K.76, K.81).

- Kirli koyun yünü arasına konan pişmiş soğan, döl yoluna yerleştirilir, ilişkiye girecek zaman çıkarılır, bu şekle döl yolunun açıldığı düşünülmektedir (K.15, K.27, K.83, K.98).

- Kedi hindi otu, Hindistan cevizi, yedi türlü baharat ve siyah üzüm iyice dövülür, elde edilen karışım üçe bölünüp bir tülbende konulur, zeytinyağının içine konulduktan sonra her gün biri döl yoluna yerleştirilir (K.62, K.63, K.66, K.76).

- Kadının beline cıbar (kırık çıkık tedavisinde kullanılan iç yağı ve karasakız karışımı yakı) veya karasakız vurulur. Bunun düşük yapmayı önlediğine inanılır (K.2, K.10, K.11, K.12).

-Küçük kane cere içine kül topacı ve çaput atılır, bu çaput ispirto ile tutuşturulup cerenin içine konulur. Kadının üç sefer göbeğine, iki sefer beline vurulur (K.37, K.38).

- Sabun rendelenip, yumurta akıyla karıştırılır. Bu karışım beze sarılarak kadının beline bağlanır (K.76, K.83, K.85, K.87, K.89).

- Kaynar suya kıl çul batırılıp, kadının göbeğine sarılır (K.51, K.81).

- Rahmin açık olup olmadığını öğrenmek için sarımsak bulamacı yapılıp hazneye konulur, kadının burnuna koku geliyorsa rahim açık demektir (K.55).

- Rahim ağzı açılsın, çocuğu olsun diye alabalığın başı bir ipe bağlanarak döl yoluna konur (K.55, K.92, K.93).

- Kara kazan ısıtılıp ters döndürülür, alt tarafına kadın oturtulur (K.2, K.71, K.83, K.92, K.100).

- Çocuğu olmayan kadın ay hali görürken, rahim ağzı el muayenesiyle açılır (K.9, K.15, K.83, K.87).

- Kolonyalı pamukla silinmiş ardıçtan çubuk veya tülbende sarılan kibrit çöpü, hazneye doğru sokularak, rahim ağzı açılır (K.9, K.83, K.87, K.96).

- Kadının vücudu güçlensin ve hamile kalsın diye balık yağı veya maydanoz, ayva yaprağı, ısırgan otu, ebe gömeci kaynatılıp aç karnına bir buçuk ay boyunca bu karışımdan elde edilen su, kadına içirilir (K.2, K.3, K.26).

-Sürekli bebeğini düşüren kadın dokuz ay boyunca yatırılır ve yataktan kaldırılmaz (K.2, K.7, K.17, K.19, K.20, K.36, K.70).

-Ebeler, öküzlere yedirilen küşne yapraklarını bulamaç haline getirip, hamile kalamayan kadının karnına sararlar, tüm bu işlemi kadın âdetken yaparlar, âdeti bittikten sonra kadının hamile kalacağına inanılır (K.26, K. 55, K. 61, K. K. 81, K. 100).

-Köyün ebesine kasık çektirilir (K.2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.35).

- Gebe kalmak isteyen kadın, başka bir kadınla sırt sırta gelir, koltuk altlarından kenetlenerek birkaç defa silkelenir (K.4, K.6, K.36, K.55, K.57, K.58).

- Damar eğriliğinden dolayı çocuğu olmayan kadın varsa, kadın yüzükoyun yatırılıp, sağ bacak sol kola, sol bacak sağ kola çapraz bağlanır (K.55, K.60, K.64, K.76).

- Rahmi eğri olanlar, yere oturarak, bacaklarını yanlara mümkün olduğunca açıp, yeri öpmeye çalışır ve bu hareketi gebe kalana kadar tekrar ederler. Ayrıca yapılan bu hareketin, çatı kemikleri esnesin diye normal doğum yapmaya da faydası olduğuna inanılmaktadır (K.17, K.19, K.20, K.70, K.83).

- Kadında rahim eğriliği varsa, kadın çömelterek oturtulur, bu işten anlayan ebe elini yıkadıktan sonra el muayenesiyle eğri olan rahmi düzeltmeye çalışır. Bu olay sonucu rahmin eğriliğinin düzeltilip, kısırlığın giderileceğine inanılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.11, K.55, K.96, K.97).

-Yakınlardaki türbe ya da ziyaretlere gidilir, adaklar adanır, ağaçlara bez bağlanır, gebelik için muska yaptırılıp hocaya okutulur (K.2, K.3, K.7, K.10, K.12, K.26, K.33, K.37).

- Hıdrellezde bez bebek yapıp suya atılır ya da gül ağacının dibine konulur, bu şekilde Tanrı'dan bir çocuk dilenmektedir (K.2, K.19, K.20, K.26).

- Çocuğu olmayan kadın için, yedi hamile bayandan para toplanır, bu para hacca giden kişiye verilir, hacdan takı ve kıyafet alması istenir. Kadın alınan kıyafetleri giyer, takıları takar. Kâbe'den arpa getirtilir, her gün bir tanesi aç karnına kadına yutturulur (K.37, K.38, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.71).

- Erkeklere ise çocukları olsun diye keçiboynuzu yedirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.11, K.15, K.20, K.33)

- Erkek kısırsa, ebe gömeci lapası erkeğin organına sarılır. Ceviz, fındık, fıstık gibi yiyeceklerin erkeğe yedirilmesi tavsiye edilir (K.1, K.55, K.85, K.93).

-Kadın doğum uzmanına gidilir (K.19, K.20, K.27, K.35, K.37, K.70, K.83, K.87).

2.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Günümüzde gebelikten korunmak amacıyla uygulanan tıbbi yöntemler hayli ilgi görmekte ve uygulanmaktadır. Fakat istenmeyen gebeliğin önlenmesinde, var olan gebeliğin sonlandırılmasında, geleneksel yöntemlere de hâlâ başvurulmaktadır. Soyun ve aile adının devamına verilen önem, nüfusun kalabalık olmasıyla ailenin sağlayacağı güç, "Allah verdi, çocuk rızkıyla doğar.", düşüncesi bir araya gelince kültürümüzdeki geleneksel aile yapısı ortaya çıkmaktadır. Toplumumuzda çocuk, hele de erkek çocuk, önemsenmesine rağmen, aileler bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmayı tercih etmekte, aksi durumda da tıbbi yöntemlerin yanında doğum kontrolünü sağlamak, istenmeyen gebeliği sonlandırmak için Anadolu'nun pek çok yerinde birtakım geleneksel pratiklere başvurulmaktadır (Akbulut, 2002, s. 4-5).

Günümüzde kadınlar, evlenir evlenmez hemen çocuk sahibi olmayı istemezler. Aile içerisindeki yerini sağlamlaştırmak, çevrenin kınayıcı baskısına aldırmayarak "Allah verdi." diyerek doğum yapmaktansa kontrol ve sakınma yöntemlerine başvurmaktadırlar (Biçer, 1991, s. 2).

Erzurum'da gebe kalmak istemeyen kadının kedi yavrusunu atın üzengisinden geçirmesi, yılan kabuğu adı verilen bitkinin tütsüsüne oturması, rahime ebegümeci veya yumurta sarısı ile çiriş unundan yapılmış hamuru koyması ile gebelikten korunacağına inanılır (Sezen, 1993, s. 55).

Adana'da gebeliği önlemek için mahalle ebelerine kasık çektirilir ya da hazneye tavuk tüyü sokulurdu (Başçetinçelik, 1998, s. 33).

b) Göksun Halk Kültürü'nde;

- Eskiden yörede "küsüre" denilen iki taş bir kova suyun içerisine konulurdu ve iki taş uzunca bir süre birbirine sürtülürdü. Bu kovadaki su çocuk istemeyen kadına

içirilirdi ve bu şekilde artık o kadının çocuğunun artık olmayacağına inanılırdı (K.2, K.3, K.4, K.6, K.33, K.38, K.61, K.55, K.81, K.100).

- Eskiden kınayı bir suyun içerisinde iyice karıştırıp, bu suyu çocuk istemeyen kadına içirirlerdi. Artık çocuğunun olmayacağına inanılırdı (K.55, K.83).

- Katırtırnağı adı verilen bitki, çocuk istemeyen kadına yedirilir, artık çocuğunun olmayacağına inanılır, eğer daha çocuk doğurmamış kadına yedirilirse onun hiç çocuk doğuramayacağına inanılır. Katırtırnağı yedirilmesinin sebebi, katırın üreyemeyen hayvan olmasının yöre halkı tarafından bilinmesinden ve bu özelliğinin o bitkiyi yiyenlere de geçeceğine inanılmasından kaynaklanmaktadır (K.81, K.85, K.89).

- Çamaşır lastiğini, tavuk tüyü ya da teleğini döl yoluna ilerletip çekerek düşük yaptırılır (K.55, K.76, K.81, K.83, K.85).

- Döl yoluna aspirin konulur (K.33, K.55, K.98, K.100).

- Gebeliğin devamını önlemek için âdet günü geçtiğinde komşuların tavsiyesiyle âdet söktürücü iğne yapılır, kanama olursa gebelikten kurtulmuş olunur (K.9, K.10, K.19, K.20, K.27, K.35, K.70, K.83, K.96).

- Kaynatılıp bir gece bekletilen soğan kabuğunun suyu, düşük yapmak isteyen kadına içirilir (K.12, K.17, K.35, K.55, K.56, K.57, K.87, K.98, K.101, K.102).

-Erkek kendisi korunur (K.19, K.20, K.36, K.37).

-Modern gebelikten korunma yöntemleri kullanılır (K.9, K.10, K.15, K.19, K.2O, K.70, K.83, K.87, K.96).

-Bir daha doğum yapmayı düşünmeyen kadınlar kordonlarını bağlatır (K.9, K.10, K.19, K.20, K.55, K.100, K.101).

2.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Gebe kalmak için uzun zaman bekleyen, çabalar sarfeden kadın, gebeliğin sağlıklı yürümesi için pek çok pratiğe başvurmaktadır. Arka arkaya düşük yapan, karnında çocuk durmayan kadın, bazı dinsel- büyüsel pratikler uygulamaktadır. Çocuk da tıpkı gebe kadın gibi birtakım geçişleri izlemek zorundadır. Bu bakımdan özellikle geçiş sırasını kollayan kötü kuvvetlerden gelecek tehlikelerle karşı karşıya kalıp, çeşitli tedbirlerle korunmaya muhtaçtır (Örnek, 1981, s. 66). Hiçbir neden yokken çocuklarını kaybetmekle çaresizliğe düşen kadınların, çocuk yaşatabilmek için tek seçenekleri dinsel büyüsel işlemlere başvurmaktır (Bağışkan, 1997, s. 165).

Dinamist dünya görüşü sonucu, objelerin pozitif ve negatif bir güç ile yüklü bulunduklarına inanma, insanoğlunu zararlı ve tehlikeli kabul edilen objelerden kaçınmaya ya da savunmaya yöneltmiştir. Aynı görüş, yararlı olarak kabul edilen objelerin de sağlık, mutluluk ve başarı için kullanılabileceği fikrini doğurmuştur. Muskalar, sahibini kötülükten, hastalıktan, felaketten, nazardan koruduğuna inanıldığı gibi; onu bedensel ve ruhsal bakımdan güçlendirip, yetenek ve becerisini de artırdığına inanılmaktadır. Bu yüzden karnında çocuğu durmayan kadın, çocuğunun yaşaması için karnının üstüne muska asar ki muskanın koruyucu, tehlikeyi uzaklaştırıcı gücü olsun. Aynı umarla kadınların karınlarının üstüne, büyüsel şekiller ve kutsal sözler yazdırdıkları da olur (Altun, 2004, s. 109).

Eski Türklerden günümüze kadar, gerek Şamanist Türklerde, gerekse Müslüman Türklerde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için çeşitli pratikler uygulanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar, Urenhalar, çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Çocuğa yaşasın diye Dursun, Yaşar, Ölmezbay, Taştan, Kurç gibi adlar verildiği gibi kimi zaman da kötü adlar verilir. Böylece adı kötü olduğu için ölüm meleğinin gelmeyeceğine inanırlar (İnan, 1995, s. 124).

Çocuğu yaşamayan Başkurtlar da Müslüman oldukları halde ölüm meleğini aldatmaya çalışırlar. Çocuğu doğduktan sonra, ebe eline alıp dışarı çıkar, birkaç ev dolaştıktan sonra çocuğun babasının evinin penceresinden seslenir: "Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim. Satın alan var mı?" der. Pazarlık başlar. Çocuğu, kendi ağırlığında demir verip satın alırlar. Çocuğa Demir yahut Satıpaldı, Satılmış gibi bir ad verirler (İnan, 2006, s. 174).

Anadolu' da çocuğun yaşaması için yapılan işlemler, Orta Asya' daki Türk toplumlarının uyguladığı işlemlerdir. Doğumdan sonra çocuk sokağa ya da cami önüne bırakılır. Oradan birisi çocuğu alır gider, ana baba onu yalancıktan satın alır. Böylece çocuk, geçici olarak ana baba değiştirmiş olur (Boratav, 1974, s. 89).

Gaziantep'te kimi kadınlar gebe kalır; fakat her keresinde çocuk birkaç aylık iken düşer. Bu durumu önlemek için hamama gitmesi yasaklanır. Beline melceme adı verilen bir yakı yapıştırılır. Ağır bir nesne kaldırmaması, hoplayıp zıplamaması, çok yorulmaması gibi bedensel bir eğitime ve rejime bağlı tutulur (Güzelbey, 1982, s. 21).

Samsun'da çocuğu yaşamayan kadın, çocuğu yaşayan kadına, çocuğunu "Sana on kuruşa sattım." diye satar. Daha sonra, yeni doğan çocuğa, çocuğu satın alan kadının çocuklarının giysilerini giydirir (Tahsin, 1969, s. 2213).

Erzurum'da çocuğu yaşamayan aileler, çocuk erkek de olsa, kulağını deler, önce köpek tüyü, sonra küpe takarlar. Böylece çocuğun uzun ömürlü olacağına inanılır (Sezen, 1993, s. 71).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun Yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan pratikler şöyledir;

-Çocuk ölmesin ve yaşasın diye hocaya muska yazdırılır ve çocuğun boynuna asılır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.9, K.10, K.11, K.34, K.35, K.36, K. 50, K.51, K.56, K.65).

-Çocuk hastalığa yakalanmışsa türbeye, ziyaretlere gidilir, kurbanlar kesilir, adaklar adanır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.9, K.10, K.11, K.34, K.35, K.36, K. 50, K.51, K.56, K.65, K.67, K.68, K.69, K.81, K.83).

- Tıbıkalı kadının doğurduğu çocuğun göbek bağı atılmaz, bu bağ çocuğun ya yastığının ya da minderinin içerisine konularak saklanır, ayrıca bu durumda olan çocukların göbek bağlarının içerisi dışarı çıkartılarak, ters çevrilip kurutulur, ya da evde bulunan herhangi bir direğin kovuğunda bir yerde saklanırsa çocuğun, tıbıkadan kurtulup artık ölmeyeceğine ve sağlıklı yaşayacağına inanılır (K.55, K.60, K.61, K.62, K.85).

- Tıbıkalı kadının çocuğunun ölmemesi için yapılan bir diğer uygulama da, kadının akrabalarından birisinin onun bahtına, 'bir yılanın ağzından avını alması' gerektiği düşüncesidir. Eğer yılanın ağzından avı (kurbağa, kuş vs…) alınırsa ve bu av kurutulur ve çocuğun beşiğinin içine ya da yastığının altına konulursa, çocuğun artık ölmeyeceğine inanılır (K.55, K.81, K.97).

- Tıbıkadan dolayı çocuğu ölen kadınlara, doğum yaptıktan sonra çocuğu yaşasın diye eşinden bir parça alınıp tavada kavrulur, "baş yeme eş ye" diyerek kadına yedirilir (K.81, K.85, K.89, K.97, K.100).

- Tıbıkalı çocuk yaşasın diye, doğumdan sonra yedi veya kırk bir tane Fatma adlı kadından toplanan kumaş parçalarından dikilen gömlek, çocuk doğar doğmaz ilk kıyafet olarak giydirilir (K.2, K.3, K.26, K.38, K.51, K.60, K.61, K.66, K.68, K.81, K.85, K.92).

- Çocuğun tıbıkadan dolayı ölümünü önlemek için hamam dili (demirden yapılan anahtar) eritilip, iki başlı topuzlu bilezik yaptırılarak anneye takılır (K.60, K.61, K.62, K.63, K.81, K.83, K 98, K.100, K. 101, K.102)

- Tıbıka için, çocuğu olan bir kadının eline beyaz bir tavuk tutturulur. Tıbıkalı kadına bol bir kıyafet giydirilir. Sağ taraftan bu kıyafetin içine tavuk sokulur. Sol taraftan tavuğun çıkması sağlanır. Eğer bu işlemde tavuk ölürse kadının tıbıkası alınmış olur, ölen tavuk kefene sarılarak gömülür (K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.98, K. 102).

- Daha önceki doğumlarda çocuğu ölen ailelerin, yeni bir çocuğu olunca doğar doğmaz başka bir kadına satılır, bu şekilde çocuğun ölmeyeceğine inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K. 11, K. 26, K.33, K.38, K. 55, K.61, K.81, K.100).

- Sürekli erkek çocukları ölen aileler, son doğan oğlan çocuğunun saçını uzatarak kız gibi görünmesini isterler, bu şekilde aileye musallat olan kötü ruhların aileden uzaklaştırılacağına inanılır (K.3, K.4, K.7, K.9, K.26, K.33, K.37, K.51, K.55, K.62, K.69, K.87, K.101).

- Çocuğu yaşamayan aileler eskiden "uralık**"** uygulaması yapmaktaydılar. Uralık uygulaması için en az yedi komşudan birer parça yün alınır ve bununla doğacak çocuğa yastık, minder veya yorgan yapılır ya da komşu evlerden birer çit (elbise) parçası alınıp, bununla elbise yapılıp çocuğa giydirilirdi. Bu şekilde çocuğun ölmeyeceğine inanılmaktaydı (K.2, K.4, K.6, K.33, K.38, K.81).

- Tıbıkalı çocuğa ölmüş bir kimsenin elbisesi (soyka) giydirildiğinde çocuğun ölmekten kurtulacağına inanılmaktadır (K.81, K.85, K.96).

- Uralık uygulamasında olduğu gibi tıbıkalı kadınlar aynı şekilde yedi komşudan topladığı madeni paraları bir demirciye götürüp bir bilezik yaptırır ve yapılan bu bileziği de cuma namazından çıkan ilk kimseye rica ederek çocuğunun koluna taktırırsa artık çocuğun ölmeyeceğine inanılır (K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.81, K.83, K.85, K.96, K.97, K.100).

- Çocuğunu sürekli düşüren kadınlarda "yılan tıbıkası" olduğu kabul edilir. Eğer kadın hamilelik sırasında, rüyasında karayılan görürse, bu kadında "yılan tıbıkası" vardır. Şayet yılanın ağzından avı alınır da, bu kadının yastığının içine koyulursa, bu illetten kurtulacağına ve artık çocuklarının olacağına inanılmaktadır (K.2, K.4, K.6, K.33, K.38, K.81, K.100).

2.1.1.1.4. Aşerme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Hamileliğin en belirgin özelliği en olmadık zamanda kadının canının bir şey istemesi, aşermedir. Aşeren kadınların ister iyi olsun, ister kötü olsun, aşerdiği şeyin tadına bakması gerekir. Aşerdiği şeyi yemediği takdirde çocukta bir zarar bırakacağına inanılır. Bu nedenle aşeren kadına canının istediği her şey yedirilmeye çalışılır. Her kadın farklı şeylerde yoğunlaşarak aşerir. Eğer ekşi yiyeceklere aşerirse kızı olacağı; tatlı yiyeceklere aşerirse oğlu olacağına inanılır (Biçer, 1991, s. 3).

Türk destanlarında aşerme, olan bir nesneye aşerme değildir. Yeriklenen nesnelerin başında kaplan, arslan, yılan, ejderha, yedi başlı yılan, ayı gibi yırtıcı ve son derece güçlü hayvanlar gelmektedir. Manas'ta, Manas'ın annesi Çıyırdı Hatun'un canı arslan yüreği ve ciğeri çeker. Kazak Türkleri arasındaki Kobılandı Destanı'nda Kobulandı'nın anası Akaruv Bybişe, ejderha, yılan başı, ya da ödüne, arslan yüreğine aşerir, kara taş çiğner (Açа, 1997, s. 78-79). Bu ileride büyük savaşçı olup, halkını düşmanlardan koruyacak olan destan kahramanlarının daha ana karnındayken nasıl bir çocuk olacağıyla ilgilidir (Altun, 2004, s. 112).

Adana ve çevresinde aşeren kadının, ekşi yerse çocuğunun şımarık, yaramaz olacağı görüşünün temelinde, toplumdaki "Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi." tekerlemesinin etkili olduğu görülür. Böylece, gebe kadının, bu tür yiyeceklerden uzaklaşması sağlanmış olacaktır. Gebe kadının izinsiz, başkalarının yiyeceklerinden yemesinin önlenmesi için de, haram yerse çocuğunun hayırsız olacağı görüşü öne sürülmüştür (Başçetinçelik, 2009, s. 57).

Erzincan ve çevresinde bazı yiyecekleri canı isteyip de yiyemeyen kadının çocuğunun sakat doğacağına; canı muşmula isteyen ve yiyen kadının çocuğunun kıllı, zeytin yiyenin çocuğunun gözlerinin siyah; canı tatlı isteyen kadının çocuğunun toplu ve güzel, ekşi isteyenin zayıf ve çirkin olacağına inanılır. Hamile kadın hırsızlama bir şey yerse çocuğunun hırsız olacağı kabul edilir (Küçük, 1987, s. 249).

Erzurum'da yerikleyen (aşeren) kadına, soyulmuş bir elma, üzüm pestili veya ekmek, köpek yalağına sürülür ve ısıtılarak yedirilirse yeriklemesi durur. İlk defa doğum yapan kadın yerikleme zamanı cuma günü Sala (temcit) verilmeden evvel, Allah rızası için iki rekât namaz kılar, kıbleye yönelerek bir fincan zemzem suyu içer ve

içerken “Zemzem içtim, yeriğim geçti.” cümlesini üç defa tekrarlarsa yeriklemesi kesilir ve bir sonraki doğumda da bir daha yeriklemez (Taş, 1996, s. 191).

b) Göksun Halk Kültürü’ nde;

Göksun’ da aşerme ile ilgili yapılan pratikler şöyledir:

- Hamile kadın istediği şeyi yiyemezse, çocuğun eksik ya da gözünün şaşı olacağına inanılır (K.19, K.20, K.20, K.27, K.35, K.56, K.87).

- Anne adayı balık yerse bebeğin gözü güzel, hurma yerse gözleri iri, çağla yerse gözlerinin göv (gök, koyu yeşil, mavi) olacağına inanılır (K.2, K.3, K.4, K.83, K.87).

- Çocukta geniş benler olacağına inanıldığı için anne adayı ciğere el sürmez ya da vişne yenilmesi istenmez (K.55, K.83, K.87).

-Şekerli su ve süt içirilen annenin, sütünün çok olacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K. 4, K. 6, K.9, K.10, K.11, K.12, K.19, K.20, K.26).

- Hamile kadın erik, marul gibi yeşil yiyecekler yerse doğacak çocuğun gözlerinin yeşil olacağına, kara üzüm yerse, gözlerinin kara olacağına inanılır (K.2, K.3, K.27, K.35, K.37, K.81, K.85).

-Anne durduk yere vücudunda bir yeri hızlıca kaşırsa, bebeğin o bölgesinde mor bir ben ya da leke olacağına inanılır (K. 26, K.55).

- Hamile kadın kuş eti yerse, çocuğunun dilli ve konuşkan olacağına inanılır (K.26, K.33, K.37, K.55, K.60).

2.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

a) Türk Halk Kültürü’ nde;

Doğum olayı aileler için kuşkusuz mutluluk vericidir. Hamile olduğunu anlayan kadının artık ilk düşüncesi, bebeğin kız mı yoksa oğlan mı olacağını öğrenmektir. Bebeğin cinsiyeti ailenin istediği doğrultudaysa, bu mutluluk bir kat daha artar. Doğacak bebeğin cinsiyeti dokuz ay boyunca merak konusudur. Günümüzde kadın, ultrasona girerek bebeğin cinsiyetini öğrenebilmekte. Eskiden, doğacak bebeğin cinsiyetini anlamak için bazı pratikler uygulanmaktaydı. Gelenekteki bu pratiklerin hâlâ uygulanmakta olduğunu görmekteyiz (Altun, 2004, s. 118).

Geleneksel kültürümüzde erkek çocuk beklentisi daha fazladır. Bu nedenle, özellikle doğacak çocuğun erkek olması için birtakım pratikler uygulanır. Kadın, hamileyken, vücudunun aldığı şekil, yüzündeki ve davranışlarındaki değişikliklerle, istediği yiyecek ve içeceklerle, çocuğun kız veya erkek olacağı konusunda tahminler yürütülür (Başçetinçelik, 1998, s. 40).

Gebe kadının oğlan ya da kız doğuracağına yorulan belirtilerle işlemlerin büyük bir bölümü büyüsel düşüncenin benzetme ilkesinden kaynaklanmaktadır. Daha çok da kadının gebelik döneminde uğradığı geçici somatik değişimlerle bedeninin, özellikle karın bölgesinin aldığı biçimlerin kalıp benzetmelerini içermektedir. Doğacak çocuğun oğlan ya da kız olacağını öngören işlemlerde, pratiklerde ve tahminlerde erkek ve kadın cinsliğini simgeleyen biçimsel benzetmeler yaygınlık kazanmaktadır. Bu türden işlemler Türkiye genelinde birbirlerini çeşitleyen, tamamlayan, ama temelde aynı görüşü ve yorumu içeren çok sayıda örneklerden oluşmaktadırlar (Örnek, 1979, s. 5).

Tekirdağ'da bebeğin cinsiyetini tahmin etmek için ateşe tavuk ödü atılır. Öd patlarsa oğlan, patlamazsa kız olacağına inanılır. Bebek, annesinin karnına çok tekme atarsa bebeğin erkek olacağına inanılır. Yine bir bardak suya biraz süt damlatılır, süt dibe çökerse oğlan; üstte kalırsa kız olacağına inanılır (Artun, 1998, s. 4-28).

İstanbul'da çocuğun ilk gömleği biçilirken, gömleğin yakası kesilir, gebe kadının koynuna konur, odaya önce erkek girerse, doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (Ilgaz, 1956, s. 1338-1339).

Erzincan ve çevresinde hamile kadın rüyasında silah görürse çocuk erkek; altın veya boncuk görürse çocuk kız olacaktır. Çocuk ana karnında 3.5 aylıkken oynarsa oğlan, geç oynarsa kız; karnın sağ tarafında oynarsa erkek, sol tarafında oynarsa kız; kadının karnı sivri ise doğacak çocuk erkek, yuvarlaksa kızdır (Küçük, 1987, s. 249).

Adana ve çevresinde, gebe kadının yüzünde ve vücudunda olan değişikliklere göre yorumlamalara gidilmektedir. Kadının yüzü güzelleşmişse, göğüsleri pembeleşmişse ve karnı sivriyse oğlu olacağına; yüzü lekelenmişse, kalçası genişlemişse kızı olacağına inanılır. Davranışlara bakıldığında, erkek olması için birtakım uygulamalara gidildiği görülür. Geleneksel kültürde, kız olsun diye fazla bir çaba yoktur; ancak erkek çocuk sahibi olmak bir ayrıcalıktır. Bunun için aileler, doğacak çocuk erkek olsun diye birtakım davranışlarda bulunmaktadır, kadın, hocaya veya ocaklara gitmekte, muskalar yazdırmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 61).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun'da doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme ile ilgili pratikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Âdetin hemen sonunda cinsel ilişkide bulunulursa kız, on ikinci gününden sonra ise oğlan olma şansının fazla olacağına inanılır (K.27, K.35, K.55, K.64).

- Âdetin bitiminde ilk cinsel ilişkide bulunduktan sonra sağ tarafa yatarsa oğlan, sol tarafa yatarsa kız olacağına inanılır (K.9, K.27, K.55).

- Gebe kadın üç aylıkken sırt üstü yatırılır, göbeğinin altında topaklanma olursa kız, olmazsa oğlan olur (K.38, K.55, K.81).

- Doğum sancısı belden başlarsa oğlan, karından başlarsa kız olur (K.27, K.38, K.55, K.66, K.85, K.92, K.93, K.100).

- Hamilelik kızda ağır, oğlanda hafif geçer (K.19, K.20, K.22, K.27, K.55).

- Kız olması için ayaktan asıp silkelerler (K.2, K.3, K.4, K.38, K.55, K.76, K.81).

- Erkek çocuk isteyenler gebeliğin üzerinden kırk gün geçmeden hocaya giderler, hoca oğlan duası okuyup, gebenin göbeğine kalemle yazar. Oğlan isteyene oğlan duası, kız isteyene kız duası yazırılıp karın bölgesine konarak okutulur (K.3, K.4, K.6, K.38, K.81, K.85).

- Gebenin memesinden bir damla süt sağıp, su dolu kaşığa damlatılır. Süt, kaşığın dibinde dağılmadan durursa oğlan, dağılırsa kız olur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.38, K.55, K.61, K.67, K.69, K.96).

- Gebe kadından, paça yapılmak üzere kaynatılmış hayvan kellesinin alt çenesini üst çenesinden ayırması istenir. Çenenin birleşim yerindeki lifler püsküllüyse kız, püskül yoksa oğlan olacağına inanılır (K.38, K.55, K.98).

- Gebe kadına, eline ne olmuş diye sorulur. Kadın, elinin üstüne bakarsa oğlan, içine bakarsa kız çocuğu olacağına inanılır (K.6, K. 81, K.100, K.101, K.102).

- Gebe kadının başına habersizce kül veya tuz dökülür. Bu sırada kadın, ilk tepki olarak burnunu ellerse kızı, ağzını ellerse oğlunun olacağına inanılır (K.55).

-Annenin karnı sivriyse oğlunun olacağına, yaygın ve genişse kızının olacağına inanılır (K.26, K.27, K.33, K.34, K.37, K.51, K.55, K.70, K.83, K.87, K.96, K.100, K.101).

-Annenin canı ekşi isterse kızının olacağına; acı isterse oğlunun olacağına inanılır (K.2, K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K. 12, K.19, K.20).

-Kadına fark ettirmeden, oturacağı iki ayrı yer hazırlanır. Minderlerin altına birine makas, diğerine bıçak konulur. Eğer kadın makas olan yere otururşa kızının olacağına, bıçak konan yere otururşa oğlu olacağına inanılır (K.3, K.4, K.6, K.9, K.11, K.15, K.17, K.19, K.20, K.55, K.81, K.85, K.100).

-Aşeren kadın turşu çok yerse kızı olacağına inanılır (K. 37, K.38, K.55).

-Kadın hamileliği boyunca giderek çirkinleşirse, yüzünde çilleri artarsa bebeğin kız olacağına ve annenin güzelliğini kendisine aldığına inanılır. Eğer anne hamileliği boyunca daha da güzelleşiyorsa oğlunun olacağına inanılır (K.10, K.26, K.27).

-Hamile kadının kalçası genişlemişse kızı olacağına inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.38, K.55, K.81, K.85, K.87).

- Hamilenin karnındaki çocuk arada bir oynuyorsa oğlunun olacağına, sürekli hareket ediyorsa ve oynuyorsa kızının olacağına inanılır (K.38, K.55, K.101).

- Eğer doğacak çocuk kız ise, annenin karnının doğuma yaklaştıkça küçüleceğine, erkekse aynı kalacağına ya da büyüyeceğine inanılır (K.60, K.61, K.62, K.67, K.68).

- Hamile kadın rüyasında önceden tanıdığı ölmüş bir erkek görürse oğlunun olacağına, ölmüş bir kadın görürse ve onun kendisine herhangi bir şey verdiğini görürse kızının olacağına inanılır (K.38, K.55, K.66, K.69, K.70).

2.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/ Uygulamaları

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Gebe kadının bir takım kaçınmaları vardır. Bu kaçınmalara Anadolu'nun her yerinde rastlanmaktadır. Çocuğun anne karnındayken bir takım olumlu veya olumsuz davranışlardan etkilenmesi söz konusudur. Gebe kadın, doğacak bebeğin olumsuzluklardan etkilenmemesi için bazı eylemlerden kaçınır, bebeği olumlu etkileyecek bazı eylemler uygular (Artun, 2005, s. 2-144).

"Allah'ın verdiği çocuğu" kendi bedeninde besleyen hamile kadınla çocuğu arasında fiziksel ve duygusal anlamda sıkı bir bağ bulunmaktadır. Anneyle karnındaki çocuğun yazgısal bir birlikteliği olduğuna Anadolu'nun her yerinde inanılmakta; inanışlar doğrultusunda annenin kendini ve geleceği olan çocuğunu ilgilendirdiği düşünülen birtakım olumlu ve olumsuz davranış kalıpları oluşmaktadır. Hamile kadının

baktıklarıyla, yedikleriyle ve yaptıklarıyla çocuğu arasında kaçınmalar ve uygulamalar karşıtlığı içinde, ilişkiler kurulmaktadır. Bu davranış kalıpları içinde hamile kadın, çirkin insanlara, cenazeye, ayıya, yılana, tavşana, maymuna, deveye bakmaz; çocuğun benzemesi istenen güzel insanlara, aya, aynaya, denize bakılır (Altun, 2004, s. 114).

Kandıra Türkmenlerinde çocuğun güzel olması için aşerme döneminde güzele bakılır. Gözleri mavi olsun diye denize bakılır. Çocuk kara gözlü olsun diye zeytin yenir. Çocuğun çirkin olmaması için gebe kadın ayıya, maymuna, deveye baktırılmaz. Çocuğun benzi sarı olur diye, gebe kadın, cenazeye baktırılmaz (Altun, 2004, s. 115).

Tekirdağ'da doğum yapacak kadının doğum anında en son neye bakarsa bebeğinin ona benzeyeceğine inanılır. Çirkin kişilere bakmaktan kaçınılır. Gebe kadın ölü evine gitmez, doğacak çocuğun hastalıklı olacağına inanılır. Tekirdağ'da doğacak çocuk güzel olsun diye yapılan uygulamalar şöyledir: Güzel kimselere bakılır, gül koklanır, doğacak çocuk güzel olsun diye yumurta üstüne oturtulur (Artun, 2008, s. 250).

Adıyaman' da gebe kadın tavşana bakarsa çocuğunun dudağı kesik, yarık, yırtık olur. Elazığ' da gebe kadın yılana bakarsa çocuğu çok soğukkanlı olur. Bartın'da gebe kadın yeni doğmuş aya bakarsa, çocuğu güzel olur. Artvin'de gebe kadın eşek anırırken kulaklarını tıkamazsa çocuğunun kulakları uzun olur. Gebe kadın bilmeksizin altında kurbağa bulunan bir taşın üzerine otururbut, çocuğu patlak gözlü olur (Örnek, 1979, s. 84-92).

Darende ve çevresinde hamile bir kadın, un konulan bir kabın veya oklavanın üzerinden atlamaz. Atlarsa doğum yapamayacağına inanılır (Uslu, 2004, s. 92).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

-Kadın patlıcan yemeği yerken, vücudunda bir yerini eli ile kaşırsa, doğacak çocuğun o yerinde mor bir leke olacağına inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K.26, K.38, K.51, K.55, K.66, K.76, K.81, K.89).

-Çok acı ve ekşi yiyeceklerin gebe kadına yedirilmemesine dikkat edilir. Bu yiyeceklerin anneyi rahatsız edeceğine inanılır (K.9, K.10, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.55, K.98).

-Gebe kadın çocuğu güzel olsun diye etrafındaki güzel kızlara uzun uzun bakar ve içinden, doğacak çocuğunun ona benzemesini ister (K.26, K.27, K.35, K.36, K.51, K.56, K.62, K.69).

-Bebek iyi huylu olsun diye anne haram lokma yemez, harama bakmaz (K.10, K.11, K.33, K.38, K.61, K.62, K.67, K.67, K.69, K.89, K.92, K.93).

-Bebek kara kaşlı, kalem kaşlı olsun diye kaşlarının üzerinden kalem çekilir, yanakları al al olsun diye yanaklarına gül suyu sürülür (K.9, K.10, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.38, K.55).

- Hamile kadın yeşillik çok yerse çocuğun yeşil gözlü olacağına inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.33, K.38, K.55, K.67, K.81, K.100).

-Gebe kadına çiğ et yedirilmemesine dikkat edilir, bunun bebeğe zarar vereceğine inanılır (K.55, K.60, K.66).

- Gebe kadının sakız çiğnemesi ve çekirdek çitlemesi, çocuk çenesiz olur diye uygun görülmez, yasaklanır (K.26, K.33, K.38, K.70, K.71).

- Gebe kadın, bir kimsenin uzuv eksikliğiyle alay ederse doğacak çocukta da bu eksiklik olur, korkusu vardır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.27, K.33, K.38, K.37, K.51, K.56, K.69).

- Gebelik esnasında karnında deri çatlağı olmasın diye gliserin yağı sürülür, doğum kolay olsun diye yürüyüş yapılır (K. 15, K.19, K.20, K.36, K.70, K.87, K.96).

- Gebelik esnasında ve lohusalıkta kırkı çıkıncaya kadar bebeğin ve annenin ömrü kısalır diye saçı kesilmez, fotoğraf çektirilmez (K.33, K.38, K.60, K.66, K.81).

-Sağlık kuruluşlarına kontrol için gidilir (K.9, K.10, K.15, K.19, K.20, K.27, K.36, K.70, K.83, K.87).

2.1.1.2. Doğum Sırası

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Evlilik, çocuk sahibi olma isteği, hamile kalma, hamilelik derken doğum. Dünyaya bir canlının gelmesiyle duyulan eşsiz heyecan. Hemen her toplumda çocuk, özellikle de ilk çocuk, geldiği çevreye, başta ailesine büyük bir mutluluk getirir. Aylar süren hazırlıklar sona ermiş, çocuk "hayırlısıyla" doğmuş, anne de "kurtulmuş" tur. Çocuk, anne babanın ilk çocuğu, ailenin ilk torunuysa yapılan hazırlıklar, doğuma yüklenen anlam daha bir farklıdır (Altun, 2004, s. 125).

Kadınların doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmalarını sağlamak için bir dizi çare, inanma ve uygulama, doğum olayı çevresinde kümelenmiştir. Doğumla ilgili faaliyetler ve olgular birbirine fonksiyonel olarak

bağlanmıştır ve bir bütünü oluştururlar. Doğumun kimin evinde olacağı bellidir. Doğum yardımında ebenin ve diğer kadınların rolleri kültür tarafından belirlenmiştir. Doğum yapma pozisyonu da yine kültür kalıpları tarafından tayin edilmiştir (Elmacı, 2002, s. 337).

Erzurum'da ilk çocuğun doğumu, eşlerin çocuk yapma gücüne bir ölçü olması bakımından merak ile beklenmekte ve doğan çocuk kız ya da erkek, ailede sevinç yaratmaktadır. Eğer ilk çocuk kız ise ikinci doğum da aynı ilgi ile beklenmekte, ikinci çocuk erkek olduğu takdirde, bundan sonraki doğumlar anne-baba da dahil, hane halkında ilgi uyandırmaktadır (Eserpek, 1979, s. 117).

Adana ve çevresinde; çocuğun giysileri, yatağı, aynı bir kız çeyizi gibi doğumdan önce renk renk hazırlanır. Eğer doğacak çocuk ilk çocuksa, bu hazırlıkların büyük bir kısmını kızın annesi yapar. Yatacağı beşiği veya karyolası yatak, yorgan ve çarşaflarla hazır bir duruma getirilir (Başçetinçelik, 2009, s. 65).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

- Çocuk için pamuklu bezden, alt bezleri dikilir. Bez basmadan dikilen önü düğmeli fistan, mermerşahi denilen ince pamuklu kumaştan yapılan köynek (gömlek), bebeğin başına örtülecek olan üçgen tülbent, patiska bezden kundak, muşamba ve kolları sarmak için üçgen kuşak hazırlanır. Eskiden muşamba zor bulunduğundan dolayı, bal mumu tavada eritilerek, bir veya iki beze sürülürdü. Bu bez, muşamba vazifesi görürdü, bebeğin ıslaklığı, kıyafetlerine geçmesin diye kullanılırdı (K.2, K.3, K.33, K.38).

- Genellikle bebekle ilgili olan tüm bu hazırlıkları, bebek doğmadan önce gerekli olan tüm eşyaları gelinin annesi yapar. Bebek doğduktan birkaç gün sonra, kızının evine doğum hediyesi olarak gönderir. Hediyeyi getirene, küçük bir hediye verilir. "Beşik" adı altında gelen bu hediyeler, kaynana tarafından konu komşuya gösterilir. Bu hediyeler gelinceye kadar doğumda kullanılacak bez ve çocuğa gerekli olan bazı kıyafetleri kaynana hazırlar (K.26, K.27, K.33, K.38, K.61, K.81).

- Beşik, üstü beyaz tülle ya da tülbentle örtülür. Bunun, çocuğu mikroplardan ve tozdan koruduğuna inanılır (K.15, K.26, K.38, K.55, K.81, K.98, K.100, K.101, K.102).

-Doğacak çocuk adaklıysa, yeni olan hiçbir eşya alınmaz, komşudan ve akrabalardan kullanılmış eşyalar alınır. Yedi yıl boyunca saçı kesilmez ve yeni giysi alınmaz (K.33, K.38, K.55, K.60, K.61, K.63, K.64, K.68, K.81, K.93, K.101).

-Doğumu ebeler yaptırır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.10, K.26, K.33, K. 38, K.61, K.81, K.89).

-Doğum için hastanelere gidilir (K.9, K.15, K.19, K.20, K.36, K.38, K.70, K.87, K.96).

2.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/ Doğum

a) Türk Halk Kültürü' nde;

İlk çocuk büyük bir heyecanla beklenmekte ve çocuğun ihtiyacı olan hazırlıklar zevkle yapılmaktadır. Her iki aile de bu hazırlıkta üstlerine düşeni yapmaktadır. En çok da anne hazırlık yapar. Doğuma hazırlık, zenginlikle, fakirlikle, görgü ve bilgiyle ilgili olduğu için hazırlıklar her dönemde ve her yerde değişik değişik olmaktadır. Doğacak çocuğun cinsiyetine göre köylerde farklı hazırlıklar yapılmaktadır. Erkek çocuk için süse çok kaçılmaz, mavi renk tercih edilir. Kızların eşyaları cicili bicili, oyalı, tongullu olur (Altun, 2004, s. 126)

Gebe kadının sancısıyla birlikte doğum hazırlıklarına başlanır. Biyolojik bir olay olan doğum, hayatın geçiş evrelerinden biridir. Doğum olayının gerçekleşmesi sırasında doğum odasında ve doğum anında birçok âdet ve inanma uygulanır. Uygulanan pratiklerde doğumun kolay olabilmesinin amaçlanmasının yanında doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması gerekmektedir (Başçetinçelik, 1998, s. 47).

Doğumu kolaylaştırma amacına yönelik uygulamalar ve inanmalar başlıca iki öbekte toplanmaktadır: Akılcı olanlarla, akıldışı olanlar. Doktora, ebeye başvurma, doğum öncesi sık sık yürüyüş yapma, temizlik kurallarına uyma gibi yaygın, akılcı uygulamaların yanı sıra, örneğin doğum sırasında "kilitli kapıları, dolapları açma", "örgülü saçları çözme", "dilenciye sabun verme", "silah atma, sıkıları boşaltma" gibi büyünün "analoji" ilkesi alanına giren çok sayıda uygulama geliştirilmiştir. Öte yandan, doğum sırasında çocuğun rahimden sökülüp gelmesi için kadını sallamak, baş aşağı çevirmek, kollarından tutup sallamak gibi sağlığı tehlikeye atıcı nitelikteki uygulamalara ve işlemlere de rastlanılmaktadır (Örnek, 1979, s. 6-7).

Doğum yapacak kadının sancıları geldiği zaman, doğum odasına götürülmekte, odaya gelinin en yakınları, annesi, bacısı, yoksa komşusu alınmaktadır. Erkekler doğuma asla alınmadığı gibi, zorunlu değilse kayınvalide de alınmamaktadır. Odada ebeden başka, iki üç kişinin bulunması yeterlidir. Eski evlerde ayrı odalar

olmadığından, doğum yapacak kadın, tuvalet önüne, kapı aralıklarına götürülmekteydi. Doğum sırasında bol sıcak su, çarşaf, leğen, sabun, jilet, makas, eldiven, ip kullanılmaktadır (Altun, 2004, s. 126).

Doğumun kolay geçmesi için Anadolu'nun hemen her bölgesinde "Meryem Ana Eli" ve "Fadime Ana Eli" denen bitki kurutularak suyu içilmektedir. Bu bitkinin suyunun döl yatağını açacağına ve doğumun kolay geçmesini sağlayacağına inanılmaktadır. Rumeli Kavala göçmenleri arasında, İstanbul'da, Balıkesir'de, Zile'de, Çorum'da, Maraş'ta, Erzurum'da, Sivas'ta, Sinop'ta Fadime Ana Eli otu uygulaması yapılmaktadır. Ebe kadın doğum yaptırırken; "El benim el değil, Fadime Ana'nın Eli'dir." der. Böylece Fadime Ana'nın doğum yaptırdığına inanılır (Uçar, 1976, s. 149-152).

Anadolu Türklerinin geleneklerinde, oturarak, diz çökerek, çömelerek, yatarak, elleriyle ipe asılarak yapılan doğum teknikleri vardır. Bunların da gebe kadının duruşlarına, kullanılan aygıtlara, yapılan hareketlere göre ve bölgeden bölgeye ayrıntılarda farklar ve çeşitlemeleri vardır. Doğumun kolay olmasını sağlamak için gebe kadını yürütme, vücudunun belli yerlerini ovma gibi tedbirlere başvurulur (Boratav, 1973, s. 180).

Erzurum'da doğumun nerde ve nasıl yapılacağı iki ay öncesinden kararlaştırılır. Köylerde veya merkeze uzak yerleşim yerlerinde doğum, köy ebesi veya sağlık ocağının ebesine yaptırılır. Günümüzde ise köyde olsun, merkezde olsun, doğumların çoğu hastanelerde, doktor gözetiminde yapılmaktadır. Doğum yapacak kadına, eritilmiş tereyağın içine konan bal veya şekerle hazırlanan içecek içirilir. Doğum geç veya güç olursa; gebe kadın, bir arabaya bindirilerek taşlı ve engebeli yollardan geçirilir. Oturup kalkma ve bacak hareketleri yaptırılır. Gebenin kulağına ezan okunur. Gebe kadın, buğuya, sıcak suya tutulur. Eğer çocuk ters gelirse; gebe kadın bir kilim veya battaniye arasına konarak sallanır (Taş, 1996, s. 197).

Darende ve çevresinde, doğum sancısı çeken bir kadının yanında bulunan bir diğer kadın, evine tekrar geri dönerken, doğum hastasının çekmiş olduğu sancı benimle birlikte gelip bana geçmesin diye tülbent, mendil veya çorabını hastanın yanında bırakır (Uslu, 2004, s. 92).

Adana ve çevresinde doğum olayının hemen ardından müjdeci, babaya haber verir; para ya da hediyeden oluşan müjdeliğini alır. Doğumdan sonra yapılan bir diğer uygulama da mevlit okutma ya da kurban kesmedir. Yörede genellikle, mevlit

okutulmaktadır. Çocuk adaklıysa, anne-baba uzun bir beklemeden sonra çocuk sahibi olmuşsa, kurban keserler (Başçetinçelik, 2009, s. 70).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde doğum hazırlığı ve doğum olayıyla ilgili yapılan hazırlıklar şöyledir:

- Sancı başladığında evin büyükleri, genelde eltiler, mahallede ya da köyde bilinen ebeyi veya eli yakışan birini hemen çağırırlar. Ebe, alttan muayene ederek, rahim ağzının genişliğine göre doğumun yakın olup olmadığına karar verir. Büyük yenge varsa, doğuma yardım da eder. Konu komşuda, bu işi yapabilecek biri varsa yardıma çağrılır. Bir problem olmazsa doktora gitmek pek tercih edilmez, son dakikaya kadar beklenir (K.38, K.55, K.81, K.89).

- Yere döşek serilir, üstüne muşamba veya naylon konulur. En üste eski çarşaflardan hazırlanan bez serilir. Bezin üzerine de elenmiş ve ısıtılmış toprak konulur. Ilık su, kızdırılıp soğutulmuş zeytinyağı, makas, makasın üzerine dökmek için kolonya, iplik, pamuk, göbek tozu (penisilin tozu), kol bezi, kundak bezi gibi doğumda gerekli olan malzemeler hazırlanır (K.38, K.55, K.81, K.89).

- Gebe kadın, doğum odasına kimlerin girmesini isterse, odaya onlar girer. Başkası sokulmaz. Evin erkekleri, doğum sırasında yakınlarının evine giderler. "Bugün sizin misafiriniziz.", diyerek, doğum olayından dolayı geldiklerini söyleyemezler, utanırlar (K.38, K.55).

- Eskiden gebe kadının doğumu yaklaştığında beline "Fadime Ana kuşağı" denilen, bezden yapılmış bir kuşak bağlanır, bu şekilde doğumun daha kolay geçeceğine inanılırdı. "Fadime Ana" çok sayıda kadına doğum yaptıran ebe kişidir, yörede çok eskiden yaşadığı kabul edilen efsanevî kişiliği olan birisidir, bu şekilde bağlanan o temsili kuşağın, onun her doğumda kadınların beline bağladığı kuşağı olarak kabul edilir. Ayrıca bu kuşak, doğumdan sonra çocuğun kundağına ya da beşiğine de bağlanır, bebeği kötülüklerden koruduğuna inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55, K.66, K.81, K.92, K.93, K.96, K.97).

- Gebe kadının saçları örgülüyse, doğum kolay olsun diye örgüsü sökülür(K.38, K.55).

- Doğum sancısı bağda, bahçede, tarlada başladıysa ve kadın yalnızsa uygun bir yere uzanır, dişlerini sıkarak doğumu kendi başına yapar (K.2, K.3, K.6, K.33, K.38, K.55, 81, K.100).

-Doğum odasına bekâr kız ve henüz çocuğu olmamış kadın, doğumdan korkmasın diye alınmaz (K.38, K.55).

Doğum olayını kolaylaştırmak için yörede şu pratikler yapılır:

-Doğumu kolay geçsin diye kadına tereyağı eritilip, içirilir(K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.38, K.55, K.81).

-Sancısı azalsın, çok acı çekmesin ve doğumu kolay geçsin diye bal, pekmez ve yağ karıştırılır, kadına içirilir (K.2, K.3, K.6, K.33, K.38, K.55, 81, K.100).

-Doğuma yakın kadın, odanın içinde gezdirilir, hareket yaptırılır, ılık su içirilir (K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Ilık suya ıslatılan havlu, gebenin karnına, sancı aralarında sarılır. Sancılar belde başladığında, bele masaj yapılır, ılık suyla karına sabun, uşaklığa (rahim ağzı, döl yolu) zeytinyağı veya tereyağı sürülür (K.26, K.33, K.38, K.55, K.81, K.100).

- Gebenin ağrısı başlayınca eller sabunlanır, ele muşamba giyilerek, alttan muayene ile hazneye çocuğun başının yerleşip yerleşmediğine bakılır. Bazı mahalle ebeleri, alttan muayene ile çocuğun normal doğup doğmayacağını, ters olup olmadığını bilirler, uşaklığın (rahim) ağzı açıksa doğum başlamış, kapalıysa daha zamanı gelmemiş demektir (K.2, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Doğum çabuk olsun diye bir ibrik (su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap) sıcak su hazırlanır, suyun içine keçi kılı atılır. Bu kıl, gebenin karnına bağlanır. Bunun doğumu kolaylaştıracağına inanılmaktadır (K.66, K.68, K.71, K.81, K.85).

- Doğum ya sırt üstü yatağa yatırılarak ya da çömelerek yaptırılır, kadının ıkınması istenir (K.2, K.3, K.26, K.33, K.38, K.55).

- Çocuk kolay doğsun ve kadında yırtık oluşmasın diye gebe kadının mahrem yerleri ılık suyla yıkanıp temizlenir, yumuşatılır (K.33, K.38, K.55, K.81).

- Doğumda kadının arkasına, bir destek konulur, sap yastığı (içi kamıştan sert bir yastık) gebenin sırtına dayanır (K.55, K.81).

-Kadının kasları gevşesin ve rahat doğum yapsın diye odanın içinde soba yakılır, içeri ısıtılır (K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.89, K.92, K.93).

- Doğum sırt üstü yapılıyorsa çocuğun anne karnındaki duruşunu düzeltmek için, kadının ayakları kaldırılarak, sağlı sollu birkaç defa sallanır, bu işlem bir çarşafın içerisine kadının yatırılıp, sallanmasıyla da yapılır (K.38, K.55, K.98, K.100, K.101).

- Çocuğun ters geldiği anlaşılırsa gebe, ayaklarından yukarıya doğru kaldırılıp, düzleşmesi sağlanır, karnı sabunlayıp, masaj yapılarak bebeğin başının hazneye düzgün gelmesi sağlanır (K.33, K.38, K.55).

- Doğum olayı çok uzun sürüyorsa ve hâlâ çocuğun başı hazneye gelememişse, gebe kadın kağnıya bindirilir, kağnıda gezdirilir. Amaç, kadını sallamak ve sarsmaktır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55, K.60, K.61, K.63, K. 81, K.100).

- Doğum hafiflesin ve kolay olsun diye arkasından Yasin okunur (K.38, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64).

- Evin büyükleri toprak getirir. Höllük (kundak çocuklarının altına konulan elenmiş ince toprak) toprağı ısıtılıp, doğum yapacak kadının altına konulur, kirlenmesin diye doğum yaptırılacak yer, yataktan biraz uzaktır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K.10, K.12, K.15, K. 26, K.27, K.33, K.38, K.55, K.60, K.61, K.67, K.76, K.81, K.85, K.92, K.97, K.100).

Doğum olayı gerçekleştikten sonra yapılan pratikler şöyledir:

- Bebek doğduktan sonra, ayağından tutulup, ağzı aşağı gelecek şekilde sarkıtılır, ağzı temizlenir, poposuna soğuk su dökülür. Kalçasına ve ayaklarına hafifçe vurularak çocuğun ayılması sağlanır (K.2, K.6, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.38, K.55).

- Doğumdan sonra, içeriyi kaynaştırsın diye, doğum yoluna küçük bir şeker parçası konulur (K.26, K.60, K.61, K.66).

- Bebek yıkanır, elenmiş topraktan bir miktar alınarak çocuğun alt tarafına sarılır, bu topraktan bebeğin altına kırkı çıkana kadar konulur. Bu şekilde bebeğin mikrop kapmayacağı düşünülür (K.2, K.3, K.4, K.6 K.10, K.11, K.12, K.26,K.33, K.51, K.55, K.81, K.89, K.92, K.93, K.97).

- Bebeğin burnu küçük olsun diye, burun kanatları sıkılır, yanakları gamzeli olsun diye yanaklarına bastırılır, kaşı güzel olsun diye; fındık içi yakılır, ezilerek tozundan çocuğun kaşına sürülür. Göbek kanı dudağına ve yanağına sürülünce, çocuğun kırmızı dudaklı ve al yanaklı olacağına inanılmaktadır. Bebeğin gözleri parlak olsun diye, gözlerine limon sıkılır (K.26, K.33, K.38, K.55, K.98).

- Doğum rahat geçmişse, doğum yapan kadına, doğumda emeği geçenlerin ellerini yıkadıkları sudan içirilir (K.38, K.55).

-Doğum haberini babaya veren kişiye çeşitli hediyeler verilir (K.26, K.33, K.55, K.66, K.67, K.76, K.81, K.85).

-Doğumdan sonra göz aydınına gelen misafirlere tatlı, şeker, bisküvi, lokum vd. dağıtılır (K.26, K.33, K.38, K.55).

-Doğumu yaptıran kişiye ya da ebeye para, elbiselik kumaş vb. hediyeler verilir (K.2, K.3, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81, K.98).

2.1.1.2.2. Göbek Kesme/ Tuzlama/ Yıkama

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Doğum sonrasına Anadolu'da büyük önem verilmektedir. Doğum yapan kadının ve çocuğun korunması için birtakım tedbirler alınır. Bu evrede göbek kesme, yıkama, tuzlama gibi geçişler için bazı tedbirler alınıp, pratikler uygulanır (Artun, 2005, s. 2-147).

Çocuk canlandırıldıktan sonra göbeği kesilir. Göbek kesilmeden önce göbek bağı anneden çocuğa doğru sıvanır. Üç parmak ölçüldükten sonra sıkıca bağlanıp, üç parmak yukarıdan makas veya bıçakla kesilir. Göbek kesildikten sonra kesilen yer mikrop kapmasın diye yakılır. Göbek düşünce yerine tuz, kahve basılır, dağlanır, yakılan çıradan alınan kül, tülbentten geçirildikten sonra göbeğin üzerine serpilir, zeytin yağına batırılmış bir bez parçası yara üzerine konur. Bunların yanı sıra göbek yerinde fıtık olmasın diye makaraya sarılmış makine şeridi benzerine bir teker yapılarak göbeğe konur ve sargıyla bağlanır (Santur, 2004, a: 9).

Göbek bağının atılmaması, hayvanlara yedirilmemesi gereklidir. Konya'da çocuğu, kötü gözden korumak amacıyla göbek bağını bir beze sarıp yatağına, yastığının altına koyarlar, buna "çocuğun uykuluğu" derler. İzmir'de çocuğun göbek bağı evde saklanırsa, çocuğun büyüyünce evine bağlı kalacağına, sokağa atılırsa gözü dışarıda olacağına inanılmaktadır (Boratav, 1973, s. 185).

Gaziantep'te çocuğun göbeğinde kalan parça düşünce avlunun bir yanına gömülür. Bu işle, çocuğun büyüyünce evine bağlı kalması güvence altına alınmış olur. Sokakta çok görülen çocuklar için söylenilen "göbeği sokakta kesilmiş" sözü bu inanç ve uygulama ile ilgilidir (Güzelbey, 1982, s. 24).

Kars'ta çocuğun göbeği çakı ile kesilir. Bu çakı yıkanmadan, doğum yapan ananın yastığına konur. Çocuğun göbeği kuruyunca o çakı açılır ve yıkanır. Bu inancın altında koruyucu ruhu memnun etme söz konusudur. Demir çakı hem çocuk, hem de anne için alkarısı basmasına karşı alınan bir tedbirdir. Kötü ruhun fenalık yapmasından onları korumak amacıyla çakı, yastık altına konur (Kalafat, 1995, s. 92).

Doğum sonrası çocuk tuzlanır. Sonra da bir leğen içerisinde içine tuz ve yumurta katılmış ılık su ile bebek yıkanır, kurulanır ve kundaklanır. Çocuğun yıkandığı su bir ağaç dibine dökülür, böyle yapılırsa çocuğun uzun ömürlü olacağına ve kök salacağına inanılır(Taş, 1998, s. 199).

Tekirdağ'da ebenin bebeği yıkadığı suya para atılır. Ebe, bebeğin damağını üç kez kaldırır. Çocuk yıkanırken nazar değmesin diye bütün komşular sırayla su dökerler (Artun, 2008, s. 251)

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde göbek kesme, tuzlama ve yıkama ile ilgili yapılan hazırlıkları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuk doğduktan sonra, ayılmadan çocuğun göbeği kesilmez, kendine gelirse kesilir (K. 26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Göbek bağı, bebeğe doğru üç veya dört parmak geriden kolonyayla temizlenmiş veya ateşe tutulmuş temiz bir makas, jilet veya bıçak gibi kesici aletlerle, dualar okunarak kesilir, anne tarafında kalan kısım, içe kaçmasın diye ele dolanır, göbek bağı temiz bir iple bağlanır (K.33, K.38, K.55, K.68, K.81).

- Göbek bağı iyi bağlanırsa, çocuğun altına idrar kaçmayacağına inanılır (K.67, K.68, K.81).

-Bebeği doğar doğmaz, kokmasın, mikrop kapmasın ve kaşıntısı, döküntüsü olmasın diye tuzlarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.9, K.14, K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.63, K.64, K.76, K.81, K.85, K.96, K.97, K.98, K.100, K.101, K.102).

-Tuzlama işleminden sonra bebeği yıkarlar ve kundaklarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.9, K.14, K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.63, K.64, K.76, K.81, K.85, K.96, K.97, K.98, K.100, K.101, K.102).

-Bebeği üç gün boyunca höllüklü toprakta yatırırlar. Tarladan toprak getirilir, önce elekte elenir, daha sonra ısıtılarak bebek üzerine yatırılır. Yapılan bu işleme "höllüklü toprakta yatırma" denir. Höllüklü toprakta yatırmanın, bebeğe iyi geleceğine, bebeğin pişik olmayacağına, dirençli olacağına, kilo alacağına ve o sıcak toprağın bebeği hastalıklara karşı koruyacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K.10, K.11, K.12, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.60, K.66, K.68, K.76, K.81, K.85, K.100).

2.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Doğumdan sonra gelen "son"a, köylerde "eş", "çocuğun eşi" denmektedir. Çocuğun eşi düşmeyince, anneye baccik üfletilir. Kadın, bacciki üflerse kendisini zorlayacak ve çocuğun eşi düşecektir (Başçetinçelik, 1998, s. 155).

Köylerde eş, toprağa gömülmektedir. Eş kolay gelirse, annenin sağlıklı olduğu anlaşılır. Eşin parça parça olması da annenin doğumla ilgili sağlık problemi olduğuna yorulur (Santur, 2000, s. 94). Çocuğun eşine, göbeği gibi kendinden bir parça olduğu inancıyla önem verilmekte, saygı gösterilmektedir (Boratav, 1973, s. 182).

Eşin, tıpkı çocuk gibi canlı olduğuna, göbek bağı kesilince, döl yatağı ve çocukla bağlantısı kalmadığı için öldüğüne inanılmaktadır. Ona, ölmüş bir varlığa gösterilen saygının gösterilmesinin, dikkat edilmesinin, kedi, köpek gibi hayvanların yememesi için herhangi bir yere atılmamasının nedeni, eşin canlı olduğu inancıdır. Çanakkale'de canlı olan eşin üstüne çivi çakarak, öldürmek gerektiği, öldürmeden gömmenin günah olduğuna inanılır (Boratav, 1973, s. 184).

Doğumdan hemen sonra çocuğun eşinin toprağa gömülmesi olayı eski Türklerden günümüze kadar halk geleneğinde yerini korumaktadır. Eskiden olduğu gibi bugün de eş, toprağa gömülmekte, göbek de uygun bir yere saklanmakta veya gömülmektedir (Başçetinçelik, 1998, s. 165).

Temizlik kurallarının dışında "eş"in çocukla olan yazgı birliği üzerindeki inanış da yaygındır. Bu da bir takım işlemleri ya da kaçınmaları beraberinde getirmektedir.

b)Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde doğumdan sonra çocuğun eşi ile ilgili uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

-Bebeğin eşi, bebeğin kendisi gibi kabul edilir ve ona bir şey olursa bebeğe de bir şey olacağına inanılır (K.33, K.38, K.55, K.81, K.85, K.93, K.98, K.100, K.101, K.102).

-Bebeğin eşi, köpekler yemesin ve ona bir zarar gelmesin diye aileden biri tarafından evin uzağına, oldukça derin bir yer kazılarak toprağa gömülür (K. 1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.26, K.35, K.37, K.38, K.55, K.K.71, K.81).

- Bebeğin eşi, çocuk ilerde evine bağlı olsun diye evin ahırına, ziraatçı olsun diye; tarlaya, fakat ayak değmeyecek yere gömülür (K.7, K.9, K.10, K.12, K.15, K.27, K.35).

- İlk çocuk kız olursa, bir dahaki doğumda oğlan olsun diye, oğlan olmuşsa da bir dahasına kız olsun diye göbek bağı, eşinin üstüne kıvrılıp konulur, toprakla üstü örtülür (K.33, K.38, K.51, K.55, K.81, K.100).

- Annenin sütü bol olsun diye bebeğin eşi suya atılır (K.2, K.33, K.81, K.98, K.100, K.101).

-Bebeğin eşini ailenin en yaşlı kişisi gömer (K.26, K.33, K.38, K.55).

- Bebeğin göbeği çabuk düşsün diye, göbeğine toz kına dökülür, göbek düşünce toz kına bulunamazsa, kaba ağacın kozalağından çıkan toz bebeğin göbeğine dökülür (K.66, K.68, K.69, K.71).

-Göbek kordonu, iple kesilir ve bağlanır. Göbek düştükten sonra kopan parça, ailesi tarafından bebek büyüdüğünde hangi meslek sahibi olmasını istiyorsa, o mesleğin icra edildiği binanın bahçesine ya da binanın içerisine atılır (K.9, K.10, K.12, K.15, K.55, K.63, K.65, K.85, K.98).

- Erkek çocuğun göbeği, okuyup büyük adam olması isteniyorsa; okul bahçesine, dinine bağlı bir insan olması isteniyorsa; cami avlusuna, evine bağlı biri olması isteniyorsa evin bahçesine gömülür (K.55, K.56, K.57, K.58, K.76, K.81, K.83).

- Kız çocuğunun göbeği ise bir tülbent parçasına sarılarak evde bulunan sandığın içine ya da terzi olması isteniyorsa dikiş makinesinin çekmecesine konularak saklanır, bazen yastığın içine de konulmaktadır (K.55, K.81).

2.1.1.3. Doğum Sonrası

2.1.1.3.1 Loğusa Bakımı/ Loğusa Ziyareti/ Loğusa Şerbeti

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yeni doğum yapmış kadına loğusa adı verilir. Loğusanın olumsuzluklardan etkilenmemesi, kutlanması ile ilgili birçok inanç ve pratik vardır. Loğusalık dönemi, doğumdan sonraki kırk günü kapsar. Bu dönemde kadın her türlü dış etkiye açık olduğundan dolayı bu dönemdeki kaçınmalar önemlidir. "Loğusanın mezarı kırk gün açıktır." ifadesiyle kadının bu dönemde her türlü hastalığa açık olduğu anlatılmaktadır (Santur, 2004, a: 11).

Doğum olayı, karı kocayı, an baba yapar. Onlara yeni bir kültürel görev ve sorumluluk yükler. Karı koca arasında, ana babalık bağı kurulur. Kadın, gebelik sırasında fizyolojik olarak anneliğe hazırlanırken, kocanın da babalığa hazırlanması gerekir. Bu nedenle bazı ilkel kültürlerde "kuvad" adı verilen töre yaygındır. Kocaya, doğumdan önce hamile gibi, doğumdan sonra loğusa gibi bakılır. Doğum sırasında ise, koca, doğum sancısı çeker (Güvenç, 1999, s. 244).

Çocuğun doğumundan itibaren ilk kırk gün, anne ve çocuğun sağlığı için önemli bir süredir. Doğum yapan kadın, kırk gün boyunca yatmasa da, yemesine, içmesine, dinlenmesine dikkat eder. Doğumun kolay ya da zor oluşu, kadının fiziksel yapısı, ekonomik durum, geleneksel yapı, doğum yapan kadının yatakta kalma süresini belirlemektedir. Bu süre genellikle üç-beş gün, bir hafta, on gün, gibi değişebilir. Ancak loğusa, inançlar ve sağlık gereği, kırk gün evden dışarı pek çıkarılmaz, bu süre içinde geleneksel birtakım pratiklere tâbi olur (Altun, 2004, s. 139).

Gaziantep'te loğusaya "kuymak" adı verilen un, şeker ve yağ ile yapılmış, bir tür bulamaç yedirilir. Kuymak yerine şekerli yağ, şeker veya pekmez şerbeti de içirilmektedir. Bu yiyecek ve içeceklerin lohusanın sağlığına yararlı olacağı inancı vardır. Yine loğusaya ekşi bir yiyecek verilmez. Buna uyulmazsa çocuğun büzmecik denen ve ölüme dahi yol açabilen bir hastalığa tutulacağı inancı vardır (Güzelbey, 1982, s. 23).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde loğusa bakımıyla ilgili çeşitli pratikler bulunmaktadır. Bu uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Loğusa yatağı hazırlanır, sırtına yastık konulur, döşeğin ortasına muşamba veya bez serilir, bezin üzerine kanı, pisi emsin, kadının sancısını azaltsın diye höllüklü toprak konulur. Gerektiğinde kullanmak için kösnü toprağı (köstebeğin yukarı doğru çıkardığı toprak) evde hazır bulundurulur. Loğusa yarı oturur vaziyette kızgın toprağa oturtularak, akan kanın toprağa geçmesi sağlanır, bu uygulamaya iki üç gün devam edilir. Loğusanın ve bebeğin altına konan bu toprak, kirlendikçe değiştirilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.81, K.100.)

- Kış aylarında loğusa üşümesin diye, temiz bir yağ tenekesine ocaktan alınmış köz konulur ve bu şekilde yatağın ısıtılması sağlanır (K.26, K.33, K.38, K.55).

- Loğusa kadın üşütüp ateşi çıkarsa; terlesin ve ateşi düşsün diye davar zibiline (gübre) yatırılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, 33, K.38, K.51, K.55).

- Loğusanın göbeği sarkmasın, sancısı azalsın, içinde kalan pis maddeler dışarı çıksın ve eski kilosuna çabuk kavuşsun diye kuşak bağlanır ya da göbek hizasından kalın çarşafla sarılır (K.26, K.33, K.38, K.55).

- Loğusaya üşür, hasta olur veya içi kokuşur diye ilk iki gün su içirilmez, gövermesin (zehirlenmek) diye ayran içirilmez (K.2, K.3, K.6, K.12, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81, K.83, K.85).

-Loğusa kadının başına doğumdan sonra kırmızı yazma bağlanır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101).

- Sancı için hayvan gübresini ısıtıp, yeni doğum yapmış kadının altına koyarlar (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.55, K.98, K.101).

- Loğusanın odasına yabancı erkek giremez. Üçüncü gün içerisinde loğusanın ayağa kalkması istenir, fazla yatmasının iyi olmayacağını düşünürler (K.26, K.33, K.38, K.55, K.67, K.68, K.71, K.76).

-Yörede loğusa şerbeti yapılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101).

-Ziyarete gelenler çocuğa hediye olarak; altın, maşaallah veya giysi getirilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101).

2.1.1.3.2. Loğusa Sütü/ İlk Meme/ İlk Giydirme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Anne sütünün besleyiciliği her an hazır oluşu ve temizliği gerek köylük yerde; gerekse şehirlerde bilindiği için anne sütüne önem verilir ve lohusanın sütünün bol olması, doğumun ardından çabucak gelmesi beklenir. Annenin yedikleri ile çocuğuna geçecek ve onu besleyecektir. Anadolu'da lohusanın sütünün bol olması ve kaçmaması için yemesine içmesine pek dikkat edilir (Altun, 2004, s. 141).

Çocuk doğduktan sonra üç ezan vakti geçmeden, çocuğa süt verilmez. Daha önce verilirse gaz çekeceğine inanılır. Eski yıllarda çocuğa doğumundan kırkı çıkıncaya kadar su verilmezdi. İnanışa göre ona melekler su veriyordu. Anne, çocuğunu büyüklerinin yanında emzirmez, emzireceği zaman sırtını döner veya başka bir odada emzirir. Bebeğin sağlığı açısından annenin sütünün çekilmemesi veya kaçmaması için önlemler alınır. Annenin sütü bol olsun diye anneye sıvı verilir. Bulgur pilavı, keşkek, tatlı, bal gibi süt yapıcı yiyecekler yedirilir. Dut hoşafı içirilir (Taş, 1994, s. 199).

Çocuğa ilk memenin verilmesiyle ilgili olarak, geleneksel kültürümüzde değişik uygulamalar görülür. Çocuğa ilk memeyi vermek için genellikle üç ezan vaktinin geçmesi beklenmektedir. Böylece, çocuğun sabırlı olacağına, beklemeyi öğreneceğine inanılır; ancak son yıllarda çocuk fazla bekletilmeden emzirilmektedir. Memedeki ilk sütün, çocuğa verilmesinden kaçınılmakta, ilk memeden önce o süt sağılmaktadır. Çocuğun ağzına ilk memeden önce şekerli su sürülmesiyle, gelecekte çocuğun tatlı dilli olacağına inanılmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 89).

Çocuğun giydirilmesiyle ilgili geleneklerde, erkek çocuğa mavi, kız çocuğa pembe giysiler hazırlanmakta ve giydirilmektedir. Son yıllarda, eskiden olduğu gibi kundak yapma alışkanlığının, pek fazla kalmadığı görülür (Başçetinçelik, 2009, s. 89).

Isparta'da lohusanın sütü bol olsun diye pekmez, tatlı, soğan yedirilir. Ananın sütü kesilirse buna "kurudu", "çekildi" denir. Ananın sütünün acıdan, meraktan, üzüntüden ve korkudan olduğu gibi, yemek kokularını duymaktan çekildiği de sanılmaktaymış. Eskiden süt çekilmemesi için kadınlara evde, ocakta kaynamakta olan sudan yalattırılırmış. Sütü kesilen kadın "Damlamca**"** veya "damlatı" adını verdikleri su

damlayan kaya oluklarına ve mağaralara götürülerek sudan içirtilirmiş (Kılıç, 1998, s. 113).

Adana'da annenin sütünün gelmesi için yağ, şeker veya bal ile pekmez karışımı bir bulamaç olan "yakı" yapılmaktadır (Artun, 2000, s. 70).

İstanbul'da loğusanın sütünün çok gelmesi için, annenin memesine soğan sürülür, sıcak havlu sarılır. Loğusaya karaciğer, tahin helvası, pekmez yedirilir. İlk meme verilmeden önce, ebe abdest alır, çocuğu kucağına alır, kıbleye döner. Kuran'ın herhangi bir sayfasını açar, başparmağını bu sayfalarda gezdirir, parmağını çocuğun ağzına sürdükten sonra, çocuğu emzirmesi için annesine verir (Ilgaz, 1956, s. 1338-1339).

Urfa'da doğumdan sonra sütü az olan ya da olmayan kadınlar, Balıklı Göl'e giderler, balıklara nohut ya da buğday atarlar. Böylece sütlerinin olacağına inanırlar (Bahşioğlu, 1996, s. 172).

b)Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde loğusanın sütünün bol olması için yapılan pratikler şöyledir:

- Yeni doğum yapan kadına sütü bol olsun diye komşular tarafından " bulamaç" denilen bir yemek yedirilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.60, K.67, K.68, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Yeni doğum yapmış kadına, sütü bol olsun diye komşular tarafından un, şeker ve pekmezin karışımı olan "hatize" adı verilen bir yemek yedirilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.60, K.67, K.68, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Annenin sütü bol olsun diye "kuymak" denilen, bol nişastalı ve şekerli bir tatlı hazırlanır ve anneye her gün bu tatlıdan yedirilir (K. 2, K.3, K.6, K.26, K.33, K.37, K.38, K.81).

- Sütü bol olsun diye ciğer pişirilir, kokusu buğu halinde loğusaya koklatılır ve yedirilir. Aynı şekilde loğusanın göğsüne ciğerin buğusu tutularak, sütün çabuk gelmesinin sağlanacağına inanılır (K.33, K.38, K.64, K.66, K.71, K.76, K.81, K.85).

- On gün boyunca loğusadan yeteri kadar süt gelmezse, loğusanın boğazına temsili bir ip bağlanır, maydanoz bahçesine götürülüp, oğlak sesi çıkartılarak, yaydırılır (K.26, K.27, K.33, K.55).

- Anneye bebeğin kırkı çıkana kadar acı va baharatlı yiyecekler yedirilmez. Bunun nedeni bu tür yiyeceklerin, süte geçeceğine ve bebeğe gaz sancısı yapacağına inanılır (K.9, K.10, K.11, K.19, K.20, K.26, K.27, K.38, K.51, K.55)

- Bebeği, doğum yaptıran kadın ya da ebe ilk giydirir (K.33, K.38, K.55).

- Loğusa üç ezan sesi duyduktan sonra bebeğini emzirir (K.33, K.38, K.81, K.85).

- Loğusa kadının gözü umar, sütü kesilir ya da memesi şişer diye canının çektiği her şey ya yedirilir ya da parmağını o yiyeceğe dokundurup ağzına götürmesi istenir (K.38, K.55, K.65, K.81, K.92, K.93, K.100).

2.1.1.3.3. Al basması

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Kişi uykudayken üzerine "cin" olduğu düşünülen bir ağırlığın çökmesine "al basması" denir. Özellikle doğum yapmış, loğusa kadınların ilk günlerde maruz kalacağı bir sıkıntı hali, ateşli bir hastalık olarak yorumlanır. Halk inanışına göre "al karısı" denen yaşlı bir cin, gece yalnız yatan loğusaya musallat olur. Al basan kişi birtakım şeyler görüp sesler duyduğunu söyler. Al basmasının muska, yatağa bağlanan kırmızı bez, kırkı içinde loğusayı dışarıya bırakmamak gibi tedbirle önleneceği düşünülür (Erşahin, 2005, s. 18- 19).

Halkın inançları gereği al karısı, al basması; cin, peri, ruh, siyah saçlı veya sarı saçlı kadın, yaşlı kadın, kız, her nasıl tasarlanırsa tasarlansın, al karısı ve al basmasından loğusayı ve çocuğu kurtarmak, onu etkisiz duruma getirmek için Anadolu'da dinsel-büyüsel birtakım pratiklere başvurulmaktadır (Altun, 2004, s. 149).

Eski Türklerden günümüze kadar "Alkarası, Albastı, Albis, Almiş" adlarıyla loğusaya musallat olduğuna inanılan bu kötü ruh hakkında, bütün Türk topluluklarında aynı inanmalar mevcuttur. Bu inanca göre, loğusanın yanına peri kızları gelerek, ciğerini alıp gider ve bu suretler loğusayı al basar, bu ruh, loğusanın ciğerini alıp, suya bırakırsa, loğusa ölürmüş. Al karısı, tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkar (İnan, 1995, s. 171).

Erzurum'da kırmızı elbiseler giyen siyah saçlı bir kadın olan al karısının gelmemesi için lohusanın başucuna demire geçirilmiş soğan asılır, yorganına büyük bir iğne saplanırmış. Başucuna ayrıca Kur'an-ı Kerim, sarımsak, yumurta, kuş yumurtası asılır. Lohusanın yanına, kocasına ait bir şey konurmuş ki al karısı korkup gelmesin. Al

basmasına karşı lohusa kadınlar, kırmızı kurdele takarlarmış (Seyidoğlu, 1985, s. 99-100).

Gaziantep'te kızıl saçlı, iri yarı bir kadın olarak nitelenen al, pabucu alınır ve tövbeletilirse, bir daha o aileden kimseye dokunmayacağına inanılır (Güzelbey, 1982, s. 26-27).

Tekirdağ'da lohusanın odasının kapısına nal; şeytan girmesin diye yatağının başucuna Kur'an, ekmek, süpürge teli, nazarlık konmaktadır. Lohusa 40 gün dışarıya çıkarılmamaktadır (Artun, 1998, s. 114).

Zile'de ocaklardan bir eşya alınarak, loğusanın yatağı veya yastığı altına konur. Bu, daha çok ocaklının takkesi olur. Bacalar, çalılarla örtülür, yatağın etrafı çullarla çevrilir, yastığa iğne sokulur. Çocuğun göbeğinin kesildiği bıçak veya makas, yastığının altına konur. Albasan kadının yanına aygır getirilir, kırmızı bez yakıp, burnuna tüttürülür (Öztelli, 1952, s. 618-619)

Giresun, Kırşehir, Bulgaristan/Varna Sancağı köylerinde, loğusa ve çocuğun yattığı yerde, erkek eşyası bulundurulursa, alın korkacağı ve artık gelmeyeceği düşünülür (Tacemen, 1995, s. 251).

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde, albasmasına uğrayan kadınlar, "Aloğlu" soyadlarından birilerine giderek, bir iğne karşılığında; biraz tuz ve kül alırlar. Albasan kadın, ekmeğin bir kısmını yer, ağzına bira kül ve tuz atar, geri kalan tuz ve külü eve saçar. Aloğlulardan aldığı bir çaputu da yastığının altına koyar (Aloğlu, 1967, s. 4614-4615).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde al basmasına karşı yapılan pratikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Doğum olduktan sonra köyün tüm kadınları, doğum yapılan evde toplanırlar. Şenlik düzenlerler. Yüksek sesle türküler söylenir, oynarlar. Aslında böyle yapmalarının gerçek sebebi al basmasın diyedir. Loğusa kadın 5- 6 gün boyunca asla yalnız bırakılmaz. Al karısından kadını korumak için, kadının yastığının yanına ekmek, Kuran-ı Kerim, kömür, su, hamayıl ya da ayna konur, yastığına iğne batırılır. Yastığının yanına bebeği de yatırılır. Al basan kadının iflâh olmayacağına, artık eskisi gibi akıl sağlığına sahip olamayacağına inanılır. Al karısının, kadının ciğerini alıp götüreceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16,

K.17,K.18, K.19,K. 20, K.26, K.27, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.64, K.65, K.71, K.81, K.85, K.87, K.89, K.92, K.93, K.100).

-Yörede al karısı adı verilen siyah giysili bir varlığın, yeni doğum yapmış kadına musallat olarak, onu korkuttuğuna dair bir inanç vardır. Al karısı, sadece loğusa kadına görünür, loğusanın ciğerini söküp gideceğine ya da bebeğini öldüreceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17,K.18, K.19,K. 20, K.26, K.27, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.64, K.65, K.71, K.81, K.85, K.87, K.89, K.92, K.93, K.100).

- Al basmasın diye kadın ilk yedi gün yalnız bırakılmaz (K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K.10, K.26, K.38, K.55).

- Loğusa kadın 40 gün boyunca yalnız bırakılmaz (K.33, K.35, K.36, K.37, K.60, K.61, K.62, K.63, K.67, K.83, K.83, K.100, K.101, K.102).

-40 gün boyunca loğusanın odasında ışık açık bırakılır (K.2, K.6, K.26, K.27, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.64, K.65, K.71, K.81, K.85, K.87, K.89, K.92, K.93, K.100).

- Anneye kırmızı giysiler giydirilir, kırmızı yüzlü yorganla yatırılır, başına kırmızı yazma bağlanır (K.2, K.4, K.6, K.15, K.26, K.33, K.38, K.55).

- Al karısı gelmesin diye odada Kuran ya da hamayıl bulundurulur (K.2, K.3, K.6, K.35, K.36, K.37, K.38, K.67, K.68, K.69, K.70, K.81, K.83, K.85).

-Al karısı bebeği alıp kaçırmasın diye ya da bebeği korkutmasın diye, bebeğin yastığının altına bıçak konulur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K.15, K.17, K.26, K.35, K.38, K.55, K.58, K.66, K.91, K.81, K.85, K.92, K.101).

-Al karısı gelmesin diye odaya ya da annenin veya bebeğin yastığının altına kokusundan dolayı soğan ve sarımsak konulur (K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55, K.92, K.100).

-Al basmasın diye yastığa iğne batırılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.35, K.38, K.51, K.61, K.66, K.76, K.81, K.85, K.89).

- Göksun'da yaşayan Aloğulları denilen bir aileye ait eşya ya da para taşıyan kimselere al gelip basmayacağına inanılır. Çünkü Aloğluların atasının zamanında, alı yakaladığına inanılır. Al bu durumdan kurtulmak için Aloğluların kanından olan kimseye uğramayacağını söyler, fakat bu şartı Aloğlu kabul etmez, kanından olanları ve kendi ailesine ait bir parça eşya taşıyanları da rahatsız etmeyeceğinin sözünü alarak alı serbest bırakır. Bu nedenle yörede, Aloğlu ailesinden bir eşya bulundurmanın al basmasını önlediğine inanılır (K.1, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55).

2.1.1.3.4. Kırk Basması

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Doğum olayından sonraki kırk gün içerisinde loğusanın ve çocuğun hastalanmasına halk arasında genel bir ifadeyle "kırk basması" denilmektedir. Yeni doğum yapan anne ve yeni doğan çocuk, her türlü dış etkiye açıktır. Kırk günlük süre içinde annenin ve çocuğun, zararlı günlerden, nazardan korumak üzere birtakım tedbirler alınır, pek çok pratik uygulanır. Kırk basmaması için en yaygın uygulama, anne ve çocuğun, kırk gün evden dışarı çıkarılmaması ve kırkı birbirine karışmış kadınlarla çocukların, karşılaştırılmamasıdır. Kırklama, kırk basmasına karşı yapılan çok yaygın bir geleneksel uygulamadır. Kırklamayla anne ve çocuk, tehlikeli olduğuna inanılan bir süreyi atlatmış, kötü etkilerden arınmış olur. Kırklı olmanın en belirgin özelliği, annenin bu süre içerisinde tabu, yani pis sayılmasıdır. Kadının tabusal nitelikteki birtakım kaçınmalarının temelinde, bir pislik tasarımı yatmaktadır (Örnek, 2000, s. 146).

Kırkı çıkmamış iki bebek karşılaşır veya bir araya getirilirse "kırk basması" olur. Ayrıca, kırkı çıkmamış bebeğin bulunduğu eve tartılmamış et girerse yahut cenazeden gelen bir kişi doğruca bebeğin üzerine atılırsa yine "kırk basması" olur. Kırk basmasına uğrayan çocuklar geç yürümeye başlarlar, zayıf ve çelimsiz kalırlar (Şişman, 2002, s. 450).

Anadolu'da anne ve çocuğu, kırk gün içinde çeşitli hastalıklardan korunmak için uygulanan âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır: Yeni doğan çocuğun yüzü, yakınlarından başkasına, kırkı çıkıncaya kadar gösterilmez (Artan, 1960, s. 2133). Çocuğun bezi, dışarıya asılmaz, gece dışarıdan gelenler, loğusanın ve çocuğun yanına alınmaz. Loğusanın bulunduğu odaya ateş konur (Aydınoğlu, 1968, s. 5108). Kırklıyken bir araya gelen iki kadın, boncuk değiştirir (Taylan, 1977, s. 8061).

Çocuğa, kırk karışmışsa, çocuk, bir ağacın dibinde, içine kırk çakıl taşı konmuş su ile yıkanır (Artan, 1962, s. 2921-2922).

Tekirdağ' da kırk basmaması için çocuğun kırk gün dışarı çıkarılmaması, loğusa kadınların yeni gelinleri ziyaret etmemesi, loğusaların karşılaşmamaları, karşılaştıkları takdirde iğne değiştirmeleri gerekir. Bunun yanında loğusanın yastığının altına soğan, bıçak, makas; bebeğin yanına ayna ve süpürge konur (Artun, 1998, s. 10).

Urfa'da kırkbasması olan çocuk, üç selâ vaktinde altınla tartılır. Altını olmayan tezekle tartarlar. Birinci cuma, tartıda kullanılan tezek, ikinci ve üçüncü cuma da kullanılır. Çocuk tezekten ağır gelirse, kırkı kesilmiş olur, yani iyileşmiş demektir (Kılıç, 1998, s. 11).

Muş'ta çocukları, kırk bastıdan hemen kurtarmak için iki anne birbirine iğne verir. Böylece çocukların, kötü akıbetlerden kurtulduğuna inanırlar (Kalafat, 1995: 93).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde doğumdan sonra kırk gün içinde anne ve bebeği kırk basmasına karşı alınan önlemleri şöyle sıralayabiliriz:

-Kırk basması; bebeğin gelişememesi, kilo alamaması, hastalanması şeklinde kabul edilir (K.2, K.3, K.6, K.12, K.26, K.33, K.38, K.51, K.38, K.55).

-Doğum yapmış kırklı kadınların, birbirleriyle görüştürülmemesine özen gösterilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55).

-Çocuğun bezi, kırkı çıkana kadar kuruması için dışarıya asılmaz. Bunun sebebi oradan geçen tıbıkalı kadının ya da kötü niyetli bir kadının çocuğun bezini alıp, âdetliyken kendisi kullanırsa çocuğa ve annesine tıbıkasının geçeceğine inanılmasından dolayıdır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.38, K.55, K.81, K.98).

- Oğlan doğuran kadının kırkının, kız doğuran anne ve çocuğunu basmayacağına inanılır. Aksine kız doğuran kırklının oğlan doğuran anneyi ve çocuğunu basacağına inanılır (K.38, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.67, K.68, K.69, K.71).

-Aynı zamanda doğum yapmış kadın yolda ya da herhangi bir yerde karşılaşırsa, üstlerinde taşıdıkları iğneyi ya da filketeyi, kırk basmasın ve kırkları karışmasın diye değiştirirler (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.38, K.55).

- Kırklı evden dışarı ateş verilmemesi gerektiğine inanılır. Kadınlar, "kırklı çocuktan ateş alma, çocuk sabaha kadar yatmıyor" şeklinde söyleyerek bu durumu dile getirirler (K.26, K.38, K.55, K.66, K.67, K.68, K.76).

- Başka bir çocuğun beşiği, kırk saklayacağı düşüncesiyle tekrar kullanılmaz, ikinci bebeği kırkının basabileceği ihtimaline karşı, yeni beşik yaptırılır (K.2, K.3, K.6, K.26, K.35, K.38).

- Değirmenden getirilen un ve çiğ et eve sokulmaz. Kırk basmasın diye kırklı kadın ve çocuk dışarı çıkarılır, daha sonra bu yiyecekler eve konulur. Devamında da

kırklı kadın ve çocuk eve girerler, bu şekilde kırk basmasının engellendiğine inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.38, K.55, K.71, K.81, K.85, K.100).

-Eve çiğ et getirilmez, getirildiğinde de bebek etle aynı odada bulundurulmaz (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.38, K.55, K.71, K.81, K.85, K.100).

- Cenaze olduğunda, kırklı çocuğu, cenazenin önünden geçirirler (K.3, K.26, K.55, K. 81, K.85).

-Kırk basmışsa kurşun dökülür. Kurşun dökme mumla da olur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.26, K.81, K.83, K.85, K.87, K.89).

2.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Çocuğun kırk gün dolduktan sonra yıkanmasına kırklama adı verilir. Bu uygulama bölgelere göre değişiklikler gösterir. Buna kırk hamamı da denmektedir. Kırklama, loğusa ile çocuğu, gebeliğin ve loğusalığın kirlerinden arıtma özelliği olan bir pratiktir (Acıpayamlı, 1974, s. 77).

Kırklama, kırk basmasını önlemek için yapılan en yaygın korunma işlemidir, koruyucu bir önlemdir. Kırkı karışan çocuklarda, kırk basması olur, kırk basması olanlar kırklanır. Ardından kırk uçurması, kırk gezmesi gelir. Geleneksel kültürümüzde kırk sayısı doğum, evlenme ve ölüm olan geçiş dönemlerinde birtakım inanç ve uygulamaları beraberinde getirir (Altun, 2004, s. 160).

Doğum yapan kadın kirli ve cünûp olduğu için kötülükleri davet edeceğine inanılmaktadır (Sevindik, 1996, s. 237). Kırklama âdeti suyun kutsiyetinden yararlanıp, manevi pisliklerden arınmadır (Kalafat, 1998, s. 105).

Anadolu'nun hemen her yöresinde görülen 40. gün uygulamalarında anne ve çocuğun yıkanacağı suya kırk taş atılır, anne kırk tas suyla abdest alır, çocuk ise kırkı karışmadık birisi tarafından yıkanır (Başçetinçelik, 1998, s. 81).

Kilis'te kırk hamamı yapılmaktadır. Hamam gününden birkaç gün önce, bal ve on beş çeşit baharattan oluşan "şüdüd" ile hısım akraba, komşulara davetiye çıkarılır. Loğusa, hamamda gelinliğini giyer, duvağını ve telini takar, bebeği eline verilir, yemekler yenir. Loğusa, mani, tekerleme ve zılgıtlarla soyulur. Sonra nefesler sekisine alınır. Tellaklar burada gelini yıkarlar, terletirler. Sonra, çocuk, hamama sokulur. Çocuğa önce tuz ve şeker çalarlar, sonra yıkarlar (Kılıçkıran, 1975, s. 7473).

Elazığ'da erkek çocukları ilk yedinci günde, kız çocukları sekizinci günde kırklanmaktadır. Manisa'da ise doğduğu andan itibaren çocuğun her yıkanışında kırklama işlemi yapılır. Kars merkezde de kadın, kırkına kadar her banyodan önce kullanılacak suyu kırklamaktadır. Iğdır'da doğumdan on gün sonra "onu dökme" adı verilen ilk kırklama yapılır (Erk, 1976, s. 101-102).

Tekirdağ'da kırkıncı gün, bebek elden ele dolaştırılır, dereden toplanan kırk küçük taş, yıkama suyuna atılır. Bebek yıkanınca, taşlar, suyla beraber dışarı atılmaktadır (Artun, 1998, s. 10).

Türkmenlerde, ana ve çocuk, yıkandıktan sonra, çocuk, eşek veya tazı çuluna sarılır. Tazı çuluna sarılanlar yaman, eşek çuluna sarılanlar uysal olur, kız çocukları eşek çuluna sarılır. Yörükler, çocuğu 40 gün tombalaklı suyla yıkarlar. Vücuduna bal sürerler (Yalgın, 1993, s. 27-28).

Doğu Anadolu'nun birçok yerinde çocuğu kırklarken, bir kabın içerisine, her gün bir kaşık su konur, bu su kırk gün biriktirilir ve biriktirilen su annenin kucağında, çıplak halde duran çocuğun başına, kırkıncı gün dökülmektedir (Kalafat, 1998, s. 74).

Adana ve çevresinde, kırklama suyuna 40 taşın yanı sıra, yapraklar, çiçekler bazen de altın ilave edilir. Bunlardan başka, buğday, nohut, anahtar, tarak, makas gibi nesneler de kırklama suyunda kullanılmaktadır. Suyun içine konan taşlarla, çocuğun taş gibi sağlıklı olması, çiçekler ve yapraklarla, çocuğun güzel kokması ve yapraklanması, altınla altın gibi değerli olması amaçlanmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 115). Adana'da bazı kesimlerde de, 40. günü çocuk ve anne için, kırklama suyu yapılmamaktadır. Bunun yerine; 40. gün anne yıkanır, gusül abdesti alır. Evdeki bütün yatak, yorgan, çarşaf, yastık yüzleri, kirli temiz diye ayırt edilmeksizin yıkanır. Ayrıca, evde bulunan tencere, tabak, çatal, bardak kısacası bütün mutfak araçları yıkanır, sonra kadın yeniden banyo yapar. Böylece loğusa kadının kırkı çıkmış olur. Loğusa kadını kırk çıkmadan ziyarete giden kadınlar da, loğusanın kırkının çıktığı gün, kendi evlerinde kırk çıkarırlar (Çağımlar, 1995, s. 62).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde, kırklama ile ilgili olarak yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

-Kırkını çıkarma işlemi bebeğin doğumundan kırk gün geçtikten sonra, kırk birinci gün hem anne hem çocuk için yapılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8,

K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17,K.18, K.19,K. 20, K.26, K.27, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.64, K.65, K.71, K.81, K.85, K.87, K.89, K.92, K.93, K.100).

-Kırkını çıkarma işlemi için bir dere ya da pınardan kırk taş toplanır; bir kovanın içerisine atılır; sonra ılıtılmış su kovaya boşaltılır; kaynana ya da bu işten anlayan bir kadın tarafından hem anne hem de çocuğa başından aşağı su dökülür. Annenin kırkının da çocuğu basacağı düşünüldüğü için önce annenin kırklanması yapılır, bebeğin başından aşağı kaşık kaşık su dökülürken "kırk, kırk" denilmesine önem verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17,K.18, K.19,K. 20, K.26, K.27, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.64, K.65, K.71, K.81, K.85, K.87, K.89, K.92, K.93, K.100).

-Kırkını çıkarma işlemi sonunda, bebeğe dökülen su tüm evin odalarına ve özellikle de bebeğin beşiğinin etrafına dökülür (K.26, K.38, K.51, K.55).

-Kırklama işlemi sonunda anne ve bebek tekrar yıkanır (K.26, K.27, K.33, K.38, K.55, K.81, K.85, K.100).

2.1.1.3.6. Ad Koyma

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yeni doğan çocuğa ad verme, doğumdan sonra çocuğun, anne babayla, ailedeki diğer bireylerle, onu bekleyen toplumsal çevreyle iletişimini kuran, ilişkilerini düzenleyen âdetlerden, törenlerden, pratiklerden bir tanesidir. Ad verme, evrensel bir olgudur. Her toplumun kendi folklorundan beslenen bir ad verme olgusu vardır. Ad verme olgusundan yoksun bir toplum olmadığı gibi, aynı zamanda ad vermek bir zorunluluktur (Altun, 2004, s. 170).

Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirleyen simgedir (Örnek, 1973, s. 11). Geleneksel kültürümüzde adın, insanın kişiliği ve geleceği üzerinde etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden de "ad verme, ad koyma, ad takma" sıradan bir olay değildir (Altun, 2004, s. 170). Yeni doğan çocuğa, gelişigüzel bir ad konmaz. Çocuğa konacak adın; kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek, simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma ruhsal varlığı da simgeler. Adın sözcük anlamının, o adı taşıyan kişiye geçtiğine inanılır. Bir çocuğa Demir adı verilirken, o çocuğun demir gibi sağlam ve dayanıklı olması beklenir (Başçetinçelik, 2009, s. 116).

Geleneksel kültürümüzde adı verilecek çocuğun kulağına üç kez ezan okumak, üç kez adını söylemek, bu amaçla hoca çağırmak, dinsel içerikli yaygın bir törendir. Eski Türklerde çocuğa, ad veren ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyardır. Dede Korkut'ta kahramanların adını Dede Korkut vermektedir. Türk destanlarında hanın veya beyin oğlunun adını "boz atlı bir er" peyda oluyor ve o veriyordu (İnan, 1991, s. 206).

Türklerde ad vermenin köklü bir geleneği vardır. Ad koyma dinsel nitelikli bir törenle olur. Doğumdan üç gün sonra çocuğun adı konulur. Çocuğun ailesinin yemekler hazırladığı "üç yemeği" adı verilen toplantıda hoca, bebeğin kulağına ezan okur, adı konur ve üç defa kulağına bağırılır (Gülensoy, 1994: 17; Ögel, 1991, s. 60- 61).

Çocuğa verilecek adı seçme hakkı Anadolu'nun hemen her yerinde ailenin büyükbaba, büyükanne, dede, babaanne gibi büyüklerine aittir. Aile büyükleri yoksa anne ve baba çocuklarının adını seçerler. Çocuğun cinsiyetine göre ad verme, anne ve baba çocuklarının adını seçer. Çocuğun cinsiyetine göre ad verme, annenin veya babanın görevi olabilir. Çocuk erkekse, genellikle baba; kızsa, anne çocuğa ad vermektedir (Altun, 2004, s. 173).

Anadolu'nun pek çok yöresinde çocuk doğduktan sonra göbeği kesilirken göbek adı, birkaç gün sonra da asıl adı verilir. Samsun'da asıl ad, göbek adı verildikten üç gün sonra törensiz verilir. Çocuğu yaşamayan, yeni doğan çocuğuna yaşasın diye Temel, Yaşar gibi adlar verilir (Tahsin, 1969, s. 2213).

Bafra'da yeni doğan çocuklara salı ve cumartesi günleri dışında ad verilir. Bu günler uğursuz sayılır (Arıcan, 1960, s. 2265).

Havza ve çevresinde, çocuk doğduktan sonraki üç gün içinde pazartesi, perşembe ve cuma günleri, ezan okunurken, ad verilir (Nami, 1960, s. 2221).

Tokat'ta çocuk okusun, âlim olsun diye, çocuğa ad verilirken, Kuran bulundurulur. Eskiden, cesur, işgüzar olsun diye kılıç bulundurulurmuş (Cinlioğlu, 1960, s. 2221).

Zile'de ad koyma günü, cumadır. Salâ ile cuma namazı arası, davet edilen hoca, çocuğun kulağına adını söyler. Ezan okunmadan adı konan çocuğun, kabirde sorulan sorulara cevap veremeyeceğine inanılır. Adı konmadan giden çocuğun, kâfir gideceğine inanıldığı için, ebe, göbeği keserken, kutsal adlardan birini çocuğa verir (Öztelli, 1953, s. 663-664).

Adana ve çevresinde, çocuğa adı, ilk memeden sonra koyarlar. Ölürse, adsız kalmasın, ölünce melekler o adla karşılasın inancıyla, doğar doğmaz çocuğa göbek adı verilmektedir. Göbek adı, çocuğun doğumundan sonra, göbeği kesilirken ebe tarafından

verilmekte, çoğu kez de ebenin adı olmaktadır. Asıl ad, doğumdan hemen sonra verildiği gibi ilk kırk gün içerisinde de verilebilmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 121).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ad koyma ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

-Bebek doğduktan sonra bebeğe önce "üç günlük ad" konulur, bu adı bebeğe meleklerin koyduğuna inanılır (K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.60, K.71, K.81, K.83, K.85, K.87, K.89).

-Doğumdan sonra en geç bir hafta içerisinde bebeğe adı verilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.35, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.58, K.60, K.61, K.63, K.64, K.65, K.71, K.76, K.81, K.87, K.98).

-Bebeğe ad koyma işlemi varsa köyün imamı, ailenin en yaşlı kişisi veya aile büyüğü tarafından, sağ kulağına kamet, sol kulağına üç kez isminin söylenip, arkasından ezan okunmasıyla yapılır (K.35, K.37, K.38, K.55, K.66, K.68, K.71, K.81, K.83, K.85, K.93).

- Bazı köylerde ezan okuma işlemi yoktur, bebeğe direkt ismi kulağına üç kere tekrar edilerek ad konulur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.10, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26).

- Bebeğe ailenin en yaşlı kişisinin ismi verilir (K.2, K.3, K.26, K.33, K.38, K.55).

-Ailenin çocuğu peş peşe ölmüşse, yeni doğan çocuğa, Murat, Doğan, Durmuş, Yaşar gibi isimler verilir (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81).

-Bir ailenin çok sayıda çocuğu varsa ve daha fazla çocuk sahibi olmak istemiyorlarsa, son doğan çocuğa; Soner, Sonay, Yeter, Durmuş, Durdu, Kafiye, Kifayet, Songül gibi isimler verilir (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81).

- Ailenin hep kız çocukları oluyorsa ve artık oğlan olması isteniyorsa son doğan kız çocuğunun adı; Döne, Döndü, Songül adları konulur (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93, K.96).

- Sürekli çocukları ölen aile, doğan son çocuğunun adını; Umut, Dursun, Durdu, Hakverdi, Tanrıverdi şeklinde koyarlarsa, artık çocuklarının ölmeyeceğini düşünürler

(K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81).

- Mevlid Kandilinde doğan çocuk erkekse; Mevlid, kızsa Mevlide adı konulur. Kadir gecesinde doğan erkek çocuğuna Kadir, kız çocuğuna Kadriye adı verilmektedir (K.35, K.37, K.38, K.66, K.67, K.69, K.71, K.81, K.85, K.92, K.93).

- Cuma günü doğan erkek çocuğuna Cuma adı verilmekteydi, Şaban ayında doğanlara Şaban, Ramazan ayında doğanlara Ramazan, Muharrem ayında doğanlara Muharrem adları verilmektedir (K.35, K.37, K.38, K.66, K.67, K.69, K.71, K.81, K.85, K.92, K.93).

-Bebeğe, yakın zamanda ölmüş ve aile için önemli olan birinin adı verilir (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81).

2.1.1.3.7. İlk Gezme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Lohusa kadın ve çocuk, kırk gün dışarıya çıkmazlardı. Fakat şimdi kırk gün beklenilmemektedir. Yirmi günde, yarı kırkında yıkanılıp, kırklanıp dışarıya çıkılmaktadır. Çocuk ve anne kırklandıktan sonraki gün çok yakın ve samimi olunan akraba veya tanıdıklara ziyarete, kırk uçurmaya ya da kırk hayırlamaya giderler. Gidilen eve iç çamaşır, mendil, havlu gibi hediyeler götürülür. Ev sahibi de anne veya çocuğa hediye olarak yumurta verir (Biçer, 1991, s. 10).

Anadolu'nun her yerinde, kırk uçurmak için anne ve çocuğun evden çıkması, bir başka eve ziyarete gitmesi, ziyaret edilen evden çocuğa bir hediye verilmesi ortak bir pratiktir. Bunların temelinde ilk gezmeyle, topluma ilk kez çıkan çocuğun uzun ömürlü, insanlarla iç içe, uyumlu ve sağlıklı, şanslı ve kısmetli olması, iyi dilek ve temennileri yatmaktadır (Altun, 2004, s. 1994).

Bartın'da kırk uçurmada çocuk, ailenin yaşlısına götürülür. Çocuğun koynuna yumurta konur. Eğer bu yapılmazsa çocuk uyumazmış. Bu ziyarette ufacık bir altın, ipe bağlanıp, çocuğun alnına mumla tutturulur. Bu hâl, çocuğu nazardan korur. Ziyarette, çocuğun koynuna ekmek konmaktadır. Yumurta ve ekmek, bir paket halinde de verilebilir. Evi terk ederken bu ekmek, kapı dibinde, ayak değmeyen bir yere bırakılır, yumurta ise götürülür (Abdulkadiroğlu, 1987, s. 2).

Gölpazarı'nda çocuk, ilk gezmeye, ebesine götürülür. Ebeye giderken, sabun, yemeni, şeker ve kahve ile birlikte gidilir (Batur, 1959, s. 1971-1973).

Zile'de loğusa, kendisini görmeye gelenlere, iadeye gider. İlk önce, akıllı ve okumuş olsun diye, âlim, hekim, müftü evine götürülür. Gittiği eve bereket getirsin diye, un ambarına götürülüp, yanaklarına un sürülür. Anne, gezmeden dönünce, üzerlik yakarak, çocuğu üstüne tutarak tütsüler (Öztelli, 1953, s. 663-664).

Tire'de çocuk kırklandıktan sonra, ilk kez, başından tek nikâh geçmiş zengin bir kadının evine götürülür. Eli, şeker tabağına batırılır. Ev sahibi, yumurta ve pamuğun yanında, tuz ve soğan da verir (Artan, 1973, s. 6724).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

- İlk gezme bebeğin kırkının çıkmasından sonra yapılır, kırkı çıkmadan bebeğin dışarı çıkarılıp gezdirilmesi hoş karşılanmaz, uğursuzluk sayılır (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93, K.96).

-Çocuğun hiçbir rahatsızlığı yoksa doğduktan bir hafta ya da on gün sonra da sonra ilk gezme yapılabilir (K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K. 70, K.83, K.96).

-İlk gezme, ailenin büyüklerine yapılır (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93, K.96).

- İlk gezme de bebeğe küçük hediyeler verilir (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93).

2.1.1.3.8. Aydaş Çocuk

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Zaman içerisinde gelişmeyen, zayıf, cılız kalan, kırk basan ve çok sık hastalanan çocuğa "aydaş çocuk" denir. Halk arasında çocuk, eğer gelişemiyor ve zayıf kalmışsa çocuğu kırkbastığı düşünülür. Çocuğun akranları gibi doğal gelişimine dönmesi için çeşitli pratikler yapılır. Diyarbakır'da zayıf, gelişmeyen çocuklar birbirini takip eden çocuklar birbirini takip eden üç çarşamba günü tezekle tartılarak, her yedi günde bir gelişmesi kontrol altına alınır (Elmacı, 2002, s. 340).

Tire'de cılız ve hasta çocuklar, "ya ölsün, ya onsun" düşüncesiyle mezara atılır (Artan, 1973, s. 6798).

Narlıdere'de cılız ve hastalıklı çocukları güçlendirmek için, iki yaşlı kadın, karşılıklı konuşmadan sonra, çocuğu bir kazanda kaynatma taklidi yaparlar. Isparta'da çocuk, Abdulkadir türbesindeki delikli taştan "al çürüğü, ver sağı" diyerek geçirilir (Boratav, 1984, s. 119- 158).

Adana ve çevresinde, aydaş çocuk için, "aydaş aşı" pişirilir. Bu aş, sembolik bir aştır. Çocuğun yeterince pişmediği düşüncesinden hareketle yapılan, taklit büyülerinin uygulamasıdır (Boratav, 1984, s. 119).

Adana ve çevresinde, halk kültüründe kutsal sayı kabul edilen, 3 ve 7'yi aydaş çocuk tedavisinde de görmekteyiz. Çocuğu, yaşlı bir ağacın arasından geçirme, kurtağzının iskeletinden geçirme veya dikenli gül ağacının arasından geçirme, uygulanan diğer pratiklerdendir. Eski Türklerden bugüne kadar kurt, kutsal bir hayvan olarak kabul edilmiş, kurdun derisi, bıyığı, dişi, başı, halk hekimliğinde şifa verici olarak kullanılmıştır. Aydaş çocuk, koyunun hareket etmesinde etkili olan 'aşık' kemiği ile yıkanarak, taklit büyüsünden yararlanılmaktadır. Çocuğun mezarlığa götürülmesi, yaşayacaksa ağlaması, ölecekse ağlamaması davranışı, halk kültüründe var olan büyülük işlemlerdendir. Böylece çocuk, ya ordakilere benzeyecek, ölecek ya da benzemeyecek, yaşayacaktır (Başçetinçelik, 2009, s. 128).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

- Bebeğin büyümediği ya da yavaş geliştiği fark edilirse bu bebeğe "kırk basmış" denilir. Bu durumda yapılan bir pratik vardır: Bebeği büyükçe bir kazana koyarlar. Altına da yanmayan köz koyarlar. Uzaktan kadınlar yüksek sesle ; "Ne pişiriyon?" diye sorarak gelirler. Diğer kadınlar; "Adam eti…" diye cevap verirler. Diğer kadınlar; " Adam eti pişer miymiş?" derler. Öbür taraf; " Kırk da kırka düşer miymiş?" derler. Gelen kadınlar da iki odun daha kazanın dibine atarlar. Sonra da çocuğu götürüp banyo yaptırırlar (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.81, K.83, K.92, K.93, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Bebeğin kilo alması için; çocuğu tezekle tartarlar. Terazinin bir gözüne bebeği koyarlar, diğer gözüne de tezek koyarlar. Daha sonra tezeği alıp nemli bir yere koyarlar. O tezek nemden şiştikçe, bebeğin de kilo alacağına inanırlar (K.3, K.4, K.6, K.9, K.11, K.15, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.71, K.81, K.83, K.85, K.96, K.98, K.100, K.101)

- Bebek sürekli kusuyorsa yörede şöyle bir pratik yapılmaktadır. Ergen kız çeşmede su doldururken yanına, bebeği sürekli kusan kadın yaklaşır. Suyun kovaya tam olarak dolmasını bekler. Daha sonra bebeği olan kadın, dolmuş kovayı hızlıca yere döker ve arkasına hiç bakmadan kaçar. Bu sırada suyu dökülen kadın arkasından kızarak bağırır. Bu şekilde artık bebeğin kusmayacağına inanılır (K. 26, K.33, K.38, K.55, K.68, K.69, K.71, K.81, K.83, K.85)

2.1.1.3.9. Yürümeyen Çocuk/ Konuşmayan Çocuk

a)Türk Halk Kültürü' nde;

Çocuklar bir, bir buçuk yaşına gelince genelde yürümektedirler. Çocuğun yürümesi, ilk diş çıkarması gibi sevinçle karşılanmaktadır. Çocukların yaşından geç yürümesi, aileleri telaşlandırmaktadır. Yaşı geldiği halde yürümesi geciken ya da yürürken sık sık düşen çocuk için "köstek kesme" âdeti vardır (Altun, 2004, s. 196).

Yürüyemeyen, yürürken ayakları dolaşıp düşen çocuğun kösteği kırılır. Büyülük bir işlem olarak köstek kırmada, çocuğun yürümesini engelleyen bağ kesilmeye çalışılarak taklit büyüsü yapılmaktadır. Bunun için çocuğun bacaklarına şeker sucuğu, ip, şeker torbası bağlanır ya da ayakları arasına simit konur. Köstek, ya bir çocuk, ya da yaşlı bir kadın tarafından kesilir, ya da köpeğe ekmek vererek çocuğun kösteğinin kırılması istenir. Başka bir çocuğun eline sucuk verilerek yürüyemeyen çocuğun o sucuğu almak için yürüyeceğine inanılır ya da bacağına takılan simidi bir çocuğun kapmasıyla çocuğun yürüyeceğine inanılır. Çocuk yürürken köstekleniyorsa kösteği, üç salı makasla boş bir şekilde kesilir (Başçetinçelik, 1998).

Anadolu'daki köstek kesme pratiği, genel anlamıyla delik taşın içinden çıkan çocuk yeniden doğuş, verimlilik ifadesi, söz konusu delikler ise tabii döl yatağını sembolize etmektedir. Çocuk anasından nasıl doğuyorsa, hasta olan çocuk da buradan geçirilince, annesinden yeni doğmuş gibi kabul edilmektedir. Bu tür tedavi ayinlerinin içindeki gizli anlam, hayatın onarılmaz, ancak, evrenin yaratılışının simgesel tekrarı ile yeniden yaratılır olmasıdır (Eliade, 1974, s. 195).

Sivas Diktaş, Divriği ve Küpeli'de ayağına kırmızı iplik bağlanan çocuğun önüne şeker, üzüm konur. İki delikanlı gelir, biri çocuğun önündeki öteberiyi alıp kaçar, öteki çocuğun ayağındaki ipliği kestikten sonra arkadaşını kovalar. Sivas Zara'da ise yürüyemeyen çocuk, Tekke adlı ziyarete götürülüp "çocuğuma ayak ver" diye dua

edilir. Kangal, Kızık ve Şarkışla'da çocuk bir sepet içine konulup, yedi ev gezdirilir (Örnek, 1981, s. 68).

Tire'de yürüyemeyen çocuklar, akarsudan atlatılır. Çocuğun çabuk yürümesi için "Saldım salaya, yalvardım Mevla'ya, yürüsün cumaya" denir ve yeni doğan aya karşı, çocuk sallanır. Konuşmayan çocuklara, deve çanından su içilir (Artan, 1973, s. 6798).

Antakya'da yürüyemeyen ve konuşamayan çocuk, her gün türbeye götürülür, mezar etrafında elinden tutularak yürütülür ve dua edilir, adak adanır. Çocuk, ekşi yediğinde ileride kekeme olacağına inanılır. Konuşamayan çocuk için, aileden olmayan bir kadına, bir miktar tuz verilir. Kadın, hazırladığı tuzlu suyu, akşam el ayak çekildikten sonra eve en yakın dört yol ağzına, besmelesiz döker, arkasına bakmadan yürür (Cereboğlu, 1975, s. 7318-7319).

İstanbul'da yürümeyen çocuklara, tuzlu su veya ceviz suyu banyosu yaptırılır. Çocuğun mafsallarına, yumurta akı sürülür. Konuşmayan çocuğa, Muharrem ayında, aşure tasıyla su içirilir. Bir miktar kara üzüm, cuma salâsı verilirken, müezzin tarafından minarede dolaştırılan çocuğa yedirilir (Ilgaz, 1956, s. 1481-1483).

Yaşı geldiği halde konuşamayan çocuklar da, yürüyemeyen çocuklar gibi aileyi telaşa düşürür. Çocuğun konuşabilmesi için Anadolu'nun birçok yerinde benzer pratiklere başvurulur (Altun, 2004, s. 200).

Geç konuşan, konuşamayan çocuğun bu kusurunu gidermek için başvurulan pratikler arasında hocaya götürmek, okutmak, köylerdeki gibi dil altı muskası yazdırmak, dil altı kesmek, temsîli bir şekilde dili anahtarla açmak yer almaktadır. Bu pratiklerde, dil altı keserek, anahtar açarak taklit; okunmuş bir şeyi yemek, içmek, üste takmakla temas büyüsünün gücü, iletici nitelik kazanmaktadır (Altun, 2004, s. 202).

Sivas'ta dillenmeyen çocuk, ziyarete götürülür ve ağzında anahtar bükülür. Dili dönmeyen çocuğun ağzına cuma günü kapı anahtarı konur. Geç konuşan çocuğa dil bağı kesmek de Sivas'ta çok yaygındır (Örnek, 1981, s. 70).

Kayseri'de geç konuşan çocuk için cami anahtarıyla çocuğun ağzı açtırılır. Kurban bayramında, yedi kurban dili toplanıp, çocuğa yedirilir (Tacemen, 1995, s. 313).

Tekirdağ'da çocuk ilk kez konuşunca komşuya bahşiş verilir (Artun, 1998, s. 13)

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde zamanında yürüyemeyen çocuğa yapılan uygulamalar şöyledir:

-Yürüyemeyen çocuk için, ilkbaharda leyleklerin geliş zamanı, çocuğu alıp dar bir torbanın içine koyarlar. Çocuğu incitmeyecek şekilde, evin yakınındaki çöplerin atıldığı yere ya da sobanın küllerinin döküldüğü küllüğe götürürler. Biraz yüksek bir yer seçip, çocuğu ordan yuvarlarlar. Bu şekilde çocuğun artık yürüyeceğine inanmaktadırlar (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.12, K.26, K.33, K.38, K.55).

- Üç tekerlekli "kağnıcak" yapılır ve çocuğu ona dayarlar. Yavaş yavaş yürümeyi öğreneceğine inanırlar (K.2, K.3, K.4, K.6, K.8, K.13, K.18, K.26).

- Büyükler, çocukların kollarından tutarlar, ona 'tati' yaptırarak yürümeye alıştırmaya çalışırlar (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93).

-Yaşı geldiği halde yürüyemeyen çocuğa, bacak dizlerinin arkasına yağ sürerler (K.26, K.33, K.38).

-Hamurdan simit şeklinde halka yapılır, çocuk içine konulur. Çocuğun karşısına hoşuna gidecek bir şey konulur, gel gel yapılır, bu şekilde çocuk yürür ve "kösteği kırmış" olur (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93).

Göksun yöresinde zamanında konuşamayan çocuklar için yapılan uygulamalar şöyledir:

- Konuşamayan çocuğun, dilinin altındaki parça kesilir (K.26, K.33, K.81).

- Canlı serçeyi tutarlar, konuşamayan çocuğun ağzında serçeyi keserler, kanı konuşamayan çocuğun ağzına damlatılır. Bu şekilde çocuğun dilinin açılacağına inanılır (K.1, K.2, K.4, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81, K.85).

- Konuşamayan çocuğun başına bir yular geçirirler, alıp ahıra götürürler, ineklerin yanına bağlarlar. " Mal isen saman ye, adam isen adamım de. " derler ve bu şekilde çocuğun dilinin açılacağına inanılır (K.26, K.33, K.38, K.55, K.67, K.71, K.81, K.93, K.98, K.101, K.102).

- Konuşamayan çocuklar, mezarın yanı başına çıkamayacakları kadar derin eşilen çukurlara konulursa dilinin açılacakları ve konuşacaklarını düşünürler (K.4, K.26).

- Çocuk doktora götürülür (K.3, K.7, K.9, K.10, K.11, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.56, K.57, K.62, K.67, K.69, K.83, K.87, K.96).

2.1.1.3.10. Huy Kesme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Halk arasında sebepsiz yere ağlayan çocuklara iyi gözle bakılmaz. Çocuğun çok ağlaması da, annesi ve yakınları tarafından kötüye yorulur. Bu ağlamalar, anne ve baba tarafından bir yıkım, bir felâketin ön belirtisi olarak kabul edilmektedir, bu yıkımsa, çoğu zaman ölüm olarak yorumlanır. Ağlamak, özellikle de uzun uzun ağlamak, çocuğun kötü bir şey hissettiğinin belirtisi sayılır. Anne ve baba eve, ocağa gelecek olan bu yıkımı önlemek için, bu yıkımın habercisi sayılan ağlayan çocuğu susturmayı amaçlar. Bu amaçla başvurulan önlemlerin ya da işlemlerin başında, susturucu hareketlerle, sözün uzaklaştırıcı, geri çevirici özü ve niteliği gelmektedir (Örnek, 2000, s. 167).

Sürekli yaramazlık yapan ve ağlayan çocukların, bu huylarından kurtulmaları için yapılan uygulama huy kesmedir. Bunun için akraba olmayan bir kişi, ayakkabısını çıkartarak üç defa, çocuğun ağzına hafifçe vurur (Çıblak, 2003, s. 17). Huy kesme olarak da adlandırılan bu uygulamada, dinsel ve büyüsel ögeler birlikte görülür. Uygulama, Müslümanlıkta kutsal gün kabul edilen cuma günü yapılmaktadır. İşlem ise üç kez tekrarlanmaktadır. Burada da, halk kültüründe kutlu sayı olarak kabul edilen üç sayısından yarar umulmaktadır. Çocuğun ağzına aynı gün, üç kez vurulmakta ya da üç cuma, aynı şekilde çocuğun ağzına vurulmaktadır. Böylece, çok ağlayan çocuğun ağzına vurularak, ağlamanın çağrışımı olabilecek felâket veya ölüm uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 134).

b) Göksun Halk Kültürü' nde:

Göksun yöresinde huy kesme ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Çocuğun ağzından salya akmaması için, dayısının topuğu çocuğun ağzına sürülür (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.33, K.38, K.55, K.71, K.81, K.83, K.85, K.98).

- Bebek sürekli kusuyorsa şöyle bir pratik yapılmaktadır. Ergen kız çeşmede su doldururken yanına, bebeği sürekli kusan kadın yaklaşır. Suyun kovaya tam olarak

dolmasını bekler. Daha sonra Bebeği olan kadın, dolmuş kovayı hızlıca yere döker ve arkasına hiç bakmadan kaçar. Bu sırada suyu dökülen kadın arkasından kızarak bağırır. Bu şekilde artık bebeğin kusmayacağına inanılır. (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.55, K.76) .

- Ağlayan ve huysuz davranan bebeğin kafasının üzerinde tuz gezdirirler (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.83, K.81, K.92, K.93).

- Çok ağlayan çocuğa çarşamba günü üç kere babasının ayakkabısıyla vururlar (K.3, K.4, K.6, K.10, K.11, K. 15, K. 26, K.27, K.35, K.37, K.38).

- Doktora gidilir (K.3, K.7, K.9, K.10, K.11, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.56, K.57, K.62, K.67, K.69, K.83, K.87, K.96).

2.1.1.3.11. Sütten Kesme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Bebek belli bir yaşa geldikten sonra ya da anne yeni bir bebeğe hamileyse, çocuğun sütten kesilmesi gerekmektedir. Sütten kesme, bebek için kolay bir durum değildir. Çeşitli yöntemlere başvurularak sütten kesme işlemi yapılmaktadır.

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde, emme yaşı geçtiği halde hâlâ meme emen çocuklar için şöyle önlemler alınmaktadır:

-Meme ucuna kırmızı biber ya da salça sürülür (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Bebek aç bırakılır ve acıktığında diğer yiyeceklerden verilir (K.4, K.26, K.33, K.38, K.55, K.76, K.81).

-Yalancı meme verilir (K.3, K.7, K.9, K.10, K.11, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.56, K.57, K.62, K.67, K.69, K.83, K.87, K.96).

2.1.1.3.12. İlk Diş/ Saç Kesme;

a) Türk Halk Kültürü' nde;

İlkler, insan hayatında hep önemlidir. İlklerde, genellikle bir tören yapılır. Her şeyin ilkinde, bir merak, bir beklenti, bir kutlama yatar. İlk diş çıkarma, ilk yürüme, ilk konuşma, ilk tırnağın, saçın kesilmesi, birtakım âdet ve inanmaları beraberinde getirir ve bir kutlamayı gerektirir (Altun, 2004, s. 203).

Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden biri olan diş çıkarma, genellikle bir törenle kutlanmakta; düzenlenen bu törende, eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması dileği de yer almaktadır. Değişik bölgelerde, değişik adlarla anılan bu tören ve eğlencenin yaygın adı diş hediğidir (Örnek, 2000, s. 162).

Kars ve Erzurum çevresinde, çocuğun çıkan ilk dişini ilk defa kim görürse; o, çocuğun gömleğini yırtar ve böylece acısının geçeceğine inanılır. O kişi, aileye demir ve madenî nesne hediye verirse, çocuğun dişlerinin demir gibi sağlam olacağı sanılır. Kars'ta "kurtlar, kuşlar çürük dişimi alın, bana demir diş verin", sözleriyle süt dişi evin bacasına atılır (Kalafat, 1995, s. 92-111).

Tekirdağ'da çocuğun tırnağı altı ay kesilmez. Tırnak kesilmeden önce, babasının cebi, bozuk parayla doldurulur. Çocuk çok para alırsa zengin olacağına inanılır (Artun, 1998, s. 11).

Gaziantep'te bir yaşından önce çocukların saçı gibi, tırnakları da kesilmez. Aksi yapılırsa, çocuklarının ömrünün kısa olacağına inanılır (Kalafat, 1995, s. 91).

Muş'ta tırnağı ilk kez kesilecek çocuğun, parmakları un çuvalına sokulur, böylece hırsız olmayacağına inanılır (Kalafat, 1995, s. 91).

İlk saç kesme ile ilgili olarak, çocuk bir yaşına geldiğinde, kesilen saç, terazinin bir kefesine konulur, diğer kefeye mali duruma göre bozuk para konur. Kefeler aynı seviyeye geldiği zaman saçlar alınır ve saklanır. Para ise, fakirlere dağıtılır (Örnek, 1979, s. 197).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

- Bebek diş çıkardığında "diş hediği" yapılır. Diş hediği olarak; nohut, mısır, buğday kaynatılıp, köyün komşularına dağıtılır. Komşular buna karşılık bebeğe hediye verir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27,

K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Bebeğin dişinin çıktığını gören ilk kişi, bebeğe hediye almak zorundadır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98, K.100, K.101, K.102).

Göksun yöresinde çocuğun saçının ilk kez kesileceği dönemde bazı uygulamalar yapılmaktadır:

- Bebeğin saçı bir yıl geçtikten sonra kesilir (K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.98, K.101).
- Kesilen saç yere atılmaz, saklanır (K.4, K.6, K.12, K.15, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.65, K.81).
- Kesilen saç terazide tartılır, ağırlığınca altın bir fakire verilir (K.26, K.33, K.38, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101, K.102).
- Adaklı olan saç, zamanı gelinceye kadar uzatılır, kesilmez (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).
- Adaklı olan saç zamanı gelince kesildikten sonra, saklanır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.60, K.61, K.63, K.65, K.66, K.81).

2.1.1.3.13. Kız Çocuklarında Kulak Delme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ülkemizde, kız çocukları doğduktan sonra kulakları delinir. Eski toplumlardan günümüze kadar, insanlar, süslenme ihtiyacı duymuşlardır. Bu amaçla, burunlarına, kulaklarına, boyunlarına, el ve ayakları ile parmaklarına çeşitli süs eşyaları, takılar takmışlardır. İlkel insan, taktığı bu amulet ve uğurlukların, kendisini tehlikelerden koruyamayacağına inanmıştır. Kimi zaman süs eşyası, kimi zaman da dışarıdan gelebilecek etkilere karşı takılan bu nesneler, günümüz toplumlarında da görülmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 139).

Kız çocuklarında, kulak delme uygulaması, Adana ve çevresinde, doğumdan sonraki günlerde yapılır. Kimi anne, çocuğunun canını çok küçükken acıtmak istemediği için, çocuğun biraz büyümesini bekler. Köylerde kulak, sarımsakla ovularak

uyuşturulduktan sonra, iğne ile delinmektedir. Sonbaharda delinen kulak deliğinin daha çabuk iyileşeceğine, baharda ağaçlar yeşerdiği için iyileşmenin geç olacağına inanılarak, kulak delmek için mevsimin sonbahar olması tercih edilir. Ancak, bir kesimde, son baharın yaprak dökümü mevsimi olduğu, bu mevsimde kulağı delinen kızın, çok küpe kaybedeceği gibi bir inanış da söz konusudur. Kulak delen kişiye hediye verilmektedir. Bazen de kulak delen kişi, çocuğa hediye küpe takar. Erkek çocuklarda kulak delme uygulamasına rastlanmamaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 140).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde kulak delme ile ilgili yapılan pratikleri şöyle sıralayabiliriz:

-Kız çocuklarının kulağı bir yaşını doldurduktan sonra delinir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55).

- Kulak, önceden közde ısıtılmış iğne ile delinir, kapanmasın diye ip geçirilir saklanır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.60, K.61, K.63, K.65, K.66, K.81).

- Kulaktaki yara tamamen geçtikten sonra küpe takılır (K.11, K.15, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55).

- Kulağı, bu konuda tecrübeli olan birisi deler (K.9, K.11, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.70, K.83, K.85, K.98, K.102).

- Kulak, kuyumcularda delinir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98, K.100, K.101, K.102).

2.1.1.3.14. Göksun Yöresi Doğum İle İlgili Değerlendirme

Göksun yöresi doğum törenlerine baktığımızda, çocuk, yöre halkı için ekonomik güç demektir. Çocuk sayısı fazla olan aileler tarlada rahat eder ve dayanışma da aile bireyleri arasında fazla olur. Kadın, yörede doğum yaptıktan sonra saygınlık kazanmaktadır. Dünyaya çocuk getirerek, aile ve akrabaları arasındaki yerini de sağlamlaştırmış olur.

Yörede kısırlığı gidermek için yapılan pratiklere baktığımızda, sorunun sadece kadından kaynaklandığına yönelik bir düşünce vardır. Bu nedenle yapılan tüm pratikler

kadınlara yöneliktir. Yörede çocuk aldırmak günah sayılır, istenmeyen ya da kaza ile olmuş durumlara yapılacak bir şey olmadığına inanılır. Her ailede çocuk sayısı beşten az değildir. Sonuçta her çocuk o aile için bir umut kaynağı, ev ekonomisine katkı sağlayacak bir bireydir. Günümüzde ise bu durum yavaş yavaş kendini az çocuklu ailelere bırakmaya başlamıştır. Genç çiftler modern doğum kontrol yöntemlerini tercih etmektedirler.

Göksun'da eskiden çocuk sağlıklı olsun, sağlığına kavuşsun diye hocalara, ocaklara gitme çok yaygındı. Ayrıca Göksun'da eskiden, doğacak çocuğun cinsiyeti, annenin canının çektiği yiyeceğe ve anne vücudunda meydana gelen değişikliğe göre belirlenirdi. Günümüzde bu iş için sağlık kuruluşlarına gidip, modern yöntemlerle kesin sonuç elde edilmektedir. Göksun yöresinde eskiden, kadın, doğumuna birkaç hafta kalana kadar tarlada, bahçede, evde çalışmaya devam ederdi. Günümüzde bu durum değişmiş olup, gebe kadının ağır kaldırmamasına, çok iş yapmamasına özen gösterilmektedir.

Göksun yöresinde doğum rahat geçsin diye tereyağı ile yapılan pekmez ve bal karışımına çok fazla önem verilir. Bu karışımı doğuma hazırlanan her anneye günümüzde dahi içirmektedirler. Ayrıca ebe, doğumu gerçekleştiren kişi olduğu için çok önemlidir. Günümüzde ise artık doğum yaklaştığında sağlık kuruluşlarına gidilmekte, evde doğum eskisi kadar tercih edilmemektedir.

Göksun yöresinde tuzlama ve höllüklü toprakta bebeği ve anneyi yatırma çok yaygındı. Tuzlama sayesinde bebeğin mikroplardan korunacağına ve büyüdüğünde kötü kokular yaymayacağına inanılırdı. Höllüklü toprakta bebeği yatırmanın, onu hastalıklardan koruduğuna, kilo alacağına inanılır. Günümüzde tuzlama işlemi evde doğum yapan kadınlar arasında hala yapılmakta olup, höllüklü toprakta bebeği yatırma ise artık kullanılmamaktadır.

İslamiyet öncesinden itibaren Türklerde görülen doğum âdetlerine ve inanmalarına baktığımızda, birçok pratiğin Göksun yöresinde, günümüzde dahi devam ettiğini söyleyebiliriz. Kısırlığı giderme, gebelikten korunma, çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan pratikler, aşerme, doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme, doğum sırasında yapılan uygulamalar, göbek kesme, tuzlama, yıkama, çocuğun eşi, al basması, kırk basması, kırklama, ad koyma, aydaş çocuk, konuşmayan ya da yürümeyen çocuk için yapılan pratikler, huy kesme, sütten kesme, ilk diş, saç kesme gibi törenlerde uygulanan pek çok âdet ve inanma, eski Türkler'deki âdet ve inanmaların birer uzantılarıdır.

2.1.2. Evlenme

Yaşamın bir diğer geçiş dönemi olan evlenme, sosyal yaşama katılmanın başladığı dönemdir. Toplumsal yapının temelini oluşturan aile birliği, evlenme olayına evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, belirli kurallara uyarak gerçekleştirilir. Bu kurallar, o toplumun, evlenmede uygulanan töre, âdet, gelenek ve görenekleridir. Genç kız veya erkek için yeni başlayan bu sürecin, sağlıklı olması ve devam edebilmesi için birtakım âdet ve inanmaların yanında büyüsel ve dinsel pratikler de uygulanır. Bütün bunlar, bireyin yeni yaşamında başına gelebilecek kötülüklerden korunması içindir (Başçetinçelik, 2009, s. 37).

2.1.2.1. Evlendirme Biçimleri

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yaşadığımız çağda, sosyal ve kültürel değerlerimizin, kaybolmaya yüz tuttuğunu sık sık dile getirir, bazı değerlerimizin kaybolmasa da değişime uğradığını biliriz. Köylerde eskiden, gencin evlenmesine anne ve baba karar verir, görmeden evlenilir, genç bu karara tepkisini kaçarak, kaçırarak gösterirken; bugün, genellikle gencin kararına, anne ve baba onay vermekte, anlaşarak evlenilmekte, kaçma ve kaçırma da nispeten azalmaktadır. Her şeyde olduğu gibi evlenmenin şeklinde, bir takım değişiklikler görülse de, "anlaşarak, görüşerek evlendik" denilse de iki gencin anlaşabilmeleri için, seçim yine görücüler aracılığıyla yapılmaktadır. Anlaşılan o ki, Türkiye'de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde, doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler, giderek yaygınlığını artırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hâlâ görücülük gelmektedir (Örnek, 2000, s. 185).

Türkiye'de görülen evlenme biçimleri içerisinde, kız kaçırma yoluyla gerçekleştirilenler, önemli bir yer tutmaktadır (Örnek, 2000, s. 186). Kaçırmaya dayanan evlilikler, toplumun benimsemediği ve sonuçları açısından en olumsuz olan evlenme şeklidir. Ailenin, özellikle kız tarafından namus ve şerefinin lekelenmesinden dolayı, aile üyeleri çoğu kez kız ve erkeği öldürmekte, bunun sonucunda da kız ve oğlan tarafı arasında, kan davaları ortaya çıkabilmektedir (Yılmaz, 1999, s. 49).

Anadolu'da erkeği kızın kaçırmasının dışında, bir kaçma şekli daha vardır. Seyrek olmakla beraber, kızın, bohçasını alıp, oğlan evine gidip oturması durumu vardır

ki buna halk arasında “oturakalma” denmektedir (Örnek, 2000, s. 186). Ülkemizde rastlanan evlenme biçimlerinden biri de “beşik kertme” dir. Anadolu’da günümüzde, gençlerin çocuk yaşta birbirlerine nişan takılması anlamında olan bu evlenme biçimi, evlilik olayı içindeki önemini kaybetmeye başlamıştır (Yakıcı, 1992, s. 29).

“Berdel” yolu ile evlenme; başlık sorununu ve yükümlülüğünü ortadan kaldıran, hem kız hem oğlu bununan iki ailenin, karşılıklı olarak hem kızlarını, hem de oğullarını birlikte evlendirmeleri suretiyle gerçekleştirdikleri bir evliliktir. Böylece bir aile, diğer aileye kızını verir ve oğluna da o ailenin kızını almış olur. Bu evlilik şekline Hakkari’de “kepir” dendiği gibi, “berdel evliliği”, “kızların değiş tokuşu”, “değişik usulü” de denilmektedir (Örnek, 2000, s. 188).

Kadının, ölen eşinin erkek kardeşiyle evlenmesi (levirat), ya da erkeğin, ölen eşinin kızkardeşiyle evlenmesi (sorarat), toplumumuzda görülen bir diğer evlilik şekillerindendir. Ölenin dul ve yetimlerinin, erkek kardeşlerine miras olarak kalması demek olan bu evlilik şekli, Anadolu’da özellikle Doğu, Güneydoğu bölgelerinde hâlâ yaşamaktadır (Köse, 2000, s. 48-49).

Ülkemizin hemen her yerinde yaygın olan diğer evlenme şekli de akraba evlilikleridir. Antropoloji literatüründe “Tercihli evlilik Geleneği” olarak bilinen bu gelenek, paralel kuzen evliliği (aynı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliği, amcaoğlu ile amcakızı ya da teyze oğluyla teyze kızı arasındaki evlilik) ve çapraz kuzen evliliği (ayrı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliğidir- dayıoğlu ve hala kızı ya da hala oğlu ile dayı kızı arasındaki evlilik) biçiminde görülmektedir (Özgüven, 2001, s. 78).

Evliliğin taraflarından biri olan, kadının yeri ve önemini değerlendirmek açısından “poligami (Çok eşlilik)” den de söz etmek gerekir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren bütün kültürlerde, çok eşliliğe rastlanılmaktadır. Türk hayatında, İslamiyetten önce de sonra da çok eşlilik yaşanmıştır. Gelenek, ilk eşe protokol üstünlüğü vermiş, diğer eşleri yönetme ayrıcalığı tanımıştır. Fransız geleneğinde metres gibi, Türk geleneğinde de kuma, resmen toplum tarafından eş gibi saygıdeğer bir konum olarak kabul edilmiştir. Kadın da erkek gibi, kendi adına var olabildiği zaman, bir erkeğin himayesinde saklanmak ihtiyacını duymayacaktır. Doğru eş seçimleri, evlilik birliğinin ahenkle devam etmesini sağlayacaktır (Umay, 2000, s. 9).

Günümüzde artık, evlenecek kız ve erkek, evlilik kararında kendileri söz sahibidir. Aileler, evleneceği kişinin seçiminde, çocuklarına, eskiye göre, daha çok söz hakkı tanımaktadırlar. Ancak bireyler, yaşadıkları toplumda var olan gelenek, görenek, töre ve yasalara uymak durumundadırlar (Altun, 2004, s. 226)

Sivas'ta gençlerin anlaşarak evlenmeleri yasaktır. Bu işler, gizlilik içinde olmaktadır. Gizli gizli bakışıp anlaşırlar. Bu sırada birbirlerine armağanlar verirler ki bu armağanların adına "dutu" denir. Kızın verdiği armağanlar, genellikle çoraptır. Bu çorabın adı da yörede "oynaş çorabı" dır. Kız, bu çorabı önce nakış ve simge kullanmadan düz örer, sonra, kimsenin görmediği yerde, özellikle geceleri, kalp, gül, bülbül, çiğdem gibi aşk anlatan motifleri çoraba nakışlar (Öztürk, 1983, s. 168)

İçel'in Gülnar ilçesinde, "görücü usulü ile evlenme", "kaçarak evlenme" ve "oturak alma yoluyla evlenme" gibi evlilik türleri görülmekte ve her evlilik farklı bir törenle kutlanmaktadır. Aileler arasındaki anlaşmazlık veya düşmanlık durumlarında, isteme olayından önce, kızın verilmemesi durumlarında ise isteme olayından sonra iki genç toplumsal kural ve baskılara aldırmaksızın kaçmaktadırlar. Bu nedenler dışında kaçma olayında, ekonomik olanaksızlıkların etkisi yadsınamaz. Çünkü görücü usulü ile yapılan evliliklerde yedi gün düğün yapılırken, kaçanlar için yalnız bir gün düğün yapılmaktadır (Şahin, 1996, s. 243).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde evlenme biçimleri ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

-Yörede görücü usulü ile evlilikler çok yaygındır. Erkeğin ailesi kızı görür ve beğenir, daha sonra kız istenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

-Akraba evlilikleri yörede çok yaygındır(K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

-Yörede beşik kertmesi geleneğine günümüzde pek rastlanmamaktadır (K.8, K.14, K.34, K.39, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.72, K.77, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.90, K.91, K.92, K.93, K.95, K.100, K.101, K.102).

-Yörede kuma getirme olayı eskiden yaygındı, çocuk olmuyorsa suç kadında kabul edilir ve kuma getirilirdi (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Berdel usulü ile evlenme yoktur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Yörede kız kaçırma olayına çok rastlanılır. Kızı kaçırdıktan sonra geri evine yollama olayı asla görülmez (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Okuma- yazma oranının artmasıyla, tanışıp severek evlenmeler günümüzde çoğalmaktadır (K.8, K.9, K.11, K.12, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.34, K.35, K.36, K.37, K.39, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.56, K.57, K.59, K.62, K.67, K.69, K.72, K.77, K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.90, K.91, K.92, K.93, K.95, K.100, K.101).

- Aynı mezhepten olmayan ya da aynı ırktan olmayan kişiye kız vermeler pek nadir görülmektedir yoktur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Başlık parası eskiden vardı, fakat günümüzde bu uygulama tamamen kalkmıştır (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

2.1.2.2. Evlilik Çağı/ Evlilik Yaşı/ Evlenme İsteğini Belli Etme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Bilindiği gibi evlenme çağı, kronolojik olarak çoğunlukla 15-25 yaşlar arasındadır. Bu yaşlar arası, psikolojide "yetmelik", fizyolojide "Son ergenlik", sosyolojide de "Gençlik" çağı, daha doğrusu kısaca, insan ömrünün altın çağıdır (Şahinkaya, 1979, s. 74).

Gençlik dönemi, çocukluk döneminin sonu ile yetişkinlik döneminin başlangıcında yer alan bir "geçiş" olarak nitelendirirlmiştir. Cinsel değişme ve gelişmenin olduğu, cinsel özelliklerin kazanıldığı buluğ dönemi, kızlar için 11-13, erkekler için 13-15'tir. Buluğdan sonra kızlar için 14-16, erkekler için 15-17 yaşlar arası, ergenliğin ortalarıdır (Kulaksızoğlu, 1998, s. 16-17).

Kırsal kesimde, buluğa eren kız ve erkek, evlenme yaşına gelmiş demektir. Yasalarımıza göre çocuğun reşit sayıldığı yaş 18'dir. Medeni kanunun 88/1. maddesi, evlenebilmek için 15, erkeğin de 17 yaşını doldurmasını gerekli görmektedir. Öte yandan 14 yaşını doldurmuş kızla, 15 yaşını doldurmuş erkeğe, olağanüstü bir durumun varlığı halinde yargıç kararı ile evlenebilme olanağı tanınmıştır (Örnek, 2000, s. , 190).

Çocukluktan kurtulup ergen olmuş kızın davranışları, bağımsızlığı sınırlandırılır. Kendisinden herkese itaat, az konuşma, kayıtsızlık, utangaçlık beklenir. Genç, daha çekingen bir tutuma girer. Bu dönemde dışarıdaki işlere gönderilmemeye çalışılır. Evde çeyiz hazırlıklarını daha yoğun bir biçimde yönlendirilir. Çarşıya ve pazara anne ile birlikte, yardımcı olarak katılır. Eve gelen yabancı erkekler yanına genellikle çıkarılmaz. Erkek arkadaşlarıyla flörtlük yasaklanmıştır. Fakat yine de düğünler, tarlada çalışma, suya gidiş gelişlerde gençlerle konuşabilmek fırsatı bulurlar (Tezcan, 1997, s. 64). Ergenliğe giren erkeğin ailesinin de davranışlarında değişiklik belirgindir. Erkekler bu dönemde asileşir, büyüklere kafa tutar. Daha saldırgan olurlar. Çocuk olmadıklarını her fırsatta belirtirler. Bunların aşırı davranışları genellikle delikanlılık olarak nitelendirilerek hoş görülür. Köylerde bu dönemde gencin başı bağlanarak, sorunlardan korunmak istenir. Etrafa gencin evlenme çağının geldiğini teşvik ederek, onu genç yaşta evlendirirler. Gencin ahlâkının bozulmaması istediği, erkenden evlendirilmesine yol açar (Tezcan, 1997, s. 64).

Eskiden kızlarda 13-15, erkeklerde 16-18 olan evlilik yaşı, şimdilerde büyük değişiklik göstermekte, kızlarda 20-24; erkeklerde 24-28 olmuştur. Buna rağmen köylerde "erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır" düşüncesi, küçük yaştaki evlilikleri onaylar niteliktedir (Altun, 2004, s. 237).

Bolu'da evlenme yaşı kızlar için 16-17, erkekler için 17-18'dir (Er, 1996, s. 171).

Erzurum'da evlenme yaşı kızlarda 18, erkeklerde 22-25'tir (Taş, 1992, s. 169).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde evlilik yaşı ile ilgili düşünceleri şöyle sıralayabiliriz:

- Kızlar için evlilik yaşı eskiden 13- 18, erkekler için ise 15- 18' dir (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Günümüzde bu sınır artmıştır; kızlarda 18- 24, erkeklerde 20-25 olmuştur (K.8, K.9, K.11, K.12, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.34, K.35, K.36, K.37, K.39, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.56, K.57, K.59, K.62, K.67, K.69, K.72, K.77, K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.90, K.91, K.92, K.93, K.95, K.100, K.101).

- Askerliğini yapmayan erkeğe kız verilmez (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.50, K.72, K.77, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99).

- Kendisinden büyük, evlenmemiş kardeşi olan kişinin evlenmesine izin verilmez (K.38, K.40, K.46, K.75, K.84).

Göksun yöresinde evlenme isteği aileye çeşitli yollarla duyurulmaktadır:

- Askerden gelen genç çok huysuz olursa ve ulu orta her yerde "üşüyorum" derse, bu o gencin artık evlenmek istediğini gösterir (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Pilava kaşık sallayıp, dik durdurursa o genç artık evlenmek istediğini etrafındakilere göstermeye çalışmaktadır (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Hırçınlaşıp, en ufak olaylara gereksiz isyan ederse, evlenmek istediğine işarettir (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Akranları ile sürekli güreşmesi, o gencin evlenmek istediğini gösterir (K.1, K.5, K.13, K.18, K.40, K.75, K.84, K.94, K.99).

-Yürürken gerine gerine yürümesi o gencin evlenmek istediğini gösterir (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Yörede erkekler arasında evleneceği kızın nasıl olacağı konusuyla ilgili çeşitli inanmalar vardır, örneğin ekmeğin başını yiyen erkeğin evleneceği kızın çok güzel olacağına inanılır (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Kazandibi yiyen kişinin, evleneceği kişinin gözlerinin kara gözlü olacağına inanılmaktadır (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Kaşlarının arasının açık olanların, akrabadan olmayan uzak birisiyle evleneceğine, kaşları birbirine yakın olanların ise akraba evliliği yapacağına inanılmaktadır (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

2.1.2.3. Evlilik Öncesi

Evlilik öncesi dönem, gelin- güvey seçimi, görücülük, kız isteme, söz kesimi, nişan töreni ve nişanlılık dönemini kapsar.

2.1.2.3.1. Gelin- Güvey Seçimi

a)Türk Halk Kültürü' nde;

Evlenecek kız ve erkekte, birtakım özellikler aranmaktadır. Yaş, fiziksel özellik, karakter, beceri, eğitim durumu bunlardan bazılarıdır (Altun, 2004: 238).

Anadolu'da kız görme, kız beğenmede karşımıza çıkan ilk husus, Türk insanının temizliğe verdiği önemdir. Huy, tertip, düzen ve çalışkanlık, beceriklilik de önem verilen hususlardır. Bu yüzden ev halkı ve komşu kadınlarından oluşan dünür geziciler, sabah erkenden, görülecek kızın evine giderler. Erkence gitmenin sebebi, kızı sabahleyin ev işi yaparken görmek, böylece temiz mi, hamarat mı, düzenli mi olup olmadığını anlamak içindir. Bu arada kızdan su istenir. Suyu veren kız, gelenek icabı, su içilene kadar ayakta durur. Böylece gerek suyu içen, gerekse diğerleri kızı iyice süzerler (Yakıcı, 1992, s. 29). Kızın nezâketinin, saygısının kontrol edildiği bu davranış, Anadolu'nun pek çok yerinde uygulanmaktadır. Eş seçerken dikkat edilen güzel, temiz, iyi huylu, ahlaklı ve saygılı olma özellikleri, geçmişten günümüze, hep aranmıştır (Altun, 2004, s. 239).

Damat adayında aranan özellikler ise, evini geçindirecek ve kimseye muhtaç olmayacak bir işinin olması, kötü alışkanlıklarının bulunmaması ve geçmişinin temiz olmasıdır. Aileler çocukları için, müstakbel gelin adayını aramaya, yakın aile dostlarına sorarak başlar. Aileye yakışır, temiz, dürüst, eline yaptığı iş yakışan, bildikleri kız olup olmadığı sorulur (Eroğlu, 2003, s. 94).

İçel'in Gülnar ilçesinde, 15-20 yıl öncesine kadar, ailenin tekelinde olan eş seçimini, bugün gençler genellikle kendileri yapmaktadır. Kız, ister genç tarafından,

ister ailesi tarafından beğenilmiş olsun, aileye uğurlu gelip gelmeyeceği sınanmaktadır. Bu sınama işlemi için, bellir bir miktar tuz, gelin adayının tespit edildiği tarihten itibaren kullanılmaya başlanır. “Tuz Ölçme” denen bu uygulamaya göre, bu tuz bitene kadar, evde herhangi bir tatsızlık, zarar ziyan olmazsa, o kızın aileye uğurlu geleceğine inanılır (Şahin, 1996, s. 243).

Ürgüp ve çevresinde, bayram günlerinde Temenni Kalesi’nde, kızlar ve erkekler halay çekmekte, bu sırada erkekler, kızları uzaktan beğenerek, kendilerine eş seçmektedirler (Er, 1997, s. 196).

b)Göksun Halk Kültürü’ nde;

Göksun yöresinde gelin adayında olması istenen bazı özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

-Yemek yapmayı, ekmek yapmayı, evi temizlemeyi bilmesi gereklidir (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

-Temiz ahlaklı, eşine sadık ve evine bağlı olması gereklidir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.50, K.72, K.77, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99).

-Babaya, dedeye, ataya çok saygılı olmalı; kaynanasıyla iyi geçinmelidir (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

Göksun yöresinde damat adayında bulunması gereken özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Askerliğini yapmış olmalıdır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- İş sahibi olmalıdır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Ailesine, evine, çocuklarına bağlı olmalı, içki ve kumardan uzak durmalıdır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Örf, âdet, gelenek ve göreneklerine bağlı olmalıdır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Farklı mezhepten ve ırktan olmamalıdır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.3.2. Kısmet Açma

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Çağı gelen kız ve erkeğin, bir an önce evlenip yurt, yuva kurması, ailenin, çevrenin beklentisi içinde olduğu bir durumdur. Kırsal kesimde kızların 25'i, erkeklerin 30'u geçmesi, aileleri telaşa, sıkıntıya sokar. Yaşı geçen kızın, doğurganlığının, güzelliğinin bozulacağına inanılır. Kızlar için duyulan endişe, erkekler için pek duyulmaz. Erkeğin "olgun" olanı makbuldür düşüncesi, toplumda hâkim olan genel bir kanıdır (Altun, 2004, s. 309).

İçel'in Mut ilçesinde, evlenme çağı geldiği halde, bir türlü nasibi çıkmayan kimse, erken nasibi çıkanın ceketini giyerse, onun da kısmetinin açılacağına inanılmaktadır. Ayrıca, evlenmesi geciken kızın bahtının açılması için, cuma selâları ile ayak altına bir anahtar konur, bu anahtar sabah namazından sonra açılır. Böylece bahtının açılacağına inanılmaktadır. Gelinin duvağının, evde kalmış, nasibi açılmamış olan bir kızın başında çözülmesi, kısmet açmak için uygulanan pratiklerdendir (Aydın, 1992, s. 32).

Elazığ'da 25 yaşını geçmiş kızlara ve 30 yaşını geçmiş erkeklere "evde kalmış", "dımına kalmış" denmektedir. Yaşı geçkinler, kısmetlerinin açılması için, cuma günleri, yatırları ziyaret ederler, kurban keserler, cuma günü selâ verilirken, hocalara kilit açtırırlar ve "şirinlik muskası" yaptırırlar. Bu muskaya ihtiyacı olanlar, muskayı üstlerinde taşırlar veya suda ezip, zaman zaman suyunu içerler (Eroğlu, 1988, s. 137)

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde, kısmet açma ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Ziyaretlere gidilir, dilek ağacına bez bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Hocaya götürülür, muska yazdırılır, muska suya batırılır, suyu içirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.81, K.84, K.94, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Kurşun döktürülür (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.71, K.76, K.77, K.78, K.79, K.81, K.84, K.94, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Nişan kurdelesinden küçük bir parça yutulur ya da cüzdanda saklanır bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.3.3. Görücülük/ Kız İsteme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme, "kız bakma", "kız arama", "kız soruşturma" ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin, akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak, kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine, komşuları ve tanışları da yardım eder (Örnek, 2000, s. 190).

Görücülük, dünürcülük, kız isteme ile başlayan, evlenecek kızla erkeğin birbirini beğenmelerinin ardından, kız ve erkek aileleri arasında kurulan akrabalık bağı, sosyolojik bir olaydır. Birbirini tanıyan ya da tanımayan, iki farklı taraf arasında evlenme olgusuyla başlayan akrabalık ilişkileri, dayanışmanın, birlik ve beraberliğin göstergesidir. Sosyal bir örgütlenme biçimi olan evlilik kurumu ve onun getirdiği akrabalık, sosyal ilişkilerin kurulmasına, birlik ve bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (Altun, 2004, s. 251).

Artvin'de istenecek kızın soyunun sopunun araştırılmasına "saraflama" denir (Dede, 1996, s. 118). Sinop ve köylerinde, kız istendikten sonra, kız evi, belli bir düşünme süresi sonunda, eğer kızı vermekten yana iseler "damak" adı verilen motiflerle süslenerek örülen bir çorabı, oğlan evine gönderirler. Oğlan evi de kız evine "koç

boynuzu" motifli bir çorabı, cevaben gönderirler. Bu da "kızınızı alacağız" anlamına gelmektedir (Öztürk, 1983, s. 166).

Uşak'ta kız istemeye, akşam yemeğinden sonra gidilir, gelenlere çay ve kahve ikram edilir. Kızın gönlü varsa, kahveyi kız getirir, gönlü yok ise evde bulunan bir başkası getirir. Dünürcüler de "bu iş olmayacak" kanaatine varırlar. Konuşmalar da cansız ve samimiyetsiz geçer. Dünürcüler, kızın verilmeyeceğini anladığı halde, tekrar tekrar gelirlerse, hiçbir şey ikrâm edilmez, bir nevi kovulurlar (Çelik, 1987, s. 33).

İçel'in Gülnar ilçesinde "tuz ölçerek" sınanan ve aileye uğurlu geleceğine inanılan kız için elçi gönderilerek, kızın ve ailesinin ağzı aranır. Olumlu cevap alınırsa, oğlanın babası, yanına köyün ileri gelen, hatırı sayılır ve güvenilir kişilerinden birkaçını alarak, kız istemeye giderler (Şahin, 1999, s. 243).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde görücülük ve kız isteme ile ilgili yapılan bazı âdet ve inanmaları şöyle sıralayabiliriz:

- Oğlan evlenmek istediğini en yakın arkadaşına anlatır, arkadaşı da oğlanın annesine bu durumu bildirir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.13, K.14, K.15, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.75).

- Oğlanın sevdiği birisi varsa öncelik olarak o kıza bakılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.13, K.14, K.15, K.26, K.33, K.38, K.55, 53, K.54, K.59, K.72, K.77, K.82).

- Oğlanın evlenmek istediğini anlayan anne ve baba önce akrabalardan başlamak üzere gizliden kız bakmaya başlar. Uygun bulunan gelin adayının annesiyle oğlanın annesi konuşur, kızın evlenmeyi düşünüp düşünmediğini sorar, ya da aracı olan bir kişi kızın ağzını yoklar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.13, K.14, K.15, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.82, K.86, K88, K.90, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.102).

- Kızın ailesine uygun bir dille, bir kadın tarafından durum anlatılır, dünürcü gönderileceği kızın ailesine bildirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Pazartesi ve perşembe günleri kız istemeye gitmek uğurlu sayılmaktadır (K.51, K.66, K.67, K.68, K.83).

- Kız isteme günü olarak, hayırlı olsun diye, perşembe akşamı ya da cuma akşamı tercih edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.71, K.75, K.81, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100).

- Kız istemeye ailenin büyüğü, köy muhtarı ya da köyün ileri gelenlerinden birisi ile oğlanın annesi, babası ve evli bir kardeşi gider (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kız istemeye lokum, baklava, çikolata nadir olarak da çiçek götürülür (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18,K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kız Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle istenir, ilk istemede kız verilmez, aynı işlem çoğu kez üç hafta tekrarlanır, üçüncü istemeye kız verilir. Kız evi naz evi kabul edildiğinden, ilk istenişte kızı vermek hoş karşılanmaz (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55, K.94).

- Kız verildikten sonra, başlık parası konuşulur, kız tarafının istedikleri bir liste haline getirilir ve erkek tarafına bir hafta içinde verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69 K.71, K.81, K.83, K.85, K.94).

- Kız verildikten sonra söz yüzükleri kırmızı kumaştan yapılmış bir bezin iki ucuna takılır ve makasla bu bez "hayırlı olsun" diyerek kesilir. Kırmızı bez parçası bekâr olanlara küçücük parçalara bölünerek dağıtılır. Yüzükler takıldıktan sonra gençler büyüklerinin ellerini öper. Söz kesildikten sonra erkek tarafının getirdiği tatlı, lokum ya da şerbetler dağıtılır. Bu dağıtılan yiyecek ve içeceklerin adına "şirincelik" denir, yenen tatlıya ise "erkek tatlısı" denir Ertesi gün ya da yakın bir tarihte kız evinde, akrabaların ve tanıdıkların katılacağı "kız tatlısı" yapılacaktır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18,K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.3.4. Söz Kesme/ Tatlı Yeme/ Başlık

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Söz kesimi, kız istemeden sonra gelen evlilik aşamasıdır. Dünürcülük yoluyla anlaşan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir çağrılı huzurunda, sözle iyice pekiştirmelerine "söz kesimi" ya da "söz kesme" denmektedir (Altun, 2004, s. 253).

Söz kesmede, başlık, takı, ev eşyası-çeyiz ve nişan günü üzerine kararlar verilir. Bu dört husus, yörelere göre değişir. Başlığın olmadığı yörelerde takı, ev eşyası-çeyiz ve nişan günü; başka yerlerde başlık, takı, nişan günü şeklinde değişmektedir (Nahya, 1987: 260).

Erkek tarafı söz kesimine, kalabalık bir hısım akraba grubuyla gitmektedir. Kız tarafı da akrabalarını, söz kesimine davet etmekte ve hazırlıklar yapmaktadır. Sözde tatlı, börek, çörek, çay kahve, meyve suyu ikram edilir (Altun, 2004, s. 254).

Erzurum'da kızla oğlanın evlenmesi, iki aile arasında gayr-î resmî kararlaştırıldıktan sonra oğlan evi içmek ve işi resmîleştirmek için, kız evinden gün ister. Kız evinin verdiği günün akşamı, oğlan evi akşam namazından sonra kız evine gider. Giden heyete oğlanın annesi, babası, hala, teyze, yakınları, mahalle muhtarı, mahalle camisinin imamı dahil olur (Taş, 1992, s. 177).

Eskişehir'de kızın verilmesi kesinleşirse, "söz kesti" yapılır. Oğlanın olmadığı "söz kesti" de kız, dünürcülerin elini öperek onlara havlu dağıtır. Havluyu alan kişi, kıza para verir. Kız evi, oğlan evine kıza alınacak eşyaların listesini, söz kesti de verir (Cingöz, 1992, s. 10).

Kökeni 1500 yıl önceye dayanan "başlık" âdeti, Türkistan'dan Anadolu'ya kadar uzanan hat üzerinden, tarih boyunca yaşamlarını sürdüren, bütün Türk boy ve oymaklarda varlığını sürdürmüştür. Ege, Akdeniz, İç Anadolu'nun birçok yerindeki Yörükler, Türkmenler arasında; Gaziantep, Yozgat, Tunceli, Muş, Kayseri, Malatya, Karaman, Sivas, Çanakkale, İzmir, Konya illerinde; Orta Asya'daki Türk boyları arasında "kalın" âdetinin tatbikinde "ortak" olan hususlar, duygu ve düşünceler aynıdır (Turan, 1991, s. 39-40).

Genellikle "başlık" denilen ödemeye, kimi yerde "ağırlık" veya "kalın", kimi yerde "süt hakkı" veya "ana yolluğu" denilmektedir (Erdentuğ, 1976, s. 93). Kelime anlamıyla başlık, kadının güvenliği için güvey veya akrabaları tarafından, gelinin babası veya akrabalarına ödenen paradır (Türkdoğan, 1976, s. 321). Başlık, her sosyal sistem

gibi, evlenmede, kadınla erkek arasında olduğu kadar, gruplar arasındaki ilişkiler düzenini sağlar. Ailedeki rol ve statüler, başlığın sağladığı görevsel ilişkilere göre belirginlik kazanır ve başlık, toplumda kültür normları ve değerler sisteminin bir simgesidir (Altun, 2004, s. 256).

Anadolu'da, köy toplumlarında, kasabalarda ve hatta şehirlerde bile, başlık verme geleneği, geniş ölçüde ve önemle uygulanan bir pratik, bir kültür kalıbıdır. Genellikle söz kesiminde; kimi yerlerde, nişanda, kimi yerlerde nişan ve nikâh arasında, fakat düğünden evvel yapılan konuşmalarda, öncelikle, bu maddi konu üzerinde durulmakta; kız ailesine ne kadar ağırlık (başlık) ve takı (ziynet eşyası) verileceği, nişan altını, oğlan evine düşecek masraflar konuşulmaktadır. Kimi zaman bu konularda sert konuşmalar olur, hatta bu yüzden davetler, geri bırakılabilir (Erdentuğ, 1976, s. 93).

Başlık parası, evlilikte istikrarı sağlamak, mevcut tabakalaşmayı korumak, çok eş evliliğini önlemek, zor durumda yardımcılık, kadına güven sağlamak gibi işlevlere sahiptir. Başlık parasının alınış nedeni, bir gelenek, çeyiz telafisi, süt hakkı, bekâretin korunması, baba hakkı, kızın giderlerinin karşılanması, velâyet hakkının devri, işgücü kaybının telâfisi, soyun sürekliliğini sağlama gibi nedenlere bağlanmaktadır (Tezcan, 1998, s. 40).

Günümüzde artık, başlık miktarı azalmakta, hatta başlık âdeti kalkmaktadır. Çünkü artık öğrenim düzeyi yükselmekte, evlilikte hem kız tarafı, hem de erkek tarafı, ev eşyalarını paylaşarak almaktadır. Yeni kurulan yuvaya, karşılıklı yapılan bu yardım, başlığın etkinliğini kırmaktadır. Çünkü başlık ve onun geçerli olduğu toplumun sosyo-kültürel değerleri ve ekonomik yapısı arsında, çok yaygın bir ilişki vardır (Tezcan, 1998, s. 40).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde söz kesme ve başlık parası ile ilgili uygulamalar şöledir:

- İlk istenişte kız vermek ayıp sayıldığı için, üçüncü istenişe kadar ailenin kızı verip vermeyeceği anlaşılmaktadır. Kızın verileceğini anlayan aile üçüncü isteyişte kız evine hazırlıklı gider. Arabada, aile arasında yenmek üzere baklava, kola hazır bulundurulur. Kız verildikten sonra söz kesme işlemi, 'şirincelik' adı altında yapılır. Şerbet, lokum, baklava, kola erkek tarafı olarak getirilir, kız verildikten sonra aile içinde bu getirilen yiyecek ve içecekler ikram edilir (K.1, K.2, K.3, K.8, K.12, K.13, K.14,

K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.39, K.46, K.55, K.59, K.66, K.69, K.71, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Kız ve erkeğe, söz yüzükleri aile büyüğü tarafından takılır. Gençler büyüklerinin ellerini öperler (K.1, K.2, K.3, K.8, K.12, K.13, K.14, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.39, K.46, K.55, K.60, K.61, K.68, K.81, K.94, K.99).

- Eskiden söz kesme işleminden sonra başlık parası konuşulur. "Kalın" adı da verilen başlık parası için eskiden yatak parası, tandır parası, büyükbaş ya da küçükbaş hayvan, para ya da altın istenirdi. Bunun İslâm'da yeri olduğuna inanılır, "mehir" kadına bir güvence olsun diye mutlaka alınırdı. Günümüzde Göksun yöresinde başlık parası âdeti, tamamen kalkmıştır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.3.5. Nişan

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Nişan, sözden sonraki evlilik aşamasıdır. Nişana genellikle, kız tarafının töreni diye bakılmaktadır. Kızın evinde veya kızın ailesinin uygun gördüğü bir yerde, nişan yapılmaktadır. Nişan masraflarını kız ya da erkek tarafının karşılaması, yöreden yöreye değişmektedir. Nişan, uygulanan âdetler gereği, âdeta küçük bir düğün, düğünün provası gibidir (Altun, 2004, s. 257).

Trabzon'da nişan gününden üç gün evvel, kız evine, sele donatılıp gönderilir. Oğlan evinin gönderdiği bu sele, tamamen şekerle doludur. Bununla birlikte, nişan takımı da gider. Nişan takımı; bir takım iç çamaşırı, bir gecelik, bir ropluk, bir çift terlik, çorap ve tuvalet takımından ibarettir (Erdentuğ, 1959, s. 32).

Çorum'da evlenme yaşına girmiş gençlerin nişanlılarına genel olarak, "şerbet" adı verilir. Samsun'da nişandan iki gün önce kız evine şerbet için, şeker, boya ve kahve gönderilir. Kastamonu köylerinde, iki küpe, beşi bir yerde altın, birkaç parça elbiselik kumaş, iki büyücek ekmek, bal ve şekerden yapılmış iki helva tekeri, nişan olarak, kız evine gönderilmektedir (Erdentuğ, 1969, s. 32).

Yozgat'ta nişan günü, oğlan evinden kız evine, içinde çoğunlukla lokum bulunan "nişan çerezi" yollanır. Kızın, takım ve başlığı, nişanlılık süresince hazırlanır ve oğlan tarafı kıza, takımını koymak için, çekmece hazırlatır. Nişanlılık, nişan ve düğün arasında bir süre ise ve Kurban Bayramına denk geldiyse, oğlan evi kız evine

kurdelelerle süslenmiş, kınalanmış ve alnına ufak bir ayna konmuş "kurban" gönderir. Bundan başka pirinç, şeker, yemiş, kına ve birer kat olmak üzere, geline tam takım iç ve dış giyimlik yollanır. Eğer bu aralığa, bayram değil de hıdrellez rastlarsa, oğlan tarafı, diğer hediyelerle birlikte koyun yerine kuzu gönderir. Kız tarafı kuzuyu pişirir ve oğlan evini de çağırır, kıra gidilir, yenilip, içilir (Akyüz, 1976, s. 15-17).

Anadolu'da yapılan bütün nişan törenlerinde, çalıp oynamak, yaygın bir âdettir. Daha çok kadınlara yönelik olan bu törende, bütün kadınlar, sırayla oynarlar. Nişan vesilesiyle anneler, oğullarına kız bakarlar, kaynanalar gelinlerini oyuna kaldırırlar (Altun, 2004, s. 259).

İzmir köylerinde, nişan törenlerinde, yörenin meşhur dümbelek ve defçileri, kadınları ve genç kızları eğlendirir. Oyuna kalkan kaynanalar ve analar, dümbelekçiye istediği oyun havasını çalması için para verir. Oynama sırası gelin kıza gelince, dört kadın, bir bohçayı, uçlarından tutarak, gelin kıza hediye toplarlar. Ardından, nişan şerbeti içerler. Şerbeti içen davetliler, şerbet tepsisine para atarlar. Gelin kız, bu parayla, kendisine çeyiz alır (Aksakal, 1995, s. 13).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde, nişan ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Göksun yöresinde, söz kesme işleminden sonra, o gün nişan tarihi kararlaştırılır. Genelde düğüne birkaç ay kala nişan yapılmasına karar verilir. Nişan öncesinde erkek tarafı gelini ve varsa kız kardeşini Göksun'a nişan alış verişine götürür. Geline altın ve nişan kıyafetleri alınır. Gelinin kız kardeşine kıyafet alınır, annesine elbiselik, babasına ve erkek kardeşine gömlek alınır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Nişana kimlerin davet edileceği konusunda kız ve erkek tarafı bir araya gelir, konuşurlar. İki taraftan da nişana davet yapılır. Nişan kız evinde yapılır, masraflarını erkek tarafı karşılar. Eğer uzaktan gelecek misafirler varsa, yemek yapılır, günümüzde yemek şirketleriyle anlaşılmaktadır (K.2, K.4, K.6, K.9, K.10, K.12, K.13, K.26, K.27, K.33, K.34, K.39).

- Nişan günü kız ve varsa kız kardeşleri kuaföre götürülür. Nişan kıyafeti giydirilir. (K.17, K.19, K.20, K.36, K.70).

- Nişan günü kız evinde davul zurna çalınır, büyük bir kazanda şerbetler kaynatılır. Kız tarafı yemek verir. 2-3 saat kadar davul zurna çalar ve köyün gençleri oynar. Daha sonra nişan tepsisi üzerinde kırmızı kurdeleye bağlanmış olan nişan yüzükleri çifte takılır. Nişan kurdelesi, bekâr gençlere küçük parçalara bölünerek dağıtılır, bu parçaları bekâr gençler ya yutar, ya da saklarlar. Şerbetler içilir, arasına lokum konulmuş bisküviler misafirlere dağıtılır. Fakat günümüzde baklava dağıtılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Nişan' da geline altın takılır, nişan yüzükleri gençlere takılır. Günümüzde düğün salonunda da nişan töreni yapılmaya başlamıştır, ayrıca günümüzde nişan ile düğünü birleştiren aileler de vardır (K.8, K.9, K.10, K.12, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.35, K.37, K.39, K.51, K.52, K.53, K.54, K.86, K.88, K.91, K.95).

- Nişan bittikten sonra iki aile bir araya gelir ve erkek tarafı, kız tarafına çeyizi tamamlaması için başlık parasının bir kısmını ya da tamamını verir. Daha sonra düğün günü kararlaştırılır. Genellikle hasat mevsiminden sonraya gün kesilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.3.6. Nişanlılık

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yasada, "evlenmeye hazırlık" olarak kabul edilen nişanlanma döneminin yasal ve toplumsal yönde işlevi, gençlerin oldukça serbest olarak bir araya gelmelerini kolaylaştırmaktadır. Nişanlılık, kız ve erkeğe, aldıkları kararı değerlendirme ve işlerliğini sınama olanağı verir (Özgüven, 2001, s. 50).

Nişanlılık süresince, kızla erkeğin gezip tozmaları, şurda burda görünmeleri, pek hoş karşılanmamaktadır. Bu yüzden kızla erkek, birbirini gizli gizli, ya da düğünde, kınada görmektedir. Köylerde kısa bir süre nişanlı kalanların yanında, 6-7 yıl nişanlı kalanlar da bulunabilir. Nişanlı kız, nişanlılık zamanını, evde asker yolu bekleyerek de

geçirebilmektedir. Günümüzde ise, damat adayı, nişanlılık boyunca, nişanlısını rahatlıkla görebilmektedir (Altun, 2004, s. 263).

İzmir'in Kiraz ilçesinde, nişanlılık dönemi içerisinde, dini bayramlar olursa; oğlan tarafı, kız tarafına kurbanlık, elbiselik kumaş, çorap, terlik, oya yumağı, iç çamaşırından oluşan bir hediye paketi götürür. Kız tarafı da oğlana, gömlek, çorap vb. hediyeler gönderir (Aksakal, 1995, s. 13).

Uşak'ta nişanlıların, görüşüp konuşmalarına izin verilmez. Sokakta karşılaşırlarsa görüşmeleri mümkün olmaktadır. Nişanın bozulması halinde, bozan oğlan evi ise, ziynet ve büyük eşyalar dışındakileri istemez. Nişanı kız tarafı bozarsa, oğlan evi, yapmış olduğu tüm masrafları ister (Çetin, 1987, s. 35).

Elazığ'da nişanlı taraflar, anlaşmazlığa düştüklerinde, nişandan vazgeçebildikleri anlaşılmıştır. Nişanın yaptırım gücü, söze göre daha fazladır. Nişan bozmuş olan gençlere, özellikle de genç kıza, iyi gözle bakılmaz. Çünkü nişanlıların görüşmeleri yasaklanmış da olsa, onların gizlice buluşup, seviştikleri varsayılır. Özellikle nişanlanıp ayrılmış olan kızla, köyde evlenmek isteyen pek olmaz. Bu yüzden nişanlılar, sudan sebeplerle ayrılmazlar. Ayrıca, nişanı bozma, nişan atma, kızın ya da erkeğin iradesine bağlı değildir. Buna, aileler karar vermektedir (Eroğlu, 1988, s. 99).

Eskişehir'de nişanlı kalma süresi en az bir senedir. Nişanla düğün arası, oğlanın bütçesine bağlı olarak değişmektedir. Nişanı bozulan gençlere, halkın tutum ve davranışı, pek olumlu olmadığından, düğüne kadarolan zaman zarfında, nişanlıların birbirlerini görmelerine izin verilmez (Cingöz, 1992, s. 11).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde nişanlılık dönemi ile ilgili yapılan âdet ve inanmalar şöyledir:

- Nişanlı çiftler eskiden düğüne kadar görüştürülmezdi, çeyiz alış-verişine yanlarında kız tarafından ve erkek tarafından biriyle giderlerdi edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.71, K.75, K.81, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100).

- Nişanlı çiftler günümüzde çok rahat olmasa da, görüşebilmektedirler. Eskiden mektuplaşma çok yaygındı, günümüzde bunun yerini telefon konuşmaları ya da mesajlaşma almıştır (K.8, K.9, K.10, K.12, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.35, K.37,K.39, K.51, K.52, K.53, K.54, K.86, K.88, K.91, K.95).

- Nişanlı çiftler bayramlarda ya da önemli günlerde sınırlı da olsa, gizlice görüşebilmekteydiler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.50, K.72, K.77, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99).

-Nişanlılık döneminde, bayramlarda kız evine gidilir ve erkek tarafı kız tarafına çeşitli hediyeler götürür (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Nişanlı çiftler artık el ele dolaşabilmektedirler (K.8, K.9, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.35, K.90, K.95).

- Nişan bozulması eskiden hiç hoş karşılanmazdı, günümüzde böyle bir düşünce eskisi kadar önemli değildir. Nişan bozulması halinde, takılan altınlar ve verilen hediyeler erkek tarafına geri verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.3.7. Davet/ Okuntu

a) Türk Halk Küültürü' nde;

Köy ortamında, özellikle düğüne çağrılmada, kimsenin unutulmamasına dikkat edilir. Düğün, davetli-davetsiz, uzak yakın herkese açıktır. Düğünün kime ait olduğu, nerde ve ne zaman olacağı, düğünün ilk ve önemli işlemi olarak başlı başına bir töredir. Düğüne çağrı, Anadolu'nun birçok yerinde "okuntu, okuma" olarak adlandırılır. Toroslarda düğüne çağrı, genellikle kadınlar tarafından yapılır. Kimi yerlerde ise erkeklere erkek, kadınlara kadın okuyucular gönderilir. Okuyuculara ya sabun, şeker, mum gibi şeyler ya da kumaş gibi hediyeler götürürler (Boratav, 1997, s. 177).

Gaziantep'in Islahiye ilçesinde düğüne davet, büyük nimet ve baş tacı olduğu için, özel olarak pişirilen ekmeklerle yapılmaktadır. Ekmeğin her diliminin üzerine, bir süs yapılmakta ve her dilim, bir eve gönderilmektedir (Ekici, 1996, s. 69).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde düğüne davet edilmede uygulanan pratikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Göksun yöresinde davetiyenin adı okuntudur. Okuntu, yakınlık derecesine göre düğüne katılması istenen kişilere verilir. Yolluk adının da kullanıldığı yörede, okuntuyu erkek tarafı alır, kız tarafına dağıtmaları için verilir ve kendi tarafına da dağıtılır. Düğüne 3-4 gün kala okuntuyu dağıtacak kişi belirlenir ve dağıtım başlar. Okuntuyu alan aile düğüne gelmek zorunda ve aldığı okuntuya göre düğün evine çeyiz yardımında bulunmak zorundadır. Düğün solanda da olsa, evde de olsa okuntu mutlaka konu komşuya, akrabaya dağıtılır istenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Birinci derece yakınlara fistanlık, pijamalık kumaş verilirdi. Diğer yakınlara okuntu olarak; bardak, çorap, peşkir(havlu), mendil verilir istenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

-"Dayı yolu" ve "amca yolu" denilen, kız tarafına özel olarak hazırlanan okuntu vardır. Kızın dayısına veya amcasına, erkek tarafından özel olarak hazırlanır. Gömleklik kumaş, takım elbise, elbiselik kumaş veya gömlek bir bohçaya sarılıp kızın dayısına ya da amcasına yollanır. Ayrıca gelinin kardeşlerine de "kardeş yolu" bohçası hazırlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Uzakta olan akraba ve tanıdıklar telefon ile düğüne davet edilir (K.7, K.8, K.9, K.14, K.26, K.27).

- Günümüzde okuntu uygulaması yörede aynen devam etmekte olup, davetiye ile birlikte dağıtım yapılmaktadır istenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76,

K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.4. Düğün

Toplumun ortak değer yargılarına, bilinçaltına, hayat tarzına sıkı sıkıya bağlı ve bir noktada, bu niteliklerin bir yansıması olan düğünle ilgili her türlü kavram ve uygulama, geniş anlamıyla Türk kültürünü, tarihi ve kültürel açılardan değerlendirmede önemli bir anahtardır. Düğün, tarih boyunca, Türk insanının birbiriyle buluşup kaynaştığı bir ortam olmayı korumuştur. Düğün olgusu, insanları bir araya getirerek eğlendirir, gelenekleri canlı tutar, eğitme amacıyla sosyolojik ve kültürel anlamdaki önemini ortaya koymaktadır (Öğüt Eker, 1998, s. 15).

Kültürel değerlerin en önemli göstergelerinden biri olan "düğün", kişisel tercihlerin yanında, aynı toplumun üyesi olarak, hüznü ve sevinci paylaşma, manevi hazza ulaşma, sorumluluk taşıma, problemlere çözüm getirme, beraber yaşamanın getirdiği kurallara saygı gösterme gibi ortak değerlerin sentezi durumundadır. Düğünlerde görülen, o topluma özgü olma vasfı kazandıran âdet ve uygulamalar, aslında, toplumdaki düzeni, paylaşmayı, beraberliği sağlayan önemli kilit noktalarıdır. Kültürel açıdan zengin motifler içeren geçiş döneminin sembolize edildiği; psikolojik açıdan, oyun görüntüsü içinde, sosyal ve kültürel değerlerin, yeni nesillere gösterilerek, sosyal bilincin sağlandığı; toplumsal açıdan ise sosyal dayanışmanın en kolay ve en güzel örneğinin sergilendiği düğünler, toplumsal birlik ve düzenin oluşturulmasında kullanılan, gizli eğitim araçlarıdır (Öğüt Eker, 1999, s. 63).

Anadolu'daki ulusal yapının oluşmasında, insancıl pek çok değer yargısı ve davranışların halkımızca kazanılmasında, düğünlerimizin fonksiyonel etkinlikleri, açıkça izlenebilir (Erden, 1987, s. 164). Düğün törenlerinde yeni evlenenlere, karınca kararınca takdim edilen hediyeler, yardımlaşmanın, dayanışmanın en güzel örneğidir. Hemen her vesile ile hediye takdim edilmesi, şüphesiz cömertlikten ve hemcinslerini hoşnut etme arzusundan ileri gelir. "Yarım elma, gönül alma" şeklinde sembolleşen bu âdet, Türk milletini karakterize eden özelliklerin başlıcalarındandır (Taneri, 1978, s. 65).

İki kişinin bir eve sahip olmasını sağlayan "evlenme" kelimesi, sadece Türklerde vardır. Eskiden beri çekirdek aile tipinin yaygın olduğu Orta Asya ve Anadolu'da evlilik, bir erkekle bir kadının dini inançlara, yasalara, töre ve geleneklere göre,

herhangi bir sakıncası olmayan, toplumun bütün katlarınca uygunluk gösteren bir biçimde bir araya gelip birlikte yaşaması ve kutsal kabul edilen aile müessesesini kurmalarıdır. Toplum yapımızın temeli sayılan ailenin oluşmasından önce ortaya çıkan dünür gezme, şirinlik yeme, nişan, çeyiz alma, kına gecesi, baş bağlama gibi geleneklerin uygulanmasında, ebeveynler en etkin rolleri üstlenirler. Yoğun olarak düğünlerimiz, asırlardır Türk milletinin sosyal hayatını renklendiren, İslâmi motiflerle ve İslâmiyet öncesi bazı geleneklerle dopdoludur (Korkmaz, 1999, s. 92).

Türkiye'nin her tarafında evlenmek, saadet ve bol evlat sahibi olmak, iyi baht elde etme amaçları ile bazı rit ve pratikler uygulanır. Mesela gelin, erkek evine gelmeden evvel, hemen onun önü sıra erkek evine ayna ve Kur'an-ı Kerim gönderilir. Bu mukaddes kitap, kız evinden gider ve bunu getirene bahşiş verilir. Kur'an'ın üstü örtülüdür. Kaynana, Kur'an-ı Kerim'i sokak kapısında tutar ve evine gelen gelinin, bunun altından geçerek, yaşayacağı koca evine girer. Bu pratiğin uygulanmasındaki amaç, evlenmenin uğrulu ve güdümlü olması isteğinin dışavurumudur (Altun, 2004, s. 286-287).

Türkiye'nin her tarafında, yeni evin eşiğinde birçok ritler yapılır. Gelin, koyun postuna bastırılarak, güveyi evine girer ve gelinin eline, kaynananın sürdüğü yağı, gelin de evin kapısının üstüne sürer. Bazı yerlerde gelin, yeni evine, kaynanasının bacaklarının altından geçerek girer. Gelinin, erkek evinin kapısından, posta basarak içeriye girmesi ve bu sırada ortada bulunan bir tahta kaşığı kırıp geçmesi, başarılı bir evlilik sağlamak için izlenen pratiklerdendir. Gelin, "post"a kendisinin kuzu tabiatında bir insan olması ve post'un yapağısının sıklığı derecesinde bol zürriyeti olması için bastırılmaktadır. Burada, kız anasının kendi evinde pişirdiği bir miktar helvayı, tuzu ve ekşi hamuru, çeyiz sandığına koyması gerekir. Bu uygulamalarda, evliliğin tatlı olmasının temin amacı vardır. Damat tarafından gelinin başına fındık, para, buğday, üzüm serpilir (Erdentuğ, 1977, s. 78-79).

Konya-Seydişehir'de gelin, dış kapıdan, sağ ayağını atarak girer. Gelini eşikte, kayınvalide karşılar ve eşiğe, iyi geçinilsin diye yağ-bal sürülür (Altınel, 1997, s. 83).

Elazığ'da gelin, eşiğe konulmuş koyun postuna bastırıldığı gibi geline kapı eşiğinde tahta kaşık, fincan ve bardak kırılır. Gelinin, bunları bir vuruşta kırması esastır (Eroğlu, 1988, s. 137).

Niğde'de, damadın evinin eşiğine sıra ile bir koyun postu, bir sacayağı, bir halat konur. Gelin, bunların üstünden atlayıp geçer ve elindeki yağı kapıya yapıştırır. Geri dönerek yerdekileri alır. Su dolu bir testiyi ayağıyla kırar. İçinde kuru üzüm, buğday ve

şeker karışımı bulunan bir tabak, gelinin eline tutuşturulur. Gelin, bunları kadınların üzerine serpiştirir (Kolcu, 1992, s. 134).

Gelinin evine yeni gelirken yapılan bu uygulamalar, yeni evinin düzenine, ekonomisine, çalışma temposuna uyması, muhtemel bazı kötü alışkanlıklarını terk etmesi, eve uğur ve bereket getirmesi, yumuşak huylu olması, baba evini özlemesi için yapılmaktadır (Örnek, 1981, s. 79).

2.1.2.4.1. Düğüne Hazırlık

a) Türk Halk Kültürü' nde;

İnsanın dünyaya gelişinden ölümüne kadar, hayatına yön veren, yeni bir şekil katan, enerji, davranış ve yaşama şekli kazandıran birtakım aşamaların başında düğün gelir (Kaya, 1996, s. 23).

Düğün, evlenme denilen geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Toplumda, düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun bir biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir. Düğüne, elden geldiğince çok kimse çağrılmak istenir. Kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine dikkat edilir. Düğün, çağrılanların dışında, başkalarına da açıktır. Onlar da çağrılanlar gibi ağırlanır. Düğünün zamanı ve yeri, kimler arasında olduğu, düğün öncesi çıkarılan "okuyucular" tarafından bildirilir. Evlenmelerde de, geleneksel kesimin kırsal alanı, bu işi okuyucular tarafından duyurur (Örnek, 2000, s. 196-197).

Doğu illerinde, iki bayram arasında genellikle düğün yapılmaz. Bunun aksi yapılırsa o eve uğursuzluk geleceğine inanılır (Kalafat, 2006, s. 173).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde düğün için yapılan hazırlıkları şöyle sıralayabiliriz:

- Düğün için hasat mevsiminden sonraya gün kesilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- İki bayram arasında gelin alınmaması, düğün yapılmaması gerektiğine aksi halde düğünün uğursuz olacağına inanılır (K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.75, K.84, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Erkek tarafının verdiği başlık parası doğrultusunda, kız evi çeyizi hazırlar ve eksikleri gidermeye çalışır. Erkek tarafı da kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmeye çalışır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

-Son yıllarda düğün gününe birkaç hafta kala resmî nikâhın yapılmasına çok fazla önem verilir olmuştur (K.8, K.9, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.35, K.90, K.95).

- Düğüne birkaç hafta gelin ve damat Göksun'a ya da Maraş'a alışveriş için götürülür. Çiftin yanında bu işlerden anlayan erkek tarafından ve kız tarafından birer kişi olur. Alışverişte kıza gecelik takımı, birkaç tane elbise, makyaj malzemeleri, havlu takımı ve gelinlik alınır. Erkeğe ise damatlık, iç çamaşırı, ayakkabı, birkaç yeni kıyafet, tıraş takımı vb. alınır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Düğünden önce kız evi, oğlan evinin kiraladığı hamama giderek, gelin adayını yıkarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Düğünde, ailelerin ekonomik durumuna göre yemek olarak nelerin verileceği, küçükbaş ya da büyükbaş hayvan kesilmesi kararlaştırılır. Son yıllarda ilçe merkezinden hazır yemek şirketleriyle anlaşılmaktadır (K.8, K.9, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.35, K.90, K.95).

- Düğünün olacağı haftanın çarşamba günü, oğlan evi kız evine giderler ve geline kaynanasının elini öptürürler. Bu sırada gelinin avucunun içine kına konulur. Erkek evi geri gittikten sonra gelin adayı, avuç içindeki kınayı duvara çarpar. Bundaki amaç kınanın temiz olduğu anlayışından hareketle, kızın geride temiz bir geçmiş bıraktığı ve lekesiz olarak yeni evine gideceği ile ilgilidir (K.26, K.33, K.38, K.55, K.61, K.66, K.71, K.81, K.83, K.85, K.98, K.101).

2.1.2.4.2. Bayrak Dikme/ Sağdıç

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Düğün günü, âdet olarak, evin önüne, düğün evini belirtmek için Türk bayrağı asılır ve bayraktar seçilir. Genelde bu görev muhtara veya birinci azaya verilir. Bu kişiler düğünü yönetirler, misafirleri karşılarlar ve insanları rahatsız edecek olayların çıkmasını engellerler. Köyün bir grup delikanlısı, bir sopanın ucuna Türk bayrağını bağlayarak, kız evine giderler. Kız evinden aldıkları bir havluyu da sopanın ucuna bağlayarak, damadın evine gidip sopayı evin önüne dikerler (Eroğlu, 2003, s. 105).

Anadolu'da düğünler, pazartesi veya perşembe günü, düğün evine bayrak dikilmesiyle başlar. Düğün bayrağı, ay yıldızlı Türk bayrağı olduğu gibi, kimi yerlerde şah, nahıl, şimşir, gelbere, yom adları alan, çeşitli süslerin takıldığı, değişik adlardaki ağaç dallarından oluşur (Başçetinçelik, 2009, s. 213).

Kars ve çevresinde, bayrağın çevresine, "şah" bezenir. 60-70 cm. uzunluğunda, bilek kalınlığında bir sopa, bir altlığa dikilir. 7-9 dal, çakılarak, ağaç görünümü verilir. Dallara 7-9 türden üçer adet, on tane meyve ve şekerli yiyecek maddesi asılır. En son pişmiş yumurta, şahın tepesine bağlanır. Bu işleme, "şah bezeme" adı verilir. Bu işi uzmanlaşmış kadınlar yapar. Şah, hem oğlan, hem kız evinde ayrı ayrı bezenir. Masrafları sağdıçlar karşılar. Kız evine gelenlere, kız şahından, oğlan evine gelenlere, oğlan şahından ikram edilir. Oğlan şahı, gerdek odasına törenle getirilir, gerdek odasında üzerine de üç mum yakılır (Başçetinçelik, 2009, s. 213).

Ürgüp düğünlerinde "nahıl" kullanılır. Nahıl, üzeri yaprak, çiçek, meyve, renkli kağıt ve mumlarla donatılmış bir süs ağacıdır. İki metre yüksekliğindedir. İskeleti, geline benzetilerek, kına günü, gündüzden kız evine gönderilen nahıl, övüldükten ve kıza kına yakıldıktan sonra oğlan evine geri götürülür (Başçetinçelik, 2009, s. 214).

Tekirdağ ve yöresinde, "şimşir", "ahret dalı"; gelinin ahret kardeşi ve arkadaşları tarafından hazırlanır. Şimşirde, iğneden ipliğe kadar oyuncak, meyve, tarak gibi eşyalar, bir çam ağacının dallarına iple tutturulur. Dal, toprak dolu bir tenekeye yerleştirilir. Düğüne kadar hazırlanır. Düğün günü, düğün olayı ile birlikte çalgıcılar, davetliler ve arkada gelin, ahretliğin evine gidilir. Orada eğlenilir, şimşir ile bohça alınır ve oğlan evine gelinir. Oğlan evinden ahretliğe, elbiselik ve çamaşır hediye edilir. Eğlenceler yapılır. Sonra yengeler gelini, kaynanaya teslim eder (Bozyiğit, 1995, s. 259- 263).

Yörüklerde, düğüne çağrılı her oba, bayrak açarak gelir. Obalardan gelen bayraklar kırmızı-beyaz, kırmızı-mavi, yeşil ve düz kırmızı renkte olur. Obaların getirdiği bayrağa "düğün bayrağı" denir. Güveyin çadırının sağına ve soluna birer bayrak daha asılır. Sağdaki bayrağa oğlan bayrağı, soldaki bayrağa kız bayrağı denir. Sağdakinin altına bekâr delikanlılar, soldakinin altına evli düğüncüler gelir. İki taraf da bayrakların başına takılmış elmalara nişan alırlar. Elmayı ilk vuran, gelinden güzel bir çevre alır. Türkmen köylerinde düğün bayrağı, güveyin gireceği evin kapısına asılır. Bayrağın üçte biri ve düreğe yakın kısmı beyaz, düğer kısmı kırmızıdır. Kırmızı kısmın ortasında, bir hilal işlenmiştir. Ayrıca kırmızı ve beyaz parçalara, el biçiminde oyulmuş, parmaklı birer bez dikilir (Başçetinçelik, 2009, s. 215)

İçel'in Mut ilçesinde ve Tokat-Niksar'da düğün bayrağı adı verilen bir direğin tepesine meyveler saplanır. Buna, "pota" denir. Gelin, oğlan evine indikten sonra delikanlılar potaya nişan atarlar, potayı vuran kişi, gelinden işlemeli çevre alır. Karatepeli'de bayrak, kırmızı, beyaz ve yeşil olmak üzere üç renkten ve ipekli çemberlerden yapılır. Bayrak, kuş teleği ve tozak bağı ile süslenir. Direğe bağlanan bu tozakta renkli tavuk tüyleri, ayna, nar, soğan, demir parçası, mavi bir çember olmak üzere yedi parça bulunur. Düğün, bayrağın, oğlan evinin yakınına dikilmesiyle birlikte başlar (Başçetinçelik, 2009, s. 215).

Adana ve çevresinde, bayrak dikimi için, orman olan kırsal yerlerde, ormandan özel olarak, bayrak direği için çam kesilmektedir. Bu çam 20-30 metre boyunda olup, sabah erkenden oğlan evinin erkekleri tarafından getirilmekte, dalları kesilerek temizlenmekte, sadece uç kısmındaki filizi kalmaktadır. Sonra bu ağaca bayrak bağlanmakta, filizin bulunduğu kısma ayna yerleştirilmekte, bir tane de portakal, bu ağacın üstüne batırılmaktadır. Bayrağın dikileceği gün, öğle veya ikindi namazından sonra, camiden çıkanlarla birlikte caminin hocası düğün evine gelir. Bayrak, hocanın duaları ve iyi dilekleriyle, ev önündeki çardak direğine, dam direğine veya ev önündeki bir ağaca bağlanır. Kurban kesilir, kanı güveyin alnına sürülür, eti kavrulur, oradaki konuklara ikram edilir. Kurban kesmeyenler de kahve, lokum ve bisküvi ikram etmektedirler. Bayrak dikimi töreniyle birlikte, düğün başlamıştır. Bayrağı, sağdıçlar hazırlar. Bayrak, sağdıcın evinden oğlan evine davullarla götürülür Bayrağın indirilmesiyle de düğün sona erer. Bayrak, gerdek gecesi veya sabahı, bir el silah sıkıldıktan sonra sağdıçlar veya güvey tarafından indirilir. Silah, bayrağa asılı aynaya nişan alınarak sıkılır. Aynanın kırılması gerekir. Eğer, ayna silahla kırılmazsa, indirildikten sonra mutlaka kırılır. Yoksa kızın temiz çıkmadığı düşünülür. Son

zamanlarda, silah sıkmadan bayrak indirilmekte ve ayna kırılmaktadır. Bayrağı sağdıç indirirse, güveyden bahşiş alır (Başçetinçelik, 2009, s. 219).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde düğünün başlaması ve bayrak dikimi yapılan pratikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Bayrak dikme töreni düğün günü sabah ezanıyla başlar. Bayrağın erkek evine dikilmesi, düğünün başladığının işaretidir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61).

- Bayrak dikme işlemini gerçekleştiren gençler damadın en yakın arkadaşlarıdır, bu kişiler aynı zamanda düğünün huzurlu geçmesinden de sorumludurlar, aralarından biri bayraktar seçilir, düğünün güvenliği ve organizasyonu ile o sorumludur (K.1, K.5, K.18, K.40, K.75, K.84, K.94, K.95, K.99).

- Cuma günü sabah saat 5-6 gibi erkek evinden damadın erkek akranları çıkarlar, köyün tüm evlerini dolaşarak bayrak dikme töreni için her evin erkek gencinden bir odun isterler. Bu odunları ucu ucuna birleştirerek 7-8 metre uzunluğunda Türk bayrağını erkek evinin önüne dikerler. Bayrağın üstüne de elma takarlar. Bu bayrağı görenler, buranın düğün evi olduğunu anlarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Erkek evinde maddi durumuna göre koyun, dana ya da inek kesilir. Bunların kanı damadın alnına sürülür. Aynı zamanda kesilen bu kurbanlar gelen misafirlere yemek yapılır. Genellikle etli pilav yemek olarak verilir. Yenilen bu yemek bayrak yemeğidir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Düğün bittiği gün bayrak da indirilir, ayrıca bayrağın üzerine asılan elmayı nişan alarak vuran kişiye damat tarafından bir hediye verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Erkek evinde başlayan düğünde çoğunlukla halay çekilir. Halaylar kız-erkek karışık oynanır. Köyün dışından gelen misafirlere "seğmen" denir. Halay sırasında

köyün dışından arabayla ya da yaya olarak gelen misafirler olursa halay birdenbire durdurulur. Davulcu ve zurnacı hemen seğmen havası çalarak gelen yeni misafirlere doğru yürümeye başlar. Bu, "hoş geldiniz" demektir. Seğmen başı önceden hazırladığı davulcu parasını davulcuya verir. Davulcu bu parayı aldıktan sonra eski çaldığı havayı tekrar çalmaya başlar. Gelen seğmenler halaya girerler ve halay çekerler. Bu gelenek davulcu tarafından düğüne gelen her yeni seğmen için tekrarlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Sağdıç, kızın ve erkeğin en yakın arkadaşıdır, kız ve erkek tarafından belirlenir. Sağdıç, evli yada bekar olabilir, düğün süresince koluna kırmızı kurdele takar ve gelin ile damaın yanından hiç ayrılmaz, onlara yardımcı olur (K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.18, K.19, K.20, K.27, K.33, K.38, K.40).

2.1.2.4.3. Çeyiz

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Arapça "cihaz"dan gelen çeyiz; gelin için hazırlanan sandık eşyası; kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülktür. Geleneksel kültürümüzde, kız çocukları daha ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyizin, kızların yüz akı olduğu görüşü yaygındır. İlk hazırlananlar, yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalardır. Bunların kenarlarına dikilmek üzere oyalar, danteller hazırlanır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemelidir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar, çeyizin tamamlayıcı ögeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları, giysiler ile kilim, halı, bakır kap kacak, kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır (Başçetinçelik, 2009, s. 225).

Anadolu'nun birçok yöresinde, kız çocuğu olan aile, ileride çeyiz masraflarını karşılaması için bir kavak ağacı diker. Çeyizlik bez eşyalar, sandıklarda saklanır, ev uzun süre havasız kaldığı için sararmasın diye, çeyiz sık sık çıkarılıp havalandırılır, günümüzde özellikle kentlerde, çeyiz, evin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir anlam kazanmıştır. Kız tarafından çeyiz olarak; mutfak eşyası, yatak odası takımı, çamaşır makinesi beklenmekte, oğlan tarafıysa; salon ve yemek odası takımları, buzdolabı, fırın gibi ihtiyaçları karşılamakla yükümlü sayılmaktadır (Büyük Larousse, C.5, s. 2668).

Çeyizi asma, çeyizi sergileme, Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla, çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde, çeyiz, kız evinde usta kişilerce iplere asılarak sergilenir. Komşular, özellikle genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizden örnekler alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz, oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evinden çeyizin götürülmesi, kimi bölgelerde düğünden birkaç gün önce olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesiyle birlikte olur (Başçetinçelik, 2009, s. 225).

Divriği'nde düğünden bir hafta önce kız evinden oğlan evine, kızın bir takım elbisesi getirilir ve herkesin göreceği yere asılır. Bu elbiseye "boy" denir. Böylece, kızın bir hafta sonra oğlan evine geleceği ilan edilir (Aslanoğlu, 1971, s. 6175-6178).

Akseki'de düğünün ilk günü, kız tarafı, bütün eş dost ve akrabaları davet eder, onlara yemek verir, kızın çeyizi asılarak sergilenir (Enhoş, 1959: 2033-2035). Eskişehir ve Trakya'da perşembe günü çeyizin serilmesiyle düğün başlar (Işık, 1975, s. 7515-7518; Erk, 1974, s. 6999-7002).

Yozgat'ta oğlan evinin aldığı eşyalarla, kız evinin aldığı eşyalar bir listeye yazılır, kıymeti takdir edilir ve şahitler huzurunda muhtarın mührü ile dört nüsha hazırlanır. Nüshalardan biri sandığa konur, diğerleri oğlana, kızın ve oğlanın babasına verilir (Kayacan, 1978, s. 8258; Özbaş, 1962, s. 4795).

Günümüzde, gelişen koşullarla, yaşam biçimleri de değişmiştir. Köylere kadar giden televizyonlarla, insanlar yaşamlarını kolaylaştıracak araçları ve makineleri tanımakta ve onlara sahip olmak istemektedirler. Bu nedenle, eskiye göre çeyizde bulunan eşyaların da türü değişmiştir. Eskiden birkaç el işi, bir yatak-yorgan-yastık, çul, çuval, birkaç kap kacak çeyiz olarak verilirken bugün, aileler, ekonomik durumları elverdiği ölçüde, kızlarına elektrikli ev aletleri vermektedirler (Başçetinçelik, 2009, s. 234).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde çeyiz götürme ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Kız tarafı çeyiz olarak; mutfak eşyası, dantel ve nakış işleri, nadir olarak da yatak odası alır. Erkek tarafı ise; beyaz eşyaları, mobilyaları ve oda takımlarını alır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18,K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kızın çeyizi önce kız evinde sergilenir, görmeye gelen kişiler gelinin eksiklerini anlarlar ve ona göre eksiklerini gidermeye çalışırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18,K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Düğüne bir hafta kala pazar günü gelinin çeyizi bir arabaya yüklenip erkek evine getirilir. Çiftin yaşayacağı ayrı bir eve ya da ailesinin evindeki bir bölüme çeyiz konulur ve erkek evine getirilen çeyiz, sergilenir (K.2, K.3, K.4, K.9, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.40, K.75, K.81, K.84).

- Çeyiz, düğünün bittiği gün olan pazar günü de alınabilmektedir, davullar, zurnalar eşliğinde kız evinden çeyiz alınır, erkek evine getirilir (K.1, K.12, K.27, K.35, K.39, K.5O).

- Gelinin aynası ile daha önce kullanılmamış bir lamba, gelinin bir akrabası tarafından özel olarak erkek evine götürülür, lamba sabaha kadar yanık bırakılır. Böylece ortamın aydınlık olacağı, gelinin sürekli aydınlık içerisinde olacağı kabul edilir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.81).

2.1.2.4.4. Kına/ Kırkım

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Kına, düğünden önce, kız evinde yapılan bir eğlencedir. Türk inanç sisteminde kına, adanmış olmanın işaretidir. Bunun içindir ki asker adayına, kurban kesilecek hayvana, evliliğe aday olan gençlere kına yakılır (Kalafat, 1998, s. 126).

Kına yakılması, köy düğün geleneğinde, nikâh kadar önemli ve etkili bir olaydır. Bundan dolayı herhangi bir sebeple, düğün süresi kısaltılarak, tek güne indirilse bile, kına mutlaka yakılır. Eline kına yakılan gelin için, geriye dönüş yoktur. Kına yaktıran gelin, evlenme konusunda, mutabakatını da bildirmiş olur. İmam, nikâh kıyarken, gelini değil, maddi hususları görüşmek üzere babası veya bir başkasını vekil olarak çağırır. Zira kına yakılmış, gelin zaten evet demiştir (Soylu, 1987, s. 367-368).

Geline kınayı, başı bütün, başı bozulmamış, yani kocası ölmemiş ya da kocasından ayrılmamaış bir gelin yakar (Er, 1982, s. 158)

Bartın'da kına gecesinde, gelinin avucuna konan kınaların içine, gümüş ve altın para da koyarlar; paraların çokluğu, geline verilen önemi ve sevgiyi gösterir (Erdentuğ, 1969, s. 47).

Erzurum'da kına gecesinde ve düğünde, ayna bulundurulması halinde, bolluk olacağına inanılır. Kınanın, geline kaynana tarafından yakılmasının, gelinin kısmetli olmasını sağlayacağı inancı vardır. Malatya'da kına, yanmakta olan mumların arasında, bir tepsi içerisinde getirilir (Kalafat, 1998, s. 125).

Gaziantep'te mahalledeki bütün kadınlar, evlilik çağına gelmiş kızlar, gelin kınasına katılırlar. Çünkü kızların kınaya katılmasıyla, onun kısmetinin açılacağına ve iyi bir evlilik yapacağına inanılır. Hatta kızlara, anneleri tarafından kına yakılırken, niyet tutmaları söylenir. Kına tepsisi, "senin de başına gelsin" anlamında, kızların başlarının üzerinden geçirilir. Evli ve mesut, başı bozulmamış, varlıklı iki yenge seçilir. Bunlardan biri gelinin kınasını yakarken, diğeri, davertlilere, yakmaları için kına dağıtır. Gelinin kınası yakılırken, türküler söylenir ve gelin ile annesi mutlaka ağlatılır. Buna "gelin ağlatma havası" denir (Korkmaz, 1999, s. 95).

Kınada ağıt yakmak, gelini ağlatmak, Anadolu'nun pekçok bölgesinde rastlanılan bir gelenektir (Altun, 2004, s. 266).

Ağıt, yalnızca ölüm olayı karşısında yakılmaz. Önemli olan, ağıt yakmayı gerektirecek kadar acı, yürek debreştiren bir olayla karşılaşılmasıdır. Bu acı olay, ölüm olabileceği gibi; gurbete çıkma, umutsuzluk, yoksulluk, isyan, çaresizlik, kimsesizlik, sıla özlemi, hapishaneye düşme, ihanete uğrama, sevdiğini alamama, baskın, savaş, doğal afet ve gelin alma gibi başka olaylar da olabilir (Turan, 1993, s. 533). Düğünde söylenen yaslar, kına gecesinde, kız evden çıkarken, baba evine bir daha dönmemek üzere çıkan kız için söylenir, annesi, babası, yengesi ve kardeşiyle teker teker yas eder, sarışarak ağlar (Karataş, 1992, s. 79).

Kına gecesinde, ağlamayan kız ayıplanır. Çünkü bu, ana-babasını tez unutacağı anlamına gelir ki; bu da geleneği, saygıyı aşan bir tutumu sergilemek demektir ve hoş karşılanmaz. Bu geceden sonra, gözünü açıp gördüğü, yıllarını verdiği ana-baba ocağını, sevdiklerini, eski alışkanlıklarını terk edecek, yeni bir hayata başlayacaktır (Turan, 1993, s. 535).

Kına gecesinde en az kız kadar, kız annesi de üzgün ve içlidir. Büyüttüğü, evlendirecek yaşa getirdiği kızını, eloğluna verecektir. Erkek evi için tam bir eğlence olan kına gecesi, kız evi için hüzünlü, buruk bir gecedir. Yakılan ağıtlarda, kızın, evde duyulacak olan eksikliği, kızın kişilik özellikleri (yardımseverliği, çevresine karşı tutumu, becerileri) dile getirilir (Altun, 2004, s. 267).

Kırkım töreninde tepsinin üzerine bir örtü serilmekte ve tepsi bir masanın veya sandalyenin üzerine konmaktadır. Düğün sahibi tarafından, ağzı laf yapan bir kişi,

koluna bir havlu veya boncuklu bir tülbent bağlandıktan sonra, kırkımın başladığını ilan etmektedir. Kınada yapılan kırkım törenine önce kız tarafı başlamakta, kızın anası, babası, kardeşleri, amcası, dayısı, halası, ardından oğlanın yakınları kıza getirdiği hediyeleri, takıları veya paraları sunmaktadırlar. Hediye veya para, kırkımı yapan kişiye verilir. Bu kişi hediyeyi verenin adını ve verdiği hediyeyi veya para miktarını yüksek sesle ilan eder. Kırkım töreninin ardından kına sona erer (Başçetinçelik, 2009, s. 267).

Adana ve çevresinde, kız ve oğlan evine hediyelerin sunulduğu tören "kırkım" ya da "atkın" olarak adlandırılmaktadır. Tören, nişanda ve kına gecesinde kız evinde, gelinin oğlan evine geldiği gün de oğlan evinde yapılmaktadır. Nişanda ve kınada yapılan kırkımda, daha ziyade mutfak eşyaları ve kızın eksikleri verilmektedir. Kız evinde, kırkımda toplanan para ile kızın eksik çeyizi tamamlanmaktadır. Oğlan evinde yapılan kırkımda, daha çok para armağanı yapılmaktadır. Bu para ile de yeni evlilerin eksikleri giderilmekte veya düğün borçları ödenmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 268).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde kına yakma ve kırkım ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Düğün cuma günü öğleden sonra erkek evinde başlar, cumartesi akşamı kız evinde kına gecesi yapılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18,K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Göksun yöresinde kına gecesinde, kız tarafı olarak kına köftesi yoğurulur (bkz. Halk Mutfağı, K.2, K.3, K.4, K.6, K.8, K.9, K.10, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Kız evinde kına hazırlıklarına başlanır. Erkek tarafını kına seti, kına kıyafeti, mum, kına ve kına çerezini kız evine getirir. Gelin bu sırada sadıcın evindedir. Davul-zurna eşliğinde gelin, babasının evine getirilir. Gelin, kınalık olarak; kırmızı, işlemeli ve yakasız olan uzun bir yelek giyer. Başına kırmızı tülbent verilir. Gelini odanın ortasında bir sandalyeye oturturlar. Sesi güzel olan kadınlar, kızı ağlatmak için, türkü söylerler, mani dizerler. Kınayı, uzun yıllar evli ve mutlu olan bir kadınına yoğurturlar. Kına tepsisi, darısı bekarlara da bulaşsın diye, ortasına mum konularak bekar kızların elinde dolaştırılır. Kına yakılma sırasında gelin, elini hemen açmaz, kaynanadan altın istendiği anlamına gelir bu davranış. Kaynana hemen bir altın koyar gelinin avucuna ve geline

kına yakılır. Kırmızı eldiven giydirilir. Diğer kınalar, yuvarlak toplar haline getirilerek gelen misafirlere dağıtılır. Kına yakma işlemi bittikten sonra kadınlar arasında eğlence başlar. Erkekler de dışarıda oynarlar. Erkek kınası da kız kınası ve eğlencesi bittikten sonra erkek evinde, sadece erkek tarafında yapılır. Damadın arkadaşları, damadı odanın ortasına oturtur ve güzel mani ve türküler söyleyerek damadın serçe parmağına, elinin içine ya da ayaklarına kına yakarlar (K.2, K.3, K.4, K.6, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.37, K.51, K.55, K.61, K.81).

- Genç kızlar, kına gecesi yakılan kınaya çok önem verirler. Bahtı kara denilen ve talihlisi çıkmayan kızlar bu kınadan mutlaka ellerine yakarlar, bu şekilde iyi bir kısmet bulacaklarına inanırlar (K.2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.38, K.81, K.85, K.89, K.100).

- Kına yakma âdetiyle, damat geline, gelin damada kendini adadığını gösterir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.22, K.38).

- Günümüzde kız ve erkek kınası artık ayrı ayrı yapılmamaktadır. Kız ve erkek yan yana oturtularak bu uygulama yapılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18,K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Erkek tarafı kına için kız evine giderken kullandığı yolu, gelin almaya giderken kullanmamaya çok özen gösterir, yörede bu konuyla ilgili “kınanın yolu ayrı, gelinin yolu ayrı” deyimi kullanılmaktadır. Aynı yoldan gidilirse uğursuzluk olacağına inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K81).

2.1.2.4.5. Gelin Alma

a) Türk Halk Kültürü’ nde;

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü, gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonra geçen üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün, genellikle Pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden, kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüzünlü, oğlan evi ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur. Kız evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence egemendir. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla, davul zurna ile kız evine gelirler. Evin önünde oyunlar oynar, halaylar çekerler. Bu günde, kız evinden kimse, oyunlara

katılmaz. Pek çok yörede, kız evine yaklaşan gelin alıcılara, kız tarafı, çeşitli oyunlar yapar, zorluklar çıkarır. Gelin alıcılar geldikten sonra, gelin hazırlanır, ailesi ile vedalaşır ve ana evinden koca evine uğurlanır. Gelin, ana evinden uğurlanırken, bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, gittiği eve uğur ve bereket getirmesi amacıyla, annesi ve yakınları tarafından, geline çeşitli davranışlar uygulanır. Gelin alıcılar, gelini aldıktan sonra, konvoy halinde davul zurnalarla, mahalleyi veya köyü veya şehri dolaşırlar, gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler (Başçetinçelik, 2009, s. 268-269).

Karaman'da gelin, yengelerin koltuğunda ana evinden çıkarılırken, gelinin önünde bir yenge, ayna tutar (Akkul, 1959, s. 1999-2001).

Kızılcahamam'da gelinin erkek kardeşi "kapı bıçağı" denilen parayı almadan, gelini vermez (Saygı, 1965, s. 3876- 3878).

Yozgat köylerinde, gelinin başı bağlanırken yüzüne "ana yaşmağı" bağlanır, duvağının ortasına ayna konur (Köktürk, 1971, s. 5911-5915).

Artvin'de gelin ata bindirildikten sonra, sağdıç, orada bulunanların üzerine şeker saçar. Gelin adayı, oğlan evine giderken, damada müjdeyi ilk götüren bahşişi alır (Özdemir, 1985, s. 2634).

Malatya'da alınan gelin kız ise, gelin göçürme günü Perşembe, dul ise pazartesi günüdür. Kayseri'de kız, evden gidince, evin bir köşesinde gündüz mum yakarlar. Mum yana yana sönerse, kızın aile sevgisinin bitmeyeceğine, rüzgar söndürürse, bu sevginin biteceğine inanılır (Koşay, 1944, s. 240- 246).

Trakya'da gelinin yengesi, gelin alma günü gelen konuklara ayna tutar, aynaya bakanlar bahşiş verir. Kız anası, gelin alayı hareket edince, su dolu kabın içine attığı buğdayları, gelin arabasının üzerine serper. Gelin alayı, oğlan evine yaklaşırken, bir kişi gelinin ayakkabısını kaparak, damada götürür, bahşiş alır (Işık, 1975, s. 7628-7629).

Tekirdağ'da genç kızlar, kaynanadan "tel parası" isterler. Kaynana, gönlünden kopanı verdikten sonra, kızlar mani söyleyerek kaynananın oynamasını isterler. Kaynana, gelini aldıktan sonra cebinden bir şeker çıkarır, şekerin yarısını geline ısırtır, kalan yarısını evlenemeyen gençlere verir (Artun, 1983, s. 19).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde gelin alma ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Düğünün son günü olan pazar günü, erkek evinde büyükbaş ya da küçükbaş bir hayvan kesilir, öğle yemeği yenildikten sonra erkek tarafı kız evine gelini almaya gider (K.2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.38, K.81, K.85, K.89, K.100).

- Kız evinden gelin çıkarken babasının, annesinin elini öper, kalanlarla tek tek vedalaşır, kız evi çok üzgündür, erkek tarafı onları teselliye çalışır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.8, K.9, K.15, K.17, K.18, K.18, K.26, K.33, K.38, K.51, K.61, K.63, K.81, K.85, K.89, K.100).

- Bu sırada gelinin büyük abisi geline kırmızı kuşak bağlanması için çağırılır. Kırmızı kuşak bekâretin sembolüdür. Büyük abi, kuşağı bağlamaya çalışırken, "kuşak bağlanmıyor" der. Bu sırada erkek tarafı büyük abiye, bir miktar para verir. Abi kuşağı bağlar ve aldığı parayı gizlice geline geri verir (K.2, K.3, K.4, K.8, K.9, K.19, K.20, K.26, K.38).

- Gelinin evinin önüne, kızın tüm çeyizi dökülür ve bir kağıda çeyizde neler olduğu bir şahit huzurunda yazılır ve değeri belirlenir. Çeyiz yazıldıktan sonra gelin ata ya da arabaya bindirilir. Bu sırada gelin evinin kapısı kilitlenir, açılmaz ve kapının açıması için para istenir. Damadın babası para verir ve kapı açılır. Gelin evden çıkarken tüm büyüklerinin elini öper, herkesle vedalaşır, sonra gelin ata ya da arabaya bindirilir (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Gelin evden çıkarılırken, erkek tarafından bir kadın kız evindeki büyük kara kazanı ters çevirir, bunun sebebi kızın tüm kötü huyları burada kalsın, kapansın diyedir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.55, K.61, K.66, K.81).

- Önceden gelin ata bindirilirdi, günümüzde atın yerini araba almıştır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.2.4.6. Gelin İndirme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Geleneksel kültürde, Anadolu'nun hemen her yöresinde gelin, oğlan evine getirilirken ya da geldikten sonra, çeşitli uygulamalar yapılır. Bunlarda amaç, yeni kurulan aileyi her türlü zararlı dış etkilerden uzaklaştırmak, gelinin huyunu, iş gücünü, dayanıklılığını etkileyerek, onu istenilen şekle sokmaktır. Anadolu'da, gelin alma günü uygulanan davranışlarda kullanılan büyüsel nesnelerden bazıları şunlardır: Buğday,

para, şeker, testi, ekmek, maya, Kuran, ayna, post, kazan-demir, yağ, oğlan çocuğu, su, kendir, kızgın sac-ateş, kaynananın bacak altından geçme, çivi, cami-mezar-türbe gibi. Böylece bu nesneler yardımıyla uygulanan büyüsel pratiklerle, evlilik garanti altına alınmak istenmektedir (Santur, 1996, s. 194-207).

Eski Türklerden günümüze kadar, Türk topluluklarında gelinin geldiği gün, başına "saçı" saçılır. Her devirde bu saçı, topluluğun ürettiği mahsullerden olmuştur. Avcılık devrinde, avın kanı, yağı ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik devrinde darı, buğday ve çeşitli meyveler saçı olarak kullanılmıştır. Saçı, yabancı bir soya mensup olan gelinin, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır (İnan, 1995, s. 167).

Yozgat köylerinde, gelin inerken, bir kadın, içi çerez dolu çanağı gelinin önüne atar, böylece gelinin kötü huyları çanak gibi parçalanacaktır. Ters çevrilen bir kazanın üstüne, post ve kaşık konur. Gelin bu kaşığı, ayağı ile kırar. Gelinin gireceği evin kapısına yağ sürülür, çivi çakılır, önüne mendil konur. Gelinin bu mendili kaldırması beklenir (Köktürk, 1971)

Artvin'de geline, oğlan babası bir koç hediye eder. Gelin, bu koçu kaldırırsa, kocasının yiğit olacağına inanılır. Güvey, damda silah atar, ilk tetikte patlamazsa uğursuz sayılır (Özdemir, 1985, s. 26-34).

Malatya'da kaynana, gelini kolunun arasından geçirir. Koyun gibi olsun diye, bir deste otla karşılar. Demir gibi metin olsun diye, ayağının önüne demir atılır (Koşay, 1944, s. 198- 248).

Kastamonu'da gelin inince eline, Kuran ve su dolu ibrik verilir, geçeceği yola yastık konur. Gelin, ibrikten su döke döke yukarı çıkar; çıkarken yastığı yerden kaldırması beklenir (Koşay, 1944, s. 198- 248).

Erzurum'da, gelinin leğen içinde el ve ayakları yıkanır. Bu su, gelinin eve bağlanması için kapı eşiklerine, mutfağa ve tandır başlarına serpilir (Koşay, 1944, s. 198- 248).

Eskişehir'de, gelin bütün zahmetlere katlansın diye, yüklüğe oturtulur (Koşay, 1944, s. 198- 248).

Sinop'ta, gelin inince kaynana onun sırtına biner, gelin onu birkaç adım taşır. Sonra dört kişi gelini, yere bastırmadan eve sokar (Ülkütaşır, 1963, s. 3043-3046).

Tire'de, gelin inince, evine bağlı olsun diye, önce mutfağa oturtulur. Odasına çıkınca da koyun postuna oturtulur (Artan, 1975, s. 7191).

Konya'da gelin indikten sonra, kaynana arabanın önüne testi fırlatır, yere de bir pösteki serer ve sedire oturur. Gelin, kaynananın elini öpmek üzere yürürken pöstekiye basar ya da zeki bir gelinse pöstekiyi kıvırır, koyun gibi olmayacağına işaret eder (Sural, 1962, s. 2748-2750).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde gelin indirme ile ilgili uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Gelin, oğlan evine bir atın üzerinde getiriliyorsa atın başını gelin adayının erkek kardeşi tutar. Atın sağında ve solunda ise üzengiyi tutan iki ayrı kişi bulunur. Üzengiyi tutan bu kişilere, yolun bir tarafından diğer tarafına atılan taşlar konusunda dikkatli olmaları için uyarılır. Eğer taş atılırsa, bu taşın derhal bulunması ve geri öbür tarafa atılması sağlanmalıdır. Çünkü bu taş, gelin ve damadın karı- koca olmasına engel olacağına inanılır, bağlanacakları düşünülür (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81).

- Davul eşliğinde köyden çıkarılan gelin, erkek evine götürülmeden önce köy mezarlığına götürülür. Üç defa mezarın etrafında dolaştırılır. Bunun amacı gelinin olgunlaşması ve her şeyin sonunun mezarlık olduğunu hatırlatmaktır. Damat evine gelirken attan ya da aradan indirilmeden gelinin kaynanası ve kayınbabası çağırılır. "Ne vereceksiniz", diye sorarlar. Onlar da maddi durumlarına göre tarla, dana, koyun gibi vaadlerde bulunurlar. Yine gelin atıyla damat evine yaklaşırken damat, evin damına çıkar. Ve yaklaşık 40 yıl önce damat eline birkaç tane elma alıp, gelinin kafasını isabet alarak elmaları atarmış. Gelinin kafasında fes olduğu için çok fazla kafası ağrımazmış. Elmaları isabet ettirmesi demek artık gelinin ölene dek kocasının dediklerini yapacağına işaretmiş. Bu gelenek sonraları değişmiştir; dama çıkan kişi artık damat değil erkek tarafından bazı yakınlardır. Evin damından bereketli olsun diye, gelinin kafasına karışık çerez (buğday, mısır, nohut, fıstık…) atılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5 K.6, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Gelin eve girmeden önce, çocuklar bayrağın ipini keserler ve bahşiş alırlar (K.2, K.3, K.6, K.11, K.26, K.33, K.38, K.41, K.42, K.43, K.44, K.55, K.81).

- Gelin eve girerken; gelinin bir eline şişe verilir, diğer eline de tereyağı verilir. Bu yağı kapıya sürer gelin ve üzerinde şişeyi kırar. Bunun sebebi yağ gibi evimize yapışsın, sıvansın diyedir. Gelinin önüne süpürge atılır; eğer gelin onun üzerine basıp giderse temiz bir gelin olmadığını, dağınık olacağını gösterir; fakat süpürgeyi kaldırırsa

yerinden onun düzenli ve temiz bir gelin olacağını gösterir (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.12, K.18, K.26, K.33, K.38, K.81).

- Gelin eve girerken eline kuran verilir (K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.61, K.75, K.81, K.84, K.99).

- Gelin kapıdan içeri girerken kaynanasının kolunun altınlan geçirilir, bunun nedeni kaynanasının sözünden çıkmasın diyedir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Geline kapıdan içeri geçmeden önce, nar veriliri ve duvarda bunu parçalaması istenir, bereketli olsun ve evde kocası üzerinde söz sahibi olsun diye bu uygulama yapılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Oğlan çocuğundan biri gelin eve gireceği sırada kapıyı içten kilitler, damat tarafı çocuğa bahşiş verir ve kapı açılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.41, K.42, K.43, K.44, K.62, K.67, K.69, K.81).

- Gelin içeri girdikten sonra ilk çocuğu erkek olsun diye kucağına bir erkek bebek oturtulur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.38, K.51, K.55, K.61, K.67, K.71, K.81, K.85, K.92, K.93, K.97, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Erkek evinde kurban kesilir ve bu kurbanın etinden yemekler yapılır. Gelen seğmene yemekler verilir. Yemekler yendikten sonra güreş yapılacağı için tüm köy halkı çimenlerin olduğu yere çağırılır. Bu sırada damat, sadıç eşliğinde davul-zurna ile güreş meydanına getirilir. Bir döşeğe damadı oturturlar ve ağzını bir mendille bağlarlar. Bunun amacı damadın sevindiğinin, mutlu olduğunun ve güldüğünün görünmemesi içindir. Güreşler yapılır ve ilk üçe girenlere hediyeler verilir. Güreşten sonra ortaya büyük bir tepsi getirilir. “Kırkım” adı verilen takı töreni başlar. Aralarından bir tellâl seçilir ve takılan takıları güzel sözlerle ve alaycı betimlemeler ile insanlara bağırarak duyurur. Takılar ve paralar tepsiye konulur. Damadın bu sırada da ağzı mendille kapalıdır. Kırkım bittikten sonra paralar sayılır ve toplanır, damadın cebine konur. Davul eşliğinde damat, sadıcın evine gider ve düğün biter (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

2.1.2.4.7. Özne Övme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Anadolu'nun pek çok yöresinde, güvey gerdeğe girmeden önce, yatsı namazından önce gezdirilir ve eğlendirilir. Güveye çeşitli şakalar yapılır. Ardından, gerdeğe gireceği eve kadar şamatalarla getirilir. Kilis'te güveye "cille" gezmesi yaptırılır. Güvey, arkadaşları ile gezerken, her köşe başında eğlenceler yapılır. Güveyin önündeki mendilin ucundan tutmakta olan hocalar ilahiler, kasideler, övmeler okurlar. Hocaların ardından, sağdıçlarla güvey yürür. Türküler söylenir, oyunlar oynanır. Güvey, evine kestirme yoldan getirilmez, gezme en az iki saat sürer (Kılıçkıran, 1976, s. 7638-7639).

Konya-Yunak'ta, damadın elbisesini imam giydirir. Yere mendil açılır. Herkes bahşiş atar. Paralar damadın cebine doldurulur. Buna "güvey okşamak" denir (Tural, 1969, s. 5174-5175).

Kırşehir'de gerdek akşamı, oğlan evinde gençler, "üvey başı"na davet edilir. Yemekten sonra arkadaşları, damadı kaçırır, bir odaya kilitler, bahşiş alırlar (Arseven, 1955, s. 1069-1072)

İzmir-Yakapınar'da, özne övmeye, köylüler davet edilir, yemekler yenilir, içkiler içilir, saz samah edilir, erkân yürütülür. Sonra güvey, dede veya yaşlı biri tarafından giydirilir (Yetişen, 1978, s. 8385-8386).

b)Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde damadı gerdeğe hazırlama ve onu eğlendirme olarak bilinen "özne övme" de yapılan uygulamalar şöyledir:

- Kırkımdan sonra damat arkadaşlarıyla gezer, eğlenir, şakalaşır, bazı yerlere de damadı içirip sarhoş ederler (K.1, K.5, K.8, K.14, K.34, K.39, K.46, K.50, K.52, K.86, K.88, K.90, K.91, K.95).

- Sağdıç damadı evine götürür, güvey hamamı yaptırır, gelinin ailesinin damatlık olarak verdiği kıyafteleri giyer, sağdıçla birlikte yatsı namazına gider (K.34, K.39, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.75, K.84, K.94, K.99).

- Sağdıç ve arkadaşları damadı eve getirir, bu sırada çeşitli mani ve türküler söylenir, damadın sırtına vurarak damadı gerdeğe sokarlar (K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

2.1.2.4.8. Nikâh/ Gerdek

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Düğünden sonra gençlerin bir araya gelmelerine "gerdek" denir. Gerdek, medenî ve dinsel nikâhtan sonra gerçekleşir. Böylece gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu iş ile görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikâhı, evlilik için gerekli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikâhı denilen dini nikâh, yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi aileler, medeni nikâhın yanı sıra bir de dini nikâh yaptırarak, evlilik birliğini kutsamış olurlar (Örnek, 1995, s. 197).

Nikâhtan sonra çiftin kalacağı odaya "gerdek odası" denir. Güvey, sağdıç ve arkadaşları tarafından şamatayla gerdek odasına sokulur. Geleneğin ve dinselliğin ağır bastığı yerlerde, güvey, başkalarıyla birlikte, namaz kıldıktan sonra, ilahiler arasında gerdeğe sokulur. Gelinle güveyin, karı-koca oldukları geceye, "gerdek gecesi" ya da "zifaf gecesi" denmektedir. Ülkemizde son yıllarda, kentlerde, ekonomik durumu elveren kimseler, gerdek gecesini evlerinin dışında bir otelde veya başka bir kentte geçirmektedirler. Buna yaygın adıyla "balayına çıkma" denmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 310).

Geleneksel kesimde gelinin, masum ve temiz olmasına önem verilir. Kızın, evlenmeden önce başka birini tanımamış olması üzerinde titizlikle durulur. Törelerin etkinliğini sürdürdüğü yerlerde, "yenge" kadınlar gerdek sonucunu bekler. Kimi yerlerde kızın temiz çıktığı belli olunca, sonuç, evin damına bayrak asmak ya da silah atmakla ilan edilir. Gelinin "kız çıkmadığı" anlaşılırsa, baba evine yollanması, bilinen olaylardandır (Örnek, 1995, s. 198).

Yozgat köylerinde, imam nikâhından önce, kızın başına bir Kuran konur. Ağzına, dedikodlaru olmasın diye, anahtar verilir. Eline, güveye bağlı olsun diye ağzı açık bir çakı verilir. Erkeğin, gerdek gecesine bağlı kalması amacıyla, nikâh kıyılırken, bir iplik süratle bağlanır (Köktürk, 1971, s. 5911-5915).

Kırşehir'de, gelinin çocuğu olsun diye gerdek gecesinde, geline yumurta yedirilir(Arseven, 1955, s. 1069-1072).

Kilis'te gerdek gecesi, kaynananın kapı dinlemesi âdettir. Böylece çocukların, sağır ve dilsiz olmayacağına inanılır (Kılıçkıran, 1976, s. 7638-7639).

Van'da, yenge, gerdek odasına şerbet getirir, bahşişini alır. Gerdek odasında gelin konuşmaz, dili bağlıdır. Güvey, altın taktıktan sonra "dilbağı" çözülür (Orta, 1972, s. 6473-6475).

İçel-Mut'ta, gelin gerdek odasında, elindeki narı kuvvetle çarpar, dağılan tanelerin eve bereket getireceğine inanılır (Soylu, 1973, s. 6663-6664).

Adana ve çevresinde, gerdek gecesi, gelinle güveyin rahatça bir araya gelebilmeleri için, bağlı olan yorganların kurdelesi çözülür, düğümlü iplerin düğümü çözülür, kapalı kapılar açılır, eller bağlanmaz. Gerdekten önce güveyin ceketine, çok çocukları olsun diye pirinç, mısır gibi taneli yiyecekler konur (Akyol, 2006: 97-99). Gerdek sabahı güvey, kız evine, kızlarının temiz olduğuna işaret olarak ayna gönderir (Yılmaz, 2005, s. 120).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde resmi nikâh ve imam nikâhı ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Önceleri resmi nikâha önem verilmezdi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.18, K.26, K.34, K.38, K.39, K.40, K.61, K.75, K.81, K.92, K.94, K.99).

-Resmi nikâha günümüzde çok önem verilmektedir, düğüne birkaç hafta ya da birkaç gün kala resmî nikâh yapılmaktadır (K.8, K.9, K.10, K.12, K.14, K.15, K.19, K.20, K.27, K.35, K.37, K.52, K.54, K.72).

- Dini nikâh genelde gerdek gecesi akşamı yapılmaktadır. Sağdıçla birlikte yatsı namazı kılındıktan sonra, damat, evine getirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.40, K.55, K.61, K.67, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- İmam tarafından, iki şahit huzurunda dini nikâh kıyılır. Gelin ve damadın elleri açık ve dizlerinin üstündedir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61, K.71, K.81).

- Damat ve gelin imam nikâhının ardından odalarına geçerler, gelinin yüzünü örten duvağı açmak için damat "yüz görümlüğü" olarak beşi bir yerde ya da durumuna göre bir altın takar. Bu şekilde gelin duvağını açtırmış olur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Kızın temiz çıkması önemlidir, temiz çıktıysa evin damından silah atışları yapılır, çarşaf sorma âdeti vardır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Günümüzde bekâret yine önemli olmakla birlikte, çarşaf sorma âdeti kalkmıştır (K.9, K.10, K.15, K.17, K.19, K.20, K.27, K.35, K.37, K.51, K.56, K.59, K.62, K.67, K.72).

2.1.2.5. Düğün Sonrası

Düğün sonrası oğlan evi ziyaretçi akınına uğrar, gelenler tebrikleriyle birlikte, hediyelerini de verir. Ardından birer hafta arayla aileler, karşılıklı olarak birbirlerine tanışma yemeğine giderler. Buna, "tanışma yemeği", "ayak alıştırma" gibi adlar verilir (Akça, 2009, s. 87).

Anadolu'da gerdeğin ertesi günü, çeşitli adlarla anılır. İstanbul ve pek çok yerde "paça günü" adı verilen bu günde, o gün gelen konuklara paça ikram edilir. Bugünün adı Toroslar bölgesinde "çarşaf", Mudurnu ve Çivril'de "duvak", Hatay ve Kerkük'te "suphe", Isparta'da "gelin ertesi", Maraş ve Kütahya'da gerdek ertesi, Kastamonu ve Sinop'ta "samet, semet", Kayseri'de "güvey başı", Yörüklerde "kâkül günü"dür. Evlenme gelenekleri dizisi, bu günle sona erer. Ondan sonraki günler, gelin ve güveyin el öpme gezileri, oğlan eviyle kız evinin karşılıklı ziyafetleri ve hediye alıp verme gelenekleri ile devam eder (Boratav, 1984, s. 188).

2.1.2.5.1. Baş Günü

a)Türk Halk Kültürü' nde;

Gerdek gecesinin ertesi günü, paça günüdür. Paça günü olan pazartesi sabahı, erkenden kalkılır. Damat ve gelin, büyüklerin ellerini öper. Birlikte kahvaltı edilir. Damat tarafından gelin, kuaföre götürülür. Öğleden sonra gelin ve damadın yakınları toplanarak, birlikte eğlenti yapılır. Buna paça ya da gelin görme adı verilir (Kartal, 1998, s. 187).

Sakarya'da pazartesi günü, "gelin duvağı" yapılmaktadır. Köylüler arasında "gelin pazarı" olarak da geçmektedir. Amaç burada gelin hanımı köylüye yakından göstermektir. Bayanlar, evin avlusunda toplanıp, gelin hanımla birlikte oynayarak,

hoşça vakit geçirmektedirler. Yaklaşık iki saat sonra, damadın gelin hanımı orta yerde kaçırması ile sona ermektedir (Eroğlu, 2003, s. 115).

b) Göksun Halk Kültürü'nde;

Göksun yöresinde düğünün ertesi günü yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Pazartesi sabahı gelin ve damat sabah erkenden kalkar ve kaynanası ile kayınbabasının elini öper (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Gerdek gecesi sabahında kaynana, yeni gelinini konu komşuya tanıtmak ve çarşafını göstermek için "baş günü" yapar. Köyün tüm kadınlarını evine toplar ve yemek hazırlar, bazı yerlerde mevlit de okutulurdu. Gelinin yüzü beyaz bir tülbent ile kapatılır. Kadınlara gelinin çarşafı gösterilir. Gelin, gelen tüm kadınların elini öper ve kadınlardan birisi gelinin yüzünü açar. Artık gelin de bu evin bir ferdi olmuş olur. Kadınların yanında oturabilir. Gelin beyaz tülbenti bu sefer çenesinin altından başına bağlar. Gelinin başındaki örtüyü açma merasiminde, gelen misafirler beraberlerinde çeşitli hediyeler getirirler, geline verirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.18, K.26, K.27, K.38, K.39, K.40, K.50, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.75, K.76, K.81, K.84, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Gelin düğünden birkaç gün sonra ya da bir hafta sonra bazı yerlerde damatla beraber bazı yerlerde de sadece kendisi, babasının evine el öpmeye giderdi. Erkek tarafı gelinin elini boş göndermez, kız tarafındaki yakın akrabalara çeşitli hediyeler gönderir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61).

- Düğünden bir hafta ya da on gün sonra damat tek başına kız evine el öpmeye giderdi. Buna "yol açığı yapma" denilirdi. Heybesine, üzüm, lokum, çerez vd. koyar, kız evine giderdi. Kız evi damatlarını 1-2 gün kendi evlerinde misafir ederlerdi, damadın sabrını deneyecek oyunlar oynatılırdı. Kızlarına çok iyi baksın diye, damada çok iyi davranırlar, yedirip içirirlerdi. Daha sonra damat evine dönünce, kız tarafı da

kızlarını görmeye gelirdi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81).

2.1.2.5.2. Gelinlik Etme

a) Türk Kültürü' nde;

Türk kültürü'nde, düğün sonrası gelin, yeni gelin olduğunu dışarıya belli etmek için çeşitli uygulamalara başvurmaktadır. Kocasınının ailesinden kimselerle konuşmamak, mimiklerle anlaşmak, başına beyaz yazma bağlamak, kaşlarının hizasında kâhkül kesmek ya da zülüf bırakmak yapılan uygulamalardan bazılarıdır.

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde gelinlik etme ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Gelinin, yeni gelin olduğu belli olsun ve karı- koca oldukları, artık başı bağlandığı belli olsun diye geline kaşlarının hizasında kısa bir kahkül kesilir ve mutlaka beyaz tülbent takılırdı (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61, K.71, K.78, K.81, K.85, K.92, K.93, K.100, K.101, K.102).

- Yörede eskiden çok yaygın bir "gelinlik etme" âdeti vardı. Yeni gelin, kendinden büyük olan herkese gelinlik eder, erkek evinden hiçkimseyle konuşmazdı. Kaynanasıyla bir yıl konuşmadığı olur. Kayınbabasıyla çok uzun bir süre, bazen ömür boyu gelinin konuşmadığı olurdu. Gelin sadece el- kol hareketleriyle, mimikleriyle anlaşmaya çalışırdı. Gelinin çocukları evlendiği zaman artık kayınbabasıyla konuşmaya başlayabilirdi. Kayınbaba ya da kaynana gelinin konuşması için ekonomik durumuna göre çeşitli hediyeler (düve, inek, koyun, keçi, tarla…) vererek artık kendisiyle konuşmasını isterdi. Günümüzde böyle bir uygulama artık yoktur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

2.1.2.5.3. Göksun Yöresi Düğün Âdetleri Genel Değerlendirmesi

Yörede evlilik kurumu, soyun devamı için olmazsa olmaz kabul edilen bir olgu olarak kabul edilmiştir. Yöre halkına göre yaşı gelen ve şartları olgunlaşan tüm gençler, vakit kaybedilmeden evlendirilmektedir.

Göksun yöresinde evliliklerin çoğu görücü usûlü ile olmaktadır. Evlenme biçimlerine baktığımızda eskiden kaçarak evlenmelerin çok yaygın olduğunu

görmekteyiz. Kaçırılan kızın, bir hafta içerisinde düğünü yapılır, kızı kaçırdıktan sonra, baba evine geri göndermek yoktur. Beşik kertmesi eskiden uygulanan bir evlendirme yöntemiydi fakat günümüzde böyle bir uygulama yoktur. Çift, evlendikten bir yıl sonra mutlaka çocuk ister, eğer çocuk olmuyorsa, suç kadında kabul edilmektedir ve yörede kuma getirme de eskiden oldukça yaygındı. Günümüzde Göksun yöresinde, çocuk olmaması durumunda kuma getirme âdeti büyük ölçüde bitmiştir. Berdel ve levirat usulü evlenme şekilleri yörede görülmemektedir.

Başlık parası, yörede "kalın" adı altında geçmektedir. Kalın, eskiden, İslamî bir nedene de (meyir) dayandırılarak, kadının güvencesi olması açısından mutlaka alınırdı. Günümüzde yörede başlık parası uygulaması, tamamen kalkmıştır.

Yörede okuntu geleneği günümüzde bile çok yaygındır, ayrıca yörede düğünde kına yakma geleneği hala çok önemlidir, kına adanmışlığın ve temizlenmişliğin simgesi olarak kabul edilir.

Düğüne hazırlık süresince yapılan birçok âdet ve inanmalara baktığımızda eski Türkler'e ait pek çok inanmaların uzantılarını, Göksun yöresindeki düğünlerde görebilmekteyiz. Özellikle de düğünde oynanan çeşitli köy seyirlik oyunları (kartalo, sinsin, yüzük oyunu, vs.) bizlere, tarihi belki de bilinmedik zamanlara uzanan mitolojik oyunları hatırlatmaktadır.

2.1.3. Ölüm

Geçiş dönemlerinin üçüncüsü olan ölüm çevresinde de, birçok âdetler, inanmalar, töreler, törenler ve kalıp davranışları kümelenmiştir. Bunlarda amaç, ölenin, öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, öte dünyada mutlu olmasını sağlamak, geride kalanların ruhsal durumlarının ve toplumla ilişkilerinin düzelmesine yardımcı olmaktır. Ölüm olayı da tıpkı doğum ve evlenme gibi evrensel bir olaydır. İlkel insanlardan günümüze gelinceye kadar bütün toplumlarda, bu geçiş dönemleri kutsal kabul edilmiş, bireyin bu dönemlerinde çeşitli uygulamalar yapılmıştır (Başçetinçelik, 2009, s. 37).

Ölünün arkasından yas tutma ve ağıt yakma törenleri, gerek Doğu'da, gerekse Batı'da, oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanın yaradılışından itibaren ölüm, korkulan, üzerinde düşünülen, çeşitli yorumlar yapılan bir kavram olmuştur. Özellikle ölüm ardından gösterilen tepkiler ve yapılan uygulamaların toplumlarda benzerlik göstermesi de bununla açıklanabilir. İlkeller genellikle ölen kişinin yaşamını, bir şekilde sürdürdüğüne, beden olarak yok olsalar bile ruh olarak yaşadıklarına, geride kalan

yakınlarıyla bağlantı kurduklarına hatta onların yaşamlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebildiklerine inanmaktadırlar (Çağımlar, 1999, s. 309).

Ölüm olayının gerçekleşmesi üzerine ölenin yakınları bu üzüntüyü ev halkıyla beraber yaşamaktadır. Ölüm acıyı, üzüntüyü çağrıştırsa da, kader inancının yaygın olması, Allah'ın takdir-i ilahisinden kaçılamayacağı düşüncesini doğurmuştur (Eroğlu, 2003, s. 116).

2.1.3.1. Ölüm Öncesi

Hayatın son durağı olan ölüm, insana acı ve keder veren bir bitiş olmaktan çok, insanı korkutan, çaresiz kılan ve sırrına erilmesi güç olan bir olaydır. Ölüm, eninde sonunda gelecek, kurbanını alıp götürecektir. Zaman zaman bu korkunun baskısı altında tedirgin olan halk düşüncesi, çoğu kez, çevresinde olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu, düşündeki bir görüntüyü ölüm için ön belirti saymıştır (Örnek, 1981: 90). Ölümü geciktirmek, engellemek isteyen, hatta bilmesinin hayatı çekilmez hale getirecek olmasına rağmen, bu merakını dindiremeyen insan için ölüm, hep kafa yorucudur. İnsan, kendine ölümü sezdiren olaylardan ve nesnelerden uzak durmuştur (Altun, 2004, s. 315).

İnsan yaşamının kaçınılmaz sonu olan ölümü engellemek, geciktirmek ya da önceden bilebilmek, bireyin düşüncesini hep meşgul etmiştir. Bunun için bir takım önlemler almış, kimi davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Kimi zaman da çevresinde gördüğü veya duyduğu kimi nesneleri ya da olayları, ölümün habercisi saymış, onlardan uzak durmaya çalışmıştır (Başçetinçelik, 2009, s. 329).

2.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölüm korkusunun baskısıyla, halk kültüründe geleceği bilme isteği vardır. Bu nedenle, alışılmışın dışında çevre ve doğa olayları, birtakım nesnelerde görülen değişiklikler, hayvanların davranış ve sesleri, rüyalarda görülenler ile hastadaki fizyolojik ve psikolojik değişiklikler, ölümün bir ön belirtisi olarak kabul edilir (Başçetinçelik, 2009, s. 329).

Halk inanmalarında ölümü önceden haber veren belirtiler arasında, hayvanlarla ilgili olanlar, büyük bir yer kaplar. Evcil ve yabani hayvanların ötüşleri, ulumaları,

kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları, yaklaşan bir ölümün önbelirtisi olarak yorumlanmaktadır. Ev, ev eşyası, araç-gereç ve yiyecekler çevresinde de ölümle ilgili birtakım inanmalar kümelenmiştir. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezişleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları, bu türden inanmaların oluşmasında büyük rol oynar. Bu türden hayvanlar içerisinde, özellikle köpek ve baykuşla ilgili inanmalar yaygındır. Köpeğin sadece ulumasıyla değil, uluma biçimi, zamanı ve yönü ile de yaklaşan ölümü haber verdiğine inanılır. Baykuşun da yıkık ve terk edilmiş yerlerde yuva yapması "ölüm kuşu" olarak bilinmesinin temelinde yatan nedendir. Baykuş da tıpkı köpek gibi ölüm habercisi olarak görülür. Bunlardan başka evcil hayvanlardan kedi, at, koyun, keçi, inek ve öküz; yabani hayvanlardan tilki, kurt, çakal, yarasa, yılan; kümes hayvanlardan tavuk, kaz ile yabani kuşlardan yarasa, karga ve leylek kimi davranışları ve bağırmalarıyla ölüm habercisi olarak kabul edilir. Birtakım rüyalar da ölüm veya felaket haberi olarak yorumlanır. Hastada görülen psikolojik ve fizyolojik değişiklikler dikkatle gözlenir. Buna göre, hastanın davranışlarına ya da isteklerine göre sonunun yaklaştığı düşünülür ve hazırlıklara girişilir (Örnek, 1979, s. 208-211).

Tekirdağ'da evin penceresine bir kuş konup gagasıyla camı tıklatırsa, o evden ölü çıkacağına inanılır. Ayrıca, bir kimse, rüyasında canlı bir yılanı, ayaklarının altında görürse, o insanın en çok kırk gün yaşayacağına; çıplak birini görürse o insanın öleceğine inanılır (Artun, 1998, s. 23).

Çukurova'da tavuğun horoz gibi ötmesi halinde ise o evde bir ölü çıkacağına inanılır. Önlem için horoz gibi öten tavuk hemen kesilir (Yardımcı, 1993, s. 547).

İçel-Mut'da rüyada diş çektirmek, diş kırılması, dökülmesi, ölümü düşündüren bir işarettir. Dişin acısı duyulursa, rüya sahibinin yakınının öleceğine, acısız diş çekilirse, komşu veya uzaktakilerin öleceğine; ölmüş kişinin rüyayı göreni çağırması, ya da bilmediği bir yere götürmesi, onun öleceğine inanılan bir işarettir (Aydın, 1992, s. 35).

Adana, İskenderun, Ceyhan, Kadirli ve Kozan'da rüyasında evinin duvarının yıkıldığını; evinin önünde bırakılmış kazan ve bu kazanda pişen yemekten yediğini gören kişinin, ailesinden birini kaybedeceğine inanılır (Yardımcı, 1993, s. 547).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölümü düşündüren ön belirtileri, bazı başlıklar altına alarak sınıflandırmayı uygun gördük:

a) Hayvanlardaki davranışlar;

- Evin önünde uzun uzun köpek uluması tez zamanda o evden bir ölü çıkacağının habercisi olarak yorumlanır ((K.1, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Ala karganın evin önünde ötmesi, haneden birinin öleceğine ya da kara haber alınacağına yorumlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Baykuş ötmesi, kara haber alınacağına ve birinin öleceğine yorumlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.75, K.76, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

b) Rüyada görülenler;

- Dişinin düştüğünün görülmesi (K.2, K.3, K.6, K.9, K.15, K.18, K.26, K.71).

- Beyaz gelinlik ya da giysiler içinde görülmesi (K.9, K.11, K.12, K.18, K.26, K.53).

- Ölen biri görülmesi (K.1, K.2, K.3, K.9, K.33, K.53).

c) Kişide görülen değişiklikler;

-Rengi sararmış ya da beyazlaşmışsa, eli ayağı tutmuyor, yattığı yerden kalkacak takati kalmamışsa (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.81).

- Çok iştahsızsa, canı hiçbir şey istemiyorsa (K.1, K.2, K.4, K.26, K.33, K.38, K.40, K.53)

- Sürekli gençliğinde yaptıklarından bahsetmeye başlamışsa (K.2, K.4, K.26, K.53, K.81).

- Çok konuşmaya başlamışsa, hiç susmuyorsa (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.53, K.81, K.94).

- Uzun uzun kafasını kaldırmadan düşünüyorsa, sessizleşmişse (K.1, K.2, K.3, K.6, K.18).

- Canı olmadık şeyler istemeye başlamışsa, iştahı birden açılmışsa rızkını topluyor, denilir (K.1, K.2, K.3, K.26, K.34, K.38, K.40, K.75, K.84, K.94, K.99).

- Gözüne perde inerse, baygın baygın bakmaya başlarsa (K.1, K.2, K.3, K.26, K.34, K.38, K.40, K.53, K.55, K.75, K.100).

- Ağzından köpük gelirse (K.53, K.81).

- Eli ayağı buz gibi soğuk olmuşsa (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.34, K.38, K.40, K.53, K.75, K.84, K.94, K.99, K.100, K.101).

2.1.3.1.2. Kaçınmalar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halk kültüründe ölümü düşündüren önbelirtiler yanında, yerine getirilmediğinde ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler görülür. Bunlar, ölenle ilgili araç-gerecin, davranışın ve durumun, ölüm getireceğine duyulan korkudur. Bu korkudan kurtulmak, ölümü uzaklaştırmak, saptırmak, etkisiz kılmak için kimi davranışlar uygulanır. Yıldızeli, Zara, Boğazlayan, Reşadiye, Siverek, Kastamonu, Zile, Durağan, Çubuk ve Nallıhan'da bir mahallede ölen olduğunda, mahalledeki su dolu kaplar boşaltılır. Yaygın olarak görülen pratiklerden bazıları da; cenazede su ısıtılan kazanın ters çevrilmesi, ölü yıkanırken uyuyanların uyandırılması, mezar dönüşü eve gelirken ölenin yakınlarının ardına bakmadan yürümeleridir (Örnek, 1979, s. 212).

Anadolu'nun tüm yörelerinde kültürümüze yansıyan kaçınmalar vardır. Ölümün yaşandığı muhitte televizyon ve radyo genellikle açılmamaktadır. Giyimde çok canlı renkler seçilmez, yeni giysiler giyilmez. Yöreye göre bazı farklılıklar yaşansa da yas rengi genelde karadır. Evden biri vefat ettiğinde kırk gün boyunca radyo, televizyon ve teyp açılmaz (Tatlılıoğlu, 1998, s. 9).

Anadolu'nun pek çok yerinde "iyi değildir" diye yapılmasından kaçınılan davranışlar vardır. Yapılmaması gereken bu davranışlar yapıldığında, bir felâket veya ölüm olayının gerçekleştiğine inanılır. Reşadiye'de, akşamdan sonra komşuya ağartı (ayran, süt ve ateş) verilmez. Ağartı verilirken içine kömür atılır. Geceleyin tırnak kesilmez. Ölü çıkan evde, bütün sular dökülür (Bolulu, 1956, s. 1397-1398).

Kütahya'da sirke (Aydın, 1952, s. 597), Diyarbakır'da ayna, tuz, bıçak, biber, kömür, ateş, siyah renkli eşya, akşam olduktan sonra dışarıya verilmez (Beysanoğlu, 1974, s. 7180-7181).

Sındırgı'da yatak, süpürge ile süpürülürse, içinde yatan kişinin öleceğine inanılır. Makasın ağzı açık bırakılmaz. Açık bırakılan makas, "kefen biçeceğim" dermiş (Artan, 1968, s. 4712).

Mersin'de, cenaze evden çıktıktan sonra arkasından su dökülür, 5-6 adım yürünür (Yardımcı, 1993, s. 549-559).

Denizli'de cenaze,evden çıkarılmadan önce, bulunduğu odanın kapı eşiğinde "günlük" yakılır (Tuğrul, 1973, s. 6756-6758).

Adana ve çevresinde ölümü uzaklaştırmak için Çarşamba günleri, çamaşır yıkanmaz. Gün batımından sonra dışarıya süt, yoğurt gibi beyaz şeyler vermekten kaçınılır. Dışarıya verilen acı ve beyaz nesnelerle, ölümün çağrılacağından, eve acı geleceğinden korkulur (Başçetinçelik, 338).

Sivas'ta mahallede bir ölen olursa, o mahalledeki su dolu kaplar boşaltılmakta; kapı önünde tabut geçirilirken arkasından su atılmaktadır. Ölenin arkasından suların boşaltılmasının gerekçesi; Azrail'in, birinin canını aldıktan sonra, kılıcını sularda çalkaladığı inancı teşkil etmektedir. Böyle olunca da ölüm saçan kılıcın değdiği suyun, o suyu içene ve kullanana ölüm bulaştıracağı düşünülür (Örnek, 1981, s. 91).

Bitlis'te cenaze çıktıktan sonra evdeki bütün sular dökülür. Akan suların bütün kazayı belayı aldığına, götürdüğüne inanılır. Elazığ'da cenaze evinde su kaynatılır ve dumanının eve dağılması sağlanır (Kalafat, 1998, s. 75).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölümden kaçınmayla ilgili yapılan bazı uygulamalar şöyledir:

- Ölüyü akşam vakti gömmezler, yer mühürlü, toprak kabul etmez, derler (K.2, K.3, K.6, K.7, K.12, K.26, K.40, K.53, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.75, K.83, K.81).

- Ölünün kıyafetleri ve eşyaları, ihtiyacı olan kimselere dağıtılır (K.1, K.2, K.3, K.6, K.7, K.11, K.12, K.26, K.33, K.40, K.55, K.63, K.64, K.65, K.67, K.71, K.75, K.81, K.99, K.100).

- Kapı eşiğine akşamları kaynar su veya kül dökülmez; orada yaşayan ruhların olduğuna inanılır veya ölen kimsenin ruhunun oralarda gezdiğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.26, K.33, K.38, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99).

- Ölünün ruhu gelmesin diye, ev süpürülür, tozu süpürgeyle beraber dışarı atılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.26, K.33, K.38, K.55, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.102).

- Akşamları sakız çiğnenmez, öl eti çiğnendiğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.61,K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.75, K.76, K.81, K.85,K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Cenaze yıkanırken uyuyan herkes uyandırılır, ölen kişinin giderken beraberinde uyuyan kişiyi de götüreceği inancı vardır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.26, K.33, K.38, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.101).

2.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşleri

Hastanın öleceğinin anlaşılmasıyla birlikte, çevresinde bulunanlar birtakım dinsel işlemleri uygulamaya başlarlar. İslâmi usullere göre yapılan bu işlemlerle, hastanın, öte dünyaya imanlı gideceğine inanılır. Ölüm olayının gerçekleşmesinden sonra sırasıyla yapılması gereken işlemler vardır. Bunlar; ölüm olayının duyurulması, ölünün yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve ölünün gömülmesidir. Bu işlemler sırasında, İslami kurallar yanında, çeşitli âdet ve inanmalar da mevcuttur (Başçetinçelik, 2009, s. 340).

2.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Bir hastanın, yanına gelenleri tanımaz hale gelmesi, yüzünün sararması, soğuk soğuk terlemesi, gözlerinin tavana dikilmesi, ayaklarının şişmesi, vücudunda "hasbir" adı verilen kırmızı beneklerin oluşması, sayıklaması, ayağının soğuması, dilinin tutulması ölüm anının yaklaştığının belirtileridir. Can çekişme acısını hafifletmek için ağzına zemzem suyu damlatılır. Başında Kuran okunur. Hasta çok can çekişirse, sevdiği birini beklediğine inanıldığından, uzaktakilerin resmi gösterilir (Yardımcı, 1993, s. 547-559).

Kayseri'de hastanın "ölüm iyiliği" denen ve sanki iyileşmiş gibi davranışlarda bulunması, konuşması, onun iyice ölüme yaklaştığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu durumda hastanın yakın akrabaları çağrılarak, yanında beklemeleri sağlanır. Eski yazı okumayı bilen birisi de getirtilerek "Yasin-i Şerif" okutulur (Santur; Sevindik, 1995, s. 142).

Adana ve çevresinde, ölmek üzere olan kişiye, gelenek ve göreneklere göre ve İslami inanışlara göre, son görevler yerine getirilmeye çalışılır. Hastada, ölümün yaklaştığı hissedilince, imanlı gitmesi için ya hemen bir hoca çağrılır ya da Kuran okunmaya başlanır. Hastaya "Kelime-i Şahadet" getirtilir. Ağzına sürekli, damla damla su verilir. İnanışa göre, su verilmezse şaytan onu kandırır ve inkâra davet edermiş. Odada bulunanlar, hastanın, ruhunu kolay teslim etmesi için yüksek sesle konuşmazlar (Başçetinçelik, 2009, s. 341).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölümü yaklaştığı düşünülen kişi için yapılan uygulamalar şöyledir:

- Öleceği anlaşılan kişinin yanında çok kısık sesle konuşulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.27, K.34, K.38, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.74, K.77, K.81).

- Uzakta olan çocuklarına, anne ve babasına haber verilir ya da karşısına fotoğrafları konulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.55, K.59, K.74, K.77, K.81, K.85,K.89, K.99, K.100).

- Ağzına suya batırılmış mendille su verilir ya da direkt su verilir (K.1, K.18, K.26, K.33, K.38, K.55, K.61, K.66, K.71, K.81, K.83, K.85, K.98, K.101).

- Ölmek üzere olan kişiye son isteği sorulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Hoca veya Kur'an okumasını bilen biri çağrılır, hastanın başında Kur'an okunmaya başlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62,

K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.74, K.81, K.83, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Hastaya sürekli Kelime-i Şahadet getirmesi için telkinde bulunulur (K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.81, K.84, K.85, K.89, K.100).

-Eskiden hasta olan adam, can çekişiyorsa, daha az acı çeksin diye ayağının altına bal sürerler. Bu balın, hastayı acı çekmeden ruhunu teslim edeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.26, K.33, K.38, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99).

- Tam ruhunu teslim etmek üzereyken, bağırılmamasına dikkat edilir. Eğer bağırılırsa ruhunun sıçrayacağına inanılır, ruhu sıçrarsa 40 gün daha hastanın ölmeyeceğine ve acı çekeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.26, K.33, K.38, K.53, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.100, K.102).

2.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölüm olayının ardından, ölünün yakınlarının ağlaşmaları ve çığlıkları ile ölüm olayı çevreden duyulur. Olayı duyan komşular ölü evine toplanarak, ölünün yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları avutmaya, ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Bir taraftan ölü üzerinde çeşitli işlemler yapılırken, diğer taraftan ölümün çevreye, eşe ve dosta duyurulmasına çalışılır (Başçetinçelik, 2009, s. 342).

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Adana çevresinde de ölen kişinin hemen çenesi ve ayakları bağlanır, gözleri açıksa kapatılır. Gözlerinin açık olması, halk kültüründe acıyla karşılanır. Bu durumda ölen kişinin gözünün arkada kaldığı, sevdiklerine hasret gittiği şeklinde yorumlanır. Kolları, kadınsa göğüs hizasında; erkekse, bel hizasında birleştirilerek, sağ el üstte olmak üzere bırakılır (Başçetinçelik, 2009, s. 344).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölen kişiye yapılan uygulamalar şöyledir:

- Ölen kişinin teni soğumadan, ağzı açık kalmasın ve kemikleri ayrılmasın diye çenesinin altından bir bezle bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59,

K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.74, K.81, K.83, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Ölen kişi, Allah'ın huzuruna düzgün bir şekilde çıksın diye ayak baş parmaklarından bezle birbirine bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.74, K.81, K.83, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Ölü şişmesin diye, üzerine bıçak, makas ya da bir demir aleti koyarlar (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Ölünün gözleri açıksa kapatmaya çalışırlar, kapanmıyorsa uzakta olan bir çocuğunun hasretliğini çekiyor derler ve o kişinin eliymiş gibi gözlerini kapatırlar bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.67, K.68, K.71, K.72, K.77, K.81, K.82, K.94, K.99).

- Ölen kişinin elbiseleri çıkartılır, üzerine beyaz bir örtü örtülür bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.52, K.53, K.59, K.60, K.81, K.94, K.99).

- Ölü, evde yattığı yerden kaldırıldıktan sonra yatağına büyük bir taş konulur. Bunun sebebi ölü öldü, başka ölecek kimse yok süsü vermektir. Yani konulan bu taş, orda ölen kişidir. Başka kimseyi arkasından götürmesin, yattığı yerde ağırlık olsun diye böyle bir uygulama yapılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

2.1.3.2.2.1. Ölümün Duyurulması

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölüm olayının duyurulması, ölü sahipleri tarafından, komşular tarafından, camilerde salâ verdirilerek, belediye ya da muhtarlık hoparlörleriyle, gazete ilanlarıyla, radyo-telefon-telgraf aracılığıyla yapılmaktadır. Küçük yerlerde yaygın olarak görülen duyurulma şekli, salâ verdirmedir. Salâyı duyan kimse, birinin öldüğünü anlayarak, ölenin kimliğini araştırır. İtibarlı kişilerin ölümü, belediye hoparlörleri aracılığıyla yapılır, ölenin kimliği halka duyurulur. Gazetelere ilan verme yoluyla duyurma, daha çok büyük kentlerde görülür. Son zamanlarda, ölenin yakınları ya da çalıştığı veya bağlı

bulunduğu kurum tarafından gazeteye verilen ilanla, ölümü duyurma yaygın hale gelmiştir (Başçetinçelik, 2009, s. 342).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

- Yörede ölen kimse için, öldü kelimesi yerine "Allah' ın yoluna gitti; rahmetli oldu, hakkın rahmetine kavuştu, Allah toprağına kavuşturdu, geçindi" vb. gibi cümleler kullanılır bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.71, K.81, K.84, K.85, K.99).

- Göksun ilçe merkezinde ve camisi olan köylerde ölüm haberi hemen cami imamına duyurulur. Müezzinler camiden salâ verir (K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70).

- Cami olmayan köylerde ise ölüm haberi, ölünün yakınları tarafından evler gezilerek ya da uzakta olanlar için telefonla verilir bağlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.71, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

2.1.3.2.2.2. Ölünün Bekletilmesi

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölenin yakınları uzaktaysa, cenazeye gelmelerini sağlamak için ya da akşam öldüyse, sabahın olmasını beklemek için, ölü bekletilir (Başçetinçelik, 2009, s. 344).

Van'da ölüm gece olmuşsa, ölü camiye götürülür. Sabaha kadar ölü, günahlarını affetsin diye Allah'a yalvardığına inanılır. Allah da evine gelen bu konuğun günahlarını bağışlarmış. Bu nedenle gece ölene, büyük saygı duyulur. Van'da Cuma günü ölüm kutsaldır. Bugün ölenlere, meleklerin soru sormayacağına inanılır. Bu nedenle perşembe günü ölen, akşama kadar gömülmez, güneş battıktan sonra gömülür ki cuma günü ölenlerin eriştiği yüceliğe erişsin (Tan, 1965, s. 3712-3713).

Geleneksel kültürde ölünün bekletilmemesi, hemen gömülmesi gerekir. Bu nedenle ölü; Çubuk ve Lahan'da kokmasın diye, Ayaş'ta öte dünyaya bir an önce gitsin, hesap versin diye; Sivas'ta, beyni soğumasın, sorgucu meleklere daha iyi cevap verebilsin diye, Nallıhan'da, çilesi daha fazla sürmesin diye, Kayseri'de, şişmesin diye,

Balören'de, acı bir an önce unutulsun diye bekletilmek istenmez ve hemen gömülür (Örnek, 1979, s. 48).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölünün bekletilmesiyle ilgili yapılan bazı uygulamalar şöyledir:

- Ölünün bekletilmeden hemen gömülmesi makbuldür, gece öldüyse sabah namazından sonra, öğle vaktinde öldüyse ikindi namazından sonra gömülür(K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.26, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.71, K.81, K.84, K.85, K.99).

- Ölü kışın ölmüşse ve yurt dışından ya da diğer uzak şehirlerden gelecek yakınları varsa, ölü bekletilebilir (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.71, K.81, K.84, K.85, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Ölü yaz mevsiminde ölmüşse ve uzak yerlerden gelecek yakınları varsa, morgda bekletilir(K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.71, K.81, K.84, K.85, K.99).

2.1.3.2.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

a) Türk Halk Kültürü' nde:

Ölüm olayından sonra, ölünün yakınları dinsel ve geleneksel bakımdan zorunlu olan gömme hazırlıklarına başlarlar. Ölen kişi elden geldiğince çabuk gömülür. Kişi, sabah ölmüşse öğle namazına, öğlen ölmüşse ikindi namazına yetiştirilir. İkindiden sonra ölenler, o gece bekletilerek, sabahleyin gömülür. Uzaktaki yakınların, cenaze törenine katılmalarını sağlamak amacıyla, ölünün özel olarak bekletildiği durumlar da vardır (Başçetinçelik, 2009, s. 348).

Anadolu'nun hemen her yerinde, zorunluluk olmadıkça, güneş battıktan sonra ölü gömülmemekte, sabaha kadar bekletilmektedir. Ölünün gömülmesi ile namaz vakitleri arasında doğrudan ilişki vardır. Cenaze namazı kılındıktan sonra gömülmek üzere mezarlığa götürülür (Başçetinçelik, 2009, s. 348).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölünün gömülmeye hazırlanması ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Ölen kişi için bir sepet hazırlanır ve içerisine kefen, sabun, lif, temiz havlu ve güzel kokular konulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.26, K.27, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.50, K.52, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.71, K.81, K.84, K.85, K.99).

- Hazırlanan bu sepet ölü yıkanacağı zaman çıkarılır ve içerisindeki malzemeler yıkama için kullanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.14, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.38, K.39, K.40, K.50, K.53, K.59, K.60, K.71, K.81, K.84, K.85, K.99, K.100).

- Ölen kişi için kefeninin üzerine sarılmak üzere temiz battaniye getirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.18, K.26, K.53, K.55, K.81).

- Ölen kişi genç kızsa, nişanlıysa ya da yeni gelinse, tabutunun içine konulmak üzere beyaz gelinlik getirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.40, K.55, K.61,K.67, K.75, K.76, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

-Bazı yerlerde eskiden tabutun içine, ölen kişinin en sevdiği eşyalar da konulurmuş. Bunun nedeni gözü geride kalmasın ve tekrar ruhu gelip insanları rahatsız etmesin diyedir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.99).

2.1.3.2.2.4. Yıkama ve Kefenleme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölüm olayının hemen ardından, ölünün gömülmesine kadar geçen sürede, ölüye bir dizi işlem uygulanır. Bu işlemler, dinsel ve geleneksel, âdet ve inanmalardan oluşur, belirli bir sıraya göre yapılır. Ölüyü gömmek üzere yapılan işlemlerden ilki, ölünün dinsel ve geleneksel kurallar içerisinde yıkanmasıdır. Ölü yıkama işi, meslekten yıkayıcılar, hocalar ve bu işi bilenler tarafından, evin avlusunda, camide, mezarlıkta, hastanelerde yapılır (Başçetinçelik, 2009, s. 348).

Ölü yıkama suyu temiz olmak şartıyla, her yerden alınır. Barak Türkmenlerinde, ölü suyunu genç kızlar getirir. Ölü için hazırlanan suya, el sürülmez. Ölünün

yıkanmasından artan su ile ilgili çeşitli pratikler görülür. Zara, Erzurum, Durağan, Eskişehir, Kastamonu, Nallıhan, Ayaş, Ankara, Çubuk, Kırşehir'de, ölü yıkama suyundan artan su dökülür. Boğazlayan'da, ölünün ardından çok üzülmemek için, Afyon'da, öte dünyada ölüyle buluşmak için, Çorum'da acı soğusun diye, ev halkı, artan su ile elini yüzünü yıkar. Uşak, Çankırı, Aksaray, Kayseri, Konya'da artan su ile ölenin çamaşırları yıkanır; Uşak'ta, hak hukuk varsa, üzerinden sıyrılsın diye, artan su ölüye dökülür. Ölünün gerek yıkanışı, gerekse kefenlenişi sırasında, değişik kokulu maddeler yakılıp tüttürülür, cesede ve kefene çeşitli kokular, yağlar, kutsal sular dökülür. Yakılarak koku çıkarılan maddelerin başında buhur, günlük, kâfur ve ödağacı gelmektedir. Kırşehir, Erzurum, Çorum, Uşak, Sivas'ta kokuya şeytan gelmez diye; Afyon'da kokuya, gökten melekler iner diye; Konya ve Merzifon'da, ölü kokusu yok olsun diye; Hopa ve Rize'de mezarda, cesede yılan, çıyan yanaşmasın diye bu kokulu maddeler yakılarak tütsü yapılmaktadır. Cesede ve kefene dökülen ve sürülen, kokusu sindirilen maddeler gül suyu, gül hatmi, gül yağı, gülkurusu, kadınlar için kına, hacı yağı, hacı sürmesi, esans, kolonya, zemzem suyu, kâfuru, çörek otu, misk, karanfil tozu, kokulu çiçekler ve kokulu yapraklardan oluşmaktadır (Örnek, 1979, s. 49-52).

Gaziantep'te ölünün yıkanacağı su, bir cami havuzundan getirilir. Yıkama suyundan artan su ile cenaze yakınlarının yüzü yıkanır. Cenazenin yıkanacağı su, mutlaka "ortut" yani bağ çubuğu ile ısıtılması gerekir. Yıkama işi bittikten sonra yarım kalmış ortut parçaları ve ocak taşları, evden dışarıya atılır. Ölünün yıkandığı yerde üç gün ışık yakılır (Güzelbey, 1975, s. 7479-7481).

Şavşat ve Ardanuç'ta, cenaze için su alınıncaya kadar, kimse pınardan su almaz. Zile'de cenaze yıkanıncaya kadar, komşu evlerdeki sular dökülür, kullanılmaz (Öztelli, 1959, s. 1860- 1862).

Yörüklerde, yıkama suyunun ısıtıldığı kazanın ateşi söndürülmez, ateş kendiliğinden söner (Artun, 1996, s. 25-62).

Aksaray'da ölünün yıkandığı yere taş ile üç ila yedi gün fener, mum veya kandil konur (Balaban, 1973, s. 6521-6523).

Denizli'de kefenin içine kına ve çiçek serpilir. Yıkamada kullanılan kaplar, ters çevrilir, üstlerine taş konur (Yalgın, 1993, s. 278-279).

Kıbrıs'ta, bazı bölgelerde kefenleme sırasında iplik kullanılmazken, çoğu bölgelerde, iç gömleğin seyrek dikilmesi ve ipliğe hiç düğüm atılmaması sevap sayılmaktadır. Kefen ve gömleğin yakası, ölünün üzerine konan makas veya kara saplı bir bıçak, başın geçebileceği genişlikte kesilmekte, ölünün üzerine kara saplı bıçak

konmuşsa, bu bıçakla; makas konmuşsa bu makasla kesilmektedir (Bağışkan, 1997, s. 149).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölen kişinin yıkanması ve kefenlenmesi ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Cenaze evinin önünde ateş yakılırdı ve kazanda sıcak su kaynatılırdı. Ayrıca soğuk su da hazır edilirdi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.18, K.26, K.34, K.38, K.39, K.40, K.53, K.55, K.61, K.75, K.81, K.92, K.94, K.99, K.100).

- Evin üstü kapalı olan tandırda ya da avlusunda yıkama işlemi yapılır(K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.18, K.26, K.34, K.38, K.39, K.40, K.53, K.61, K.75, K.81).

-Ölü yıkanacak yere karşı cinsten kimse giremez, orada yüksek sesle ağlanması hoş karşılanmaz, bağırarak ağlayanlar hemen dışarı çıkarılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.18, K.26, K.34, K.38, K.39, K.40, K.53, K.75, K.81, K.92).

- Ölen kişi erkek ise imam ya da hoca tarafından yıkanır. Bayan ise, bu işten anlayan yaşlı bir bayan tarafından yıkanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53).

- Ölüyü yıkamak için kullanılan tüm malzemeler yeni alınır, ilk kez ölü için kullanılır (K.2, K.3, K.26, K.53, K.75, K.81, K.84, K.94, K.100).

- Ölü teneşir tahtasına yatırılır, üzerine bir bez örtülür ve yıkama işlemine geçilir. Ölünün elleri yanına düzgünce uzatılır, ayakları da aynı şekilde uzatılarak, parmakları birbirine çatılır. Ölüyü yıkayacak kişinin yanına bol su getirilir, yıkama işlemine kese yaparak başlanır. Yıkamayı yapan kişi örtüyü kaldırmadan yıkama işini yapar. Ölünün her yeri keselenir, bol suyla yıkanır, ölü lifle üç kez sabunlanır. Ölüye en son abdest aldırılır (K.26, K.53, K.75, K.84, K.94).

- Ölüyü yıkama işine, onu çok seven ve sevap kazanmak isteyenler de gelir, tasla su dökerler, dualar ederler (K.26, K.53, K.81).

- Yıkama işlemi bitince ölü gittiği yerde güzel koksun diye, ölüye kolonya, gül suyu ya da güzel kokular sürülür. Kefen bezine ölü sarılır ve ölünün yüz kısmı açık olacak şekilde tabutun içine konulur bazı köylerde kefenin içine çörek otu konulduğu bilinmektedir. Erkek ölülerde sağ eli de kefenin dışarısında bırakılır son kez görmek isteyen yakınlarına ölünün yüzü gösterilir, çocukları elini öper, helalleşmeleri ve artık

ona veda etmeleri istenir, bu sırada ölü için yakılan ağıtlar söylenmektedir (K.26, K.53, K.75, K.84, K.94).

- Eskiden birçok köyde ölü yıkandıktan sonra, hayattayken en sevdiği elbiseler, çoraplar giydirilerek kefenlenirmiş, bu kıyafetler gözünde kalmasın diye böyle bir uygulama yapılırdı (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

- Kefen bezi kadınlarda yedi parça, erkeklerde beş parçadır(K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.38, K.53, K.55, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Ölünün eti çok cıvıksa, arkasından başkalarını götüreceği söylenir. Buna engel olmak için oklava kırıp, tabutun içine koyarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.26, K.53).

- Ölü yıkandıktan sonra kefenleme işlemine geçildiğinde, ölünün elleri göbek hizasında birleştirilir. Eğer el, birleştirildikten sonra yerinde durmuyor ve iki yana düşüyorsa, çok yakın zamanda aynı köyden birinin daha öleceğine inanılmaktadır. Elin düşüş açısına göre, eğer el dik olarak düşüyorsa bir hafta içinde birinin daha öleceğine; daha genişçe düşüyorsa iki ya da üç ay içerisinde birinin daha öleceğine inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.38, K.53, K.55, K.81, K.84, K.94, K.99, K.102).

2.1.3.2.2.5. Cenazenin Taşınması

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölünün, kefenlendikten sonra, içine konularak taşındığı sandığa "tabut" denir. Kimi köylerde ölü, tabut yerine sedyeye benzer bir gereçle, mezarlığa taşınır. Tabutun üzerine örtülen örtü, ölü evinden, komşulardan veya camiden alınır. Bu amaçla Hac'dan getirilmiş örtüler de vardır. Genellikle yeşil renkli olan ve üzerinde Arapça yazılı dualar bulunan bu örtüye "tabut örtüsü", "cenaze örtüsü", "sal örtüsü" denir. Bu örtünün yerine, tabutun üzerine halı, kilim, battaniye, kumaş da örtüldüğü olur. Ölen kişi, sağlığında vasiyet etmişse, bunlar camilere hediye edilir. Kimi zaman da, ölenin cinsiyetini, yaşını, toplumsal yerini belirtmek amacıyla, çeşitli giyim eşyaları konur (Örnek, 1979, s. 55-56).

Kimi yerlerde tabutun ağaç dallarıyla, elmayla süslendiği olur. Tokat ve Zile'de, cenaze giderken salın önünde söğüt ve kavak dalları, renkli bez parçalarıyla süslenerek götürülür. Harput'ta, baharlarda ve yazın ölenlerin cenazelerinin önlerinde, iki söğüt dalı, mezarlığa kadar götürülür. Definden sonra, bunlardan birisi mezarın başucuna, diğeri ayakucuna dikilir ve sulanır. Kayseri'de genç ölüm için, bir ağaç dalına elma

takılır. Bu elmalı dal, tabutun önünden mezarlığa kadar birisi tarafından taşınır. Tahtacılar'da, genç ölenin akranları, ipekli ve renkli kumaşlardan yaptıkları bayraklarla, tabutun ardından giderler (Örnek, 1979, s. 57).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde cenazenin taşınması ile ilgili yapılan bazı uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Ölü, yıkandıktan ve son vedalaşmaları yapıldıktan sonra tabuta konulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.38, K.53, K.55, K.81, K.84, K.94, K.99, K.101, K.102).

- Tabutun üstüne, üzerine Arapça yazılar yazan, yeşil bir örtü örtülür (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Ölü mezara götürülürken başta cenaze evi olmak üzere mezarlığa gidilen yol boyundsaki tüm evlerden dışarı su serpilir (K.2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.38, K.53, K.99).

- Tabut mezarlığa, sürekli değişimli olarak omuzlarda taşınır, mezarlığa kadar çok fazla yüksek sesle konuşulmamasına dikkat edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.35, K.37, K.38, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67, K.71, K.76, K.81, K.83, K.85, K.92, K.93, K.98).

- Cenaze namazı kılınması için tabut mezarlığın uygun bir yerine konulur ve kalabalık arkasına dizilir (K.1, K.5, K.13, K.18, K.34, K.39, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.72, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.91, K.94, K.99).

2.1.3.2.2.6. Cenaze Namazı

a) Türk Halk Kültürü' nde;

İslam dinine göre, Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır. Cenaze namazının kılınması için; ölünün Müslüman olması, İslâmi kurallara göre yıkanmış olması, cemaatin olması, cemaatin tabutun önünde olması, ölünün vücudunun tabutun içinde olması, namazı kıldıracak imamın kıbleye karşı, yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğsü hizasında durması gerekir. Cenaze namazı, dört tekbirden meydana gelir. Cenazenin önünde imam, imamın arkasında cemaat sıralanır. Cenazenin kadın, erkek, erkek çocuk ve kız çocuk oluşuna göre namazda okunması gereken dualar

değişir. Cenaze namazı ile namazı kılınan ölü hakkında, bir çeşit aklama yapılır (Örnek, 1979, s. 54-55).

Adana ve çevresinde cenaze namazı, mezarlıkta kılınır, kent merkezinde hiçbir camide cenaze namazı kalabalığına rastlanmamaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 363).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde cenaze namazı kılmakla ilgili yapılan uygulamalar şu şekildedir:

- Cenaze namazını imam ya da imam yoksa, cenaze namazı kıldırmayı bilen bir kişi kıldırır (K.53, K.84, K.99).
- Tabut kıbleye çevrilir ve musalla taşına konulur. İmam ve cemaat cenazenin hemen gerisinde, ayaktadırlar (K.53, K.84, K.99).
- Hocanın önündeki topluluk sıraya geçer ve sıranın tek sayılardan oluşmasına (7' li, 9' lu vs..) dikkat edilir (K.53).
- İmam cenaze namazını kıldırır ve kadınlar uzaktan onları izler (K.36, K.38, K.40, K.53, K.81, K.84, K.89, K.99).
- Cenaze namazından sonra cenaze omuzlarda taşınarak önceden kazılan mezar yerine taşınır (K.1, K.5, K.13, K.18, K.34, K.39, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.72, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.91, K.94, K.99).

2.1.3.2.2.7. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Cenaze namazından sonra ölü, halk arasındaki adıyla "ebedi istirahatgâhı" olan mezarlığa gömülür. Mezar yeri, köylerde ölüm olayının hemen duyulmasından sonra eş dost tarafından kazılarak hazırlanır. Şehirde bu iş, belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ölüm olayından sonra, ölünün yakınları belediyeye haber verir ve mezar yeri hazırlanmasını ister. Ülkemizde ölünün üstüne toprağı erkekler atar. Pek çok yerde kadınlar, mezarlığa bile gelmez. Konya-Ermenek'de mezarlıkta cemaat, eline birer küçük taş alarak bu taşa, "külhüvallah" suresi okunur ve mezara atar (Yıldız, 1968, s. 4744).

Mezarlıklar, köy, kasaba ve şehirlerde, oturum yerlerinin hemen dışında yer alır. Genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Ülkemizde mezarlıkların çoğu, terk edilmiş bir

görüntü çizer. Bir kısmı ise derli toplu, çiçekli ve adeta süslü bir park düzeni içindedir. Köy ve kent mezarlıklarının genel görünüşü farklıdır. Mezarların tipleri, yapımı, taşları ve süslenmesi, bu farklılığı oluşturur. Büyük kentlerde kubbeli, pahalı, mimar elinden çıkma mezarlıklar görülür. Mezarların süslenmesi için ağaç, çiçek ve belli otlar kullanılır. Mezarların başına ağaç dikmek, üzerlerine çiçek ekmek, bakımlı otlar yetiştirmek daha çok kentlerde görülür (Başçetinçelik, 2009, s. 363).

Adana ve çevresinde, ölü mezara konduktan sonra, cenazenin gözüne toprak atarak, gözünün dünyada kalmayacağına, ağzına toprak doldurularak, dünya nimetlerinden doyumlu gideceğine inanılır. Benzetme büyüsünün işletildiği bu davranışların temelinde, ölünün geri gelerek, yakınlarını rahatsız etmesinden duyulan korkunun egemen olduğu görülür (Başçetinçelik, 2009, s. 366).

Kayseri'de yaşayan Kazak Türkleri'nde, ölü sahibi mezarın yanına çadır diker. Ölü sahibi, maddi durumuna göre 3-5-7-11…41 güne kadar Kuran-ı Kerim okutur. Sabah, camiden çıkan cemaat, topluca mezarlığa gider. Ölü, gömüldükten sonra, mezar üzerine yeşil yapraklı bir ağaç dalı dikilir. Eğer mevsim kış ise, kurumuş çiçek dallarını bir ağaca bağlayıp mezara götürürler, buna güldeste adı verilir (Güngör, 1992, s. 9).

b) Göksun Halk Kültürü' ne;

Göksun yöresinde, defin ve mezalıkta yapılan işlemler şöyledir:

- Ölen kişi kadınsa mezarı daha derin kazılır, kadın dik olarak boyu ölçüsünde mezar kazılmaktadır (K.38, K.53, K.66, K.84, K.99).

- Mezarın içine iki kişi iner ve cenazeyi bazen tabutlu olarak genelde de kefenli olarak aşağıya alır. Eğer ölen kişi vasiyet etmişse tabutunu köyün camisine de bırakabilir (K.1, K.5, K.18, K.34, K.39, K.53, K.84, K.99).

- Cenaze başı kıbleye gelecek şekilde yatırılır, ölünün yüzüne, topraktan geldin, toprağI çabuk karış diye bir tutam toprak atılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.13, K.18, K.26, K.38, K.53, K.72, K.77, K.84, K.89, K.94, K.99).

- Mezarın baş kısmına ve ayak kısmına, mezarın yerini ve yatan kişinin kimliğini belirtsin diye, ilk kürek atımı sırasında uzun tahta parçaları konulur. Önceden hazırlanmış, uzun tahtalar ile cenazenin tamamı hafif dikey bir şekilde kapatılır (K.1, K.13, K.18, K.26, K.38, K.53, K.72, K.77, K.84, K.89, K.94, K.99).

- Mezarlığa kürekle çok hızlı bir şekilde toprak atmaya başlanır, en yakınları toprak atar, toprak atılırken imam dualar okumaktadır. Ayrıca kadınlar ağıt yakmaktadır

(K.1, K.5, K.13, K.18, K.34, K.39, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.72, K.77, K.82, K.84, K.86, K.88, K.90, K.91, K.94, K.99).

- Kürekle toprak atma işi yarım metre tümsek oluşturana kadar devam eder (K.1, K.13, K.18, K.34, K.40, K.53, K.84).

- Mezarın üzerine en son satırlarla getirilen su bolca dökülür, bunun nedeni toprak yerine otursun diyedir (K.34, K.40, K.53, K.75, K.84, K.99).

- Mezarın üzerine çiçekler konulur, kalabalık topluca son dualarını eder, âmin deyip yavaş yavaş dağılmaya başlar, mezardakiler dağılırken arkasına dönüp de mezara bakmamaları tavsiye edilir (K.53, K.81, K.84, K.99, K.97, K.98, K.99, K.100).

- İmam talkım duasına başladığı sırada topluluk dağılır mezarın başında sadece hoca kalır (K.34, K.40, K.53, K.75, K.84, K.99).

2.1.3.3. Defin Sonrası

Ölüyü mezara koyduktan sonra, mezarın üstü örtülür, sulanır, hoca ölüye talkınını verir. Cenaze sahipleri ve yakınları, cenaze evine dönerler. Ölü gömüldüğü gün ve sonrasında yapılan bir dizi âdet ve inanmalar da vardır. Bu uygulamalarda, ölünün yeni hayatında rahat etmesi, huzur içinde olması, günahlarının arınması, geride kalanları tedirgin etmemesi amaçlanırken, diğer taraftan da, geride kalanların acılarının hafifletilmesi ve ölümün ardından gelen bu hayata alışmaları amaçlanır. Bundan sonra, ölünün ruhu için yemekler verilir, ölünün eşyaları dağıtılır, ölünün dünyada iken ödeyemediği borçları yerine getirilir (Başçetinçelik, 2009, s. 368).

2.1.3.3.1. Cenaze Evi

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ölü gömüldükten sonra, ölünün sahipleri ve yakınları, cenaze evine gelirler. Ölünün evden çıktığı gün, Bulgaristan Türklerinde ve Anadolu'nun kimi yörelerinde evde yağ kokutulur. Bu amaçla helva pişirilir, helvayı yiyenlerin "hayır duası" alınır (Tacemen, 1995, s. 615).

Ölümün arkasından cenaze evinde Kuran-ı Kerim okutmak, çok yaygın bir gelenektir. Ölenin ruhunun sorgu melekleri tarafından her Cuma akşamı serbest bırakıldığına, ruhu eve gelip, evlatlarının kendisi için Kuran-ı Kerim okutup okutmadığına baktığına inanılır. Buna inanan ölü sahipleri, ölenin ruhunu memnun

etmeye çalışırlar. Eğer, Kuran-ı Kerim okutulmasına, sorgu meleklerinin ölene izin vermeyeceğine, bu sebeple ruhun eve gelmeyeceğine inanılmaktadır (Turan, 1986, s. 309).

Eski Türkler, ölü gömüldükten sonra mezarın sağ tarafına ateş yakıp, ölü aşı için kesilen hayvanların kemiklerini yakarlar, ateşe rakı serperler, yemek atarlar, ateş tanrısının bu rakı ve yemekleri ölüye ulaştıracağına inanırlardı. Sonra, mezardan dönenler, ölünün çıktığı eve gelir, topluca yemek yer ve rakı içerlerdi. En yakın dost ve akrabalardan birkaçı, bu evde üç gün misafir olur, geceleri kimse uyumazdı. Her yemekten önce ateşe yemek ve rakı atarlardı (İnan, 1995, s. 185-186).

Adana ve çevresinde, ölü evinde 3-7 gün boyunca, evin kapısı hiç kapanmaz, sürekli gelen giden olur. Ölünün öldüğü odada, "yedi gün" ışık açık bırakılır. Baş sağlığına gelenler, ölü evine yemek haricinde, tatlı, lokum, bisküvi, çay, şeker, kolonya da getirir. Baş sağlığına kimse eli boş gelmez. Böylece, bu yiyecek ve içecekler, ölü evine gelen konuklara ikram edilmekte, ev sahibine destek olunmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 372).

Isparta ve Yozgat'ta, ölenin arkasından odasında veya ölü suyunun kaynatıldığı yerde, akşamla birlikte mum yakılır ve bu mum yakış, bir hafta sürer. Bu hareketle ruhun sıkıntıdan kurtulduğuna, kabrinin aydınlandığına inanılmaktadır. Bu inanca göre, cenazenin konulduğu günün akşamı, ruh kabirden ayrılıp, akşamlaeyin evin etrafında dolaşır. Eğer suyunun ısıtıldığı yerlerde, mumun yandığını görmüşse, bundan sevinçduyarak mezarına döner (Tanyu, 1976, s. 294).

Karakeçili Türklerinde, "tütsü yapma"nın, "koku çıkarma"nın görünmeyen kötü güçlerin vereceği zararı önleyeceği düşünülerek, üzerlik otu yakılır. Koku çıkarmak için Cuma akşamları, kandil geceleri, arefe günleri helva kavrulur, pişi kızartılır, konu komşuya dağıtılır (Kalafat, 1999, s. 38).

Nurhak Türkmenlerinde cuma günü ocağa, kokusu ölülerin canına değsin diye bir kıymık yağ atılmaktadır (Yalman, 1993, s. 422).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde cenaze evi ilgili uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- İmam talkıma başladıktan sonra, mezardan dağılan kalabalık, öle evine gider. Ölü yakınları gelen tüm yakınlara, rahmetlinin ruhu için yemek verdirir, yemek en az üç

çeşittir, günümüzde hazır yemek şirketleriyle anlaşılmaktadır (K.1, K.4, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.53, K.61).

- Ölü yemeğine kadın, erkek, çocuk herkes karışık katılabilmektedir. Yörede helva âdetine çok fazla rastlanmamıştır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.72, K.77, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.100, K.102).

- Ölü yemeğine başlamadan önce imam Kuran okur, yemeğe öyle geçilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.61, K.62, K.67, K.71, K.72, K.77, K.81, K.84).

- Cenaze evinde üç ya da beş gün hiç yemek pişmez, konu komşu ya da yakın akrabalar kendileri yemek yapıp getirirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.18, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, , K.39, K.40, K.51, K.53, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.100, K.102).

- Taziyeye gelen misafirlere hizmet etmek için yakın akrabalar birkaç gün ölü evinden gitmezler (K.1, K.4, K.13, , K.15, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.53, K.61, K.71, K.81, K.83, K.85, K.89, K.94, K.99, K.100).

- Ölünün defnedildiği gece, mezar başında büyük bir ateş yakılır. Bunun nedeni ölüyü korumaktır. Çakal ve tilkilerin ölüyü mezardan çıkarabileceğini düşünmektedirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

2.1.3.3.2. Belirli Günler/ Ölü Yemeği

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ülkemizde, ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belirli günler vardır. Bunlar içinde sıklıkla görüleni, ölünün "kırkıncı", "elli ikinci" günleriyle, halk arasında "sene-i devriye" adıyla anılan günlerdir. Bu günlerde ölünün hayrı için, ölenin ruhu için yemekler verilmekte, mevlit okutulmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 372).

Belirli sayılarla anılan bu günler, bu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerinden dolayı önemsenmişler ve birtakım âdetlerin bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir. Yaşamın çeşitli dönemlerinin çevresinde kümelenen âdetlerin ve inanmaların çoğunun, biçimsel ve işlevsel özelliğini oluşturan bu türden sayılar, başka türden toplumların halk kültürlerinde de önemli bir yer kapsamakta ve

karşıladıkları günleri kutsal, törensel ve töresel alanın içine almaktadır (Örnek, 1979, s. 220).

İslâmiyet öncesi Türk topluluklarında, ölünün belirli günlerinde, "ölü aşı" verilmekte, "aş töreni"(Yoğ töreni) yapılmaktadır. Beltirler'de, ölünün üçüncü günü, çadırın güneyine bir sofra kurulur. Bu aşa, fazla kalabalık toplanmaz. Hazırlanan yemek ve içkilerin yarısı, ölünün ruhu için ateş ruhuna kurban edilir. Ölünün 7. günü, bütün oba ve köy halkı, kadınlı- erkekli mezarlığa gidilir. Mezarın sağ tarafında bir ateş yakılır. Getirilen yemek ve içkilerden, mezarın üstüne de konur. Sonra yemeye ve içmeye başlanır. Yeme içme töreni bittikten sonra, mezar üstündeki rakı ve yemekler ateşe atılır. Tören böylece sona erer. Yedi gün, ölünün evinden hiçbir şey çıkmaz. 20. günü, evde yine aş verilir. Ateşe rakı ve yemek serpilir. 40. gün mezarlığa gidilip, yirminci günü yapılan töreni tekrarlarlar. En büyük aş töreni ölünün "yıl dönümünde" bütün akraba ve dostlarla yapılır. Topluca mezara gidilir. Mezarın üstüne yemek ve içkiler konur, kendileri de yer içerler. Ölünün kocası veya karısı, mezarı üç defa, güneşin seyri yönüne göre dolaşır ve "Ben seni bırakıyorum." der. Bundan sonra, dul kadın veya erkek evlenebilir. Aş töreni, bütün Türk toplumlarında devam etmiştir. Bu törenin en ilkel şekli, ölünün kendisine aş vermek şeklinde olmuştur. Sonraları, ölünün ruhuna ateş tanrısı vasıtasıyla aş göndermek, kurban sunmak, daha sonraları da ölünün ruhunun da katıldığı düşüncesiyle ziyafetler düzenlemek ve kurbanlar kesmek şeklinde olmuştur (İnan, 1995, s. 189-193).

Anadolu'da "ölü yemeği" ya da "ölü aşı" değişik adlarla anılır. Bunlar; "kırk ekmeği, kazma takırtısı, ölünün kırkı, kırk yemeği, can aşı, zıkkım yemeği, can helvası, hayır, ölü yemeği, kazma-kürek helvası, hayat yemeği" şeklinde adlandırılmıştır. Ayrıca, ölü yemeği yerine sayılan, ancak onun gibi ziyafet niteliği taşımayan yiyecekler de vardır. Bunlar; "şemşek, köcülü, ölü çöreği, hamur-yağ-soğan, ölü giliği, meyve, lokma, can helvası, yoğurt-ekmek ve çay"dan oluşur (Örnek, 1979, s. 88-89).

Şavşat ve Ardanuç dolaylarında, ölünün ikinci günü mezara yiyecek ve meyve götürülür. Daha sonra da haftada 1-2 defa yemek götürmek gelenektir. Bu yemekleri ölünün ruhu için isteyen alır, yer (Öztelli, 1959, s. 1860-1862).

Kızılcahamam'da ölü yemeğinin harcını, ölü sahibi verir, yemek komşu evlerde pişer. Ölünün sevdiği mevsim yemekleri pişirilir (Balaban, 1973, s. 6521-6523).

Denizli'de cenaze gömüldükten sonraki perşembe veya pazar günü, "helva" pişirilir. Bir yufkanın arasına konan helva, komşulara dağıtılır. Buna, "ölünün ağız

toprağını almak" denir. Bir süre sonra da, etli bulgur pilavı ve çörek yapılır ve dağıtılır. Buna da "hayır etmek" denir (Tuğrul, 1973, s. 6756-6758).

Naldöken Tahtacıları, süt çocuğu ölümünde, 3. ve 7. günlerinde sütlaç yapar, evlere dağıtırlar. Süt çocuğunda "kırkıncı gün" ve "yıl hayırları" yapılmaz. Baş sağlığı ziyaretleri 3 ve 7. günlerde yapılır. Böylece, her gün acı tazelenmez. Gelenler topluca ağlarlar. Yemekler yapılır. Yemekten sonra bir kişi, ortalığı süpürür, ellere su döker, "hayırlısını" alır. Sonra, evlere pilav ve üstüne nohut veya fasulye konarak, gelemeyenlere "ülüş" dağıtılır. Üç, yedi ve kırkıncı gün, bu hayırlar tekrarlanır. Kırkıncı gün yemekler daha zengin ve gelenler daha çok olur (Yetişen, 1978, s. 8245-8246).

Kahramanmaraş'ın Nurhak beldesinde, "Ölü aşı yapmayanın, ölü başını yer." derler (Yalgın, 1993, s. 420).

İstanbul'da cenaze gömüldüğü akşam, devir hatiminden sonra ev sahibi, hafızlara irmik helvası pişirip yedirir. Ölünün 40. gününde, lokma dökülüp komşulara dağıtılır ve mevlit okutulur. Bu günde, ölünün burnunun düştüğüne inanılır (Boratav, 1984, s. 200-201).

Gaziantep'te ölünün ardından rüzgarda sallanan nohutların "tevhid" çekeceğine inanılır. Ölünün yıl dönümünde "kelle-paça" yapılır, yoksullara dağıtılır (Güzelbey, 1975, s. 7429- 7481).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölünün ardından belirli günlerde yapılan bazı uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Cenazenin gömüldüğü gün, hoca Kur'an okur ve cenaze sahipleri gelen misafirlere yemek verir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Ölen kişi için yedinci günü, kırkıncı günü ve elli ikinci günü yemekli mevlit okutulur, eş dost, akraba ve yakınlar mevlide çağırılır(K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Ölü bir yılını doldurduğu gün mezarı başında Kur'an okutulur, bisküvi ve lokum dağıtılır ya da yemek verdirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9,

K.10, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Taziyeye gelen misafirler eli boş gelmezler; şeker ya da çay alarak taziyeye gelirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81).

2.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları

a) Türk Halk Kültürü' ne;

Ölenin geride bıraktığı eşyalarıyla ilgili olarak, halk kültüründe birtakım dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır. Bunlardan en yaygın olanı, ölenin eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılmasıdır. Birçok yerde "soyka" denilen ölünün giysileri, çamaşırları, yatak çarşafı gibi eşyalar, bağışlanmadan önce arınma işleminden geçirilir (Boratav, 1984, s. 200).

Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde, ölenin geri geleceği korkusu ile ölünün anısını yaşatma isteği görülür. Ölünün giysileri yıkanarak veya su serperek veya ayazlandırılarak arınma işleminden geçirildikten sonra evden uzaklaştırılır, başkalarına verilir (Örnek, 1979, s. 75).

İslâmiyet öncesi Türk topluluklarında, ölünün eşyaları ile ilgili çeşitli pratiklere rastlıyoruz. Bunlardan, Göktürklerin ve Oğuzların defin törenlerinde; ölüye ceket giydirdikleri, kuşağını kuşandırdıkları, yayını yanına koydukları, eline dolu kadeh tutturdukları, ayrıca servetine göre at kesip etlerini yedikten sonra, atların derilerini, ayaklarını ve kuyruklarını sırıklara asıp "Bu onun atıdır, bununla cennete gider." düşüncesiyle, mezarının üstüne koydukları, yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir (İnan, 1995, s. 178-179).

Ülkemizde ölünün giyim eşyalarıyla ilgili âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır: Ankara ve Çubuk'ta, ölen, döner gelir düşüncesiyle giysileri üç gün içinde yıkanır veya üzerine su serpilir. Rize ve Hopa'da, ölü, evden çıktıktan sonra, bu artık son olsun, diye eskisi yenisi ardından atılır. Haymana'da, ölenin giysileri yıkanmak üzere dışarı çıkarılır, yıkandıktan sonra içeriye alınır. İçel'de, ölünün temiz ve yeni giysisi, salının üzerine atılır (Örnek, 1979, s. 75-76).

Adana ve çevresinde ölünün giysilerine "soyka" denir. Ölenin ardından giysileri, yatağı, çarşafları ve çamaşırları, yakınları tarafından yıkanır. Giysiler yoksullara verilir ya da ihtiyacı olanın alması için, dört yol ağzına bırakılır (Başçetinçelik, 2009, s. 380).

Kıbrıs'ta, ölüden yırtılarak çıkartılan ya da ölenin hiç kullanmadığı elbiselerinin üç gün evde bekletildikten sonra ölüye ağırlık olmasın, ölünün ağırlığı gitsin, ölüye serinlik gelsin inancıyla, üçüncü yıkanması ve değişik şekillerde elden çıkartılması âdettendir. Ancak; erkeklerin takım elbiselerinden biri, kadınların ise etek, pelerin ve çarşafları hatıra olarak saklanmaktadır. Bazı bölgelerde bunlar evde bırakılmayıp hemen dağıtılmaktadır (Bağışkan, 1997, s. 270).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ölünün eşyaları ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Yörede eskiden birçok köyde ölü, en sevdiği giysilerle beraber gömülmekteydi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.83, K.84, K.89, K.94, K.99, K.100).

- Ölünün giysileri bir fakir fukaraya verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Ölünün en çok kullandığı eşyalar (tıraş takımı, tarak, makas…) saklanır ya da bir fakire verilir (K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81).

2.1.3.3.4. Yas Tutma/ Ağıt Söyleme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yas, sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın acısını, içinde yaşadığı topluluğa karşı davranışlarıyla, giydikleriyle belli etmesidir. Yas süresince gerek kadın gerekse erkek, aile bireyleri, birtakım davranışları yapmaktan kaçınırlar. Yas tutanlar genellikle, renkli ve süslü giysiler giymez, gezmeye ve eğlenceye gitmez, yıkanmaz, traş olmaz, radyo ve televizyon açmazlar. Komşuları ve akrabaları da, yası olanlara saygı gösterir, onun acısına ortak olmaya çalışırlar (Başçetinçelik, 2009, s. 384).

İlkel toplumlardan günümüze kadar gelen toplumlarda, ölüm karşısında çaresiz kalan insanın, birtakım tepkilerle acısını dile getirdiğini görürüz. Göktürkler'de, ölümün ardından, geride kalanların bıçakla, yüzlerini keserek, akan kanla birlikte gözyaşı döktüklerini, saçlarını kestiklerini, dul kadınların saçlarını kesmesinin yas işareti olduğunu, kadınların ağıt söyleyip ağlarken, yüzlerini duvara dönüp ters oturduklarını

ve elbiselerini ters giydiklerini, çok yaygın bir âdet olarak da ölenin atının kuyruğunun kesildiğini yazılı kaynaklarda görmekteyiz (İnan, 1995, s. 176-200).

Kaybedilenin bir daha yerine getirilemeyeceğinin acısı, bütün toplumlarda, yasın antropolojik temelini oluşturmaktadır. Yas, toplum tarafından, bizim için önemli olarak tanımlanmış insanların ve yakınlarımızdan birinin kaybıyla duyulan acı ve üzüntüyü, toplumsal kalıplar içinde ifade etmektedir. İnsanın doğası nedeniyle yas, belli bir zaman dilimiyle sınırlanmaktadır. Anadolu'da en yaygın süre 3, 7, 40 gün, en fazla 7-8 senedir (Çağlayan, 1997, s. 87).

Anadolu insanının yas giyiminin rengi karadır. Çok seyrek olarak da ak giyildiği, elbiselerin ters çevrilip giyildiği olur. Yaslı olmanın bir diğer belirtisi de saçların kesilmesidir. Gaziantep dolaylarında, Türkmen ve Baraklar'da ölenin yakın akrabası kadınlar, saçlarını keserler. Yasın kaldırılmasında, yas giysileri, kara yazmalar çıkarılır, al veya ak yazmalar bağlanır, giysiler düzeltilerek düzü giyilir. Şanlıurfa'da ve Erzincan'da, ölümden bir hafta veya on gün sonra komşular, ölü evini hamama çağırır (Örnek, 1979, s. 81-87).

Gaziantep'te, ölüm olayının ardından üç gün erkekler traş olmaz, kadın erkek kırk gün eğlence ve geziye gitmez (Güzelbey, 1975, s. 7479-7481).

Van'da, erkekler bir ay tıraş olmaz, kadınlar başına kara yazma bağlayarak, elbiselerini ters giyerler. Bir ay sonra, "yas kaldırma töreni"yle, köyün ileri gelenlerinden birinin evinde, elbiseler düzeltilir, kara yazmalar çıkartılır, erkekler tıraş edilir (Tan, 1965, s. 3712-3713).

Erzurum'da, üç günün sonunda, ölü sahipleri, yakınları tarafından davet edilerek, tıraş ettirilir. Kadınlar yıkanır, her birinin başına beyaz tülbent örtülür. Şehirde, ölü sahipleri, hamam kiralayarak, yas süresince kendilerine yemek gönderen komşularını "yas hamamı"na davet ederler (Sezen, 1993, s. 109-111).

Hun Türklerinden itibaren ölü gömme ve yuğ törenlerine bağlı olarak milli bir gelenek halinde, günümüze kadar ulaşmış olan ağıtlar, bir bakıma ölen için söylenmiş methiyeler demektir. Taşı toprağı gibi insanlarının da bağrı yanık olan Anadolu'da, ölenin arkasından yakılan ağıt, canlı bir hatıra ve ölen için yerine getirilen bir görev olarak hafızalarda yerini alır (Yardımcı, 1990, s. 361). Çünkü ağıtlar, ölen şahıs ile yakınları arasında "anahtar" vazifesi gören en önemli unsurdur (Görkem, 1993, s. 489).

Ağıt yakan insan, söz ve ezgi yoluyla psikolojik olarak rahatlamaktadır. Ölenin ruhunun yaşadığı inancıyla, söylediklerini, ölen kişinin duyduğuna inanmaktadır. Bu nedenle

Çukurova'da ölülere ağıt yakmak, Kur'an okumak kadar gerekli âdetlerdendir (Görkem, 1993, s. 491).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde yas tutmayla ve ağıt söyleme ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Ölüm çok acılı olmuşsa ya da ölen kişi gençse; kadınlar mezar başında bağırarak ağlarlar, saçlarını yolarlar, ağıtlar yakarken üstlerini başlarını parçalarlar, baş örtülerini yırtarlar, yüzlerini elleriyle parçalamaya çalışırlar, dizlerine vurarak ağlarlar (K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81).

- Kadının eşi ya da oğlu ölmüşse uzun bir süre bazen de yıllarca siyah giyinir (K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.60, K.71, K.72, K.81).

- Bir hafta boyunca ölü evinde ışıklar söndürülmez (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81).

- Uzun bir süre radyo ve televizyon açılmaz (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.83, K.85, K.94, K.99).

- Birkaç hafta erkekler tıraş olmaz (K.1, K.5, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K. 40, K.53, K.71, K.99).

- Ölü evinde birkaç gün yemek yapılmaz (K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.85).

- Bir yıl boyunca düğüne gidilmez, süslenilmez, makyaj yapılmaz (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.39, K.53, K.94).

- Köyde düğün olacaksa, ölü olduğundan dolayı düğün ertelenir, birkaç ay geçtikten sonra ölü olan evin büyüklerinden izin alınarak düğün yapılır (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.84, K.94, K.99, K.100).

- Ölen kişi yaşlıysa, ev halkının yastan çıkması daha kısa sürede olmaktadır, birkaç hafta içerisinde yastan çıkmaktadırlar; fakat ölü gençse ve acılı ölmüşse, yas, aylarca hatta yıllarca sürebilmektedir (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.84, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Eskiden köylerde ağıtçı denilen kadınlar olurdu ve bir köyde cenaze olduğunda o kadın, para ya da çeşitli hediyeler karşılığında çağırılırdı. Ölünün tüm özellikleri ve ölüm nedeni anlatılırdı, ağıtçı kadın o ölüye uygun ağıtlar yakardı ve etrafındakileri ağlatırdı (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.84, K.94, K.99, K.100).

- Ağıt söyleme işini, ölünün birinci dereceden yakını olan, ağıt yakmayı bilen bir ya da birkaç kadın yapmaktadır. Kadınlar, mezara gitmeden önce, ölü yıkanırken, erkeklerden ayrı bir yerde toplanırlar, yere otururlar. Ölünün bir giysinini alanın ortasına koyarlar ve o giysi sanki ölen kişiymiş gibi düşünülüp, birbirinden acıklı ağıtlar yakılır. Kadınların hepsi ağlaşırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.38, K.40, K.53, K.63, K.64, K.71, K.72, K.77, K.81, K.84, K.99).

2.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri/ Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biri "atalar kültü" dür. Eski Türklerde, atanın öldükten sonra ruhunun bir takım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygı karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurbanlar sunulur, mezarları kutsal kabul edilirdi (Ocak, 1992, s. 10-14).

İnsanın sağlığında bedeninde bulunan ve insana hayat gücü veren ruh, ölümünden sonra da sahibinin bir çeşit sembolü olarak yaşamasını sürdürmektedir. Halk kültüründe ruhlarla ilgili tasarımlar, soyutla somut benzetimler arasında değişmektedir. Sivas, Ankara, Derekışla'da "rüya" gibi, Merzifon, Eskişehir, Türkmen'de "arı" gibi, Erzurum, Söğütöz'ünde "güvercin" gibi, Ankara, Erzurum, Çankırı, Afyon, Sivas, Kayseri ve İçel'de "sinek" gibi, Afyon'da "kelebek" gibi somut benzetmelerle ruh anlatılır (Örnek, 1979, s. 61-64).

Adana ve çevresinde, mezar ziyaretleri, ölünün gömülmesinden sonraki günde başlamak üzere, perşembe ve cuma günleri ile arefe günleri ve bayramlarda yoğun olarak yapılmaktadır. Arefe günü, mezarlığa, ölenin bahçesinden arefe toprağı götürülmektedir. Ziyaretlerde, mezarın ayakucunda durulduğunda, ölenin ziyarete geleni göreceği ve sevineceği düşünülür. Mezar ziyaretlerinde, mezar sulanmakta, kuruyan otlar temizlenmekte, ölünün hayrına orada bulunanlara çörek ve şeker dağıtılmakta, ölünün ruhu için Kuran okutulmaktadır (Başçetinçelik, 2009, s. 393).

Kastamonu'da mezarın üstüne basılmaz, üstüne su dökülür. Mezarlıktaki ağaçlara dokunulmaz ve meyveli ağaç varsa, meyveleri yenmez (Abdulkadiroğlu, 1987, s. 9).

Antalya'da ölü gömüldükten sonra mezarın üstü taş ve dallarla kapatılır. 40'ı geldiğinde, imam ve ölü yakınları, dualar okuyarak, ağıtlar yakarak bunları kaldırır. Bu olaya yörede "mezar açma" denir. Mezarlıktakilere şeker ve lokum dağıtılır (Çağlayan, 1997, s. 94).

Adana-Gülnar'da ölünün gömüldüğü gün, mezarın üzerine örtülen dikenler, kırkıncı günü kaldırılır ve kırk Yasin okunur (Yardımcı, 1993, s. 552).

Nurhak Türkmenlerinde, Nurhak dağından, ölünün mezarı başında ateş yakmak adettir. Bu, öbür dünyada ölüye ışık sağlamak için yapılmaktadır (Yalgın, 1996, s. 420).

Sivas-Zara'da ölenin mezarının başında, ölü üşümesin ve karanlıkta kalmasın diye akşam ateş yakılmaktadır (Örnek, 1981, s. 92).

Yozgat'ta mezarlık ziyareti arefe günü yapılmaktadır. Mezarlığı, kadınlar arefe günü; erkekler bayram namazı sonrasında ziyaret ederler. Erkeklerin dönüşünde kadınlar, topluca ziyarete giderlerken; bayram günü öğleden sonra da mezarlık ziyaretine gidildiği olur. Mezarlığa giderken Kuran-ı Kerim, su, fidan götürülür. İmamla birlikte de gidilir. Mezar ziyareti dönüşünde, dağıtılmak üzere lokum, helva, bisküvi götürülür (Uslu, 1977, s. 141).

Kayseri'de yaşayan Kazak ve Uygur Türkleri, mezar ziyaretlerinde, mezarlara buğday, darı vb. şeyler kuşlar yesin diye saçılır. Kadir ve Berat gecelerinde de kabirler ziyaret edilir (Güngör, 1992, s. 10).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde mezar ziyaretleri ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Ölü gömüldükten sonra, birkaç hafta boyunca her gün mezarlığa gidilir, dualar edilir, ağlanır getirirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.18, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.39, K.40, K.51, K.53, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.100, K.102).

- Her bayram ve kandillerde mezar ziyaretine gidilir, Kuran okutulur, dualar edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.38, K.40, K.53, K.63, K.64, K.71, K.72, K.77, K.81, K.84, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Mezar ziyaretleri için belirli bir kural yoktur, ölü yakınları istedikleri zaman mezar ziyareti yapabilirler, kadınlar başını mutlaka örterek mezara gider (K.34, K.38, K.40, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.77, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Mezarlık ziyaretleri yapılırken, dua okunduktan sonra, insanlar dağılmadan önce gelenlere lokum, bisküvi ve meyve suyu dağıtılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.8, K.9, K.11, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.38, K.40, K.53, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.72, K.77, K.81, K.84, K.94, K.99, K.100).

- Son yıllarda mezarlık ziyaretleri yapıldıktan sonra, cenaze evi bir yemek şirketiyle anlaşmakta ve cenaze evinde, ölünün canına değsin diye, yemek verilmektedir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.8, K.9, K.11, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.38, K.40, K.53, K.59, K.71, K.74, K.81, K.83, K.84, K.99, K.101).

- Ölüm yıldönümünde mevlit okutulur ve yemek verilir getirirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.18, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.39, K.40, K.51, K.53, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.100, K.102).

- Ölü, birinci yılını doldurduktan sonra, mezar yaptırılır. Beyaz mermerden yapılan bu mezar üzerine, ölünün doğum ve ölüm yılları yazılır yapılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

- Mezar her zaman temiz tutulur, üstündeki otlar temizlenir, etrafına güzel çiçekler dikilir, mezar her ziyarette sulanır yapılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, k.71, K.74, K.80, K.81, K.84, K.85, K.94, K.99).

Göksun yöresinde ruhlarla ilgili olan adet ve inanmalar şöyledir:

- Ölü çıkan ev, baştan aşağı yeniden temizlenir. Bazı eşyaların yerleri değiştirilir. Eve farklı bir görünüm verilir. Bunun sebebi ölünün ruhunun eve geldiğinde evi tanıyamaması, kendi evinin orası olmadığını anlayıp gitmesi içindir (K.2, K.3, K.12, K.26, K.33, K.38, K.51, K.53, K.55, K.81, K.85).

- Ölü hayrına sık sık şeker, lokum, bisküvi dağıtılır, bayramlarda ya da kandillerde mevlit okutulur, ruhu için yemek verilir yapılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.85, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Ölü evinde bir hafta kadar ışık açık bırakılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.84, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100).

- Eğer rüyada ölen kişi görülmüşse, ölünün hayır istediğine yorumlanır ve sabah hemen bir fakire sadaka verilir ya da bisküvi, gofret, lokum dağıtılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.85, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.1.3.3.6. Göksun Yöresi Ölüm Âdet ve İnanmaları, Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresi, toplumsal yapı itibariyle, Türkiye'nin bir mozaiği niteliğindedir. Birçok farklı ırk ve mezhebe ait toplulukların bir arada yaşadığı Göksun yöresi, cenaze kültürü ve ölüm âdetleri açısından şaşılacak derecede benzerlik gösteren bir yapıya sahiptir.

Yöre insanı her ne kadar ölümü yaşamın bir parçası olarak görse de yine de ölüm fikri bir bitişin ifadesi olduğu için, aynı zamanda da korkulan bir olgu ve kaçınılmaz bir sondur. Ölümü düşündüren ön belirtiler, Anadolu' nun en batısından en doğusuna kadar pek çok inanma açısından benzerlik göstermektedir. Göksun yöresinde de bu benzerliği görmek mümkündür.

Ölünün gömüldükten sonra tekrar geri dönebileceği düşüncesi, yöre halkı tarafından çeşitli pratiklerin oluşturulmasına neden olmuştur. Eski Türkler'de de görülen, mezar başında ateş yakılması, ölüyü gömdükten sonra yöre insanının ölünün mezarına hiç bakmadan gerisin geri evlere dağılması, bir hafta ölü evinde ışık açık

bırakılması, ölünün sevdiği eşyalar ile gömülmesi gibi pek çok inanma Göksun yöresinde de mevcuttur.

Yörede ölüyü yıkama ve kefenleme işlemleri, Anadolu' nun diğer yörelerinde olduğu gibi burada da İslâmâ usullere göre yapılmaktadır. Göksun yöresindeki yas tutma geleneği Eski Türklerdeki yas tutma geleneği ile benzerlik göstermektedir. Kadınların, ölen eşlerinin ya da çocuklarının ardından yüzlerini yırtarak ağıt yakma ve ağlama âdeti, yörede günümüzde dahi mevcuttur. Kadının ölene dek karalar giymesi, yasta olduğunun göstergesidir.

Ölü gömülmeden önce ağıtçı kadın çağırma âdeti günümüzde bile bazı köylerde rastlanılan bir durumdur. Ağıtçı kadın, cenaze sahibi olan kadınları ve cenaze evine gelen diğer kadınları, genişçe bir odaya toplar, ölen kişinin giysisi herkesin yuvarlak oluşturduğu yerin ortasına konulur ve sanki karşılarında ölen kişi varmışçasına soykaya (giysi) ağıt yakılır, yüksek sesle ağlaşılır. Bu adet, Eski Türklerdeki âdet ile aynıdır.

2.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar

2.2.1. Sünnet

Geleneksel kültürde önemli bir yeri olan sünnet, erkek çocuğunun doğumdan sonra yaşadığı bir geçiş dönemidir. Ülkemizde dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katı ve yaygın olanı, sünnet geleneğidir. Her anne ve baba, bu geleneğe uymak zorundadır. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Başçetinçelik, 2009, s. 140).

Sünnet sözcüğü, Arapça kökenlidir. Sözlük anlamı; işlek yol, Tanrı yolu ya da insanın âdet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranıştır. İslam dininde Peygamberin yaptığı, uyguladığı ya da yapmayı, uygulamayı öğütlediği şeylere uymaya "sünnet" denir. Osmanlıca'da sünnet sözcüğü kullanılmamış, "hıtan" kullanılmıştır. Anadolu'da bu işlem sünnet ya da kestirme olarak adlandırılmıştır. Sünnet işlemi; üreme organının uç tarafını kapayan derinin çepeçevre kesilip atılmasıdır. Sünnet işleminin kural olarak yer aldığı din Yahudiliktir. İslamiyet'te sünnet zorunluluğu, kutsal kitapta açıkça belirtilmemiş ve buyurulmamış olmasına rağmen, "İbrahim peygamberin bu hususstaki şeriatına tabi ol." ayeti, genel bir kural olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de sünnet geleneği yüz yıllardır kesin bir biçimde yerine getirilmektedir. Çocuk, sünnet yoluyla İslam topluluğuna katılmakta, Müslüman olmayanlardan ayrılmaktadır. Toplumda sünnetli olanın, sünnetsiz olmayandan daha temiz olduğu inancı yaygındır. Çeşitli

nedenlerle sünneti gecikmiş delikanlılar, toplum içinde kınanır, ayıplanır (Örnek, 1995, s. 170-174).

Sünnet, totem inançlarının bir sonucudur. Erkek çocuk, belli bir yaşa gelince, totem değiştirmede ağır bir sınavdan geçirilirdi. Üreme organının bütün derisi soyulurdu. Sesini çıkarmayan ve acıya katlanan, yiğit sayılırdı. Zamanla, yalnız adı geçen yerin ucundaki derinin kesilmesiyle yetinildi. İslam dini, bu çok eski inancı, olduğu gibi benimsedi. Heredotos, ünlü tarihinin ikinci kitabının 64. bölümünde, bu olayın Mısır'da uygulandığını anlatır. Eski Türklerde, böyle bir inanç yoktu. Eski Anadolu uluslarında da üreme organı kutsal kabul edildiği için, sünnetin uygulandığını gösteren, açık seçik belgeler yoktur. Bu inancın, eski Araplara, Mısır'dan geçtiği bellidir. Çok Tanrıcı dinlerde, üreme organının kutsal kabul edilerek kesilmesi, toprağa gömülmesi bir gelenek, bir inançtı. Bugün Anadolu'daki köylerde, sünnet edilen bir çocuktan alınan deri parçası, gizlice toprağa gömülür (Eyüboğlu, 1987: 135, s. 168-169).

Anadolu'da sünnet olan çocuğun yaşı ile ilgili kesin bir kural yoktur. Ancak, çocuğun en çok 14-15 yaşına varmadan sünnet edilmesine özen gösterilir. Genellikle çocuklar dört ve beşinci yaştan başlayarak sünnet edilirler. Son yıllarda büyük kentlerde, çocuk birkaç günlükken ya da henüz hastanede iken, kimi zaman tıbbi gereklilikten, kimi zaman da ailenin isteğiyle sünnet ettirilmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 142).

Eski İstanbul'da, çocuk sünnetten önce hamama götürülürdü. Sünnet elbisesini giydikten sonra Eyüp'e türbe ziyaretine gidilir, çocuk türbedara okutulurdu. Çocuk sünnet edilirken hokkabazlar çocuğu oyalardı. Geçimi iyi aileler, çocukları yalnız sünnet olmasın diye, yakınlarından veya komşularından birinin çocuğunu birlikte sünnet ettirirlerdi (Bayrı, 1953, s. 776-778).

2.2.1.1. Sünnet Töreni ve Kirvelik Kurumu

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Sünnet töreni, toplumun ekonomik yapısına göre değişiklik göstermektedir. Eskiden sünnette dinsel yön ağır basarken, bugün ailenin zenginliğini gösterme, çocuğun ilk mürüvveti gibi terimler içinde sosyal statüyle ilgili görülmektedir (Emiroğlu, 1972, s. 75).

Kayseri'de eskiden sünnet, nisan ayında "Abdallar" tarafından yaptırılır. Sünnet olacak çocuk, kendini sünnet edecek sünnetçiyi, elinden tutarak evine getirir. Sünnette, çocuk ağladığı zaman ağzına haşlanmış yumurta verilir. Yumurta, çocuğa sünnet hediyesi olarak da mutlaka getirilmektedir. Sünnette kesilen parça, Türkistan'da bol miktarda bulunan "çığ" adlı ağacın üzerine takılır ve kurutulur. Daha sonra, çocuğun kesilen tırnağı ile bir yere gömülür (Güngör, 1992, s. 7).

Gaziantep'teki sünnet düğünlerinde köylerden gelenler, davul-zurna ile karşılanır. Gelenler "Abdal" denilen davul, zurnacılara bahşiş olarak para verir. Sünnet nedeniyle ailenin dostlarından biri, çocuğa kirve olur. Kirve, sünnet sırasında çocuğun ve sünnetçinin yardımcısıdır. Kirvelik, kirve olan kimse ile çocuğun ailesi arasında çok yakın bir akrabalık gücünde bağ kurar (Güzelbey, 1982, s. 29-30).

Çorum'da çocuk 7-10 yaşlarında sünnet ettirilir. Sünnet düğünü genellikle yazın yapılmaktadır. İnce saz takımı eşliğinde ilk üç gün eğlenilir. Çorum'da sünnet çocuğunun "kivra"sı olur. Kivranın çocuğu ile sünnet olanlar, kardeş sayılırlar. Sünnet için mevlid tertip edilir. Gelenlere şeker verilir, gülsuyu serpilir (Sınayuç, 1977, s. 209).

Anadolu'nun çoğu yerinde yaygın bir âdet olan "kirvelik", kimi yerde her şeyin ve her türlü ilişkilerin üstünde kabul edilip, kendisine çok önem verilen bir müessesedir. Bir ailenin erkekleri tarafından, sünnet edilecek çocuğu, sünnet sırasında kucağında tutması için, bir diğer ailenin erkeğine yapılan teklif veya davet "kirve" olma çağrısıdır. Bu çağrının kabulü, kabul eden taraf için bir şeref ve bazı hallerde özel bir imtiyazdır (Gözaydın, 1976, s. 245).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde sünnet ve kirvelik kurumu ile ilgili uygulamalar şöyledir:

- Göksun yöresinde sünnet İslâm dininin gereği olduğu için çok önemlidir. Çocuk, doğduktan sonra en geç yedi yıl içerisinde sünnet edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.85, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Sünnet için yaz ayları tercih edilir (K.1, K.5, K.11, K.13, K.14, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.34, K.35, K.40, K.99, K.100)

- Eskiden sünnet işini köy köy gezen ve usta-çırak ilişkisiyle bu işi öğrenen, halk arasında "abdallar" diye tanınan kişiler yapardı. Günümüzde sünnetçilere ya da

doktorlara bu iş yaptırılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.27, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.85, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Eskiden kirvelik çok önemliydi, kirve olacak kişi, çocuğun tüm sünnet masraflarını karşılardı (K.1, K.4, K.6, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.55, K.71, K.81).

- Kirvelik kurumuna çok saygı gösterilir, kirvenin yedi göbek sülalesinden kız alınmaz ve kız verilmez (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.26, K.27, K.33, K.34, K.38, K.40, K.51, K.55, K.56, K.57, K.62, K.81).

- Genelde köylerde toplu sünnet yapılırdı, ayrıca bir şenlik düzenlenmezdi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Durumu iyi olan aileler sünnet düğünü yapar, Düğün yemekli ve davul- zurnalı olur. Düğünde sünnet olan çocuğa altın, para, vs… hediyeler verilir. Düğünün ertesi günü mevlit okutulur (K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.60, K.61, K.62, K.65, K.66, K.81, K.83, K.84, K.99).

- Sünnet olan çocuğun ellerine kına yakılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

- Sünnet sonrası, çocuğun ağrısı azalsın diye merhem sürülür ve çocuğa iyileşene kadar bol kıyafetler giydirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.83, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101).

2.2.1.2. Göksun Yöresi Sünnet Âdetleri İle İlgili Genel Değerlendirme

Göksun yöresinde çocuk en geç okula başlamadan önce sünnet ettirilir. Yöre halkı için sünnet hem İslâmî bir nitelik taşıması hem de erkekliğe ilk adım olması yönüyle oldukça önemlidir.

Sünnet töreni ailelerin durumuna göre davul-zurnalı, yemekli ya da sadece mevlitli olabilmektedir. Eskiden köyleri gezen ve abdallar adı verilen kişiler tarafından toplu sünnet yapılmaktaydı, günümüzde sünnet, fenni sünnetçilere ya da sağlık kuruluşlarına götürülerek yapılmaktadır.

Yörede kirvelik günümüzde dahi oldukça önemli bir yere sahiptir. Kirveye hürmet etmek babaya hürmet etmekten sonra gelir, kirve ve ailesi aileden biri olarak kabul edilir. Yedi göbek sülalesinden kız alıp vermek kesinlikle yasaklanmıştır, bu gelenek günümüzde de önemini korumaktadır. Kirve, çocuğun eğitiminden askerliğine ve düğününe kadar her önemli gününde çocuğun maddi ve manevi yanındadır.

2.2.2. Askerlikle İlgili Âdet ve İnanmalar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Asker uğurlama, karşılama Türk halk kültüründe, günümüzde de sürdürülen bir gelenektir. Askerlik, insan hayatında bir geçiş dönemi olması yönüyle, çeşitli aşamaları yüzyıllardır, tören olarak kutlanmaktadır. Askere gönderme, karşılama törenleri dinsel, toplumsal ve kişilerdir. Bu törenlerde yemek yeme, adak, kurban vb. iç içedir. Askere yolcu etme ve karşılama çevresinde kümelenen âdetler, gelenekler, törenler ve bunların içinde yer alan işlemler ve uygulamalar, o yörenin geleneksel kültürünü yansıttığı için önemlidir (Artun, 2005: 237).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde askere gitme ile ilgili yapılan çeşitli uygulamalar vardır:

Askere gidecek olan gençlere son günlerde iş yaptırılmaz ve onların gönülleri hoş tutulmaya çalışılır. Gönüllerince gün geçirmeleri sağlanmaya çalışılır. Askere gitmeden önce gençler, toplu halde gezerler, sohbet ederler, artık tertipçilik başlamıştır. Askere gidecek olan gençler, yakın akraba ve köylüler tarafından yemeğe çağırılır, helallik verilir. Askere gidecek olan gence harçlık, yol parası ve işine yarayacak ufak tefek hediyeler verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.46, K.51, K.53, K.55, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.81).

Gidiş günü geldiğinde, askere gidecek olan gence, arkadaşları ve akrabaları davul-zurna çaldırarak moral vermeye çalışırlar, eğlence düzenlenir, halaylar çekilir. Amaç; askere gidecek olan gence motivasyon sağlamaktır. Genç, yakın akrabaları ve arkadaşları tarafından uğurlanarak otobüse bindirilir, otogara kadınlı erkekli gidilebilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

Askerden dönüşte ise, hoş geldin ziyaretleri düzenlenir, gencin askerlik anıları dinlenir. Bazı aileler, oğulları askerden sağ salim döndüğü için eşe dosta yemek verir,

arkasından mevlit okutur. Askerden gelen gençlere ilk bir ay herhangi bir iş yaptırılmaz (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.34, K35, K.36, K.37, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

Askere giden gence yapılan âdet ve inanmalar şöyledir:

-Askere giden gencin arkasından su dökülür, dualar edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.82, K.83, K.84, K.94, K.99).

- Askere giden gence, vatana kurban olsun diye ellerine ve ayaklarına kınalar yakılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81).

- Genç askere gitmeden önce ona bir simit ısırtılır ve ısırdığı simit evde görülebilecek bir duvara asılır. Asker dönecek ve yarım kalan simidini bitirecek diye düşünülür (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.53, K.55, K.61, K.66, K.68, K.71, K.76, K.81, K.84).

- Hocaya muska yazdırılır, genç bu muskayı yanından hiç ayırmaz, onun kendisini koruduğuna inanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.66, K.72, K.77, K.81, K.88, K.90, K.91, K.94, K.99).

2.2.2.1. Göksun Yöresi Askerlik İle İlgi Âdet ve İnanmaların Genel Değerlendirmesi

Askerlik, Anadolu' nun diğer yörelerinde de olduğu gibi, Göksun yöresi için de oldukça kutsal bir nitelik taşımaktadır. Vatanın toprağının korunması ve toprağın savunulması en yüce duygulardan kabul edilir. Askere gidecek olan genç, bu nedenle yöre insanı tarafından el üstünde tutulur, askerlik öncesi ona moral olması açısından pek çok pratik yapılır.

Askerlik, yöre insanına göre bir erkek için çok önemlidir. Erkeğin, askerlikte tam olarak olgunlaştığına ve aklının başına geldiğine inanılır. Askerliğini yapmamış gence kız verilmez, ham sayılır. Olgunlaşması ve tam olarak erkek olabilmesi için askere gidip gelmesi gereklidir.

Yörede askere gidecek olan gencin ellerine ve ayaklarına, vatana kurban olsun diye kına yakılır, boynuna hocadan yazdırılan muska ya da dualar takılır. Davul-zurnalarla ve halaylarla genç, askere uğurlanır.

2.2.3. Dini Bayramlar

Bayramlar, kökenlerini grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak, takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir. Bu özellikleri ile bayramlar, bir toplumun ulusal kimliğini oluşturmada ve pekiştirerek sürdürmede kullandığı güç kaynaklarının en önemlisidir. Bayramlar, milli ve dini duyguların, inanışların pekiştirilmesi, taze ve canlı tutulması gibi işlevsel yanlarının yanı sıra, topluluğun birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun bireylerin bilincinde yer etmesinde önemli rol oynamaktadır (Artun, 2005, s. 226).

Ramazan ve Kurban Bayramlarının ortak özelliklerinden biri de toplu eğlencelere vesile olmalarıdır. Kasaba ve şehirlerde, özellikle çocuklar ve gençler, bayram yerlerinde buluşup eğlenirler. Bayram yeri aynı zamanda küçük bir panayır görüntüsü kazanır; satıcılar çeşitli şeyler satarlar; salıncaklar, döner dolaplar kurulur (Artun, 2005, s. 226).

Ramazan ve Kurban Bayramıyla ilgili âdet ve inanmalara baktığımızda İslâmî kültürden pek fazla ayrılmadığını görüyoruz. Bayram namazına gitme, namazdan çıkınca bayramlaşma, Kurban Bayramında kurban kesme, etlerin üç parçaya bölünüp dağıtılması, bayram ziyaretlerine gitme, İslâmiyet'in gereğindendir (Artun, 2005, s. 229).

2.2.3.1. Ramazan Bayramı

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ramazan Bayramı, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bayramdır. Bu bayramın kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve halkın geleneklerinde canlılığını korumaktadır. Ramazan Bayramında dostlar, akrabalar birbirlerini ziyaret ederler. Gençler, yaşlıların ellerini öperler, onların hayır dualarını alırlar ve onlardan para, ufak eşyalar gibi hediyeler alırlar. Çok yaşlılar, evlerinden çıkmaz, herkes onların elini öpmeye gider. Ziyarete gelenlere Ramazan Bayramı'da şeker ikrâm edildiğinden, bu bayrama "Şeker Bayramı" da denir (Boratav, 1997, s. 206).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde Ramazan Bayramında yapılan uygulamalar şöyledir:

- Ramazan ayına girmeden önce evde çeşitli hazırlıklar yapılır; tüp doldurulur, eve ramazan ayı boyunca en güzel yemeklerin yapılabilmesi için erzak olarak makarna, pirinç, mercimek, şeker ve çay gibi yiyecekler stoklanır, ekmek yapılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99).

- Gurbette olanlar, imkanları ölçüsünde bayram için memleketlerine gelirler ve bayramı burada geçirirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.85, K.88, K.94, K.99, K.100.).

- Göksun yöresinde ramazan bayramı büyük bir heyecanla beklenir, şerefe ve arefe günü kadınlar baklava, kadayıf ya da sütlü tatlılar yaparlar (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.38, K.55, K.71, K.81, K.85, K.100).

- Bayram temizliği mutlaka yapılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.17, K.18, K.19, K.26, K.27, K.38, K.55, K.71, K.81, K.85, K.100, K.101, K.102).

- Arefe günü tüm evlerde arefe çöreği yapılır, dağıtlır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99).

- Tüm aile fertlerine, özellikle de çocuklara bayramlık alınır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99).

- Eskiden çocuklara bayramdan bir gün önce ellerine ya da ayaklarına kına yakılırdı (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.26, K.38, K.55, K.61, K.71, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Bayramın ilk günü erkenden kalkılır, erkekler sabah namazına giderler, kadınlar evde kahvaltı hazırlarlar (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99).

- Sabah namazından dönenler topluca mezarlık ziyaretine giderler ve dualar okuyarak ölülerle bayramlaşırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99).

- Mezarlık ziyaretinden sonra eve gelirler ve tüm aile fertleri birbirleriyle bayramlaşırlar, karı kocaların bayramlaşması; kadının, kocasının elini öpmesiyle olur. Çocuklara bayram harçlığı verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.38, K.51, K.53, K.55, K.61, K.71, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100).

- Eskiden bayram akşamı çocukların ellerine kına yakarlardı, çocukları öyle yatırırlardı. Çocuklar, eskiden bayramlık kıyafetleriyle yatardı (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.13, K.18, K.26, K.38, K.55, K.61, K.71, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Tüm çocuklar, bayramın ilk günü tüm evleri dolaşırlar, hem bayramlaşırlar hem de her evden şeker toplarlar. Çocuklara şeker haricinde bayram harçlığı da verilmektedir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.18, K.26, K.27, K.38, K.39, K.40, K.50, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.75, K.76, K.81, K.84, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Bayramın ilk günü yaşlılar evden çıkmaz, küçükler, büyükleri ziyaret ederler, bayramlaşırlar, bayramın ikinci ya da üçüncü günü de iade-i ziyaret yapılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.18, K.26, K.27, K.38, K.39, K.40, K.50, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.71, K.75, K.76, K.81, K.84, K.94, K.95, K.91, K.94, K.95, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Her gelen misafire kahve, çikolata, kolonya, tatlı, şeker ya da yemek ikram edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.38, K.40, K.53, K.63, K.64, K.71, K.72, K.77, K.81, K.84, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Küs olanları barıştırmaya çalışırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.38, K.40, K.53, K.81, K.84, K.99, K.100, K.101).

2.2.3.2. Kurban Bayramı

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Kurban, İslâm dini yasasına göre farz kadar kesin ve kaçınılmaz olmamakla beraber, mali gücü olan her kul için "borç" (vacip) tur. Kurban olarak koyun, sığır ve deve kesilebilir. Sığır ile devenin "ödeme" gücü, koyuna göre üstündür; ama Türkiye'de kurbanlık olarak hemen hemen yalnız koyun kesilir. Hayvanın erkek olması, sakatlığı bulunmaması şarttır. Kurbanın kesilmesinde de gözetilmesi gereken birtakım töreler vardır. Bunlardan bir bölüğü İslâm dininin koyduğu yasalara bağlanır; ama birçoğu da uluslara ve bölgelere göre değişen yerli geleneklerden gelmedir (Boratav, 1997, s. 207).

Kurban Bayramı hazırlıkları da Ramazan Bayramı hazırlıkları gibi günler önce başlar. Arefe günü yiyecekler hazırlanır, bayram sabahı erkekler camiye giderler, bayramlaşırlar. Evde, erkekler camiden gelmeden önce hiç kimse yemek yemez (Artun, 1998, s. 81-82).

Bayramlık elbiseler, bayram sabahı giyilir. Kurban Bayramında da, Ramazan Bayramında yapılan bayramlaşmalar, mezarlık ziyaretleri aynen yapılır. Bayramlarda, evlerde eğlenceler düzenlenir. Eğer bayram yeri varsa, çocuklar bayramlarını bayram yerinde eğlenerek geçirirler (Artun, 1998, s. 81-82).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde Kurban Bayramı ile ilgili yapılan pratikler şöyledir:

- Ramazan ayında yapıldığı gibi bir hafta önceden bayram temizliği yapılır, çocuklara bayramlık alınır, bayrama birkaç gün kala evlerde tatlılar yapılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.17, K.18, K.19, K.26, K.27, K.38, K.55, K.71, K.81, K.85, K.100, K.101, K.102).

- Arefe günü mezarlık ziyareti yapılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99).

- Yörede küçükbaş hayvancılık yaygın olduğu ve köylerde çoğu ailenin keçi, koyun ya da büyükbaş hayvanları olduğu için, eğer çok fakir değillerse çoğu aile kurban keser ve buna çok önem verilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61,

K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Yörede en çok koyun ya da "çebiş" adı verilen keçinin tam büyümemiş olanı kurban olarak kesilmektedir. Ayrıca birkaç aile birleşerek dana ya da inek de kesmektedirler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101).

- Eskiden kurban kesilecek koçlara kına yakılırdı, bu Allah' a adanmışlık anlamına gelirdi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.13, K.18, K.26, K.38, K.55, K.61, K.71, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Bayramın ilk günü bayram namazına gidilir, namazdan sonra aile fertleriyle bayramlaşılır K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101).

- Yörede her aile kurbanını kendisi keser, bu işten anlayan bir erkek mutlaka her ailede vardır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.38, K.55, K.61, K.71, K.81, K.85, K.94, K.95, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kahvaltı yerine kurbanın etinden yemek daha çok sevap sayılır, yörede kurban etinden sac kavurması yapma âdeti çok yaygındır. Dışarıda ateş yakılır ve üzerine sac konulur, kurban eti saatlerce bu sacda pişirilir ve gelen misafirlerle beraber yenilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Kurban üçe bölünerek dağıtılır, birisi fakirlere, birisi eş ve dostla yenmesi için, diğeri de eve bırakılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.12, K.13, K.18, K.26, K.38, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55, K.61, K.71, K.81, K.85, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.2.3.3. Göksun Yöresi Dini Bayramlar Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresi âdet ve inanmaların en az değişip unutulduğu yörelerimizdendir. Yöre halkı dini bayramlara çok fazla önem verir ve bu önemli günleri heyecanla bekler.

Ramazan ayı, yöredeki insanlar için çok kutsal bir aydır ve Ramazan ayı gelmeden, tüm evlerde heyecanlı bir hazırlık yaşanır. Evin yiyecek erzak ihtiyacı çok önceden karşılanır. Ramazan ayının sorunsuz ve eksiksiz geçmesi evin büyükleri çok fazla ihtimam gösterirler.

Ramazan bayramı, oruç tutsun ya da tutmasın, tüm yöre halkı için ortak kutlanan ve çok kutsal kabul edilen bir bayramdır. Aynı şekilde kurban bayramı da öyledir. Mezarlık ziyaretleri ve büyükleri ziyaret aksatılmadan yapılan geleneklerdendir. Çocukları sevindirmek ve fakirlere yardım etmek yöre halkı için ayrı bir öneme sahiptir. Böyle günlerde, küskün olanlar barıştırılır, yaşlılar ziyaret edilir.

Günümüzde olmasa da önceden yöre halkı, çocuklarının ellerine ve ayaklarına arefe günü kına yakarlarmış, çocuklar bayramlık kıyafetleriyle yatarlarmış. Günümüzde yörede bu gelenekler artık olmasa da, Göksun yöresi hala tüm canlılığıyla bayramları, en üst seviyede heyecanla kutlamaya devam etmektedir.

2.2.4. Milli Bayramlar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Şehir ve kasabalarda, bir şenlik havası içinde kutlanan milli bayramlarda, askerî geçitler, fener alayları kutlamalara katılmaktadır. Milli bayramlarda resmî gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar, işçilerin, esnafın kendi aralarında, hükümet ya da belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir. Milli bayramlarda da, resmi törenlerden sonra, bayram yeri diye nitelendirebileceğimiz çayırlarda güreşler, koşular ve başka çeşit yarışmalar düzenlenir (Boratav, 1997, s. 210).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde milli bayramlar ile ilgili çeşitli âdetler şöyledir:

- 19 Mayıs, 23 Nisan, 29 Ekim milli bayramlarımız ilçe merkezinde ve köy okullarında büyük bir coşku ve heyecan içinde kutlanmaktadır. Bayram günü tüm iş

yerlerine ve evlere bayraklar asılır, halkın çok heyecanlı olduğu gözlenir. Ayrıca okullarda program kutlamaları büyük bir coşku içerisinde yapılır, sınıflar temizlenir ve öğrenciler tarafından süslenir (K.8, K.14, K.34, K.40, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.60, K.61, K.66, K.72, K.77).

- Milli bayramlarda resmi tören yapılır. Kaymakamın konuşmasıyla programa başlanır. Bu programa ilçe halkı da katılır, şiirler okunur, öğrenciler tarafından hazırlanan çeşitli gösteriler halka sunulur. Programa garnizon komutanı, belediye başkanı, emniyet müdürü de katılır (K.8, K.14, K.34, K.40, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.60, K.61, , K.62, K.63, K.64, K.65).

2.2.4.1.Göksun Yöresi Milli Bayramlar Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresinde milli bayramlar, oldukça gösterişli ve heyecanlı geçmektedir. Yöre halkı, milli bayramlara çok önem vermektedir. İlçe merkezinde büyük program yapılır ve bu programa ilçe halkı kadınlı erkekli katılır. Okullarda programlar düzenlenir ve çeşitli gösteriler sunulur. Tüm dükkanlar bayraklarla donatılır.

2.2.5. Kandiller

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Kandiller günümüzde bayram olarak kutlanmamaktadır. Geleneklere bağlı ailelerde, kandil çöreği yeme, "kandiliniz kutlu olsun" diyerek el öpme görenekleri sürmektedir. Eskiden bu günleri kutlamaya hazırlanma işlemleri ve kandil gecesi şenlikleri, çocuk toplulukları için bir bayram anlamı taşırdı (Boratav, 1997, s. 210).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde kandillerde yapılan uygulamalar şöyledir:

- Kandillerde oruç tutulur (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101).

- Kandillerde tatlı, şeker, çikolata, lokum, bisküvi dağıtılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.46, K.61, K.78).

- Camiye gidilir, namaz kılınır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101).

- Kadınlar bir araya gelirler ve dini sohbetler yaparlar, dualar okurlar, Kuran-ı Kerim okurlar (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101).

- Kandillerde bol bol dua edilir, günahların affolunacağına inanılır, dilek tutulur (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.89, K.90, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101, K.102).

-Tıpkı dini bayamlarda olduğu gibi bayramlaşılır, uzakta olan eş dostun kandili telefonla aranarak ya da mesaj gönderilerek kutlanır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100).

2.2.5.1. Göksun Yöresi Kandiller Genel Değerlendirmesi

Göksun halkı, kandillere çok önem vermektedir. Kandil günü oruç tutmak çok önemlidir. Kandillerde lokum, çikolata, bisküvi ya da şeker dağıtılır. Mezarlıklar ziyaret edilir. Sabahlara kadar dualar okunur, namaz kılınır. Bu şekilde günahların affolunacağına inanılır.

2.2.6. Kutsal Aylar, Günler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ramazan ayı, her ne kadar "bayram" diye adlanmazsa da, hele büyük şehirlerin geleneğinde, kimi yönleriyle bayram nitelikleri gösteren bir dönemdir. Eskiden oruç tutanlar, hele de gecelerin kutsal olduğu yaz mevsimine rastlayan ramazanlarda, yatıp uyumayıp, sabaha karşı yenen sahur yemeğini beklerlerdi; böyle olunca da gecenin, teravih namazından sahur zamanı arasındaki süresi, türlü eğlencelerle geçirilirdi. Taşra,

kasaba ve şehirlerde de, evlerde düzenlenen toplantılardan başka, kahvelerde âşıkların çalıp, çağırmaları dinlenirdi (Boratav, 1997, s. 209).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde üç aylar ve Muharrem ayı kutsal aylar kabul edilir, Kadir gecesi ve Aşure günü ise kutsal günler kabul edilir. Bu ay ve günlerde yapılan uygulamalar şöyledir:

- Üç aylarda oruç tutulur (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.84, K.89, K.90, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kadir gecesi yöre halkı için çok önemlidir, sabahlara kadar dua edilir, Kuran- ı Kerim okunur, namaz kılınır, o gün oruç tutulur (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.88, K.89, K.90, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kadir gecesinde tüm günahların affedileceğine inanılır, dilek tutulur (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.89, K.90, K.92, K.93, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100).

- Doğadaki tüm canlıların Kadir gecesinde Allah' a dua ettiğine inanılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.46, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.77, K.78, K.79, K.81, K.94, K.96, K.97, K.99, K.100).

- Muharrem ayının onuncu günü aşure yapılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.82, K.83, K.84, K.94, K.99).

- Aşure gününe ayrıca önem verilir, aşure günü en az on iki çeşitten oluşan aşure kaynatılır ve tüm komşulara, akraba ve eş dosta dağıtılır. On iki çeşitten oluşmasının nedeni Kerbelâ Olayı ve On İki İmamlar'a yapılan atıftır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.82, K.83, K.84, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.2.6.1. Göksun Yöresi Kutsal Aylar, Günler, Genel Değerlendirmesi

Yöre halkı için kutsal kabul edilen aylarda ve Kadir gecesinde dua etmek, namaz kılmak çok önemlidir. Ayrıca aşure günü aşure yapılır, eş, dost ve konu komşuya dağıtılır.

2.2.7. Bereket Törenleri

2.2.7.1. Nevruz

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Nevruz, bahar mevsimine girilirken, gece ve gündüzün eşit olduğu 22 Mart'ta (Rumî takvime göre 9 Mart); bazı yerlerde 20-21 Martta kutlanan bir bahar bayramıdır. Farsça "nev" ve "ruz" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen kelime, "yeni gün" anlamına gelmektedir (Artun, 2001, s. 226).

Takvimin olmadığı dönemlerde insanlar, hayatlarını temel uğraşım alanlarına göre belirli bir düzene koymuştur. Baharın, yazın gelmesi, geçimlerini hayvancılıkla sağlayanların sürülerini otlağa çıkarmaları, çiftlikle uğraşanların ekin ekme dönemlerinin başlaması, bunun yanında bağ bozumu, hasat mevsimi gibi olaylar bütün milletlerin hayatında derin iz bırakmıştır. Bunların en önemlilerinden birisi, baharın gelişi ve buna bağlı olarak tabiatın canlanması olayıdır (Genç, 1995, s. 15).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde Nevruz Bayramında yapılan uygulamalar şöyledir:

- İlçe merkezinde belediyenin ve valiliğin düzenlediği etkinlikler yapılır, büyük bir ateş yakılır ve üstünden atlanır (K.8, K.14, K.34, K.40, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65).
- İlçe merkezinde Nevruz Bayramı, baharın gelişinin habercisi ve Türklere ait en eski bayramlardan olduğu için, büyük bir coşku ve neşe içerisinde kutlanmaktadır (K.8, K.14, K.34, K.40, K.50, K.52, K.53, K.54, K.59, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65).
- Köylerde Nevruz Bayramı eskiden, köy meydanına büyük bir ateş yakılıp, üstünden atlanarak kutlanırdı. Ateş üstünde atlamanın insana uğur getireceğine inanılır, ruhunun tüm kötülüklerden arındığına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.84, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100).

2.2.7.2. Hıdrellez

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Hıdrellez, halk inanışına göre peygamber veya velî olduğu rivayet edilen Hızır ile İlyas'ın bir araya geldiği günün anısına düzenlenen bir kutlamadır. Bugün kullandığımız takvime göre bu iki şahsın bir araya geldiği gün 6 mayısa rastlamaktadır. Hıdrellez kelimesi de bu olaya bağlı olarak Hızır ile İlyas'ın adının halk ağzında aldığı şekli göstermektedir (Çıblak, 2005, s. 161).

Halk arasında Hızır'ın zaman zaman dünyada dolaştığına; gezdiği yerlerdeki kuru otları yeşerttiğine; sıkıntıda olanlara yardım ettiğine; bereket ve uğur getirdiğine dair çeşitli inanışlar bulunmaktadır. İlyas hakkında bilinenler ise daha sınırlıdır (Boratav, 1973, s. 222).

Hıdrellez, efsanevî özelliklere sahip bu iki şahsın bir araya geldiği gün olarak kabul edilmesinin yanında, aslında kışın sona erip yaz mevsiminin başladığını gösteren bir bahar kutlamasıdır. Tabiatın yenilenmesi ve tekrar yaşamaya başlaması anlamına gelen bahar ya da yaz mevsiminin gelişi, eski dönemlerden bu yana birçok toplumda, belirli törenlerle kutlanmıştır. Nitekim Orta Asya'da, Türk Topluluklarında baharı ya da yazı kutlama törenleri sırasında atalara, göğe, yeryüzüne kurbanlar sunulduğu, toplu yemek yenildiği, kaynaklardan edinilen bilgiler arasında yer almaktadır. Diğer taraftan baharın gelişiyle ilgili kutlamalara Mezopotamya, Anadolu, İran, Yunanistan ve hatta bütün Doğu Akdeniz çevresi toplumlarında da rastlanmaktadır. Bu bakımdan Hıdrellezin kökeni ve içeriği konusunda, zaman içerisinde birbirinden farklı birçok kültürün katkısı bulunmaktadır (Ocak, 1990, s. 142-145).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde Hıdrellez' de yapılan âdet ve inanmalar şöyledir:

- 5 mayısı 6 mayısa bağlayan gece Hıdrellez gecesi kabul edilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.18, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.39, K.40, K.51, K.53, K.81, K.82, K.88, K.94, K.99, K.100, K.102).

- Hıdrellez'de üç gün oruç tutulur, ardından köydeki ya da mahalledeki herkese lokma dağıtılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.51, K.53, K.55).

- Bekârlar, Hıdrellez gecesi su içmez ve susuz bir şekilde yatarlar. Rüyalarında kendilerine su veren kız ile evleneceklerine inanırlar (K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.59, K.72, K.77, K.82, K.86, K.88, K.90, K.91, K.95).

- Hıdrellez gecesi, genç kızlar bir kağıda dileklerini yazarlar ve gül ağacının dibine bunu bağlarlar ya da gömerler, sabah güneş doğmadan kalkarlar ve gömdüğü kağıdı yerinden çıkarıp akan suya ya da ırmağa atarlar. Kağıdın suya atılma işleminin mutlaka güneş doğmadan yapılması gerekir. Aksi halde dileğin yerine gelmeyeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.71, K81, K84, K.89, K.94, K.99).

- Çocuklar, "Hızır'ın çorabı yok", diyerek evlerden yün toplarlar, ya da "Hızır'ın şekeri yok" diyerek şeker toplarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.61, K.66, K.81, K.84, K.85, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100).

- Yöre halkı Hıdrellez'de, Hızır'ın geleceğine inanmaktadır. Kadınlar un eler ve götürüp dama sererler. Eğer Hızır geldiyse elini o unun içine koyacağını düşünürler, izi çıkmışsa Hızır gelmiştir, ya da evin dış kapısına unlu eliyle elini değdirmişse de Hızır gelmiş demektir. Bunu gören ev halkı hemen ertesi gün, Hızır Aleyyhisselam için kurban keserler. Ya da Hızır bir eve gelmeyi düşünmüşse, evin dış kapısında yeşil bir el izi bırakır. Bu yeşil el izi görüldüğünde de kurban kesilmektedir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.94, K.99, K.100).

- Hıdrellez gecesi, Hızır geldiğinde üşümesin diye dışarıda ateş yakılır ve sabaha kadar bu ateş söndürülmez, dışarıya, geldiğinde yesin diye bir tencere içerisinde yemek konulur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55).

2.2.7.3. Yağmur Yağdırma Törenleri

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Genel olarak yağmur duası adı verilen yağmur yağdırma işlemleri, kuraklık dönemlerinde kuraklığı, dolayısıyla kıtlığı önlemek için olağanüstü güçlere doğrudan veya doğaüstü güçlere yakın olduğuna inanılan güçler aracılığıyla dolaylı olarak ilişki kurup, onlardan yağmur yağdırmalarını isteme amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel törenleri içine alır. Toplumdan topluma, hatta aynı toplum içinde yöreden yöreye

farlılıklar gösteren bu törenlerde, kimi zaman kanlı kurban, kimi zaman da kansız kurban bulunmaktadır (Erginer, 1997, s. 211).

Yağmur yağdırma törenleri, geçmişten günümüze uygulanan bir gelenektir. Kaynaklarda Eski Türk topluluklarının doğa olaylarını istekleri doğrultusunda değiştirmek amacıyla kullandıkları ve "yada, yede, yat, cada, cay, sata vb." adlar verdikleri sihirli bir taşa sahip olduklarından bahsedilmektedir. Yağmur taşı olduğu belirtilen bu taş, birtakım büyüsel işlemlerle yağmur, kar, dolu yağdırma, fırtına çıkarma gibi önemli olayların gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır (Ünver, 1952, s. 7).

Yağmur yağdırma törenleri, toplumun inanç yapısına göre bazen ata ruhlarına, bazen de doğaüstü güç ya da güçlere yönelik olarak gerçekleştirilmiş ve genellikle büyünün taklit ve benzetme kurallarına bağlı olarak işlerlik kazanmıştır (Erginer, 1997, s. 211). Bu yönüyle yağmur duası, toplumun kendi gücüyle üstesinden gelemeyeceği durumlarda büyü yapması demektir. Bu büyüde taklit, kılık değiştirme, kurban ve toplu yeme gibi özellikler bulunur (Karadağ, 1978, s. 83).

Günümüzde yağmur yağdırma amacına yönelik büyü, İslamiyetin etkisi altında yapılır. Bütün köy halkı, dinî temsilcilerin önderliğinde yağmur duasına çıkar (Karadağ, 1978, s. 83).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde yağmur yağdırma ile ilgi yapılan adet ve inanmalar şöyledir:

- Eskiden köylere uzun süre yağmur yağmaması halinde "çömçeli gelin" uygulaması yapılmaktaydı. Bunun için tahtadan yapılmış bir çömçe bulunurdu ve çömçe kısmına ağız, burun, göz çizilirdi, iki adet kol ve ayak yapılırdı. Daha sonra mahalle ya da köyden toplanan beş altı kişilik grup, bu çömçe gelini ellerine alarak kapı kapı dolaşırlardı. Her eve vardıklarında; " Çömçe gelin çok ister, bir kaşıcık yağ ister.", derlerdi. Bunu duyan ev sahibi istenilen yağı verdikten sonra çömçeli gelinin üstüne bir kova su dökerdi. Bu uygulama köyün tüm evleri bitinceye kadar yapılırdı ve bu işlem bittikten sonra hemen yağmur yağacağı düşünülmekteydi (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.75, K.76, K.77, K.78, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.94, K.99, K.100).

- Yağmur duası için bir gün belirlenir. Bugün için hazırlıklar yapılır. Kurban kesilir, kurban etinden çeşitli yemekler yapılır. Yemekler topluca yenilir. Köylü, köyün

imamı ve sözü geçen yaşlılarıyla birlikte (hepsi erkek olmak şartıyla) ellerini açıp dualar ederek, tarlaları dolaşırlar ya da yakınlardaki köyün deresine gidip, derenin başında dualar ederler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K. 90, K.94, K.99, K.100).

- Yılanı öldürüp ağaca asarlardı, bunun yağmur yağdıracağına inanılırdı, yağmur yağarsa, çok fazla yağıp sel olmasın diye asılan yılan ağaçtan geri indirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86, K.89, K.90).

- Tosbağayı (kaplumbağa) arka ayaklarından bir ağaca asarlardı ve bu uygulama sonunda hemen yağmur yağacağına inanılırdı (K.1, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86, K.89, K.90, K.94, K.99).

- Yağmur yağdırmak için köyün en dama (cimri) adamının çatısındaki oluğu gizlice çalarlar. Oluğu akan suyun içine atarlar ve bu şekilde hemen yağmur yağacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K. 90).

- Köyde daha önce yıldırım çarpması sonucu ölen bir kişinin, yakın akrabalarından birini (amcası, kardeşi ya da dayısı) tutup, suya atarlardı, kuru bir yeri kalmayacak kadar ıslatılırdı, bu işlemden hemen sonra yağmur yağacağına inanılırdı. Benzer şekilde yıldırım çarpması sonucu ölen kimsenin mezarından alınan toprağın suya atılmasıyla da yağmur yağacağı düşünülmektedir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K. 90, K.94, K.99, K.100).

- Yılanı bir tenekenin içine koyarlar ve yakarlar, böylece yağmur yağacağına inanılır (K.1, K.13, K.18, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K. 90).

- Şiddetli dolu yağarken annesinin ilk çocuğu olan birisi, yağan doludan alıp bıçak ya da makasla ikiye keser de, “açıl dağlar açıl” derse, dolu yağmasının duracağına ya da “ ben anamın ilkiyim, kara kara tilkiyim” diyerek yağan doludan bir tane yerse dolunun kesileceğine inanılır (K.60, K.61, K.64, K.65, K.71, K.74, K.K.76).

2.2.7.4. Koç Katımı Töreni

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Koç katımı tarihi, bölgeden bölgeye değişmekle birlikte, araştırma bilgilerine göre koç katımı tarihi 1 Ekim ile 20 Kasım arası olarak kabul edilmektedir. Katım tarihinden bir buçuk, iki ay önce koçlar sağmal sürüsünden ayrılır. Koç katımının ilk gününde çobanlar, koçları süslemiş olurlar ve kınalanmış koçları dişi koyunlara salarlar. Bazı yerlerde ise, düğünlerde olduğu gibi hocalar dualar okurlar (Boratav, 1997, s. 212).

Koç katımı, kapsadığı birtakım töreler, inanışlar ve büyülük işlemlerle de ayrı bir önem taşımaktadır. Koç katımından önce, koçların üstüne erkek çocuk bindirilirse, döl zamanı erkek kuzu, kız çocuk bindirilirse dişi kuzu doğacağına; koçlar katıma götürülürken yolda erkeğe rastlanırsa dişi olacağına; koç katımından sonra çoban boy abdesti alması gerekirken almadan sürünün içinde gezerse, doğacak kuzuların sakat olacağına inanılır (Boratav, 1997, s. 212).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde koç katımı törenine çok önem verilmektedir, yörede koç katımı ile ilgili yapılan uygulama şöyledir:

Koçlar, tıpkı bir damat gibi düşünülmektedir ve ona göre süslenip, çeşitli renkte boyalarla boyanmaktadır. Koç katımı gününde, sürü sahipleri evlerinde yemekler yaparlar ve eş, dost, konu komşuyu da alarak koç katımının yapılacağı yere gelirler. Burada hep beraber, neşe içerisinde yemekler yenilir, eğlenceler yapılır. En son olarak da dualarla koçları sürüye salarlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.53, K.55, K.75, K.76, K.77, K.78, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.94, K.99, K.100).

Ayrıca koyunların ikiz doğurması için, koçların boynuzlarına elma takılmaktadır. Tören sırasında sürüye katılan koçların üzerine kız çocukları bindirilirse, doğacak kuzuların dişi, erkek çocuklar bindirilirse, doğacak kuzuların erkek olacağına inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.71, K.81, K.84, K.94, K.99).

2.2.7.5. Saya (Kış Yarısı)

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Tarım ve hayvancılık ile uğraşmakta olan topluluklar, köy seyirlik oyunlarını ve törenleri genellikle tabiattan almışlardır. İlk insanların üretim ve tüketim ilişkilerinde bitkiler ile hayvanların, belirleyici ve yönlendirici rol oynamaları, bu insanların düşünüş ve inanış biçimleri ile ayin ve törenlerini de bu çerçevede düzenlemelerine neden olmuştur. İnsan ve hayvan ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkmış, çok eski devirlerden itibaren Türklerin ata yurdu Orta Asya'da yaşatılan ve Anadolu'da kurulan yerleşik medeniyette varlığını sürdüren törenlerden biri olan saya geleneği, bünyesinde barındırdığı dramatik unsurlar nedeniyle seyirlik oyunlar, özellikle köy seyirlik oyunlarıyla ilgili araştırmalara konu olmuştur. Saya; yılın belirli gerçekleştiriliyor olması ve kalıplaşmış davranışları içererek, sevinç ve coşku ile kutlanıyor olması gibi çeşitli nedenlerden ötürü, bir çeşit bayram olarak kabul edilmiştir (Düzgün, 2005, s. 24).

Saya, halk ağzında gebe koyunların karnındaki yavru, yüz günlük olduğunda çobanların yaptığı törendir. Saya özellikle köylerde, küçük ve büyük baş hayvanların yavrulamaya başlayacağını, kış mevsiminin yarılandığını müjdelemek; Allah'tan bolluk ve bereket dilemek amacı ile genellikle gençlerin ve çocukların köylerdeki evleri dolaşmalarına verilen addır. Yöreden yöreye değişim gösteren saya gezme töreni, genellikle köylerde, köyün gençleri tarafından çeşitli kıyafetlerle ve eşyalarla kılık değiştirilerek yapılır (Albayrak, 2004, s. 457).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde saya gezmesi ile ilgi eskiden yapılan uygulamalar şöyleydi:

Kış mevsimi tam olarak yarılandığında, aşağı yukarı ocak ayının ortalarında, " yarısı gitti, yarı kışımız kaldı" düşüncesiyle saya toplanmaktadır. Bunun için köyden ya da mahalleden bir araya gelen sekiz-on genç ellerine bir heybe veya çuval alarak köyün ya da mahallenin tüm evlerini, kapı kapı dolaşırlar. İçlerinden birisini bambaşka bir kılığa dönüştürürler, genelde bir kız gibi süslerler ya da yaşlı ve kambur bir adam kılığına büründürürler. Evleri gezerken, "Saya sarkıttım, saya doğru berkittim, verenin bir oğlu olsun, vermeyenin bir kör kızı olsun, onu da Allah elinden alsın, âmin." derler. Bu söylemi duyan ev sahibi, kapısına gelen gençlere ne istediklerini sorar, her evden bir miktar nohut, buğday, arpa, un, yağ, bulgur, şeker ya da pirinç isterler. Ev sahibi de az

da olsa mutlaka bir miktar bu istediklerinden verir. Bu işlem köyün tüm evlerinin tek tek dolaşılmasıyla son bulur. Böylece toplanan tüm malzemeler bir araya getirilir ve bunlarla değişik yiyecekler yapılır, beraberce yenilir. Geri kalan ve yenilmeyen bulgur, un vb. gibi yiyecekler bakkala satılır ve elde edilen para ile bakkaldan şeker sucuğu, lokum, bisküvi gibi yiyecekler alınıp yenilir ve tören böylece sona erer (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.99, K.90, K.94, K.99).

Gençler kış yarısı gezmelerine giderken aşağıdaki tekerlemeyi de söylerlerdi:

Çömçeli gelin çöm ister
Bir kaşıkçık un ister
Un olmazsa tuz olsun
Tuz olmazsa yağ olsun
Yağ olmazsa döğme olsun
Döğme olmazsa bulgur olsun
Ne olursa olsun
Yeter ki olsun

2.2.7.6. Göksun Yöresi Bereket Törenleri Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresi Eski Türkler'deki bereket törenlerinin, yakın tarihe kadar uygulandığı ender yörelerimizdendir. Yöre insanı, bereket törenlerini heyecan ve coşku içerisinde, zamanı geldiğinde, yapılması gereken tüm pratikleri geleneğe uygun bir şekilde yapmayı bilmişlerdir.

Yirmi yıl öncesine kadar, saya gezmeleri (kış yarısı), yağmur yağdırma törenleri ve koç katımı törenleri Göksun yöresinin çoğu köylerinde yapılmaktaydı. Anlatıcılar, geleneğin günümüzde devam etmediğini söylemişlerdir fakat orta yaşa mensup çoğu kişinin, bu geleneği çok iyi bildiğini fark etmiş bulunmaktayım. Saya gezmeleri, yağmur yağdırma törenleri ve koç katımı törenleri günümüzde yörede artık varlığını devam ettirmese de, Nevruz'u ve Hıdrellez'i kutlama pratikleri Göksun yöresinde varlığını devam ettirmektedir.

Yöre halkı Nevruz'u yeniden diriliş ve toprağın yeniden canlanması olarak görür ve bu nedenle Nevruz'u büyük coşkuyla kutlarlar, köylerde gençler, köy meydanıda ateşler yakarlar ve üstünden atlarlar; bunun kendilerini temizleyeceğine ve şans

getireceğine inanırlar. Ayrıca yöre halkı, hayvanların da yavrulamaya başlamasından dolayı Nevruz'u daha büyük bir sevinçle kutlamaktadır.

Nevruz'da olduğu gibi Hıdrellez geldiğinde de yöre halkını, özellikle de genç kızları ayrı bir heyecan sarmaktadır. Eskiden, Hızır'ın gece yarısı evlerin kapısına tek tek gelip, kendilerini ziyaret ettikleri düşüncesine çok fazla inanılmaktaydı. Hatta Hızır Aleyhisselâm gelip de üşümesin diye dışarıda o gece ateş yakılırdı ve sabaha kadar bu ateş söndürülmezdi. Günümüzde de yörede bu gelenek daha çok genç kızlar ve erkekler arasında devam etmektedir. Hıdrellez gecesi genç kızlar ve erkekler rüyalarında kimin elinden su içtiklerini görürse, o kişi ile evleneceklerine inanmaktadırlar. Ayrıca bir kağıda dileğini yazıp da gül ağacının dibine gömüldüğünde, dileklerinin gerçekleşeceği inancı da hala günümüzde devam etmektedir.

Yağmur duası ve yağmur yağdırma için yapılan pratikler, Göksun yöresinde yaklaşık yirmi yıl öncesine kadar yapılmaktaydı. Yöre insanının geçim kaynağının tarıma dayalı olması, oldukça geniş tarlaların ve bahçelerin olması, yöre insanı için yağmuru ayrıca önemli kılmıştır. Kuraklığın uzun süre devam etmesi, Göksun yöresinde yaşayan halk için tam bir felakettir. Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın da ileri derecede yapıldığı Göksun yöresi, iklim açısından bazı yıllarının oldukça kurak geçtiği bir konuma sahiptir. Eski Türk inançlarının uzantısı olan "Çömçe Gelin" pratiği, orta yaşta bulunan bir çok yöre insanı tarafından bilinen bir uygulamadır. Bir hoca eşliğinde yağmur duasına çıkmak ve daha yapılan pek çok pratik, eski Türkler'deki yağmur yağdırma pratiklerinin birer uzantısıdır. Günümüzde ise bu pratikler artık yapılmamaktadır.

Göksun yöresinde yaklaşık 15-20 yıl öncesine kadar yapılan koç katımı töreni, yöre halkı için önemli bir yere sahipti. Geçimini hayvancılıkla, özellikle de koyun yetiştiriciliğiyle sağlayan yöre insanı, koç katımı töreninde inandığı pek çok pratikle, hayvanlardan en üst derecede verimi elde etmeyi amaçlamıştır. Günümüzde ise, hayvancılık yörede oldukça azalmıştır.

Saya (kış yarısı) pratiği, yaklaşık 30 yıl öncesine kadar yöre insanı tarafından büyük bir heyecanla beklenen ve günü geldiğinde aynı heyecanla bayram havası içerisinde kutlanan bir pratikti. Yöre insanı kışın yarılanmasını, havaların ısınmaya başlaması, hayvanların yavrulamasının yaklaşması olarak kabul eder ve yöre insanı arafından tam bir şenlik havası içinde geçer. Geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu Göksun yöresi, kışın yarılanmasını, bereket ve bolluk içerisinde geçen bir dönem arzu etmelerinden dolayı büyük heyecanla bekler. Yörede kış yarısında yapılan

pratiklerde, dramatik unsurların da oldukça fazla olduğunu görmekteyiz. Yöre halkının gençlerinin ve çocuklarının farklı kılığa bürünmeleri ve basit de olsa bir senaryoya uymaları, saya gezmelerinin az da olsa köy seyirlik oyunlarının basit şekli gibi görünmektedir.

2.3. Halk İnanışları

Halk inanışı, kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumu, eski dinlerinden miras alıp, yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlâk kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler (Boratav, 1997, s. 7).

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilâhi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesile aktarılan inanmalardır. Toplumlar, hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini, yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001, s. 415).

Türk toplumu binlerce yıllık tarihinde, çeşitli dinlere ve kültürlere girmiş ve bu dinlerin, kültürlerin etkisi altında kalarak, İslâmiyet'e girdikten sonra da eski dinlerin, kültürlerinin etkilerini sürdürmüşlerdir. Gerek yazılı kaynaklarda, gerekse sözlü bilgilerde, halk inançları konusunda Anadolu'nun değişik yerlerinde, önemli benzerlikler bulunmaktadır ki bu, Anadolu topraklarında yaşayan insanların aynı tarih ve kültüre sahip olduklarının bir göstergesidir (Kılıç, 2001, s. 416).

2.3.1. Yatırlarla ve Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yatır ve ziyaretler, halk tarafından kutsal olarak görülmekte ve bunlardan yardım umulmaktadır. Yöredeki ziyaretler genellikle tepelik yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu yerlerin tepelerde yani yüksek yerlerde olmaları, oralarda yatan kişilere duyulan saygıyla ve bu kişilerin yücelikleri konusundaki inanışla açıklanabilir.

İslâmiyet'ten önceki, atalar kültünün, bugün bu ziyaret yerlerinde velî tipi olarak devam ettiğini görmekteyiz. İslâmiyet'ten önceki atalara kurban sunma ve onların üstün güçlerinden yardım dileme pratikleri, İslâmiyet'ten sonra bazı ufak değişikliklerle velî kültü olarak karşımıza çıkmaktadır. Atalar kültüne İslâmiyet ile birlikte dua etme, namaz kılma, Kur'an okuma gibi ögeler eklenmiştir. Bu İslâmi motiflere rağmen atalar kültür büyük oranda kendini korumuştur (Artun, 2005, s. 295).

Ziyarete dilekte bulunan kişi, dileği yerine gelirse adak adar. Adak kurbanı olarak genellikle koç veya horoz kesilir. Hastalıktan kurtulan, dileği yerine gelen ziyaretçiler, kurbanı getirerek ziyarette keserler. Kimileri kurbanı fakirlere et olarak dağıtmakta, kimileri de yemek yaparak dağıtmaktadır. Kurbanın dışında Kur'an ya da mevlit okutmak, mum yakma, ziyarete yeşil örtü bağlamak, bayrak örtmek, halı, kilim, seccade ya da baş örtüsü getirme, helva yapıp dağıtma, şeker, aşure dağıtma, ziyaret bakıcısına çeşitli hediyeler verme oldukça yaygındır (Artun, 2001, s. 460).

Ziyaretlerdeki dileklerin ve adakların niteliklerinde önemli değişiklikler gözlenmektedir. Eskiden kısmet açmak, çocuk sahibi olmak ya da hastalıktan kurtulmak için gidilen ziyaretlerden, günümüzde, üniversiteyi kazanmak ya da kariyer yapmak için dilekte bulunuluyor. Zaman geçtikçe adaklar da değişiyor. Şeker dağıtmak, kurban kesmek gibi adakların yerini, ziyarete buzdolabı, klima gibi bağışlar yapmak almaktadır (Artun, 2001, s. 460).

Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde bulunan Dedebab (dev baba) Türbesinde, bir gece yatanların, bütün ağır hastalıklarının tedavi olacağına inanılır (Kalafat, 1998, s. 242).

Malatya'nın Yazıhan ilçesinde bununan Hasan Basri Türbesine halk, ruhsal rahatsızlıkların iyileşmesi, çocuk sahibi olmak, kısmet, bereket, bolluk, adaklarının yerine gelmesi gibi amaçlarla gitmektedirler. Ziyarete gidilen hasta, türbenin içine yatırılır, uyuması beklenir. Uyandıktan sonra rüyasında Hasan Basri'yi görmüşse, rüyası anlattırılır ve rüyasından yorumlar çıkarılmaya çalışılr. Ruhsal rahatsızlığı olan hasta, uyandığında ağlarsa, iyileşeceğine, gülüp kahkahalar atarsa iyileşemeyeceğine yorumlanır. Yine, sağlık, bolluk-bereket işlerinin olması, rast gitmesi, çocuk isteği gibi dilekleri olanlar, türbenin dışında bulunan bir taşa, yerden aldıkları küçük çakıl taşlarını dilekte bulunarak yapıştırmaya çalışırlar. İnanışa göre, dilek gerçekleşecekse taş yapışırmış (Şahin, 2000, s. 659-667).

Adana'da Süleyman Efendi ziyaretindeki suyun, boğaz hastalıklarını tedavi ettiğine, sandukanın yanındaki taşın da sırt ağrılarına iyi geldiğine inanıldığı için ziyaret suyu içilir, taşa ağrıyan yer sürtülür (Artun, 2001, s. 460).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde yatır ve ziyaret yerleri ile ilgi yapılan adet ve inanışlar oldukça çeşitli ve yaygındır. Göksun' da bulunan başlıca yatır ve ziyaret yerleri şunlardır:

- **Hızır-İlyas Ziyareti**; Göynük köyünün beş yüz metre doğusunda yer alan bir kaya ziyaretidir.
- **Delikli Taş**: Göynük köyünden " Üç Oluk" a giden eski kağnı yolu üzerinde, yolun sağında bulunan kaya ziyaretidir
- **Ziyaret**: Kahramanmaraş- Kayseri karayolunun, Keklikoluk köyüne ayrıldığı yolun solunda, Boztepe denilen tepenin zirvesinde yer alan bir ışık ziyaretidir, cuma aşamları ziyaretin olduğu yerde bir ışık olduğuna inanılmaktadır.
- **Binboğa Ziyareti**: Keklikoluk köyünün kuzey doğusunda Binboğa dağlarının tam zirvesinde yer alan ve yedi adet taş yığınından ibaret bir "makam " ziyaretidir. "Yediler" in burada konakladığına inanılmaktadır.
- **Mürsel Dede**: Aynı isimle bilinen köyün doğu yamacını teşkil eden "Mürsel Tepesi" nin zirvesinde yer alan bir mezar ziyaretidir.
- **Katren Ağacı**: Mürsel Dağı'nın köye bakan doğu yamacında, dağın eteğinde yer alan bir tek ağaçtır.
- **Güzel Ardıç**: Acıelma köyü sınırları içerisinde köyün 3-4 km. doğusunda, kendi adıyla anılan mevkide yer alan bir ağaç ziyaretidir
- **Kaviyüce Ziyareti**: Soğukpınar köyü' nün üç kilometre doğusunda, kendi adıyla anılan tepenin beş yüz metre eteğinde yer alan su ve ağaç ziyaretidir.
- **Büyük Ziyaret**: Hoğdaş köyünün üç kilometre kuzeybatısında, eski Saimbeyli yolunun sağında, Keşiş Dağı' nın zirvesinde kendi adıyla anılan tepede yer alan bir mezar ziyaretidir.
- **Küçük Ziyaret**: Hoğdaş Köyü' nün bir buçuk km. kuzeyinde bulunan bir mezar ziyaretidir.

- **Kayıranlı Ziyareti**: Kayıranlı Dağı' nın zirvesinde bulunan bir mezar ziyaretidir.
- **Aksakallı İhtiyar Ziyareti**: Büyükkutuderesi köyünün bitişiğinde, kendi adıyla anılan mevkide yer alan bir mağara ziyaretidir.
- **Ağzıökçek Ziyareti**: Değirmendere beldesine ayrılan eski yol üzerinde, beldeye bakan ve kendi ismiyle anılan dağın yamacında yer alan bir mezar ziyaretidir.
- **Dede Ziyareti**: Bozhöyük köyünün kuzeydoğusunda " Aliölen" mevkiinde köye bakan dağın tepesinde yer alan bir mezar ziyaretidir.
- **İçmeler**: Büyükkızılcık beldesinin 4-5 km. kuzeyinde "Dinari" denilen mevkide yer alan bir su ziyaretidir.

Göksun yöresinde yatır ve ziyaretlerle ilgili uygulanan âdet ve inanmalar şöyledir:

- Yatır ve ziyaretlere, hastalıklara şifa bulmak için gidilir, adaklar orada gerçekleştirilir, kurban kesilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55, K.61, K.66, K.67, K.76, K.81, K.85, K.99).

- Kısır kadınlar, çocuk sahibi olmak için ziyaretlere giderler, orada bulunan dilek ağacına bez bağlayıp, dilek tutarlar (K.2, K.3, K.4, K.7, K.10, K.12, K.15, K.17, 18, K.19, K.26, K. 33, K.37).

- Kısmeti bağlanmış olduğuna inanan genç kızlar ve erkekler yatır ve ziyaretlere giderler, hayırlı kısmet dilerler (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.71, K81, K84, K.89, K.94, K.99).

- Yatır ve ziyaret yerlerinin taşlarını öperler, rahatsız olan yerlerinin üzerinde taşları gezdirirler, bu şekilde şifa bulacaklarına inanırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.71, K81, K84, K.89, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Son zamanlarda da gençler, iş bulmak için yatır ve ziyaretlere gidip dilek dilemekte, dua etmektedir (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.71, K81, K84, K.89, K.94, K.99).

2.3.2. Kurban/ Adak

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Kurban, dinsel ya da kutsal amaçlarla, sembolik bir sununun yok edilmesine dayanan bir eylemdir. Kurban, bugün veya gelecekte Tanrı'nın lütfunu kazanmak için ona sunulan bir hediyedir. Kefaret teorisi, kurbanı, işlenmiş bir suç veya günah karşılığı, bu suçun veya günahın kefaretini ödemek için doğaüstü güce, onun gönlünü almak amacıyla, kurbancının ölümü sembolize edecek hayvanları kurban etmesine dayandırır. Kutsallaşma teorisi, kurbanı, kurbancıların kurban hilesi ile kutsallığa ulaşması olarak kabul eder. Yiyeceği, içeceği paylaşma, birlikte yeme teorisi, kurbanı, Tanrının sembolik olarak birlikte paylaşılarak yenmesi biçiminde yorumlanır (Erginer, 1997, s. 16).

İki türlü kurban vardır: Kanlı kurban ve kansız kurban. Kanlı kurban; toplumlarca, yaşattığı gücü, canı oluşturduğuna inanılan insan veya hayvan vücudundaki kanın, doğaüstü güç adına akıtılması olayıdır. Kanın akıtılması olayı, evrensel biçimleriyle, kan taşıyan kurban objesinin kesilmesiyle olabileceği gibi, herhangi bir yerinin kesilmesi; kulak memesi, parmak boğumu, deri, adale gibi küçük bir parçanın koparılması veya bir damarın delinmesi gibi işlemlerle de gerçekleştirilebilmektedir (Erginer, 1997, s. 139).

Kansız kurbana "saçı" da denir. Saçı; süt, kımız, içki ve diğer içeçek ve yiyeceklerin kutlu yerlere serpilmesi demektir. İslamiyet öncesi ve kısmen de sonrası, Türk topluluklarının kanlı kurbanlarının aslında birer kansız kurban olduğu görüşü yer almaktadır (Eröz, 1979, s. 212).

Adak ise; herhangi bir konuda Allah'tan yardım istemek amacıyla başvurulan dini bir davranış olup, pek çok dinde görülen bir uygulamadır. Türkçe "adak" kelimesinin Arapça karşılığı olan "nezr", sözlükte, "insanın yerine getirmeyi kendisine borç kıldığı, vaad ettiği şey" manasına gelmektedir (İ. A, 1988, s. 337).

Adak yerleri, çeşitli dileklerin gerçekleşmesi için gidilen kutsal yerlerdir. Kutsal mekânlar, yatır mezarları veya türbeler olduğu gibi, yer-su inancına bağlı kutsal alanlar da olabilir. Kutsal su gözleri, kutsal dağlar, ağaçlar, kayalar, taş yığınları, çalı toplulukları birer kutsal alandır. Bunlar, yüzlerce yıllık bir inancın, eski Türk inançlarının zamanımızdaki kalıntılarıdır (Özen, 1996, s. 22).

Adaklar ve ziyaretler, adamak suretiyle, murat, yerine geldikten, dilek, istek gerçekleştikten sonra yerine getirildiği gibi bazen de dilekle beraber veya ondan hemen sonra (dileğin gerçekleşmesini beklemeden) yapılmaktadır. Zira, adak ve ziyaret adayan kişiler, adağı veya ziyareti yerine getirmeyi, kendisi için çok önemli bir ödev olarak tanımakta, gecikme halinde acı ve üzüntü duymaktadır (Şanlıer, 1997, s. 415).

Amasya'da türbelere adak adanmakta ve türbelerde kurban kesilmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde türbe adağına rastlanmaktadır. Adana'da çocuğu olmayanların, içki müptelası olanların, kekemelerin, hacda kesilmiş kurbanın etini yemeleri halinde sorunlarının hallolacağına inanılır. Adak kurbanları çoğu kere özel yerlerde kesilir (Kalafat, 1996, s. 55).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde kurban kesme ve adak ile ilgili yapılan âdet ve inanmalar şöyledir:

- Kişi çok büyük bir kaza atlatmışsa, tehlikeli bir hastalıktan kurtulmuşsa ya da kendisi değilse de en yakın aile fertlerinden birinin başına bu olay gelmişse kurban adar, kurbanını olaydan hemen sonra kesmesi gerekir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.26, K.27, K.33, K.51, K.52, K.53, K.71, K81, K84, K.89, K.94, K.99, K.100).
- Yeni alınan araba ya da ev içi kurban kesmek, kan akıtmak çok önemlidir, kurban küçük ya da büyükbaş hayvan olabileceği gibi horoz ya da tavuk da olabilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55, K.61, K.66, K.67, K.76, K.81, K.85, K.99).
- Yatır ya da ziyaretlere giden insanlar, dilek dilediklerinde, dilekleri gerçekleşirse eğer, aynı yatır ya da ziyarete gidip kurbanını orada keser (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.81, K.85).
- Kişi çok istediği bir dileği için adakta bulunur, dileği gerçekleşmişse adağını gerçekleştirir. Adak eti en az yedi eve dağıtılmak zorundadır, adağını gerçekleştiren kişi adak etinden yemez (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.19, K.20, K.22, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55).
- Kurban ya da adak, dilek gerçekleştikten sonra mümkünse en kısa zamanda gerçekleştirilmelidir. Aksi halde kişinin ya da aile yakınlarının başına kötü olayların geleceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55, K.61, K.66, K.67, K.76, K.81, K.85, K.99, K.100, K.102).

- Son yıllarda aileler, üniversiteyi bitiren çocukları için ya da mesleğini yapmaya başlayan çocukları için de kurban kesmektedir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55, K.60, K.61, K.65, K.66, K.67, K.76, K.81, K.85, K.99).

2.3.3. Ocaklar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ocak, belirli bir veya birkaç hastalığı iyileştirme gücünde olan, bu işte uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir. Ocaklı kimseler, hastalıkları sağaltma yöntemlerinde genellikle büyü işlemlerini kullanırlar; bunun yanında hastaya belirli şeyleri yedirip içirmek, vücudun ağrıyan yerlerine çeşitli maddeler sürmek, bağlamak gibi ilaçları kullanırlar. Ocaklı olan kimseler, genellikle bir türbe ya da yatırın yakınlarındaki köyün halkındandır; bu kişilerin ermişin soyundan geldiklerine inanılır. Ocaklı, erkek ya da kadın olabilir. Erkek hastalara erkek ocaklılar, kadınlara da kadın ocaklılar bakar (Boratav, 1997, s. 113-114).

Anadolu'da, ocaklı olarak adlandırılan kişiler bize, İslâmiyet öncesindeki Şamanları hatırlatmaktadır. Eski Türklerde Şamanların, hastalıkları sağaltma güçleri olduğuna inanılırdı. Şamanlar bu güçlerini genellikle, büyüsel işlemler ile kullanırlardı. Ocaklı kişiler, geçmişte Şamanların yerine getirdiği sağaltma işlevini yerine getirmektedir. Muska yazma ve okuma türünden işlemler de İslâmî motifleri simgelemektedir (Karakaş, 2005, s. 89).

Yörüklerde ocak inanışı vardır. Kızıldere'de bulunan bir ocağa genelde zehirli yılan soktuğunda gidilir. Ocaklık elle devredilir. Büyüye, tılsıma inanılmaz; fakat ocağa gidilir. Bazı hastalıkların yalnızca yatırlara, ocaklara gidince iyileştiğine inanılır (Cin, 2004, s. 78).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde ocaklar ve ocaklı kişilerle ilgili inanılan âdet ve pratikler şöyledir:

- Yörede ocaklı kişilerin, zamanında şeyhden ya da babasından el aldığına inanılır. Bu kişilerin, hastalıklara çare bulma özelliklerinin olduğuna inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.21, K.26, K.33).

- Ocaklı kişiler her türlü hastalığa bir çare bulurlar, çocuğu olmayanları çocuk sahibi yaparlar, konuşamayan, yürümeye geçemeyen çocuklara muska yazarlar, okuyup üflerler, en kısa zamanda bu sorununun geçeceğine inanırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.13, K.18, K.21, K.33, K.38, K.99).

- Sarılık olan çocuklara jilet atarak pis kanı içinden atıp, hastalıktan kurtulacağına inanılır (K.1, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.38).

- Bayılma ve sara nöbetleri geçiren kişilere, okuyup üfleyerek, okunmuş su içirilerek iyileştirmeye çalışırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.38,K.40, K.81).

- Egzama ya da terme hastalığı için mürekkepli kalemle yarayı çizerler ve ocaklı kişi tükürüğüyle karıştırarak yaranın üzerine mürekkebi sürer. Bunun hastalığa iyi geleceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Felçli olan hastaları ocaklı kişilere götürürler, okutup üfletirler, efsunlu sayılan suyu içirirler, muska yazdırırlar (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.53, K.61, K.75, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Nazar değdiğine inanılan kişileri ocağa götürürler, ocaklı kişi muska yazar ya da kurşun döker (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.9, K.11, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.55, K.59, K.61, K.63, K.64, K.66, K.67, K.68, K.75, K.81, K.84, K.85, K.88, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

2.3.4. Nazar- Nazarlık

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Bakış anlamında Arapça nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da nesneye bakmakta, canlı üzerindeki hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını taşır (Boratav, 1973, s. 126).

Nazar, hayvanı kazana, insanı mezara koyar. Nazar değmesi, hemen hemen bütün İslam ülkelerinde ağızdan ağza dolaşan ve kuşaktan kuşağa geçerek yerleşen bir inançtır. Nazar inancına Asya Türklerinde ve Anadolu'ya gelmiş geçmiş tüm uluslarda rastlanmaktadır (Altun, 2004, s. 218).

Psikolojik temelinde kıskançlık ve haset duygularının yattığı bu vurucu kuvvet, ruhun dışa açılan iki noktasından, yani gözden fışkırarak kurbanına isabet etmektedir.

Gözde, çıkış yolunu bulan ve sembolleşen bu vurucu kuvveti durdurmanın yahut onun zararından korunmanın ilk çaresi de "göze gözle" karşı koymak düşüncesi olmuştur. Bu sebeple rengi, şekli gözü andıran her obje ya olduğu gibi ya da bazı ek unsurlarla birlikte, nazara uzaklaştırıcı birer savunma gereci, birer amulet olarak kullanılmıştır. Özellikle göz şeklindeki amuletler, en çok kullanılan amuletler olmuştur (Örnek, 1981, s. 74).

"Amuletler"e halk arasında nazarlık denilmektedir. Çeşitli biçimlerde nazarlık olduğu gibi, göz şeklinde olanlar çok yaygındır. Çünkü kötü, kem göze karşı, onun gücünü kıran bir göz kullanılmaktadır. Bu "kuvvete karşı kuvvet" demektir. Nazarlık gibi nesnelere korku ve saygıyla karışık bir tavır takınma, onları fetiş durumuna dönüştürmektedir. Nazarlıklar, taşıyıcılarını zararlı etkilerden korur. Bir de taşıyıcısına iyilik, talih açıklığı ve uğur getiren nesneler vardır ki, bunlar "uğurluluk" tur. Uğurluluklar, taşıyıcılarına mutluluk ve başarı getiren bir uğur eşyasıdır. Gerek nazarlıklar, gerekse uğurluklar pasif büyü alanına girmekte ve pratik kullanışlarında çoğu zaman birbirinden ayırt edilememektedir (Örnek, 1971, s. 149-150).

Türklerin kurt derisini üstlerinde taşımaları, yastık altına koymaları, geyik başını evin girişine asmaları, at kılından muska yapmaları hem bu hayvanların niteliklerini, gücünü kendilerine geçirme, onlarla büyüsel yönden bir yakınlaşma amacı gütme; hem de mutluluğun bunlarda saklı olduğuna inanmalarıyla ilgilidir. Türklerde, mavi gözde negatif güç olduğu ve mavi gözlülerin nazar değdireceği inancı, mavi gözden kaçınmayı gerektirir (Altun, 2004, s. 220).

Trabzon'da nazar değdiğinden şüphelenilen kişinin başının üzerine, su dolu bir tas konulur ve içine ocaktan alınan közler atılır. Eğer kömürler batarsa nazar değdiğine, batmazsa değmediğine inanılır (Çelik, 1998, s. 37).

Akçakoca'da yeni doğmuş çocuğa nazar değmesin diye, kırkı çıkıncaya kadar akşam ezanından sonra eve gelen kimseler, ocağa üstlerini silkeledikten sonra yaklaşırlar (Emiroğlu, 1972, s. 85).

Nazara karşı kurşun dökmek, tuz patlatmak, alınan yaygın tedbirlerdendir. Tuz, Türk halk inanışında taş, ağaç, su gibi tek başına kült mertebesine ulaşamamış olmakla beraber tuza, daha çok büyüye, berekete, uğura yönelik bir anlam yüklenmiştir. Tuzun girmediği halk pratiği yok gibidir. Daha anne karnındaki çocuğun cinsiyetinin tayin edilmesine yönelik uygulamalarda karşımıza çıkmaya başlar (Acıpayamlı, 1973, s. 32'den aktaran Açа, 2001, s. 99).

Giresun'da çocuk doğar doğmaz kem gözlerden ve nazardan korumak için ateşin üzerine tuz, çatırdatarak üç kez döndürülür (Çelik, 1999, s. 303).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde nazar ile ilgili inanışlar şöyledir:

- Bir kişi sık sık esner ve üzerine ağırlık gelmiş gibi kendini halsiz hissederse, o kişiye nazar değdiğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.9, K.11, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.55, K.59, K.61, K.63, K.64, K.66, K.67, K.68, K.75, K.81, K.84, K.85, K.88, K.94, K.99, K.100, K.101).

- Yörede nazara inanılmaktadır, nazar değmesi sonucu bir kişinin ölebileceğine, başlarına çok büyük felâketlerin gelebileceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.9, K.11, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.55, K.59, K.61, K.63, K.64, K.66, K.67, K.68, K.75, K.81, K.84, K.85, K.88, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Özellikle mavi ya da yeşil gözlü kişilerin nazarının daha çabuk değeceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.13, K.21, K.26, K.33, K.38, K.39, K.51, K.52, K.53, K.55, K.59, K.61, K.63, K.64, K.66, K.67, K.68, K.81, K.84, K.85, K.88, K.100, K.101, K.102).

- Sadece insanlara değil, hayvanlara, bitkilere, tarlalara, ekinlere de nazar değebileceğine inanılmaktadır. Hayvanların öleceğine, çiçeklerin kuruyacağına, ekinlerin zarar göreceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.9, K.11, K.13, K.18, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.39, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.55, K.59, K.61, K.63, K.64, K.66, K.67, K.68, K.75, K.81, K.102).

- Çocuk konuşmadan yatıyorsa, durduk yere gözlerinden yaşlar geliyorsa, sebepsiz ağlıyor, bağırıyor veya uyumuyorsa, bu çocuğa nazar değdiğine inanılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.26, K.33, K.38, K.71, K.81).

Ev, bağ, bahçe ve tarlaları nazardan korunmak için yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Nazar değmesin diye evlerin girişine, boynuzlu herhangi bir hayvanın kafası asılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.81).

- Evin girişine, kaplumbağa asılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Evin duvarına köpek pisliği asılır, bunun nazarı önlediğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38).

- Evin duvarına nal ya da kemik asırlır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Eve ve hane halkına nazar değmemesi için bir bezin içerisine meşe kömürü sarılır ve evin dışında herhangi bir yere asılır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.13, K.21, K.26, K.33, K.38, K.51, K.55, K.60, K.61, , K.63, K.64, K.66, K.67, K.68, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81).

- Bağ, bahçe ve tarlalara nazar değmemesi için, bahçeye uzaktan bakıldığında, herkes tarafından görülecek bir yere, eti yenmeyen at, eşek, köpek gibi hayvanların kafatasları asılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.51, K.55, K.60, K.61, K.71, K.72, K.77, K.78, K.81, K.83, K.84, K.85, K.8, K.91, K.92, K.93, K.94, K.95, K.99, K.100).

Çocuk ya da büyüklere nazar değmemesi için yapılan uygulamalar şöyledir:

- Beşikte yatan çocuğu nazardan korumak için beşiğe “beşik taşı” denilen delikli taş, iğde dalı, göz boncuğu, it boncuğu ya da maşaallah takılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101).

- Çocuklar için üçgen şeklinde “nazar muskaları” yapılarak, çocuğun omzuna ya da boynuna asılmaktadır. Bu muskalar yaşlı ve tecribeli kadınlar tarafından yapılmaktadır. Muskanın içine yedi adet arpa, yedi adet odun kömürü, göğ boncuk, it boncuğu, göz boncuğu, tavuk dışkısı ve dillendirmesinler diye küçük dil (anahtar) konulmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.12, K.15, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Çocuğu nazardan korumak için, çocuğun yüzü yıkanmaz, görünmeyecek bir şekilde çocuğun boynuna, koltuk altına kazan karası çalınır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.26, K.33, K.38, K.66, K.81).

- İğde ağacından alınan bir ağacın ortası delinir ve kişinin ya da bebeğin üzerine takılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26,

K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101).

- Nazar değmesin diye “kırkbir kere maşaallah” denilir, kalça çimdiklenir (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.76, K.77, K.78, K.81, K.83, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100, K.101).

Nazar değdiğine inanılan kişiyi nazardan kurtarmak için yapılan uygulamalar şöyledir:

- Nazar değdiğine inanılan kişiyi ya da bebeği sandalyeye oturturlar. Sıcak közü alıp, soğuk suya atarlar. Bu közü atarken, kişiye nazar değdirebilecek muhtemel kişilerin adları söylenir. Attıkları köz taneleri isim söylenirken, suyun üstünde kalıyorsa, o kişinin nazarı değmemiş demektir, fakat adını söylerken köz parçası suyun dibine çöküyorsa, nazar değdiren kişinin o kişi olduğuna inanılmaktadır. Bu sırada sudan çıkan duman, çocuğun burnuna tutulur. Daha sonra bu su okunur, sudan bebeğe ya da kişiye içirilir. Beşiğe, odalara, kapının eşiğine ve dışarısına serpilir. Aileden kişilere de bu su içirilir, bu şekilde nazarın gittiğine inanılmaktadır (K.26, K.33, K.34, K.38, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.94).

- Nazar için, tuz çevirme pratiği yapılmaktadır. Nazar değen kişi, oturtulur. Başından tuz çevrilir, üç kez dua okunur. Birazı kişinin ağzına sürülür, birazı etraftakilerin ağzına, “çocuğumdan çıksın, başka yere gitsin” diyerek sürülür. Bir kısım tuz da ateşte yakılır, suya atılır en son kalan tuz da evin merdiveninden aşağıya “ bizden çıksın başka yere gitsin” diyerek hızlıca serpilir (K.26, K.33, K.34, K.38, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.94).

- Havale geçiren çocuğa da nazar değdiğine inanılmaktadır, bundan kurtulması için çocuğun annesi ve yakınları ellerine bir parça hamur alır ve hamuru elleriyle çevirerek Fatihâ, ihlâs, Felâk ve Nâs sureleri okurlar. Bu şekilde çocuğun nazardan kurtulacağına inanılmaktadır (K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.68, K.69, K.71)

- Ocaklıya ya da imama gidilir ve nazar duası yazdırılması istenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.51, K.55, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101, K.102).

- Hocaya muska yazdırılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.9, K.10, K.11, K.12, K.15, K.19, K.20, K.26, K.27, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.62, K.63, K.66, K.67, K.71, K.78, K.81, K.85, K.98, K.100, K.101).

- Kurşun, ateşe dayanıklı bir kap içinde eritilir, eriyen malzeme, bir kap içerisindeki suya dökülür, suya dökülen kurşundan çeşitli şekiller çıkar ve bunlar yorumlanır. Örneğin kurşun şekli yassı ise yassı bir kimsenin nazarının değdiği, el, boy ya da göz şekline göre de kimin nazarının değdiği bulunmaya çalışılır. Bu kurşunlar daha sonra, nazara uğradığı düşünülen kişinin elbisesine, yatağına, yastığına ya da beşiğine asılır, bu şekilde nazarın o kişi üzerinde gittiğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K. 26, K.33, K.34, K.38, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.94).

2.3.5. Uğur/ Bereket

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesneler, kişiler, hayvanlar uğurlu ve uğursuz diye kümelenmiştir. Uğurlu olanları yeğlemek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir (Boratav, 1997, s. 94).

Anadolu'da bereket inancı ile ilgili birçok uygulamanın yapıldığını görmekteyiz. Örneğin; Tunceli'de kapı eşiklerine nal çakmak veya geyik boynuzu asmakla bereketin artacağına, tüm kötü gözlerden sakınılacağına inanılır. İzmir'de belirli zamanlarda kadınlar toplanarak, 40 çeşit yiyecekten oluşan "Zekeriya Sofrası", "Güllü Yasin Sofrası", "Acele Bacı Sofrası", "40 Yasin Sofrası", "Halil İbrahim Sofrası" hazırlarlar. Böylece, bereketin olacağına inanılır. Artvin'de de yılın bereketli ve uğurlu geçmesi için yılbaşında eve bir koç sokulup, dolaştırılıp, çıkarılır (Kalafat, 1996, s. 42).

Dışarıya maya verilirse, ekmek kırıntıları yere atılır ve ayakla çiğnenirse, evin bereketinin kaçacağına inanılır. Yine, ekmek bıçakla kesilirse de evin bereketi kaçar (Durdu, 2004, s. 7).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde uğur ve bereket için yapılan uygulamalar şöyledir:

- Kapı eşiğinde durulmaz, sıcak su dökülmez, burada cinlerin yaşadığına inanılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.13, K.15, K.26, K.33, K.34, K.38, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.94).

- Gelinlikle kapı eşiğinde oturulmaz (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.17, K.19, K.20, K.21, K.26, K.33, K.34, K.38, K.81, K.83, K.84, K.85).

- Ocağa, yanan ateşe su dökülmez, orada iyi ruhların yaşadığına inanılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.13, K.15, K.26, K.33, K.34, K.38, K.51, K.55, K.76, K.77, K.81).

- Ayna kırılması iyi sayılmaz, ayna aydınlıktır, gece aynaya bakmak uğursuzluk getirir (K.2, K.3, K.4, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.94).

- Gece sakız çiğnemek uğursuzluk sayılır, ölü eti çiğnendiği söylenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.91, K.92, K.94, K.97, K.99, K.100).

- Gece tırnak kesilmesi uğursuzluk sayılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.91, K.92, K.94, K.97).

- Akşamüzeri kadınlar su içmez; eğer su içerse ölen çocuklarının susuz kaldığına inanılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.7, K.26, K.33, K.38).

- Ev bereketli olsun diye duvara nazarlık, üzerlik, nal ve karaçalı asılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.91, K.92, K.94, K.97, K.99, K.100).

- Eve sağ ayakla girilip sağ ayakla çıkılmasının eve bereket getireceğine inanılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K. K.38, K.40, K.46, K.59, K.72, K.73, K.74, K.79, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Çörekotunu beze sarıp mutfağa asarlar, bunun mutfağa bereket getireceğine inanılır (K.60, K.61, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.76, K.81).

- Hocaya muska yazdırılır, eve asılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.26, K.33, K.34, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.56, K.57, K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.91, K.92, K.94, K.95, K.97, K.99, K.100).

- Evde karınca görmenin uğur getireceğine ve evin bereketini artıracağına inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.20, K.26, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.60, K.61, K.63, K.64, K.65, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.97, K.99, K.100).

- Gece evden dışarı tuz verilmez, tuz evin direğidir, düzenidir, tadıdır. Bu nedenle tuzun baksa bir eve verilmesi hoş karşılanmaz (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.26, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.86, K.91, K.92, K.94, K.97, K.99, K.100).

- Gece ev süpürmenin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır, meleklerin süpürüldüğüne inanılmaktadır (K.2, K.4, K.12, K.18, K.21, K.26, K.33, K.38, K.61, K.63, K.64, K.66, K.71, K.81, K.85).

- Süpürülen evin pisliği gece dışarı atılmaz, bunun evin bereketini kaçırabileceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.21, K.26, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.61, K.63, K.71, K.76, K.79, K.81, K.94, K.99, K.100).

- Yeni yapılan evin temeline, bereketli ve uğurlu olsun diye buğday, pirinç, nohut serpilir ya da kan akıtılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.23, K.26, K.27, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.60, K.61, K.63, K.64, K.65, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.90, K.97, K.99, K.100).

2.3.6. Tabiat Olayları ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Hayatın her döneminde insanoğlu, tabiatın gücünden korkmuş ve çekinmiştir. Bu sebeple tabiattaki değişmeleri kendisine göre yorumlamış ve tabiata karşı önlemler almak için farklı inanma ve uygulamalar geliştirmiştir. Doğadaki tabiat olayları,

topluluklara ve bölgelere göre, hatta aynı bölge içinde birbirinden çok faklı inançlar yaratmıştır (Boratav, 1997, s. 47)

Gök gürlerken ambarlara vurmak, bu tabiat olayının bereket gücüne bir işarettir. Nisan yağmurları bereketli sayılır, incilerin onun damlalarından meydana geldiğine inanılır. Nisan yağmurunun altında ıslanmaktan sakınmamak, kaçmamak gerektiği söylenir; o insanın saçlarını güçlendirir, gürleştirir (Boratav, 1997, s. 46).

Dolunun ilk yağdığında, birkaç tane dolu yemenin sağlığa iyi geleceğine inanılır (Durdu, 2004, s. 8-9).

Ebemkuşağı birçok yörede "Fadime Ana'nın Kuşağı" diye adlandırılır; onun altından geçenin kızsa oğlan, oğlansa kız olacağına inanılır (Boratav, 1997, s. 46).

Mevsimlerle ilgili çok yaygın bir inanış da, sıcakların gelmesini "cemre"lerin düşmesine bağlamaktır. Arapça'da kar, köz anlamına gelen bu kelime ile niteliği bilinmeyen, sıcaklığı sağladığına inanılan bir madde düşünülür. İnanışa göre cemreler, birer hafta aralıkla 7 şubatta havaya, 14 şubatta suya, 21 şubatta da toprağa düşer (Boratav, 1997, s. 46-47).

Kastamonu'da sam rüzgârı (bahar yelleri) estiği zaman, dereye gidip yıkanılmaz, yıkanıldığı zaman vücudun "alaş" olacağına inanılır. Bu sayılı günlerde, demir borudan geçen suda yıkanılır. Bu aylarda güneş sıcaklığıyla ısınmış sudan yıkanmayıp, dereye veya denize giren kişi, boynuna çivi asar. Bazıları ise bu günlerde, bir hafta süreyle bahçe bile sulamazlar (Abdülkadiroğlu, 1997, s. 171).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde tabiat olayları ile ilgili çeşitli âdet ve inanmalar şöyledir:

- Hava sıcaklığının artmaya başlaması cemre düşmesine göre ayarlanır. Cemrenin, önce havaya, sonra suya en son olarak da toprağa düştüğüne inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.21, K.23, K.26, K.27, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.60, K.61, K.63, K.64, K.65, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.90, K.97, K.99, K.100).

- Yıldız kimin evine doğru kayarsa, o haneden birinin öleceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.15, K.17, K.19, K.20, K.21, K.23, K.26, K.27, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.46).

- Güneşin bir kız, ayın ise bir oğlan olduğuna inanılmaktadır. Ay'ın, Güneş' e, "sen gece korkarsın, yola gidemezsin, ben ise erkeğim korkmam, gidebilirim" dediğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.8, K.9, K.13, K.18, K.26).

- Güneş ile ay, bacı ve kardeştir. Bunlar bir gün birbirleriyle kavga etmişler ve kız olan güneş, kardeşi olan Ay'ın yüzünü çizmiş. O kadar derin çizmiş ki bir daha bu çizikler iyileşmemiş. Bu durumdan utanan Ay da artık insan yüzüne çıkamaz olmuş, sadece geceleri insan yüzüne çıkabiliyormuş. Ay otuz günlük olduğunda, yüzüne bakılacak olursa, ayın yüzünde sanki kavga eden iki kişi varmış gibi göründüğüne inanılmaktadır ve yüzündeki çiziklerin de rahatça göründüğü söylenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.8, K.9, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.84, K.94, K.99).

- Ay tutulması ile ilgili olarak, yöre halkı şuna inanmaktadır; Ay'ın uzayda bulunan her yoldan geçtiğine, ancak "mercimek" yoluna geldiğinde geçemeyip tutulduğuna inanılmaktadır (K.40, K.46, K.71, K.81, K.84).

- Bir başka anlatıya göre ise Ay'ın büyük bir "evran" yılanı tarafından yutulduğuna, dolayısıyla bu sırada silah sıkıldığında, teneke ya da davul çalındığında, bu yılanın korkup Ay'ı bırakacağı düşünülmektedir (K.38, K.40, K.46, K.56, K.57, K.61, K.66, K.67, K.68, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87).

- Ay tutulmasında Göksun'un kimi yerlerinde ezan okunmaktadır ya da salâ verildiği bilinmektedir, bazı köylerde ay tutulması sırasında köy halkının köy meydanında toplanıp Ay'a ve Güneş'e karşı dua edilmekteydi. Bu dua sırasında, bir derdi ya da sıkıntısı olan kişiler; "acer ay ve güneşin yüzü suyu hürmetine, hastamı iyileştir, kaybolan hayvanlarımın emaneti sana" dediği ve bu şekilde ay ve güneşten medet umulduğu inancı mevcuttur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.8, K.9, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.84, K.94, K.99, K.100).

- Yıldızların, meleklerin gözü olduğuna inanılır, bu nedenle yerde yapılan her şeyi gördüklerine inanılır (K.56, K.57, K.58, K.61, K.63, K.64, K.65, K.68, K.71).

- Gökte, herkesin bir yıldızının olduğuna inanılır, yıldız kaymasının bir kişinin öleceğinin göstergesi olduğu, parlamasının ise bir kişinin zengin olduğunun göstergesi olduğu inancı vardır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.23, K.26, K.27, K.33, K.34, K.36, K.38, K.40, K.46, K.50, K.52, K.53, K.55, K.60, K.61, K.63, K.64, K.65, K.71, K.76, K.81, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.90, K.97, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Göğün üç kat olduğuna inanılmaktadır; bunlardan birisinin üzerimizde, birisinin altımızda, diğerinin ise üzerinde yaşadığımız yer olduğu inancı bulunmaktadır

(K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.81, K.83, K.84, K.94, K.99, K.100).

2.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Hayvanlar, kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler, yaradılışları ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak, halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenirler (Boratav, 1997, s. 56).

İslâm dininin kesin olarak yemeyi yasak ettiği hayvan, domuzdur ve bu yasak halkın davranışlarına da derinliğine işlemiştir. Şarap ve diğer sarhoş edici içkiler din kurallarınca yasak edildiği halde, onlara gösterilen hoşgörülülük, domuz etine gösterilmez. Genel olarak ev ve av hayvanlarından memeli, ot yiyen ve geviş getirenler yenilir kümesinde bulunurlar. Müslüman olan ve Anadolu Türkleriyle ırk, dil ve gelenek ortaklıkları bulunan Orta Asyalı göçebe ya da yarı göçebe toplumlar, at eti yemeyi hiçbir zaman yasaklamamışlardır. Kimi hayvanlar, örneğin; kurbağa, kaplumbağa, kirpi, midye, istiridye vb. üzerine dinî bir yargı olmadığı halde, halkın göreneklerinde zaman zaman din adamlarının da yürüttüğü hükümlerin etkisiyle, yenilmesi hoş görülmeyen hayvanlar olarak görülmüşlerdir (Boratav, 1997, s. 56).

Hayvanlardan bazısının uğurlu, bazısının uğursuz sayılmasının kökeni, totemizme kadar uzanmaktadır. "Totem" sözünden türetilmiş totemizm, insanla hayvan arasında kurulan bir akrabalık bağına dayanır. Bu bağ, aynı "kutlu cevher"den "mana"nın kaynağından doğar. Buna göre; insan, hayvanla aynı atadan türediğine inanır. Bu nedenle belirli bir hayvan, bazı insanların totemi, yani akrabası kabul edilir. Bu totemi öldürmek ya da incitmek tabudur, yani haram ve yasaktır. Eski Türkler'in inanç sistemlerinden biri olan Şamanizm'de de totemizmin izleri yaygın olarak bulunmaktadır (Eröz, 1977, s. 396-397).

Kastamonu'da develer mübarek sayılır ve sabrın sembolü olarak görülür (Abdülkadiroğlu, 1997, s. 166).

Kuşlardan turna, kutlu sayılır, halk şiirlerinde uzakta bulunanlara haber götürmesi, onlardan haber getirmesi ile ünlüdür. Alevî inancına göre turna, sesini Hazret-i Ali'den almıştır (Boratav, 1997, s. 59).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde hayvanlarla ilgili çeşitli inanmalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Baykuş ötmesi ve ala karganın evin önünde ötmesi, uğursuzluk sayılır, ölüm habercisidir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.63, K.66, K.71, K.81, K.83, K.84, K.94, K.99, K.100).

- Evin önünde köpek uluması, o evden ölü çıkacağına yorumlanır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.56, K.71, K.81, K.94, K.99).

- Uğur böceğini elin üzerinde gezdirmenin uğur getireceği inancı vardır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.12, K.13, K.18, K.19, K.20, K.21,K.26, K.27, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.63, K.66, K.71, K.81, K.83, K.84, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Kuşun yuvasını bozmak ya da karınca yuvasını bozmak çok büyük uğursuzluk olarak kabul edilir, aynı zamanda günahtır. Bunları yapanın, yuvasının bozulacağına, çocuğunu kaybedeceğine, iflâh olmayacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.63, K.66, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100).

- Sarı karıncaların Hıristiyan karıncası, kara karıncaların ise Müslüman karıncası olduğuna inanılmaktadır. Kara karıncalara zarar vermemek gerektiğine inanılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.63, K.66, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Yolda giden birisinin karşısına tavşan çıkarsa, uğursuzluk sayılır (K.26, K.27, K.34, K.38, K.40, K.46, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.63, K.64, K.65, K.66, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.92, K.93).

- Yolculuğa çıkan birisinin karşısına keklik çıkarsa, "Fadime anamızın tavuğu" şeklinde yorumlanır ve uğurlu kabul edilir, bu şekilde yolculuğun iyi geçeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.15, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.81).

- Leylek görmek uğurlu kabul edilir, leylek gelen köye hayır ve bereketin de geleceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.11, K.13, K.18, K.21,K.26, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.81, K.84, K.85, K.91).

- Köpeğin ezan okunurken uluması, "Allah'ın iyi mahluku, ezanı karşılıyor" denilir ve uğurlu sayılır (K.34, K.35, K.36, K37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.79, K.80, K.81, K.83, K.84).

- Tilkinin sancılanıp bağırmasını duyan birisinin, başka birisine "yine tilki sancılanmış, bağırıyor" derse ve o kişi de bunu başka birisine aynı şekilde söylerse, tilkinin sancısının geçeceğine inanılmaktadır (K.60, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.71, K.81).

- Koyunlar "şebek" hastalığına tutulduğunda, çifte doğum yapmış kadının bacakları arasında geçirilirse, bu hastalıktan kurtulacağına inanılmaktadır (K.26, K.38, K.51, K.52, K.55, K.61, K.63, K.64, K.66, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.92, K.93, K.100).

- Hayvanların kaybolması durumunda, kurtların kaybolan hayvanlara zarar vereceği düşüncesiyle "kurtağzı bağlama" pratiği yapılmaktadır. Bunun için, bıçağın ağzı açıkken "veşşemsi" duası okunur ve hayvanların gitmesi muhtemel olan mevkiler birer birer "falanca muhitten filanca yere kadar bu sürünün üzerine yırtıcı mahluklar gelmesin, yarabbi sana sığınıyor, sana güveniyorum" denilerek açık olan bıçak kapatılır ve bu şekilde sanki kurdun ya da tilkinin ağzı mühürlenmiş olur, hiçbir hayvana saldıramaz, zarar veremez diye inanılır. Hayvanlar tekrar sapasağlam bulununcaya kadar bir iple, sıkı bir şekilde bağlanır. Bıçağın ağzı bağlı olduğu sürece hayvanlara bir zarar gelmeyeceğine inanılmaktadır. Bu bıçağı nefesi kuvvetli olmayan kişiler sadece bir gün bağlayabilirken, nefesi kuvvetli kişiler üç aya kadar bağlayabilmektedir, yani üç ay boyunca vahşi hayvanların ağızlarını bağlayabildiklerine inanılmaktadır (K.34, K.38, K.40, K.46, K.75, K.77, K.80, K.81, K.83, K.84, K.86, K.88, K.91, K.94, K.99).

- Hayvanların doğurma zamanları, komşuların birbirlerinden çeşitli isteklerde bulunmaları hoş karşılanmaz ve bu durum; " döl zamanı gelmeyin, bu zamanda evden dışarı tuz, biber, soğan ve ateş verilmez" denilerek, muhtemel isteklerin önüne geçilmiş olunur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.38, K.55, K.71, K.81).

- Karayılanı öldürmeyi iyi saymazlar; çünkü karayılan öldürüldüğünde yılanın eşinin, yılanı öldüren kişiyi sokacağına inanılır (K.1, K.13, K.18, K.34, K.40, K.46, K.53, K.72).

- Kertenkelelerin kafa sallamalarında “Allah” diye zikrettiklerine inanılmaktadır (K.34, K.35, K.36, K37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.79, K.80, K.81, K.83, K.84, K.85, K.88, K.91, K.94, K.99, K.100).

- Domuz, mundar hayvan olarak kabul edilir, adının anılmasının bile uğursuzluk getireceğine, günah sayılacağına inanılır. Adının yerine “hınzır” ya da “adı batasıca” sözleri kullanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.36, K37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.79, K.80, K.81, K.83, K.84, K.85, K.88, K.90, K.91, K.92, K.93, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Köpek beslemek iyi karşılanır, sadık hayvan olarak kabul edilir; fakat kedi, mamasını yerken gözlerini kapattığı için nankör kabul edilir (K.1, K.6, K.13, K.18, K.26, K.33, K.34, K.35, K.36, K37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.79, K.80, K.81, K.83, K.84, K.85, K.88, K.99, K.100, K.101).

2.3.8. Günlerle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü’ nde;

İnsanların yaşama biçimleriyle, coğrafi yapısıyla sınırlayıp şekillendirdiği bir yerel takvimi vardır. İnsanlar, bazı günleri uğurlu, bazı günleri uğursuz olarak nitelerler. İşlerini ona göre ayarlarlar. Bu inanış eski Türklerde de vardı (Boratav, 1997, s. 133-135).

Halk inançlarında, birtakım “uğur” veya “uğursuzluk” arandığı bilinmektedir. Bunların bir kısmı haftanın ya da yılın belirli günlerinde iş yapılabilmesi ile ilgili olup, bu inancın geçmiş inançlardaki dinî içerikli günlerden olmasından kaynaklanmaktadır (Atsız Gökdağ; 1998, s. 429). Günlere yüklenen anlamlar yöreden yöreye, toplumun yaşayışı, inancı, sosyal yapısı, tarihi, ekonomisi ve doğal koşukkarına göre yeni ögeler alarak değişir ve gelişir (Artun, 200, s. 214).

Diyarbakır’da cuma gecesi dikiş dikilmez. Cuma günü, cuma namazına kadar ev süpürülmez, dikiş dikilmez, yama yapılmaz. Çarşamba günü yıkanmak doğru değildir, ağrı ve sızıların aratacağı inancı vardır (Beysanoğlu, 1992, s. 107).

b) Göksun Halk Kültürü’ nde;

Göksun yöresinde günler ile ilgili inanışlar şöyledir:

- Cuma akşamları ya da sabahında bir fakire sadaka vermek kişiye ve ailesine daha çok sevap kazandırır, eğer sadaka verilmemişse en azından bacadan içeri tuz atılması gerektiği, çünkü tuzun kokusunu bekleyen varlıkların olduğu düşünülmektedir (K.34, K.38, K.40, K.46, K.61, K.63, K.64, K.65, K.66, K.69, K.71, K.80, K.81).

- Perşembe gecesinin ve cuma gününün mübarek günler olduğuna inanılır, dua edilir (K.34, K.35, K.36, K37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.64, K.65, K.67, K.78, K.79, K.80, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.91, K.94, K.99, K.102).

- Cuma günü mezarlık ziyaretinin daha sevap olacağı inancı mevcuttur (K.34, K.35, K.36, K37, K.38, K.40, K.46, K.55, K.61, K.63, K.76, K.78, K.79, K.80, K.81, K.83, K.84, K.85, K.88, K.91, K.94, K.99, K.100, K.101)

- Kız istemeye perşembe akşamı ya da cuma akşamı gitmenin daha hayırlı olacağı inancı mevcuttur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.71, K.75, K.81, K.84, K.85, K.94, K.98, K.99, K.100).

2.3.9. Rüya İle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Rüya, gerçekleşmesi imkânsız durum, hayal ve gerçekleşmesi beklenen ve istenen iş, umut olarak açıklanmıştır. Rüya, ilk çağlardan bu yana insanı meşgul eden bir konudur. Tüm semavî dinlerde, rüyanın önemli bir yeri vardır (Albayrak, 2004, s. 450).

Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Rüyada görülenlerden anlamlar çıkarıp, geleceğe dair yorumlar yapılmıştır. Rüyada beyaz ve yeşil görünce sevinilir, siyah renkte ise üzüntü duyulur. Rüyada yılan gören kişinin, düşmanından kötülük göreceğine inanılır. Rüyada iplik görünce, yola gidileceğine inanılır. Rüyada kız çocuğu görmek kötü haber, erkek çocuğu görmek iyi haber duyulacağına işarettir (Artun, 2005, s. 297).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde rüya ilgili mevcut olan inanmalar şöyledir:

- Rüyada koyun görmek çok hayırlıdır, melek görmek olarak kabul edilir (K.26, K.33, K.55).

- Rüyada keçi görmek, şeytan görmek olarak yorumlanır (K.26, K.33, K.38, K.55, K.71, K.81, K.92, K.93).

- Rüyada karga, kuzgun, şahin gibi yırtıcı kuşları görmek uğursuzluk kabul edilir (K.21, K.34, K.38).

-Rüyada civcivli tavuk görmek ya da yüklü hayvan görmek, bereket, bolluk ve zenginliğe işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.55, K.61, K.71, K.81).

- Rüyada deve ve koyun görmek, imana işarettir (K.34, K.35, K.36, K.38, K.40, K.46, K.59, K.61, K.63, K.64, K.65, K.68, K.71, K.81).

- Rüyada ölmüş birini görmek, ihtiyacı olan birine sadaka verilmesi gerektiğine işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.13, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.61).

- Rüyada birisinin öldüğünü görmek, o kişinin ömrünün uzadığına işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.51, K.61, K.67, K.71, K.81, K.84, K.94, K.99).

- Rüyada birisinin saçının kısacık kesildiğini görmek, o kişinin ömrünün kısaldığına, uzadığını görmek ise ömrünün uzadığına işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.51, K.61, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.93, K.94, K.97, K.98, K.99, K.100).

- Rüyada yeşil ve beyaz renkleri görmenin iyiye işaret olduğuna inanılır (K.38, K.40, K.46, K.51, K.61, K.62, K.68, K.71).

- Rüyada ayakkabı görmek sıkıntı ve darlığa işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.51, K.61, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.93, K.94, K.97, K.98, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Rüyada kişi kendisini ya da bir başkasını beyaz kıyafetler içerisinde görürse, kendisinin öleceğine ya da o kişinin öleceğine işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.51, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89).

- Rüyada bulanık deniz ya da nehirde yüzmek, sıkıntıya işarettir (K.2, K.3, K.11, K.15, K.19, K.20, K.26, K.33, K.38).

- Rüyada yılan görmek düşmana ve kötü nefise işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.51, K.61, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.93, K.94).

- Rüyada at görmek murattır, iyi haberler alacağına, isteğinin gerçekleşeceğine işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.13, K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.26, K.27, K.33, K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.40, K.46, K.50, K.51, K.61, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.81, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.99, K.100).

- Rüyada kişi, dişinin döküldüğünü görmüşse kötü hastalığa yakalanacağına ya da yakınını kaybedeceğine işarettir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.18, K.19, K.21, K.26, K.33).

2.3.10. Göksun Yöresi Halk İnanışları Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresinde gördüğümüz yatır ve ziyaret yerleri, genellikle, yakınındaki kendi adıyla anılan tepe, ulu ağaç ya da suyun bol oluğu yerlerde bulunmaktadır. Göksun ve çevresinde kimi yerlerin kutsal kabul edilerek ağaçlara, çalılara ve türbelere bez bağlama ve kurban sunma âdetinin, Eski Türklerde görülen atalar kültüyle yakından ilgili olduğu görülmektedir. Göksun yöresindeki gördüğümüz kutsal kabul edilen mezar ve yatırlar, genellikle, kendi isimleri ile anılan tepelerin zirvelerinde ya da ulu ağaçlarla suyun bol olduğu yerlerde bulunmaktadır. Bunlar genellikle ya tek ya da üç mezardan oluşmaktadır. Bu ziyaretlerin tamamına yakını yine köy mezarlıklarının dışında, farklı bir alanda bulunmaktadır. Yakınlarında ise genellikle, ziyarete bağlı olduğunu düşündüğümüz ve kutsal kabul edilen bir "su" bulunmaktadır. Mezarda yattığı düşünülen ermiş kimsenin ihtiyar birisi olduğu ve elinde ibrikle bu suya abdest almaya gittiği şeklinde, yöre halkında yaygın bir inanış mevcuttur. İslam öncesi Türk inanç sistemine baktığımızda, Türklerde dağlar, en yüksek tepeler, ulu ağaçlar, akan sular, yüksek dağ başlarında bulunan tek ağaçlar, dibinde bir evliyanın yattığı düşüncesiyle kutsal kabul edilmiştir. Göksun yöresindeki yatır ve ziyaretlere olan inanışlar da Eski Türklerdeki inanışlara oldukça fazla benzemektedir.

Yörede adak adama ve kurban sunma âdeti oldukça yaygındır. Kişi nazardan korunmak, büyük belaların başına gelmesini önlemek, uğursuzlukları kovmak için veya çok istediği dileğinin gerçekleşmesi için adak adamıştır. Dileği yerine geldiyse fazla

zaman geçirmeden adağını, yani kurbanını kesmek zorundadır; aksi halde adağı bekletmenin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Yörede pek çok yatır ve ziyaret yerleri bulunmakta, bu yerlere halk oldukça saygı göstermektedir.

Yöre halkı ocaklı kişilerin, kendilerinden farklı olarak efsunlu olduklarını düşünür, onlara oldukça fazla saygı gösterir. Eskiden hastalıklara çare olarak ilk onlara gidilirdi. Onların hastalık ile ilgili verdiği tüm talimatlara eksiksiz uyulurdu. Günümüzde ise ocaklara gitme, ocaklı kişilerin neredeyse hiç kalmamasından dolayı, çok azalmıştır. Tıbbi yöntemlere başvurulmaktadır, tıbbi yöntemlerden sonuç alınamazsa, yöre halkı ocaklı kişilere başvurmaktadırlar.

Göksun yöresinde nazardan korunmak için ya da nazar değdiğinde yapılan pratikler oldukça fazladır. Yöre halkı, kimi insanların bakışlarının keskin olduğuna, bu insanların herhangi bir kişi ya da canlıya baktıklarında onlar üzerinde olumsuz tesir yapabileceklerine, hatta onları öldürebileceklerine inanılmaktadır. Halk, nazarın sadece insanlara değil; ekinlere, hayvanlara, bağa, bahçeye de değebileceğine inanmaktadırlar ve bundan dolayı nazardan korunma pratikleri de oldukça fazladır. Nazardan korunmak için daha çok hocaya gitme, hocaya okutma ve muska yazdırma, kişinin üzerinde göğ boncuk, iğde taşıma gibi pratiklerin yanında, evin girişine boynuzlu hayvan kurukafası asma, kişi üzerinde tuz çevirme ya da suda köz söndürme gibi büyüsel pratikler de yapılmaktadır.

Yöre halkının uğur ve bereket getirmesi için yaptığı pek çok pratik vardır. Kökeninin İslâmî bir anlamı olsun ya da olmasın, yöre halkı uğur ve berekete inanmaktadır. Tuz, yöre halkı için çok önemlidir ve kutsaldır; akşamları dışarı tuz vermek uğursuzluktur, evin tadını kaçırır.

Göksun'da insanlar arasında yaygın olan bir inanış da "cemre" inanışıdır. Cemrenin üç kez olmak üzere önce önce havaya, sonra suya, en son olarak da toprağa düştüğüne ve bu şekilde artık topraktaki tüm canlıların tekrar canlanacağına, havaların ısınacağına inanmaktadırlar. Ay ve güneş tutulmalarında, eskiden bazı köylerde köy meydanında toplanan halkın ellerini göğe açıp, güneşin tekrar yüzünü göstermesi için dua ettikleri, hastalarına bu durumdan medet umup, onlar için de dua ettikleri bilinmektedir. İyiliğin ya da kötülüğün gökten geldiği inancı, yaratanın gökte olduğu inancı yöre halkı arasında hâlâ mevcuttur. Yörede tabiat olayları ile ilgili var olan inanışlar, Eski Türkler' in tabiat olayları ile ilgili inanışlarına oldukça benzemektedir.

Geçmişten günümüze kadar insan hayatında önemli bir yere sahip olan hayvanlarla ilgili, Göksun yöresinde, birçok uygulama ve inanmanın olduğunu

görmekteyiz. Yöre halkı hayvan davranışları karşısında duyarsız kalmamış, bu davranışları çeşitli yorumlara tâbi tutmuştur. Bu çerçevede kimi hayvan davranışları uğurlu kabul edilirken, kimisi de uğursuz kabul edilmiştir. Nitekim Eski Türklerde de görülen baykuşun kendisi veya bir evin çatısında ötmesi, tünemesi yöre insanı tarafından da uğursuzluktur. Bu durum yöre halkı arasında "ocağına baykuş tüneye" bedduasına da dönüşmüştür. Baykuşun dışında pek çok hayvan ile ilgili inanışlara baktığımızda, yöre insanının inanışı ile Eski Türkler'deki hayvanlarla ilgili olan inanışların oldukça benzer olduğunu görmekteyiz.

Göksun yöresi halk inanışlarına genel olarak baktığımızda; Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Göksun ve çevresinde de halk inanışlarının hâlâ yoğun bir biçimde varlığını sürdürdüğü görülmüştür. Bu inanışların en yoğun olanlarının özellikle hayatın en önemli merhalelerini teşkil eden doğum, evlenme, ölüm olduğunu söyleyebiliriz ancak; başta nazar olmak üzere tabiat kuvvetleri, hayvanlar, yatır ve ziyaretler, ocaklar ve uğur- bereket inanışlarının da oldukça geniş yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Göksun ve çevresinde tespit ettiğimiz bu inanışların büyük bir kısmının kökeninin Eski Türk inanışlarının aynısı olduğu görülmektedir. Bir kısmının ise Eski Türk inanışları ile benzerlik taşıdığı ya da sihir ve büyüyü barındıran inanışlar bütünü olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'nin birçok yerinde görüldüğü gibi hızlı değişim sürecine paralel olarak, Göksun çevresinde de bir kısım inanışlarda bir azalma olduğu, bir kısım eski inanış ve uygulamaların ise yerini modern çağa uygun olduğu düşünülen inanış ve uygulamalara bıraktığı görülmektedir; fakat gözlemlediğim kadarıyla hayatın önemli evreleri ile ilgili inanışların Göksun yöresinde tamamen ortadan kalkmasının mümkün olamayacağını söyleyebiliriz.

2.4. Halk Mutfağı

İnsanoğlu, ilkçağlardan beri yaşamak ve çevresindekileri yaşatmak için, sürekli besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İnsan, ilk dönemlerinde avcılık, toplayıcılık yapmışsa da, belirli bir evrim sonucu hayvanları evcilleştirmeyi, yabanî bitkileri yetiştirmeyi başarmıştır. Ateşin bulunmasıyla, üretim biçiminde büyük bir değişme olmuş, buna bağlı olarak yemek türleri ve pişirme biçimleri sürekli gelişmiştir (Ögel, 1982, s. 15).

Bir toplumun beslenme kültürü, yaşama biçimiyle doğrudan ilgilidir. Yaşama biçiminin değişmesi, beslenme kültürünün de değişmesine neden olur. İlk çağlardan bu yana, yiyeceklerini yetiştirmeyi öğrenen insanoğlu, onları saklamayı, pişirerek daha lezzetli hale getirmeyi öğrendi (Baysal, Merdal, Taşçı, Sacır, Başoğlu, 1983, s. 1-5).

Mutfak kültürü, beslenmeyi sağlayan yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini; buna bağlı mekan ve ekipmanı, yeme-içme geleneği ile bu çerçevede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ifade eder. Yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerdir. Anadolu mutfak kültürünün şekillenmesinde, Anadolu'nun tarihî ve kültürel mirasının önemli bir rolü vardır. İç göçler nedeniyle konar göçer, köy, kasaba kültürü ve dış göçler nedeniyle de kültürler sürekli etkileşim ve değişim göstermiştir. Bu olgu da Anadolu mutfak kültürüne zenginlik ve çeşitlilik kazandırmıştır (Artun, 2005, s. 341-345).

2.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ülkemizde yemek yeme alışkanlıkları tarihsel olarak bölgesel, hatta köy ve kent gibi yerleşme birimlerine göre de değişiklik göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen toplumumuzda yine de bu konuda ortak özellikler söz konusudur. Anadolu yemeklerinin genellikle bitkilerden, etlerden ve hamurdan olmak üzere, üç kaynaktan oluştuğunu görmekteyiz. Bunların çoğu, eski çağlardan itibaren kullanılagelen malzemelerdir. Bir ülkenin yemek yapımında kullandığı araç gereçlerin niteliği, sayısı, türü, düzenlenişi, pişirilen maddenin kendisi, pişiriliş biçimi, besinlerin doğadan direkt elde edilip edilmediği gibi hususlar, o ülkenin uygarlık düzeyi ve yaşam zevki hakkında bir fikir verebilir. Kısacası mutfak, bir uygarlık belirtisidir. Türkler, çeşitli uygarlık aşamalarında, çeşitli yemekler yapmışlardır ve her uygarlık aşaması, bugünkü yemek yeme alışkanlıklarını etkilemiştir (Tezcan, 1982, s. 113-114).

Türk mutfağının en önemli yiyecek türlerinin başında, et ve et yemekleri gelir. Et kızartılarak, kavrularak ve haşlanarak çeşitli biçimlerde yenir (Kut, 2002, s. 218). Sığır, koyun, kuzu, keçi, tavuk eti en çok yenen hayvanlar arasındadır. Bütün bunlardan yapılan kebaplar, Türk yiyecekleri arasındadır. Döner kebap, şiş kebap tüm dünyaya tanıtılmış kebap türleriyken; yörelere göre köfteler, etli pideler ve çeşitli kebaplar, değişik türde yapılmaktadır. Yine pastırma, sucuk, kurutulmuş et, et tozu, işkembe

çorbası, paça, kelle gibi yemekler de Türklerin göçebe hayatlarına uygun biçimde oluşturulmuş yemeklerdir. Göçebe toplumlar, hayvancılıkla geçindikleri için hayvanın her tarafını değerlendirmekte uzmanlaşmışlardır (Tezcan, 1982, s. 117-118).

Türklerin yiyeceklerinde, tarımsal ekonomik bir yapının göstergesi olarak, hamur işi yiyeceklerin oldukça yaygın olduğunu görürüz. Bunların başında yoğurtlu, yağlı ve etli olarak yapılan "mantı" gelir ki en sevilen hamur işi yiyecekler arasındadır (Tezcan, 1982, s. 116-117).

Sebzeler, Türk mutfağına sonradan girmiş olmalarına karşın, günümüzde yemeklerin bileşiminde, geniş biçimde yer almaktadır. Sebzeler, yemeklerde genellikle küçük parça et ve kıyma ile birlikte yer almatadırlar. Kıyma veya pirinç (ya da bulgur) ile yapılan sebze dolmaları ve sarmaları, karnıyarık, musakka ve oturtmalar, günümüzde sıklıkla hazırlanan yemeklerdir (Baysal; Taşçı; Sacır; Başoğlu, 1993, s. 10).

Yiyecekler içinde ayrı bir yere sahip olanlardan biri de çorbalardır. Çorbalar çok çeşitlidir ve sadece günlük ev yemeklerinde değil, ziyafetlerde de misafirlere sunulan mükellef bir sofranın ilk yemeği çorbadır. Ayrıca Ramazan ayında da iftar sofralarında muhakkak çorba bulunur (Kut, 2002, s. 218).

Hamur tatlıları, sütlü tatlılar, undan veya irmikten yapılan helva türü tatlılar Türklerin en sevdiği tatlılar arasında yer almaktadır (Kut, 2002, s. 219). Bölgelere göre değişmekle birlikte pekmez, lokum, baklava, kadayıf, kabak tatlısı, helva, şekerleme gibi tatlılar, Anadolu'nun hemen her tarafında yaygın tatlılardır (Tezcan, 1982, s. 119).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

1. Çorbalar

a) Mercimek Çorbası;

Malzemeler:

200 gram mercimek

50 gram pirinç

Bir baş soğan

Bir adet patates

Tuz, kırmızı pul biber, karabiber

Yapılışı

Tencereye bir miktar su konulur, yıkanmış mercimek ve pirinç yıkanarak içine konur. Doğranmış soğan ile patates eklenir ve tuz atılır. Kaynamaya bırakılır. Üzerine sos için yağ kızdırılır; içine kırmızı pul biber ve karabiber, biraz da nane konulur. Çorbanın üzerine dökülür. Çorba servise hazırdır (K.2, K.3, K.9).

b) Tarhana Çorbası:

Malzemeler:

1 tabak dolusu tarhana

Bir baş sarımsak

1 orta boy şeker pancarı

Tuz, kırmızıbiber, nane

Yapılışı

Önceden ıslatılmış tarhana kaynayan suya konulur ve iri bir şekilde doğranmış pancar da suya eklenir. Pancar yumuşayana kadar kaynatılır. Çorbanın üzerine dökmek için yağ tavada kızartılır, içine nane, ezilmiş sarımsak, kırmızıbiber eklenir,çorbanın üzerine dökülür. Çorba servise hazırdır (K.2, K.3)

c)Sütlü Çorba:

Malzemeler

2 litre süt

Küçük kâse dolusu pirinç

Tuz

Yapılışı

Süt tencerede kaynamaya başlayınca, pirinç ve tuz eklenir. Pirinçler pişince çorba servise hazırdır (K.2, K.3, K.26).

d) Katık Çorbası:

Malzemeler

1 küçük kâse dövme

Yarım kilo yoğurt

Yarpuz

Tuz

Yapılışı

Tencereye su konulur ve içerisine yıkanmış dövme ve su eklenir. Bunlar iyice kaynayıp özleştikten sonra içine yarpuz otu eklenir. Haşlanan malzeme sudan çıkarılır ve soğuduktan sonra yoğurtla karıştırılarak yenilir (K.55, K.61, K.71).

e) Maraş Çorbası

Malzemeler

1 çay bardağı dövme

1 çay bardağı kırmızı mercimek

1 adet patlıcan

3 yemek kaşığı sıvı yağ

2 adet limon

1 yemek kaşığı biber salçası

1 yemek kaşığı nane

1 tatlı kaşığı kırmızı biber

5- 6 diş sarımsak

Tuz

Yapılışı

Dövme biraz haşlandıktan sonra mercimek ve küçük küçük doğranmış patlıcanlar ilave edilir ve iyice pişirilir. Ayrıca bir tavada yağ kızdırılır ve içine dövülmüş sarımsakla diğer malzemelerin hepsi katılır. Bu karışım da çorbaya ilave edilir. Çorba servise hazırdır (K.63, K.66).

f)Tırşik Çorbası

Malzemeler

3 kg tırşik pancarı

1.5 kg ekşi yoğurt

1 kâse dövme

3 baş sarımsak

1 kâse un

Bir miktar tuz

Yapılışı

Yemeğin özelliği dağ ve tarlalarda kendiliğinden yetişen pancar bitkisinden yapılmasıdır. Pancarın yaprakları ince ince kıyıldıktan sonra yoğurduyla beraber sıcak suya karıştırılarak konur ve üzerini tamamen kapatacak kadar un serpilir. Bu şekilde bir gece bekletilir. Bekletmekteki amaç tırşiğin iyice ekşimesidir. Bekletildikten sonra pancar en az iki saat kaynatılır ve dövmesi konulur. Dövme konulduktan sonra en az bir saat daha kaynatılır ve yeterince tuz ilave edilir. İçine dövülmüş sarımsak konularak, soğumaya bırakılır. Soğuyan tırşik servis yapılır (K.61, K.62, K.63).

g)Toğga Çorbası

Malzemeler

1 kâse dövme

1 kg ekşi yoğurt veya ayran

4 yemek kaşığı sıvı yağ

1 yemek kaşığı biber salçası

1 yemek kaşığı nane

1 tatlı kaşığı yaprak biber

1 baş sarımsak

1 tatlı kaşığı tuz

Yapılışı

Dövme iyice pişirildikten sonra yoğurt veya ayran ilave edilir. Ardından kaynayıncaya kadar sürekli karıştırılır. Bir tavada yağ kızdırılır, içine dövülmüş sarımsakla diğer malzemelerin hepsi konulur, bu karışım da en son olarak yoğurtlu dövme aşına ilave edilir (K.71, K.81, K.85).

2. Köfteler

a) Mercimek Köftesi

Malzemeler

1 küçük kâse mercimek

1 küçük kâse bulgur

1 top maydanoz

Bir baş soğan

Sıvı yağ, tuz, kırmızıbiber, salça

Yapılışı

Mercimek tencerede kaynatılır, bulgur ve tuz ilave edilerek, katılaşıncaya kadar bekletilir. Tavada doğranmış soğan kızartılır, salça ve baharatlar eklenir. Bunlar, mercimek harcıyla iyice yoğrulur. Doğranmış maydanoz eklenir ve yumru şeklinde yapılan şekillerle servis yapılır (K.51, K.56).

b) İçli Köfte

Malzemeler

1 kilo kıyma

Yarım kilo köftelik ince bulgur

Yarım kilo soğan

Tuz, salça, kırmızıbiber, karabiber

Yapılışı

Bulgur, yumuşayıncaya kadar salça, su ve yumurta ile yoğrulur. Top haline gelmeye başladıysa eğer, yoğurma işine son verilir beklemeye bırakılır. Bir taraftan da içli köftenin içi için, kıyma kavrulur, soğan ve salça eklenir, baharatları eklenir. Soğumaya bırakılır. Harç soğuduktan sonra, yuvarlak şekiller verilerek, bulgur karışımının içi doldurulur. Daha sonra bu köfteler suda haşlanır. Üzerine tereyağı dökülerek servis yapılır (K.56, K.57).

c) Ekşili Köfte

Malzemeler

250 gr kıyma

2 su bardağı yarma (ufak dövme)

2 su bardağı setik (ufak bulgur)

1 çay bardağı un

1 çay bardağı sıvı yağ

1 yumurta

1 soğan

1 kaşık salça, nane, kırmızı biber

1 tatlı kaşığı karabiber, kimyon

Yapılışı

Büyük bir tepside yarma ile setik birlikte ıslatılıp, yumuşaması için ağzı kapatılarak yarım saat bekletilir. Kıyma, un, salça, biber, kimyon ilave edilerek iyice yoğurulur. İyice yumuşadıktan sonra küçük küçük yuvarlanır. Ayrı bir tencerede kaynatılmış suya önce tuz, ekşi sonra yuvarlanmış köfteler ilave edilir ve haşlanır. Ayrı bir tavada, yağ, nane, salça ve sarımsaktan oluşan sos pişirilir ve haşlanmış köftelerin üzerine dökülür, biraz daha pişirildikten sonra yemeğimiz servise hazırdır (K.2, K.3, K.7, K.33).

d)Aliye Köftesi

Malzemeler

500 gr yağsız kıyma

200 gram nohut

50 gram salça

Sumak ekşisi

İki baş soğan

Tuz, kırmızıbiber, yağ (yeterli miktarda)

Yapılışı

Kıyma nohut büyüklüğünde yuvarlanır. Bir tencere içerisine yağ koyularak doğranmış soğanla pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavrulan soğanın içerisine salça, kırmızıbiber, sumak ekşisi nohut katılarak 2 litre suya katılarak kaynatılır. Biraz kaynadıktan sonar yuvarlanan köfteler ilave edilir ve iyice pişirilir, Daha sonra tabaklara servis yapılır (K.81, K.83, K.87).

3. Pilavlar

a) Bulgur Pilavı

Malzemeler

Yarım kilo bulgur

3 kaşık tereyağı

1 avuç dolusu şehriye

Tuz

Yapılışı

Bir tencere içerisinde bulgur, suyunu çekip, biraz diri kalıncaya kadar haşlanır, tuz eklenir. Tavada tereyağı eritilir ve bulgurum üzerine tamamı dökülür. Bulgur iyice karıştırılır ve servise hazır hale gelir (K.2, K.3, K.7).

b)Çoban aşı(Sebzeli Bulgur Pilavı)

Malzemeler

Yarım kilo bulgur

2 kaşık tereyağı

2 domates

4 tane yeşil biber

1 baş iri soğan

Tuz, kırmızıbiber

Yapılışı

Bir tencere içerisinde soğan kavrulur, domates ve biberler eklenir ve iyice yumuşayana kadar tüm malzeme pişirilir. Yumuşayan malzemeye bulgur eklenir ve üzerine kaynamış su dökülür. Bulgurun tamamen suyu çekmesiyle yemeğimiz servise hazır hale gelir (K.3, K.34, K.35).

c) Çiriş Pilavı

Malzemeler

Bulgur

Çiriş

Tereyağı

Su

Tuz

Kırmızı biber

Yapılışı

Çirişler yıkanır, doğranır ve haşlanır. Haşlanan çirişin içine bulgur ve tuz ilave edilir. Piştikten sonra biraz soğuması beklenir ve tereyağı eritilerek üzerine dökülür. Pilavımız servise hazırdır **(**K.2, K.11, K.19, K.20, K.26).

4. Sebze Yemekleri

a)Yeşil Fasulye

Malzemeler

Yarım kilo doğranmış et

1 ya da 1.5 kilo yeşil fasulye

1 baş soğan

3 adet orta boy domates

2 adet acı yeşil biber

Salça, tuz, su

Yapılışı

Et tencerede kavrulur daha sonra, tencereye soğan, salça ve yeşil biberler eklenir. Hepsi biraz piştikten sonra yeşil fasulye eklenir, kendi suyu ile pişirilir. Fasulyeler yumuşadıktan sonra 2-3 bardak kaynamış su yemeğe ilave edilir, fasulyeler tam olarak piştikten sonra yemek servise hazırdır (K.2, K.35, K.55).

b)Patates Sulusu

Malzemeler

Yarım kilo patates

1 büyük soğan

2 yeşil biber

Tuz, salça, sıvı yağ

Yapılışı

Soğan tencerede pembeleşinceye kadar kavrulur, salça ve tuz eklenir, biraz pişirildikten sonra küp küp doğranmış patatesler eklenir ve kavurulur. Tencerenin yarısını kapatacak kadar kaynamış su ilave edilir ve patatesler tamamen yumuşayana kadar yemek kaynatılır (K.2, K.3, K.4, K.15).

c) Maraş Tavası

Malzemeler

Yarım kilo parça et

Yarım kilo domates

4-5 adet yeşil biber

2 baş soğan

Tuz, kırmızıbiber, yağ

Yapılışı

Tavaya et konulur ve kendi suyunda, kısık ateşte iyice yumuşayana kadar pişirilir, daha sonra yağ konulur ve kavrulur. Soğan, yeşil biberler ve domates eklenir ve hepsi beraber pişmeye bırakılır. Kırmızı biber ve tuz eklenir. Yemek servise hazırdır (K.26, K.27).

d) Isırgan kavurması

Malzemeler

Isırgan otu

2 adet kuru soğan

Yeteri kadar tuz

Kırmızı biber ve sıvı yağ

Yapılışı

Isırganlar ince ince kıyılarak bir tencerede iyice haşlanır. Başka bir tencerede yağ ile soğanlar kavrulur ve ısırganlar da bu tencereye eklenir. En son olarak da biber tuz eklenir. Yanında yoğurtla yenilebilir (K.33, K.35, K.38).

5. Ekmek ve Hamur İşleri

a)Kömbe

Göksun yöresinde iki türlü kömbe yapılışına rastlanmıştır.

1. Malzemeler

2 kilo un

2 kaşık tereyağı

1 kâse yoğurt

Tuz, hamur mayası, çörek otu

Yapılışı

Un, yoğurt, erimiş tereyağı, hamur mayası bir leğene konularak iyice yoğrulur, daha sonra yuvarlak şeklinde açılır. Üzerine yağ, yoğurt, yumurta, un ve çörek otu karışımı yapılarak, sürülür. Saçta ya da sobanın fırınlı yerinde pişirilir (K.60, K.61, K.71).

2. Malzemeler

2 kilo un
1 kâse yoğurt
Tuz, hamur mayası, su
Patates veya kıyma ya da tavuk kıyması
2 büyük soğan
Çok az salça, tuz

Yapılışı

Un, yoğurt, maya, tuz karıştırılır ve iyice yoğrulur. 2 saat kadar mayalanması için bekletilir. Bu arada bir taraftan da kömbenin içi hazırlanır. İsteğe göre patatesli ya da kıymalı yapılır. Kıyma iyice kavrulur ve salça ile soğan eklenerek karıştırılır. Karışımın içine 2 kaşık kadar da un konulur. Daha sonra tepsinin boyutlarına göre kömbe hamuru inceye yakın bir şekilde açılır. Üzerine hazırlanan karışım eşit bir şekilde yayılır. Üzerine de kapak olarak, altına serdiğimizden biraz daha ince hamur açılıp serilir. En üstüne de yoğurt ve yağ karışımı yumuşak olsun diye sürülür. Fırına verilir. Kömbemizin üstü de kızardıktan sonra artık servise hazırdır (K.2, K.26, K.27).

b) Bazlama

Malzemeler

2 kilo un
Yarım kilo patates ta da yarım kilo çökelek
2 baş soğan
Maydanoz
Tereyağı, su, tuz

Yapılışı

Una su ve tuz katılarak yoğrulur, sacın üstünde, incecik açılarak, pişirilir. Daha sonra harcı için soğanlar kavrulur, üzerine çok az salça konulur ve karıştırılır. Haşlanmış ve ezilmiş patatesler bu karışıma eklenir ve iyice kavrulur. Elde edilen bu karışım, sıcak ekmeğin içine uzunlamasına konulur ve ekmek dürülür. Üzerinde de tereyağı gezdirilir. Servise hazırdır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.55, K.61, K.71)

c) Sir Gıllor(Babuko)

Malzemeler

1 kilo un

1 yumurta

1 sürahi dolusu ayran

4 diş sarımsak

3 kaşık tereyağı

Tuz, maya

Yapılışı

Un, yumurta ve tuzla karıştırılır, su ve mayası eklenir. 1 saat kadar mayalanmaya bırakılır. Mayalandıktan sonra tepsi büyüklüğü kadar açılır ve pişmesi için fırına verilir. Kabaran hamur, kenarları kalacak şekilde, ortasındaki bölüm çıkarılır. Altında da ince bir tabaka halinde hamurun bir kısmı bırakılır. Üstünde çıkarılan hamur, küçük küçük parçalara elle bölünür ya da doğranır. Altta kalan hamurun üzerine doğranan hamurlar konulur. Ayranın içine iyice ezilmiş sarımsaklar ve tuz konulur, karıştırılır. Bu ayran, tepsinin içindeki hamurun üzerine yavaş yavaş dökülür. En son olarak da tereyağı tavada kızdırılır, kahverengileşince, hamurun üzerine sıcak sıcak dökülür. Yemek servise hazırdır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.55).

6. Tatlılar

a) Hatize (Hapısa)

Malzemeler

1 küçük kâse pekmez

1 küçük kâse nişasta

Tereyağı

Ceviz, susam (isteğe bağlı)

Yapılışı

Tereyağı bir tencerenin içerisinde kavrulur, sonra üzerine nişasta eklenir ve karıştırılır. En son olarak da pekmez eklenir ve iyice pişirilir. İsteğe göre ceviz ya da susam da eklenerek servis yapılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.26).

b)Kabak Tatlısı

Malzemeler

1 adet orta boy bal kabağı

2 kilo şeker

2 litre su

1 çay kaşığı limon tuzu

Yapılışı

Kabak iri iri doğranır. Üzerine şeker dökülür ve sabaha kadar bekletilir. Sulandıktan sonra ocağa konur. Kaynatılır. Tatlı kıvamına gelince biraz limon tuzu atılır. Biraz daha piştikten sonra altı söndürülür, soğumaya bırakılır (K.51, K.56, K.67, K.69).

c) Yakkı Tatlısı

Malzemeler

1 adet ıslatılmamış yufka ekmek

1 çay bardağı pekmez

1 kaşık tereyağı

1 çay bardağı su

Yapılışı

Tereyağı tavada eritilir. Soğuduktan sonra tavaya pekmezle su ilave edilir. Kaynatılır. İçine ezilmiş yufka ekmeği kırıntıları eklenir. Tatlı biraz soğutulduktan sonra servise hazırdır (K.4, K.38).

7.Salatalar

a)Çoban Salatası

Malzemeler

Domates

Yeşil soğan

Yeşil Biber

Maydanoz

Nane

Zeytin yağı, tuz, kırmızıbiber (Yeteri kadar)

Yapılışı

Domates, yeşil soğan, yeşil biber, maydanoz, nane doğranarak üzerine zeytin yağ, tuz ve biber ilave edilerek karıştırılır. Daha sonra tabaklara servis yapılır (K.8, K.9, K.15).

b)Patates Salatası

Malzemeler

Patates

Yumurta

Marul

Maydanoz

Nane

Yeşilbiber

Yeşil soğan

Zeytin yağ, tuz, kırmızıbiber (yeteri kadar)

Yapılışı

Haşlanmış patates ve yumurta ile marul, yeşil soğan, maydanoz, nane, yeşilbiber doğranarak üzerine yeteri kadar tuz, zeytin yağ ve kırmızıbiber dökülerek karıştırılır ve servise hazır hale gelir (K.17, K.19, K.20, K.36, K.70, K.87).

2.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

a) Türk Halk Kültürün'de;

Türklerde içecek deyince akla ilk gelen sudur. Su, kutsal niteliktedir ve özellikle yemekte çok içilir. Ev dışında, mahallelerde çeşme geleneği de Türklerin suya verdikleri önemi yansıtır. Türk kahvesi, çay, ayran, şıra, limonata, şerbet, çeşitli şuruplar, boza, salep sevilen içecek ve meşrubatlardandır (Tezcan, 1982, s. 120).

Eski Türklerin geleneksel içkisi kımızdı. Kımız, kısrak sütünden yapılan süt renginde, kekremsi bir içecektir. Tadı, az olgunlaşmış kızılcık gibidir. Bu içki tamamen Türklerin buluşudur (Tezcan, 1982, s. 120).

Alkollü içki olarak rakı ve şarap da geleneksel Türk içkileridir. İçki içerken sofranın zengin oluşuna dikkat edilir. Bu durum da meze kültürünün oluşmasına etki etmiştir (Tezcan, 1982, s. 120).

b) Göksun Halk Kültürü'nde;

Göksun yöresinde yapılan içecek türleri şunlardır:

a) Yayık Ayranı

Malzemeler

Ekşi yoğurt

Su ve tuz.

Yapılışı

Yayığın içerisinde yoğurt ve su karıştırılır, tuz eklenir (K.2, K.3)

b)Hoşaf

Malzemeler

Kurutulmuş kayısı, kuru üzüm, kurutulmuş erik

Su, şeker

Yapılışı

Önceden suda bekletilmiş kayısı, üzüm ve erik suda kaynamaya bırakılır. İsteğe göre şeker eklenir ya da şekersiz de yapılabilir (K.9, K.15, K.26, K.27)

2.4.3. Göksun Yöresi Halk Mutfağı Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresi mutfağı, zengin yemek kültürüne sahiptir. Yöre insanı tarım ve hayvancılık ile uğraştığı için, etli yemekler oldukça fazla tüketilmektedir. Hamur işi yiyecekler de oldukça fazla yer tutmaktadır. Doğal şekillerde elde edilen tereyağı ile yapılan pilavlar, oldukça lezzetli olmaktadır. Özellikle de bulgur pilavı, yöre insanının ana öğünlerde mutlaka sofrasından eksik etmediği yemeklerdendir.

2.5. Halk Bilgisi

2.5.1. Halk Hekimliği

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Halk hekimliği tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Hayvanların içgüdüleriyle yaptıklarını gözleyen insanoğlu, daha sonra bunları kendisine uygulayarak, kendi kendinin hem doktoru hem eczacısı olmuştur. Bu dönemlerde insanoğlu, hastalıkların nedenlerinde ve tedavisinde yetersiz kalmış ve hastalıklar ay ve güneş tutulmaları, yıldızlar, fırtınalar ve şimşek çakması gibi doğa olaylarına bağlanmıştır. Bu nedenle eski çağlarda insanlar, hastalıklarını tedavi etmek için büyüden, yani sihirden yararlanmışlardır. Zamanla ilk insan, bu tür varlıkları kutsal tutmaya başlamış ve böylece totem-klan anlayışı doğmuştur. Tedavi amacı olarak totemin sembolü olan muskalar, sihir ve düğmeler kullanılmıştır (Şar, 1989: 219).

Sağlığın, ruhlarla dolu olan çevre ile insanın dengeli olmasıyla kaim olduğuna inanılan İslâm öncesi Orta Asya Türklüğünde, hastalıkların, bu dengenin bozulmasıyla yani insan ruhunun, kötü ruhlar tarafından kaçırılması veya bedenine kötü ruhların girmesiyle ortaya çıktığı kabul edildiğinden, bu düşüncenin hakim olduğu ortamda, göz ile görülebilen, maddi nedenlerle ortaya çıkan hastalıklar genellikle yörenin bitki, maden ve kaynaklarını ilaç olarak kullanan "emci,otacı" denilen günümüz hekiminin eşdeğeri kişiler tarafından tedavi edilirken, ruhî bozukluklar ve akıl hastalıkları gibi sebebi bilinmeyen ancak kötü ruhların etkisi altına girmiş olduğuna inanılan kimselerin tedavilerini de "kam, şaman" ve İslâmî devirdeki adıyla "baksı"lar üstlenmiştir (Bayat, 1989: 61). Kamların eski görev ve sorumluluklarını ise, dinî fonksiyon değişimine uğramış şekliyle ocaklılar, kırıkçı/çıkıkçılar ve falcılar üstlenmiştir (Araz, 1995: 1985).

İnsanın varoluşuyla yaşıt olan halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar, günümüzde "kültür mührümüzün izlerini taşıyan" yaşayan tarih olarak

değerlendirilmektedir. İnsanoğlu, hastalıklardan korunmak ve hastalandığında iyileşmek için sihir, büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden yararlanmıştır. İnanılan ve güven duyulan bu etmenler, halk hekimliği uygulamalarının yaşama geçirilmesini kolaylaştırmış ve insanlık tarihi boyunca, sürmesini sağlamıştır (Polat, 1995: 1).

Halk arasında "koca karı", "ocaklı", "efsuncu" vb. olarak bilinen ve kendine göre tedavi uygulamaları bulunan kişiler, aslında birer halk hekimidirler. Bu kişilerin yaptıkları ilaçların ve uygulamaların, hastalıkların tedavisi ile doğrudan doğruya ilgisi bulunmazken, bazılarının uygulama ve ilaçlarının olumlu sonuçlar verdiği de görülmektedir. Bunlar çoğunlukla deneyimli kişiler olup, tedavi yöntemlerini büyüklerinden öğrenmişlerdir. Bu kişiler, tedavilerini evlerinde yapmakta ve halkın kendilerine verdikleri "ocak", "kırık-çıkıkçı", "ara ebesi" gibi isimleri kullanmakta ve "ağırlık atmak" olarak tanımlanan bir ücret karşılığında, tedavilerini yapmaktadırlar (Asil-Soner, 1989: 39).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde halk hekimliği ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- **Kırık- çıkıklarda sınıkçıların uyguladıkları yöntemler;**

- Ayak dönmelerinde oluşan şişlik, bir çizik şeklinde kesilerek, toplanan pis kan dışarı atılır (K.1, K.13, K.18).

- Burkulmalarda burkulan yer, zeytinyağı ile iyice ovulduktan sonra üzeri yağlı hamur ile sarılır, ayrıca üzerine buz sarılarak da tedavi yapılmaktadır (K.46, K.78, K.84).

- Çıkık vakalarında, çıkan bölge sınıkçı tarafından sıcak suyla iyice yumuşatıldıktan sonra, tekrar eski yerine getirilir (K.1, K.18).

- **Çocuklar Rahatsızlıkları İçin;**

- Konuşamayan çocuklar, mezarın yanı başında, çıkamayacakları kadar derin eşilen çukurlara konulursa, konuşacakları düşünülür (K.26, K.71).

- Konuşamayan çocuk için ebeveynleri abdest alırlar, üç İhlas, üç de Fatiha suresi okunduktan sonra konuşamayan çocuk ahıra götürülür, boynuna bir ip bağlanır,

önüne de yem konularak “insan isen dile gel, hayvan ise yeme gel” derler ve bu uygulamadan sonra artık çocuğun konuşabileceğine inanılmaktadır (K.26, K.38, K.40, K.46, K.74, K.81, K.85).

- Altını ıslatan çocuğa kirpi eti yedirilirse, bir daha altını ıslatmayacağına inanılır (K.26, K.33, K.38).

- **Cilt Rahatsızlıkları İçin;**

- Yüzde olan ve sivilceye benzeyen kırmızı renkli lekelere “gurdeşen” hastalığı denmektedir. Bu hastalık için taşlar ile tedavi etme yöntemi kullanılmaktadır. Hastalığa yakalanan kimseye, “kan taşı” denilen iki taşı sütün içerisinde birbirine uzunca bir süre sürterler. Sütün renginin değiştiğini, kırmızılaştığını gördükten sonra bu oluşum yüzde oluşan lekelere sürülür. Bunun lekeleri bir hafta içerisinde geçireceğine inanılmaktadır (K.61, K.63, K.64, K.66).

- Sülemeni (insan vücudunda oluşan kabarmalara verilen isim) veya köteyi adı verilen hastalığa tutulan kimseler köpeğin derisi ve bağırsakları ile tedavi edilmektedir. Bu durumda olan hastaların vücutları, yeni yüzülmüş bir köpek derisi ve bağırsakları ile sarılırsa, birkaç saat içerisinde hastanın iyileştiğine inanılmaktadır (K.71, K.74, K.76, K.81).

- Çıban için; çıbanın üzerine yağlı hamur ya da közde pişmiş soğan bağlanır (K.26, K.33, K.38, K.40).

- Dilde çıkan yaraya karadut sürülür (K.21, K.26, K.33, K.38).

- İltihap bağlamış yaraya lokum eritilerek bağlanır (K.1, K.26, K.38).

- İt dirseği çıkan yere sarımsak veya altın sürülür (K.1, K.2, K.3, K.18, K.26, K.33, K.38, K.46, K.61, K.81).

- Kesilen yere kanı dursun diye yağ sürülür, sigara külü basılır (K.1, K.3, K.4, K.13, K.18, K.26, K.38).

- Siğil için; ilk çıkan siğile ip sıkıca bağlanır ve siğil kendi kendine zamanla düşer, diğerleri de zamanla geçer (K.1, K.26, K.38, K.40, K.71).

- Vücutta oluşan yaralar için kantaron otu zeytinyağı ile karıştırılır, bir şişede kırk gün bekletilir ve yaralara sürülür (K. 33, K.34, K.35, K.36, K.38, K.40, K.46).

- Yaralar için, “gavurdedengil” adında eflatun renkli ot ezilerek, yaralara sürülür (K.2, K.3, K.11, K.18, K.61, K.63, K.65, K.66).

- Saçı dökülen kişiye, önce saçını usturaya verdirmesi, daha sonra sarımsak, sirke ve baldan oluşan karışımı kafasına sürmesi tavsiye edilir (K.1, K2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.34, K.35, K.38).

- **Kadın Hastalıkları İçin ;**

- Âdet düzensizliğini gidermek için soğan ve kabuğu kaynatılır, kadına içirilir, bunun âdeti söktüreceğine inanılmaktadır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.26).

- Âdet olduğunda, karın ağrılarını gidermek için karına sıcak su torbası konulur (K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.15, K.17, K.26, K.27, K.33, K.38, K.55, K.71, K.81, K.85).

- Âdet sancısı için sarı papatya kaynatılır, suyu içirilir (K.2, K.26, K.33, K.38).

- Yeni doğum yapmış kadına, sütü gelsin ve sütü çok olsun diye, "hatize" adı verilen, pekmez, tereyağı ve un karışımından yapılan tatlı yedirilmektedir (bkz. Halk Mutfağı- Tatlılar, K.1, K.2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.38, K.81, K.83, K.85).

- **Çeşitli Ağrılar İçin Yapılanlar;**

- Baş ağrısı için ısırgan otu kaynatılıp, içilir (K.61, K.62, K.68, K.71, K.81).

- Arı sokmasına; yoğurt ve domates sürülür (K.1, K13, K.18, K.26, K.40, K.46, K.55, K.81).

- Zehirlenen kişiye yoğurt yedirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.11, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.19, K.21, K.26, K.33, K.38, K.43, K.44, K.45).

- Yanıklara diş macunu ve salça sürülür (K.51, K.53, K.55).

- İshal olan kişiye kahve ile bal karıştırılarak yedirilir (K.26, K.33, K.38, K.40, K.46).

- İshal için ayva yaprağı kaynatılır, içirilir (K.71, K.72, K.74, K.75, K.78, K.79, K.80, K.81).

- İshal olan kişiye kahve ile nar ekşisi karıştırılarak yedirilir (K.60, K.61, K.67, K.68).

- Kabızlık için kayısı yenir, kayısı hoşafı içirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.8, K.12, K.15, K.17, K.19, K.20, K.26, K.27).

- Öksürük için yenidünya yaprağı kaynatılıp içirilir. Çörekotuyla zeytinyağı karıştırılıp sırta sürülür. Ayrıcı öksürük için bir bardak turunç suyuyla bir bardak

pekmez karıştırılarak kaynatılıp içilir (K.78, K.79, K.80, K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86).

- Meyan kökü suya ıslanıp, suyu içildiğinde, öksürüğe iyi gelir (K.2, K.3, K.6, K.11, K.15, K.18, K.26).

- Kekik ve nane kaynatıldıktan sonra kişi bu karışımın buğusunda içine bunların kokusunu çekerse, bronşları açar ve öksürüğü tedavi eder (K.56, K.58, K.60, K.61).

- Grip ve soğuk algınlığına nane, kekik, ıhlamur ve kuşburnu kaynatılarak içirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33).

- Öksürük için üzüm pekmezi ve dut pekmezi içirilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.11, K.13, K.15, K.18, K.26, K.33, K.34, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55).

- Kulak ağrısına anne sütü damlatılır K.33, K.34, K.40, K.46, K.51, K.53, K.55, K.61, K.71, K.81).

- Diş ağrısına tuz veya sarımsak konur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.26, K.33, K.38).

- Hıçkırık tutan kişinin dilinin altına tuz konulur (K1, K.2, K.26, K.34, K.38, K.61, K.71)..

- Akrebin soktuğu bölgeye yumurta konulur (K.18, K.26, K.34, K.40).

- Bel ağrısına zeytinyağı ile limon karıştırılarak sürülür (K.2, K.3, K.33).

- Ayakta çıkan mantarlara incir sütü sürülür (K.26, K.61, K.71).

- Dilde çıkan yaraya karadut sürülür (K.46, K.53, K.55).

- İltihaplı olan yerin üzerine lokum bağlanır (K.60, K.61).

- İltihap ve çıbanları kurutmak için; bulgur kepeği lapa yapılıp, bu bölgelere sarılır (K.60, K.61).

- Papatya dövülerek iltihaplı olan yerin üzerine bir bezle sarıldığında, iltihabı kuruttuğuna inanılmaktadır (K.1, K.2, K.26).

- Bel ağrısı için şişe çekme ya da bardak çekme işlemi yapılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.13, K.18, K.26).

- Boğaz ağrısı için turunç, ateşte ısıtılır, ortadan ikiye kesilir, boğaza bağlanır, boğaz elle ovulur (K.2, K.3, K.4, K.76, K.81).

- Böbrek ağrısı için karaçalının kökü kaynatılıp içilir, ayrıca yoğurdun suyu da böbrek ağrısına iyi gelir (K.8, K.9, K.11).

- Yörede “çağşır otu” adı verilen bir otun kökünün kaynatılmasıyla elde dilen “çağşır suyu”, prostat, kolestrol ve şeker hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır (K.8, K.9, K.18).

2.5.2. Halk Meteorolojisi

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Meteoroloji, atmosfer tabakası içinde oluşan tüm olayları ve bunlarla ilgili değişmeleri konu edinen bilim dalıdır. Atmosfer tabakası içindeki olaylar basınç, sıcaklık, yağış, buharlaşma, bulut ve bulutluluk, güneşlenme ve rüzgarlar olarak sıralanabilir. Halk meteorolojisi ise, geleneksel yöntemlerle hava tahmini yapılmasıdır (Artun, 2005: 207).

Teknik ve teknolojik yetersizlik içindeki toplumlarda, yüzyıllara dayalı yerel deneyim, görgü ve tahminlerle, atmosfer olaylarına ilişkin önceden bilinebilirlik oranı, yüksek denebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu tür toplumlar çoğunlukla, atalardan öğrendikleri hava tahmini yöntemleriyle hava tahmini yaparlar. Yaşama savaşının verildiği toplumlarda doğa, acımasız ve yıkıcı olabilmektedir. Bu nedenle, geleneksel yapılı toplumlarda, doğa karşısındaki yetersizliğin, zayıflığın giderilebmesi, onun insanoğlu için hazırladığı tuzakların önceden tahmin edilebilmesiyle imkân kazanmaktadır (Artun, 2005: 207-208).

Meteoroloji biliminden önce insanlar, hava olaylarını, geleneksel yöntemlerle tahmin etmekteydiler. Atmosfer olayları yalnızca insanları değil, hayvanları ve bitkileri de etkilemektedir. Halk, hava tahminlerini gök cisimlerine, hayvanların hareketlerine, bitkilerin durumlarına ve insanların davranışlarına bakarak yapar. Çağlar boyu, tarım ve hayvancılıkla, denizcilikle uğraşan insanlar hava tahmini yapmışlardır. Çoğu zaman günlük işlerini bu hava tahminlerine göre ayarlamışlardır. Uzun süreli deneyim ve bilgi birikiminin ürünü olan hava tahminlerinde, yanılgının az olduğunu görmekteyiz (www. Kulturturizm.gov.tr).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde halk meteorolojisi ile ilgili yapılan uygulamalar şöyledir:

- Ağustosun yirmisinden sonra, sabah beşte, dağların arkasında görünen yıldız çoban yıldızı olarak kabul edilir ve yaşlılar; "kuyruk doğdu" derler. Bu yıldızın görünmeye başlamasından sonra, artık havaların daha serin geçeceğine, bunaltıcı sıcakların etkisinin kırıldığına inanılmaktadır (K.1, K.18, K.21, K.22, K.23, K.24, K.33, K.40, K.46, K.71, K.94, K.99).

- Eskiden yöre halkı, sabah yıldızına bakarak, saatin kaç olduğunu tahmin ederlerdi (K.1, K.2, K.13, K.18, K.21, K.22, K.23, K.24, K.26, K.33, K.40, K.61, K.84, K.86).

- Armut çok olduğu sene, kışın çok soğuk geçeceğine, uzun süreceğine, karın çok fazla yağacağına inanılır (K.1, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86, K.91, K.94).

- Köstebekler çok olursa, kışın çok soğuk ve sert geçeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86,K.94, K.99, K.100).

- Kış yarılandığı zaman, çoban yıldızı adı verilen yıldızın hareketlerine bakarak, kar yağınca karın şiddetlenip şiddetlenmeyeceğine karar verilir. Çoban yıldızı sürekli yükseliyorsa, karın çok şiddetleneceğine inanılır, fakat yükselmezse ve aşağıya doğru inerse; kar yağışının duracağına inanılmaktadır (K.1, K.18, K.22, K.23, K.24, K.81, K.86, K.87).

- Yılan çok olursa yaz mevsiminin güzel ve bereketli geçeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86,K.94, K.99, K.100).

- Halk arasında cemre olayına inanılmaktadır. Mart ayından itibaren, onar gün ara ile cemre önce havaya girer. Bir hafta boyunca hava çok soğuk geçer; fakat bu aslında havanın ılımaya başladığının göstergesi olarak kabul edilir. Daha sonra cemre suya düşer, bu da bir hafta sürer. En son olarak da toprağa düşer ve bundan sonra toprağın altındaki tüm canlılar uyanır, canlanır, toprak ısınır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.33, K.38, K.40, K.61, K.66, K.67, K.71, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86,K.94, K.95, K.99, K.100, K.101, K.102).

- Arı çok olursa, kışın çok sert geçeceğine inanılmaktadır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86,K.94, K.99, K.100).

- Gece, yıldızlar net bir şekilde görülüyorsa; ertesi günün güneşli bir gün olacağına inanılır; fakat yıldızlar görülmüyorsa, hava pusluysa, ertesi günün yağışlı ya da kapalı olacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.22, K.23, K.24, K.26, K.33)

- Dut çok olursa, kış mevsiminin çok soğuk geçeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.86).

- Armut çok olursa, kışın çok soğuk geçeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.23, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86,K.94, K.99, K.100,K.102).

- Ayva çok olursa kış mevsimi çok soğuk geçer (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86,K.94, K.99, K.100).

- Eğer bir kişinin dizleri çok sızlıyorsa, yağmur yağacağına inanılır (K.2, K.3, K.4, K.6, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86, K.94, K.99, K.100).

2.5.3. Halk Matematiği

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Anadolu halkının günlük işlerinde, alışverişlerinde, her türlü değiştirme işlemlerinde vb. hesaplama gerektiren durumlarda, kendi geliştirdikleri ölçü birimlerini kullanmalarına "halk matematiği" denir. Halk matematiği, halkın elinde bulunan kap kacak türünden objeleri, ölçü birimi olarak kullanma esasına dayanır (Artun, 2005: 221).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde halk arasında kullanılan, bazı matematiksel terimler şunlardır:

1 silme: 11kg. (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.86, K.94, K.99, K.100, K.101, K.102).

250 gr: Nü (K.33, K.34, K.38, K.40, K.55, K.61).

Okka: 1,5 kg. (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.40, K.46, K.51, K.55, K.61, K.66, K.67, K.71, K.72, K.74, K.76, K.81, K.82, K.83, K.85, K.92, K.93, K.94)

Gırat: Silmenin 2 katı (22kg.) (K.34, K.38, K.40, K.46, K.67, K.68, K.71).

Tas: Silmenin yarısı (5.5 kg) (K.1, K.13, K.18, K.23, K.24, K.25, K.26, K.34, K.38, K.40, K.46, K.67, K.68, K.71, K.81).

Ölçek : Tasın yarısı (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.81, K.94, K.99, K.100).

- İki hayvanın otlanıp, ot yediği yere kaba tabirle, “bir çiftlik yer” denir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.15, K.18, K.21, K.22, K.24, K.26, K.27, K.31, K.32, K.33, K.38, K.71, K.81).

2.5.4. Göksun Yöresi Halk Bilgisi Genel Değerlendirme

İnsanoğlu yüzyıllardan beri, tabiat olayları ve hastalıkların, insan üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri ile mücadele etmiştir. Uzun süreli deneyim ve bilgi birikiminin ürünleri olan âdet ve inanmalar, halk bilgisi adı verilen bir bilim alanını oluşturmuştur. İnsanlık tarihi kadar eski olan halk bilgisinin âdet ve inanmaları, her milletin kendi karakteristik yapısını da ortaya koyan, en önemli geleneksel ürünlerdir. Göksun yöresi halk bilgisi uygulamalarının, Anadolu’nun diğer yörelerinde de olduğu gibi, tüm canlılığıyla devam ettirildiği yörelerimizdendir.

Yöre halkı 15-20 yıl öncesine kadar, hastalık durumlarında, sağlık kuruluşlarına gitmek yerine, kocakarı ilaçları adını verdikleri, evde, bitki ya da hayvansal ürünlerle sağlanan karışımları tercih etmekteydiler. Her evde ya da her köyde, bu işin ehli olan bir kocakarı, efsuncu ya da ocaklı kimseler bulunurdu. Tecrübe ve uzun süren deneyimler sonucu öğrenilen halk hekimliği pratikleri, yöre halkı tarafından günümüzde dahi tercih edilmektedir. Bitkilerden gelen tedavinin, yan etkisinin olmadığını ve daha etkili bir tedavi yolu olduğunu düşünmektedirler.

Geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu Göksun yöresinde, insanlarımız atmosfer olayları ile de yakından ilgilenmişler, insan davranışlarından, gök cisimlerinin durumlarından, hayvan hareketlerinden ya da bitkilerin özelliklerinden, çok çeşitli hava tahminleri yapmışlardır. Bu tahminler, uzun süreli deneyim ve gözlemlere dayalıdır ve yöre halkı için çok önemlidir.

Yöre halkı, tarladan sağladığı mahsulü alıp satarken, her türlü hesaplama gerektiren durumlarda, kendi günlük hayatlarında kullandıkları kap kacaklara uygun ölçü birimleri geliştirmişlerdir, alış-verişlerini de bu ölçü birimlerini kullanarak gerçekleştirmişlerdir.

Görüldüğü üzere Göksun yöresi, İslam öncesi Orta Asya Türkler'inin fazlaca kullandığı halk bilgisi ürünlerinin, günümüzdeki uzantılarının görüldüğü ilçelerimizden birisidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ ANONİM HALK EDEBİYATI

3.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri

3.1.1. Türkü

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen "Türkü"nün, "Türkî" sözünden geldiği görüşü, ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Yani, Türk kelimesine Arapça "î" ilgi ekinin getirilmesiyle vücut bulmuştur. "Türk'e has" anlamına gelen bu söz, halk ağzında "Türkü" şekline dönüşmüştür (Kaya, 1999, s. 131).

Halkın iç âlemini yaşatan, beşikten mezara kadar bütün yaşayışını içine alan, en dikkate değer edebî mahsuller türkülerdir. Genel olarak türkü adını taşıyan manzumelerde, değişmez bir ölçü ve şekil yoktur. Yalnız saz şairleri tarafından, sanat düşüncesiyle meydana getirilen türkülerde, belli ve değişmez bir şekil vardır. Uzun bir geleneğe bağlı olan bu türkülerde, kavuştak (nakarat) bulunması şarttır. Birinci dörtlüklerin 2. ve 4. mısraları ile sonraki dörtlüklerin 4. mısraları hep aynıdır (Öztelli, 1953, s. 3-7)

Türküler genellikle bir olay, bir arzu ve bir heyecan üzerine doğarlar. Başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa, farklı coğrafyalara yayılır. Türküler böylece anonimleşirler. Önceleri mahalli hüviyet gösteren türküler, zamanla milli hüviyete dönüşürler. Türkülerin anonimleşmesinde, daha ziyade göçler, kervanlar, askerî sevkler, gurbete iş için gidişler, gezgin halk şairlerinin faaliyetleri, yakın zamanlarda basın ve yayın organları rol oynar (Kaya, 1999, s. 132)

Yayılma sırasında türkülerin sözlerinde ve ezgilerinde, bazı değişiklikler vukua gelir. Kimi zaman bu değişiklikler, türküyü tanınmayacak hale getirir. Öyle ki, bu eserler karşımıza, bir başka türkü olarak dahi çıkabilir. Türkülerin bu derece çeşitlenmesinin asıl sebebi, kişilerin kabiliyetleridir. Kaynak şahıslar, ezgilerinde önemli ölçüde değişiklik yapabildiği gibi, bu değişikliği türkülerin sözlerinde de yapabilirler (Tuğrul, 1946: 487/ Boratav, 1982, s. 347/ Tan, 1984, s. 154).

Türküler, genellikle yedi, sekiz ve on bir hece ile söylenmişlerdir. Ancak az sayıda da olsa beş ve on beş heceli şiirler de vardır. Bunun yanında, bağlantılarla

vücuda getirilen türkülerde, bentlerle ve bağlantıların heceleri arasında eşitlik olmayabilir. Yani bent kısmı on bir hece olabilir. Bu, türkü söyleyen kaynak şahısların, türkü metninden bir bölümünü unutmalarından veya yeni sözler eklemelerinden kaynaklanır (Kaya, 1999, s. 133).

Türküler, meydana getirildikleri andan itibaren bestelenir ve yurdun her köşesine yayılırlar. Türküler, her yörenin yaşam biçimine, ağız özelliğine göre farklı şekillere girerler. Türkülerdeki bazı mısralar düşer ya da yerlerine yenileri eklenebilir. Türkülerin önemli bir özelliği, herkesin anlayabileceği sade, doğal, içten bir dille söylenerek, milli duyguları, önemli mesajlarla yurdun çeşitli bölgelerine taşımasıdır (Artun, 2004, s. 130-131).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde 19 adet türkü derledik. Bu türkülerin tasnifini, konularına göre şu başlıklar altında yapmayı uygun gördük:

1. Lirik türküler
    a) Aşk-sevda türküleri
    b) Hasret-Ayrılık Türküleri
2. Düğün- gelin türküleri
3. Kahramanlık-askerlik türküleri
4. Doğa türküleri
5. Dinî muhtevalı türküler
6. Hayvanlar için söylenen türküler
7. Ölüm olayı üzerine söylenen türküler
8. Eşkıya türküleri

1. Lirik Türküler

a)Aşk-Sevda Türküleri

GT-1

Karaömer köyündeki Mehmet Akgüç'ün gençken sevgilisine yazdığı ve yörede yayılan, söylenen türkü;

Komşusunun adı Esme,
Kapısında rüzgâr esme,
Gadanı alırım Nuriye bacı,
Benim dediğime küsme.

Komşusunun adı beyaz,
Havalar da bugün ayaz,
Gadanı alırım Cenab-ı Allah,
Menevşe' yi bana yaz.

Evlerinin önü kavak,
Kavaktan dökülür yaprak,
Menevşe pınara gider,
Ayak yalın, başı kambak.

Evlerinin önü söğüt,
Verseler de almam öğüt,
Gadanı alam Nuriye bacı,
Var mı benim gibi yiğit.

Yolda buldum bir nalça,
Şalvarım parça parça,
Menevşe seni kaçırırım,
Ağzına çarpa çarpa,

(K.39)

GT-2

Ay ışıktır varamam,
Dile destan olamam,
Ay buluta girince,
Bağlasalar duramam.

Dere aşağı kurt izi,
Düşman ayırdı bizi,
Ayıran düşman olsun,
Mevlâm kavuştursun bizi.

Ne bakarsın delikten,
Boyun olmuş erikten,
Ne doydum ne usandım,
Senin gibi ferikten.

Göksun ilçe olanda,
Yârim Taşoluk yolunda,
Ben yârimi tanırım,
Altın saat kolunda.

GT-3
Kara Çadır Düzdedir

Karaçadır düzdedir,
Aman aman Haticem,
Top zülüfler yüzdedir,
Yavru da güzel Haticem.

Oniki gelin sevdim,
Aman aman Haticem,
Hala gönlüm gızdadır,
Yavru da güzel Haticem,

İndim dereye durdum,
Aman aman Haticem,
Bir çift güvercin vurdum,
Yavru da güzel Haticem.

Bir gelinin uğruna,
Aman aman Haticem,
On beş altın bozdurdum,
Yavru da güzel Haticem (K.34).

GT-4
Gözleri Sürmeli

Ben de düştüm bir firkate,
Yanıyorum tüte tüte,
Bu davamız kıyamete,
Galsın gözleri sürmeli.

Gız garşımda çok sallanma,
Çok gözelsin cilvelenme,
Şeker derim gönüllenme,
Balsın gözleri sürmeli.

Bülbülüm konmam dalına,
Irahan katmam gülüne,
Âşık Musa'm yâr yoluna,
Ölsün gözleri sürmeli (K.34).

b) Hasret- Ayrılık Türküleri

GT-5
Ulu Çınar

Ulu çınar sen gibi Ummanlara,
Dalacağım amma seller bırakmaz,
Aşkın gemisini ben deryalara,
Salacağım amma göller bırakmaz.

Kış ettiler baharımı yazımı,

Kül ettiler özümdeki közümü,
Seni hatırlayıp sevdâ sazımı,
Çalacağım amma teller bırakmaz.

Cananıyım çözemedim düğümü,
Yine duman sardı gönül dağını,
Virâneye çevirdiler bağımı,
Solacağım amma güller bırakmaz.

GT-6
Pazarcıların söylediği türkülerden bir tanesi;

Vardım Göksun pazarına,
Uğrama dost mezarına,
Ölür isem mezarıma,
Gelme gardaş, gelme gardaş.

Bulutlar yar çokluyo,
Ara sıra beni yokluyo,
Dilinin altında bir şey saklıyo,
Bizim gardaş, bizim gardaş.

2. Düğün-Gelin Türküleri

GT-7
Davulcu halaya başlamadan önce bu türküyü söyler, ondan sonra oyuna geçilir.

Galadan enişelim,
Koç gibi vuruşalım,
Sıyır cangama torbasını,
İnciri bölüşelim.

Bize yoncalı derler,
Gülü goncalı derler,
Gözel seven yiğide,
Künde gencelir derler.

Galadan indim düze,
Su bağladım nergise,
Ben gücükken ahdettim,
Bir kömür gözlü gıza (K.34)

GT-8

Göksun yöresinde söylenen kına türküsü.

Elimi yuduğum arklar,
Belimi verdiğim dutlar,
Gelin oldum gidiyorum,
Silip süpürdüğüm yurtlar.

Atladım geçtim eşiği,
Sofrada buldum kaşığı,
İşte geldim gidiyorum,
Büyük evin yakışığı.

Kınam geldi duruyor,
İnandım ki yakıcılar,
Yeni umudum kesildi,
Herhal beni götürücüler.

Develi oğlunun inadı,
Keklik kafese tünedi,
Hakkını helal eyle anam,
Etmem gayrı inadı.

GT-9

Göksun yöresine ait bir kına türküsü.

Kız anası kız anası,
Çağır gelsin öz anası,
Anasının bir tanesi,
Yakın gelin kınasını.

Sıra sıra sırdaşları,
Sırmalı yüksük kaşları,
Biz kınayı yakacağız,
Hani bunun gardaşları.

GT-10

Göksun yöresinde kına gecesinde, kına tepsisi kızların ellerinde dolaşırken söylenen bir türkü:

Çakmak çakmaya geldik,
Kına yakmaya geldik,
Ağlama hatun teyze,
Kızın almaya geldik.

Avluda dut ağaçları,
Öter serçe kuşları,
İzin verin gardaşları,
Biz kızı almaya geldik.

Heybeye koyun yemişi,
Takılsın kına gümüşü,
Eyleyip yoldan koymayın,
Sılasından ayrılmışı.

GT-11

Göksun yöresine ait bir kına türküsü:

Kız anası, kız anası,
Çağırın gelsin öz anası,
Bu yaşta kız verilir mi?
Yok mu bunun öz babası.

Kınayı getir aney,
Parmağın batır aney,
Bu gece misafirem,
Koynunda yatır aney.

Baba kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kör olası emmilerim,
Heç oğlunuz yok muydu?

GT-12

Ağladım geçtim obamı,
Ak ele vurun kınamı,
İşte bindim gidiyorum,
Ağlatmayın garip anamı.

Elimi yuduğum arklar,
Belimi verdiğim dutlar,
İşte bindim gidiyorum,
Silip süpürdüğüm yurtlar.

Atladım geçtim eşiği,
Sofrada koydum kaşığı,
İşte bindim gidiyorum,
Karardı gözümün ışığı.

Oturduğum yassı taşlar,
Gölge olmuş ağaçlar,
İşte bindim gidiyorum,

Ağlamayın gardaşlar.

Tel elekte un elerim,
Ferman geldi gezerim,
İşte bindim gidiyorum,
Ağlamayın gardaşlar (K.34).

3. Kahramanlık- Askerlik Türküleri

GT-13
1945 Şubat ayında,
Geldi esameler, hallar perişan,
Mıhlıca ardıcına vardık idi,
Nice açık, cılbak kullar perişan.

Kapı deresinden de bindik trene,
Selam söylen eşe, dosta, yarene,
Melhem ni'der yürekteki yareye,
Dönüyor gurbete yollar perişan.

Osmaniye'de verdiler mola,
Bir düdük çalındı toplanın hele,
Bahçe, Osmaniye, o Toprakkale,
Cihandan akıyor, seller perişan.

İkindinden geçtik biz de Misis'i,
Seyre çıktı Adana' nın hepisi,
Bozanta dağları, anti Toros' u,
Açılmış dikeni güller perişan.

Bozanta dağlarının tüneli çoktur,
Cüzdanı yokladım harçlığım yoktur,
Gurralar içinde kırklı çoktur,
Bağlanmış tümene onlar perişan (K.40).

Esame: askere davet
Bozanta: Pozantı
Gurra: askeri grup, tümen

4. Doğa Türküleri

GT-14

Bizim ellerin bağları,
Yanar gandili gandili,
Her sabah dağda içerler,
Karşı dağdan su indiri indiri.

Karakuş döner havada,
Yavrusun komaz yuvada,
Göçün çekmiş ovada,
Gelir konduru konduru.

Karşıdan düşman görüldü,
Görüncek belim kırıldı,
Neyleyim gır at yoruldu,
Gözel bindiri bindiri.

Fener koç Köroğlum fener,
Çarkıfelek gibi döner,
Genç yiğitler ata biner,
Dizgin sündürü sündürü.

GT-15

Üç turna uçurdum Sivas elinden,
Varıp geldiler Binboğa yelinden,
Başı börkenekli, Çavuş Gölünden,
Elbistan çölüne konun turnalar.

Elbistan çölünden havalı uçun,
Çavdarın Gediği selamet geçin,
Ermeni Zeytinden bir dolu için,
Ahır dağlarına konun turnalar.

Ahır dağlarını siz çıkın başa,
Dönün seyredin koca Maraş'a,
Benden selam söyleyin oraya,
Ovadan ovaya uçun turnalar.

Oradan aşağı Gâvur Dağları,
Çıkarın karayı, giyin alları,
Önümüze gelir Türkmen beyleri,
Benden ona selam söylen turnalar (K.34).

5. Dinî Muhtevalı Türküler

GT-16

Âşık Ali, hacca giderken yazmıştır.

Aşkın yüreğimde çıkmaz acılar,
Unutmayın bizi gardaş, bacılar,
Bu yıl uçağınan varır hacılar,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Karayol kapalı, semadan uçarlar,
Halep'i, Ürdün'ü, Şam'ı geçerler,
Önü bağlı zemzeminden içerler,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Senede âlemi oraya derer,
Seni gören gözler murada erer,
Medine'de hacılar ihrama girer,

Ya Muhammed canım arzular seni.

Hacılar burada lafın ediyor,
Seni gören bu dünyada nidiyor,
Lebbeik sesini duyan gidiyor,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Arasan bulamam üç ilen beşler,
Gözümden akıyor kan ilen yaşlar,
Mine' de hacılar şeytanı taşlar,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Girdim yatağa uyku girmez gözüme,
Kadir Mevlâm ateş attın özüme,
O mahşer yerinde sen bak yüzüme,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Âşık Alim söyler yanıyor özüm,
Canım sana kurban oğlumla kızım,
Ölmeden bir sefer göreydi gözüm,
Ya Muhammed canım arzular seni (K.34).

6. Hayvanlar için söylenen türküler

GT-17

Göksun'un Yiricek köyüne bağlı Bağsırık mezrasında yaşayan Kadim Asutay, tarlasına her yıl nohut ekmektedir. Kadim Asutay için tarlasına her yıl dadanıp, nohutlarını yiyen domuz, artık başa çıkılması imkansız bir sorun haline gelir. Ne yapsa da nohutlarını bir türlü kurtaramaz domuzlardan. Nöbet tuttuğu yerde, olduğu yere çömelir ve bir türkü söyler domuzlar için…

Dağdaki domuz da düşman,
Ektiğime etti pişman,

Ettiğini etmez düşman,
Zay'oldu emek bu sene.

Bu sene gardaş bu sene,
Zay'oldu emek bu sene,
Pay oldu emek bu sene,
Zay'oldu emek bu sene.

Sanki parasız amele,
Dün gece gelmişler gene,
Yemiş bitirmiş nohutu,
Zay'oldu emek bu sene.

Bu sene gardaş bu sene,
Zay'oldu emek bu sene,
Pay oldu emek bu sene,
Zay'oldu emek bu sene.

Yatağı karşı meşede,
Gece iner yer nohudu,
Evvel eşi de yok idi,
Sürüyle geldi bu sene.

Bu sene gardaş bu sene,
Zay'oldu emek bu sene,
Pay oldu emek bu sene,
Zay'oldu emek bu sene.

Gece olur domuz bekler,
Çalışsan da boş emekler,
Bir yandan sivirsineler,
Yedi canımı bu sene.
Bu sene gardaş bu sene,
Zay'oldu emek bu sene,

Pay oldu emek bu sene,
Zay'oldu emek bu sene.

Daha inmedi yazıya,
Aldırmaz ite tazıya,
Ekin ekeneler yazıya,
Şaştı elinden bu sene.

Gadimden domuza bu destan,
Ne bağ koydu ne bostan,
Vazgeçmedi bu hevesten,
Zay'oldu emek bu sene.

Bu sene gardaş bu sene,
Zay'oldu emek bu sene,
Pay oldu emek bu sene,
Zay'oldu emek bu sene.

7. Ölüm Türküleri

GT-18

Meyrik
Maraştan bir haber geldi,
Dediler ki Meyrik öldü oy oy,
Keşke Meyrik ölmeseydi,
Kesileydi elim kolum oy oy.

Oy Meyrik, Meyrik, Meyrik,
Ben kurbanam sana Meyrik,
Ben hayranam sana Meyrik.

Doktor yarayı kesiyor,
Gene meyrik kan kusuyor oy oy,

Dediler ki Meyrik öldü,
Anası kime küsüyor oy oy .

Oy Meyrik, Meyrik, Meyrik,
Ben kurbanam sana Meyrik,
Ben hayranam sana Meyrik,

Şu Meyrikin acısına,
Çarşaf serin gecesine oy oy,
Keşke Meyrik ölmeseydi,
Sabır onun kocasına oy oy.

Oy Meyrik, Meyrik, Meyrik,
Ben kurbanam sana Meyrik,
Ben hayranam sana Meyrik.

8. Eşkıya Türküleri

GT-19

Keklikoluklu, ünlü eşkıya Allo'nun türküsü (türkünün hikâyesi için bkz.Halk Hikâyeleri)

Allo Türküsü

Allo olmuş İsmet Paşa,
Hükmediyor dağa taşa,
Yedisini birden vurdu,
Kuzgun döner kanlı leşe,

Molla Hüseyin vuruldu,
Düşmanın beli kırıldı,
Allo eşkiya olalı,
Bulanık sular duruldu.

Allo gezer ünüyünen,
Dere dolmuş kanıylan,
Şimdi Ankara'ya vardı,
Uğraşıyor Vali'yinen.

Ünlü Ali Efendim ünlü,
Tüfengin ucu kanlı,
Yirmiiki kelle kesmiş,
Düşmanına deve kinli .

Binboğa'ya mevzi kazmış,
Ben hayfımı al'lım diyor,
Hükümetle yoktur işim,
Ben hasmımı bil'lim diyor.

c) Değerlendirme

a. Biçim

Göksun yöresinde derlediğimiz türkülerin tamamı hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bazı türkülerde ölçü sayısı hatalıdır, bazı türküler ise nakaratlı türkülerdir.

7'li hece ölçüsüyle söylenenler: GT-2, GT-3, GT-7, GT-11.

8'li hece ölçüsüyle söylenenler: GT-1, GT-4, GT-6, GT-8, GT-9, GT-10, GT-12, GT-14, GT-17, GT-18, GT-19.

11'li hece ölçüsüyle söylenenler: GT-5, GT-13, GT-15, GT-16.

Nazım birimi 4'lük olanlar: GT-1, GT-2, GT-3, GT-4, GT-5, GT-6, GT-7, GT-8, GT-9, GT-10, GT-11, GT-12, GT-13, GT-14, GT-15, GT-16, GT-17, GT-18, GT-19.

Usulsuz (uzun hava) türküler: GT- 15, GT-18.

Bentlerin 4. dizesi kavuştak olan türküler: GT-3, GT-16, GT-17.

Kavuştakları 3 dize olan türküler: GT-18.

Kavuştakları 4 dize olan türküler: GT-17.

Derlediğimiz türküleri kafiye yönünden değerlendirecek olursak:

Mani tipi kafiye ile söylenenler: GT-1, GT-2, GT-7, GT-8, GT-9, GT-10, GT-11, GT-12, GT-18, GT-19.

Koşma tipi kafiyeli olanlar: (aaab cccb) GT-4, GT-6, GT-14, GT-15, GT-16, GT-17.

Koşma tipi kafiyeli olanlar: (abab, cccb) GT-3, GT-5.

(abcd, dddb) GT-13, GT-14.

b. İçerik

Yörede derlenen türküleri, konularına göre sınıflandırarak incelediğimizde, yöre insanının sevincinde, üzüntüsünde ve her türlü heyecanında, bunu türkülerle dile getirdiğine şahit olmaktayız.

Aşk ve sevda türküleri, sevgiliye duyulan aşkı, sevgilinin fiziksel özelliklerine karşı duyulan hayranlığı görmekteyiz. Sevgilinin aşığa çektirdikleri, kavuşamamanın verdiği acı, gurbette olmak, hasretlik çekmek işlenen diğer konulardandır.

Göksun'un doğa güzelliklerinin ve çetin tabiat koşullarının anlatıldığı türküler de, yöre insanı tarafından çok sevilmektedir. Yazın bile karı eksilmeyen Binboğa dağları, Berit Dağları türkülere konu olmuştur. Tabiat güzellikleri, Göksun'un tertemiz akan suyu, türkülere konu olacak kadar güzeldir.

Yöre halkının İslâm dinine duyduğu sevgi, Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali'ye duyduğu sevgi, türkülerinde de anlatılmıştır.

Yöre halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu için, günlük hayatta karşılaşılan zorlukları türkülerle anlatmaya çalışmıştır. Nitekim emekli öğretmen olan Kadim Asutay, domuzların sürekli ekinlerine zarar vermesinden ve kendisinin de ne yaparsa yapsın bu duruma bir çare bulamamasından dolayı domuza bir türkü yazmıştır.

Yöre halkı tarafından çok iyi tanınan ve efsaneleştirilen Allo'da türkülerle anlatılmıştır. Görülen o ki, Göksun halkı, aşklarını, sevgilerini, dileklerini, ıztıraplarını, yaşadığı iyi ya da kötü her olayı türkülerle dile getirmeye çalışmıştır.

3.1.2. Mani

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Mani, Türk halk şiirinde, genellikle yedili hece ölçüsüyle söylenen ve üçüncü dizesi serbest, diğerleri kafiyeli döst mısradan oluşan nazım şeklidir (Ayverdi, 2006, C.2, s. 1932). Mani, çeşitli Türk ülkeleri arasında kuvvetle yaşamaktadır. Maniye,

Kazak-Kırgızları “Aytipa” veya “Kayım ülenek”; Step-Kırım Tatarları “Çinik” veya “Çinig”; Özbekler “Aşula” veya “Koşuk” demektedirler (Köprülü, 1985, s. 273).

Türkiye’de manilerin söylendiği çeşitli ortamlar verdır. Ramazan ayında bekçi ve helasacılar, sokak satıcıları, niyete ve fala bakan kızlar, semaî kahvelerinde âşıklar ve mahallî sanatçılar, Hıdrellez ve Nevruz’a katılan insanlar, saya gezenler, imeceye, sıra gecelerine, düğünlere ve eğlencelere katılanlar vb. kendilerine daima mani söyleyebilmek için imkân bulmuşlardır (Kaya, 1999, s. 18).

Maniler, dinleme yoluyla nesilden nesile aktarılır ve bu gelenek Anadolu’da hâlâ yaşatılmaktadır. Öyleki, ilerleyen zaman içerisinde, birtakım teknoloji ile ilgili kelimeler ve gelişmeler dahi, manide yerini alabilmektedir (Kaya, 1999: 19).

Maniyi Türk halk şiiri şekillerinden ayıran en önemli fark, kafiye düzeni ile bağımsız dörtlükler halinde söylenişe sahip olmasıdır. Manilerin kafiye düzeni; aaba şeklindedir (Kaya, 1999, s. 23).

Manilerde Anadolu insanının düşünce yapısını, dertlerini, beğenisini, kıskançlıklarını, sevinçlerini, özlemlerini, sevgilerini vb. ortak kültürün yansımalarını buluruz. Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen maniler, Anadolu insanının dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil etmektedir (Artun, 2006, s. 59).

b) Göksun Halk Kültürü’ nde;

Göksun yöresinde derlediğimiz 56 adet maniyi, şu şekilde sınıflandırdık:

1.Sevda, Aşk Manileri
2. Evlenme İle İlgili Maniler
3. Ayrılık Manileri
4. Anne- Baba İle İlgili Maniler
5. Kaynana- Kayınbaba İle İlgili Maniler
6. Öğüt- Öneri Manileri
7. Akrabalarla İlgili Söylenen Maniler
8. Erkekler İle İlgili Söylenen Maniler
9. Kızlar İle İlgili Söylenen Maniler
10. Tehdit İçerikli Maniler
11. Beddua İçerikli Maniler
12. Soru İçerikli Maniler
13. Alay İçerikli Maniler

14. Dilek- Temennî Manileri

1. Sevda, Aşk Manileri

GM-1

Damdan dama ip gerdim,
İpekli mendil serdim,
Şu gâvurun kızını,
Candan yürekten sevdim (K.5).

GM-2

Bağa girdim üzüme,
Çubuk değdi gözüme,
Keşke girmez olaydım,
Yâr göründü gözüme (K.5).

GM-3

Patlıcanı haşladım,
Kendim yiyeyim diye,
Mahallede yâr sevdim,
Künde göreyim diye (K.34).

GM-4

Zeytin kara ben kara,
Zeytine vermem para,
Siyah gözlü yârime,
Yakışıyor sigara (K.13).

GM-5

Altın yüzüğüm var benim,
Parmağıma dar benim,
Şu Göksun' un içinde,
Müyese adlı yâr benim (K.86).

GM-6

Ekmek ettim terledim,
Dama çıktım parladım,
Nişanlımı görünce,
İki göbek salladım (K.2).

GM-7

Gül koydum gül tasına,
Denizin ortasına,
Sevdiğimi götürdüler,
İstanbulun kıyısına (K.19).

GM-8

Karyolamın yayları,
Ben sayarım ayları,
Yârim uzaktan gelirken,
Hazırlarım çayları (K.26).

GM-9

Lahanayı haşladım,
Sarmaya başladım,
Yârim öteden gelirken,
Ağlamaya başladım (K.26).

GM-10

Mani demeye geldim,
Kaymak yemeye geldim,
Kaymak başını yesin,
Yâri görmeye geldim (K.26).

GM-11

Göksun'un yaylasında,
Su durmaz kovasında,
Aklıma yârim düştü,

Namazın ortasında (K.81).

GM-12

Zeytin kara ben kara,
Zeytine vermem para,
Gel buluşalım sevdiğim,
On bire çeyrek kala (K.34).

GM-13

Kazan kazan kaynamasın,
Atlar cirit oynamasın,
Varın söylen nazlı yâre,
Bu yıl yayla yaylamasın (K.26).

GM-14

Halbur halbur narım var,
Günden güne zarım var,
Şu Göksun' un içinde,
Kara gözlü yârim var (K.61).

GM-15

Pınardan dudu geçti,
Elini yudu geçti,
Pınar seni yıkarım,
Yârim ne dedi geçti (K.34).

GM-16

Gidin bulutlar gidin,
Yârime selâm edin,
Eğer yâr uykudaysa,
Uykusunu bayram edin (K.55).

GM-17

Ay aş da gel aş da gel,

Tozlu yola düş de gel,
Küçücüksün sevdiğim,
Kervana karış da gel (K.99).

GM-18
Ay buludun ayağı,
Kirpik gözün dayağı,
Kurban olam eşin sana,
Değdi yârin ayağı (K.55).

2. Evlenme ile ilgili Maniler

GM-19
Ağladım geçtim obamı,
Ak ele vurun kınamı,
İşte bindim gidiyorum,
Ağlatmayın garip anamı.

Elimi yuduğum arıklar,
Belimi verdiğim dutlar,
İşte bindim gidiyorum,
Silip süpürdüğüm yurtlar.

Atladım geçtim eşiği,
Sofrada koydum kaşığı,
İşte bindim gidiyorum,
Karardı gözümün ışığı.

Oturduğum yassı taşlar,
Gölge olmuş ağaçlar,
İşte bindim gidiyorum,
Ağlamayın gardaşlar.

Tel elekte un elerim,

Ferman geldi gezerim,
İşte bindim gidiyorum,
Ağlamayın teyzelerim (K.53).

GM-20
Dandıramın ucu pekmez,
Çalarım, çalarım ötmez,
Babam bana kel kız almış,
O da benim ile yatmaz (K.27).

3. Ayrılık Manileri

GM-21
Lahanayı haşladım,
Sarmaya başladım,
Yârim aklıma düşünce,
Ağlamaya başladım (K.26).

GM-22
Karanfilin filizi,
Kim bilir kalbimizi,
Uzaktan bir yel esti,
Ayırdı ikimizi (K.19).

GM-23
Armut daldadır dalda,
Gözüm yoldadır yolda,
Kirpik seni yolarım,
Yâre duldasın dulda (K.34).

4. Anne, Baba İle İlgili Söylenen Maniler

GM-24
Fasulye sosur olur,

Yemesi nasıl olur,
Sevdiğime ver anne,
Bak geçimi nasıl olur (K.67).

GM-25

Bir taş attım zeytine,
Zeytinin irisine,
Annem beni verici,
Yiğidin birisine (K.71).

GM-26

Fasulyeyi guruttum,
Bişirmeyi unuttum,
Gel oğlan konuşalım,
Anamgili uyuttum (K.92).

GM-27

Mavi taksi boyandı,
Geldi kapıya dayandı,
Bu gece kaçacaktım,
Fallik anam uyandı (K.27).

GM-28

Kalada it ürüyor,
Yüreğim titiriyor,
Hey gidinin babası,
Bana yâr getiriyor (K.46).

5. Kaynana-Kayınbaba İle İlgili Söylenen Maniler

GM-29

Ne zor muhanet kapısı,
Mevlâm da yapmış yapısı,
Ciğerime hon ediyor,

Şu kaynanalar kötüsü (K.62).

GM-30

Yumurtanın sarısı,
Yere düştü yarısı,
Şorda bir eşek ölmüş,
Kaynanama darısı (K.26).

GM-31

Kiremit kiremit gezerim
Kiremitleri ezerim
Çok konuşma kaynana
Seni patates gibi ezerim (K.26).

6. Öğüt- Öneri Manileri

GM-32

Karyolam engin olsun,
Vardığım zengin olsun,
Zenginlikten ne çıkar ,
Kafamın dengi olsun (K.20).

7. Akrabalarla ilgili Söylenen Maniler

GM-33

İnce çektim ipliği,
Abimin gömlekliği,
Abim bir yâr seviyor,
Yedi dağın çiçekliği (K.36).

8. Erkekler İçin Söylenen Maniler

GM-34

Oğlum, oğlum kunduralı,

Oğlum beyaz kunduralı,
Oğlumun göçü gelmiş,
Hangi kıza kondurmalı (K.61).

GM-35

Bahçede ballı kabak,
Getirin tabak tabak,
Yâr bana söz söylemiş,
Hele itin oğluna bak (K.81).

GM-36

Bacadan bakan oğlan,
Püskülü sarkan oğlan,
Gel dedim de gelmedin,
Püsükten korkan oğlan (K.26).

9. Kızlar İçin Söylenen Maniler

GM-37

Masa üstünde biber,
Üfürürsen gider,
Mahallenin kızları,
Duvaksız gelin gider (K.26).

GM-38

Kavaktaki kargalar,
Kavak dalın ırgalar,
On beşine gelen kız,
Kendi kendini ırgalar (K.26).

GM-39

Çukur damla su durur,
Oğlan mendil yudurur,
Oğlan cahil, kız cahil,

Şimdi bunlar kudurur (K.81).

10. Tehdit Manileri

GM-40

Kalanın bedenleri,
Gönderin gidenleri,
Vurun vurun öldürün,
Yâri terk edenleri (K.13).

11. Beddua Manileri

GM-41

Elbiselerim kat kat,
Seviyorum hakikat,
Benden başka seversen,
Verem döşeğinde yat (K.27).

GM-42

Kara kara kazanlar,
Kara yazı yazanlar,
Cennet yüzü görmesin,
Aramızı bozanlar (K.85).

GM-43

Ak üzüm kara üzüm,
Salkımı dizim dizim,
Beni yardan ayıranlar,
Yürüsün dizin dizin (K.46).

GM-44

Kara kara kazanlar,
Kara yazı yazanlar,
Cennet yüzü görmesin,

Aramızı bozanlar (K.18).

GM-45

Kara kuşun cücüğü,
Yitirdim küçücüğü,
Ellerin yâri geldi,
Gelmedi it oğlu itin çocuğu (K.75).

12. Soru İçeren Maniler

GM-46

Odamda hasırım var,
İçinde mısırım var,
Söyleyin komşular,
Neremde kusurum var (K.56).

13. Alaylı Maniler

GM-47

Esmer damda yatıyor,
Yorgan göbek atıyor,
Öte çekil pis koca,
Sakalların batıyor (K.56).

GM-48

Karanfile kat beni,
Al kucağına yat beni,
Benden iyisini bulursan,
Karyoladan at beni (K.87).

GM-49

Ne diyem ne söyleyem,
Ölü bizim olmayınca,
Bir Çerkez'e ağlanır mı?

Kırkı birden ölmeyince (K.86).

GM-50

Şu Bozhöyük'ü överler,
Kara biberi döverler,
Hocalara kız vermeyin,
Baston ile döverler (K.86).

GM-51

Armut dalda top durur,
Oğlan atın kovdurur,
Kötüköy'ün kızları,
Bir mendile öptürür (K.86).

14. Dilek- Temennî Manileri

GM-52

Karyolam engin olsun,
Vardığım zengin olsun,
Zenginlikten ne çıkar,
Kafamın dengi olsun (K.20).

GM-53

Kavak senden uzun yok,
Dallarında gözüm yok,
Sevdiğimi verseler,
Başkasında gözüm yok (K.89).

GM-54

Masa üstünde roman,
Okurum zaman zaman,
Kız ben seni alacağım,
Mezun olduğum zaman (K.8).

GM-55

Maydanozu biçerim,
Yolak bulur geçerim,
Ya kız seni alırım,
Ya bu candan geçerim (K.18).

GM-56

Dağda davar güderim,
Satar odun ederim,
O yâr benim olursa,
Evde hatun ederim (K.34).

c) Değerlendirme

a. Biçim

Göksun yöresinde derlediğimiz manilerin tamamının nazım birimi dörtlüktür. Yapısı bakımından incelediğimizde, yörede derlediğimiz manilerin tamamı düz manidir.

7'li hece ölçüsüyle yazılanlar: GM-1, GM-2, GM-3, GM-4, GM-6, GM-7, GM-8, GM-9, GM-10, GM-11, GM-12, GM-14, GM-15, GM-16, GM-17, GM-18, GM-20, GM-21, GM-22, GM-23, GM-24, GM-25, GM-26, GM-27, GM-28, GM-30, GM-32, GM-33, GM-35, GM-36, GM-37, GM-38, GM-39, GM-40, GM-41, GM-42, GM-43, GM-44, GM-45, GM-46, GM-47, GM-48, GM-49, GM-51, GM-52, GM-53, GM-54, GM-55, GM-56.

8'li hece ölçüsüyle yazılanlar: GM-13, GM-19, GM-29, GM-34, GM-50.

Ölçüsüz olanlar: GM-5, GM-31.

Kafiye düzeni (aaba) olanlar: GM-1, GM-2, GM-4, GM-5, GM-6, GM-7, GM-8, GM-9, GM-10, GM-11, GM-12, GM-13, GM-14, GM-15, GM-16, GM-17, GM-18, GM-19, GM-20, GM-21, GM-22, GM-23, GM-24, GM-25, GM-26, GM-27, GM-28, GM-29, GM-30, GM-31, GM-32, GM-33, GM-34, GM-35, GM-36, GM-37, GM-38, GM-39, GM-40, GM-41, GM-42, GM-43, GM-44, GM-45, GM-46, GM-47, GM-48, GM-50, GM-51, GM-52, GM-53, GM-54, GM-55, GM-56.

Kafiye düzeni (abcb) olanlar: GM-49.

Kafiye düzeni (abab) olanlar: GM-3.

b. İçerik

Mani söyleme geleneği, Göksun yöresi insanı arasında oldukça önemli yere sahiptir. Kızlar, erkekler, kadınlar, yaşlılar, tarla işlerini görürlerken, hasat kaldırırken, düğün-bayram yaparlarken, kına gecelerinde, düğün öncesinde ve günlük hayatta birbirlerini güldürmek için sürekli mani söylemişlerdir.Yörede hemen hemen her yaş grubu mani söylemektedir.

3.1.3 Ninni

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ninniler, uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen, birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayaller, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilave edilerek, ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir (Kaya, 1999, s. 341).

Anne ile çocuğun ahengini, birliğini, yakınlığını ve uyumunu sağlayan ninniler, tarih boyu hemen her toplumda var olmuş, müzik değeri taşıyan edebi örneklerdir. Bütün milletlerin ninnileri baz alındığında, Türk ninnilerinin gerek çeşnilik, gerekse sayı itibariyle önemli bir yer işgal ettiği görülür (Kaya, 1999, s. 339).

Ninniler, çocuğun uyumasına yardımcı olmak, şayet ağlıyorsa susturmak için söylenir. Ninni sırasında annenin sesine, beşik veya salıncağın çıkardığı gıcırtı da eklenince, bu sesleri oldukça yakından tanıyan çocuk, daha çabuk uykuya geçer. Çocuk uykuya geçmekte gecikir ve ağlarsa, anne de ses tonunu yükseltir. Çocuk uyumaya başlayınca, anne de sesini zayıflatır (Çelebioğlu, 1982, s. 9).

Ninni söylemek hem anne hem de çocuk için bir ihtiyaçtır. Anne, ninni aracılığıyla çocuğuna sesini duyurur ve ona olan sevgisini ifade eder. Çocuk da annesinin varlığını hisseder ve ninni aracılığıyla ilk müzik eğitimini de almış olur. Anneler, ninni söylerken bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde, ilk günlerden itibaren, bebeklerine bazı telkinlerde de bulunurlar. Ninni sözlerine dikkat edilirse, bütün annelerin çocuklarının güzel ahlaklı bir insan olması ile ilgili dileklerde bulundukları dikkat çeker (Yıldız, 2003, s. 299-300).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde derlediğimiz 3 ninniyi, konuları bakımından şu şekilde sınıflandırdık:

1. Ninni olarak söylenen ninniler
2. Toplumsal sorunlar içerikli ninniler
3. Dilek ve temenni ninnileri

1. Ninni Olarak Söylenen Ninniler

GN-1

Nenni yavrum nenni,
Uyutayım seni,
Yat kolumun üstünde,
Büyüteyim seni.

Nenni yavrum nenni,
Uyusun da büyüsün,
Tıpış tıpış yürüsün,
Mınış mınış yürüsün.

Nenni yavrum nenni,
Uyuyacak da büyüyecek,
Benim yavrum adam olacak,
Nenni yavrum nenni.

Nenni yavrum nenni,
Uyusun da büyüsün,
Yaz gelince yürüsün,
Nenni yavrum nenni (K.26).

2. Toplumsal Sorunlar İçerikli Ninniler

GN-2

Tahta kurdum ekmek açtım,
Çocuk uyanınca şaştım,
Yanan odundan vazgeçtim,
Nenni oğlum nenni.

Oklavam ekmek dolalı,
Yumak yumağa ulalı,
Üç ekmek açtım öğlen olalı,
Nenni oğlum nenni.

Nenni oğlum uyu diye,
Seni vermem kediye,
Odun çıktı on yediye,
Nenni oğlum nenni.

Akşam olur tavuk düner,
Komşu duyar beni kınar,
Sacın altı boşa yanar,
Nenni oğlum nenni.

Ninni çaldım beşiğine,
Devlet konsun eşiğine,
Düşman ölsün keşiğine, (sırasına)
Nenni yavrum nenni (K.81).

3. Dilek ve Temenni Ninnileri

GN-3

Ninnilerin hastası,
Uykuların bestesi,
Gonca güller destesi,

Ninni yavrum ninni.

Evde ışıklar söner ninni,
Gökte ışıklar yanar ninni,
Dağdan iner kuzular ninni,
Karların coşar akar ninni.

Bu akşam öbek öbek ninni,
Yıldızlar birer çiçek ninni,
Rüyanı süsleyecek ninni,
Ninni yavrum ninni.

Parmakları kalem tutsun,
Ünü dünyayı bulsun,
Hayırlı bir adam olsun,
Yavrun ninni kuzum ninni.

Gökte ay dede güler ninni,
Uyu yavrum uyu der ninni,
Gece göklerden indi ninni,
Uyu yavrum uyu ninni.

Gel ağlama iki gözüm,
Beşik olsun sana dizim,
Büyüsün benim körpe,
Uyusun yavrum ninni (K.61).

c) Değerlendirme

a.Biçim

Göksun yöresinde derlediğimiz ninniler dörtlükler halinde söylenen ninnilerdendir (GN-1, GN-2, GN-3).

Kafiye düzeni (aaab) şeklinde olanlar: GN-2, GN-3.

Kafiye düzeni (aaba) şeklinde olanlar: GA-1.

b.İçerik

Göksun yöresinde anneler, bebeklerini uyuturken ya da onlarla ilgilenirken, ninni söyleme geleneğine uymuşlardır. Konuları olarak, dilek, temenni, geçim sıkıntısı gibi konular göze çarpmaktadır.

3.1.4. Ağıt

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Ağıtlar, tıpkı dua, beddua, dilek ve öğütler gibi insanların bir arada yaşamaya başladığı ilk devirlerden itibaren var olan sözlü ürünlerdir ve insanlığın ortak özelliklerinden biridir. Çünkü insanlar, hangi inanç, hangi ırk ve hangi dilden olurlarsa olsunlar, ilk çağlardan beri ağıt söylemiş, böylelikle ıztırabını teskin etmek yoluna gitmiştir. Bazen de şahsi duyguların dile getirilmesinin yanında fânilik, toplumun dertleri, birtakım istenmeyen olaylar, düşmanlıklar ve bunların gereksizliği vb. gibi konulara da yer verildiği olmuştur (Kaya, 1999, s. 248).

Türklerde ağıt söyleme geleneği, ilk çağlardan beri var olan ve tarihin çeşitli devirlerinde, çeşitli Türk boyları tarafından günümüze kadar yaşatılan bir gelenektir. Orta Asya'da yaşayan Türk toplulukları, İslamiyetten önce, ölüleri için "yuğ" törenleri yapar, bu törene oldukça önem verirlerdi. Ölünün yakınları at, koyun, sığır cinsinden kurbanlar keser, törene gelenlere ziyafet verirdi. Atlılar, ölünün bulunduğu çadırın etrafında yedi defa döner, bu arada kurt gibi sesler çıkarak ağlaşır, bağrışırlardı. Hatta törene iştirak edenler bununla da kalmaz, bıçaklarla saçlarını, yüzlerini ve kulaklarını keserdi. Ölünün bulunduğu çadır etrafında, yedi defa dönüldükten sonra uğurlu bir gün seçilip, ölen kişinin kendisi ve atı yakılırdı. Defin için, ilkbaharda veya yazın ölen birini, "yaprak dökümü" dedikleri sonbahar mevsimine; güzün veya kışın ölenleri de "yaprak açımı" diye vasıflandırdıkları bahar mevsimine kadar bekletirlerdi. Defin sırasında ölenin değerli eşyaları da ölenin yanına konulurdu. Defin günü de ölü sahipleri, ilk gün olduğu gibi kurban keserdi. Gerek tören gerekse defin sırasında şairler, "sagu" denilen ölüm şiirleri söylerlerdi. Ölüye ağlayıp ağıt söyleyenlere Çağatay Türkçesinde "yığlağur" (ağlayıcı, ağıtçı) denir. Bu tören, ölünün defnedilmesinden sonra da devam ederdi (Kaya, 1999, s. 248).

Ağıt geleneği günümüzde de, Türkiye'nin muhtelif yörelerinde, bütün canlılığıyla yaşatılmaktadır. Anadolu'nun hemen her yerinde, bazı farklılıklarla da olsa,

ölünün arkasından, asker uğurlanırken, geline kına yakılırken yahut gelin evden çıkarken, ağıt söyleme geleneği vardır. Ağıt aslında bir türküdür ve bunların ortak özelliği, yanık bir ezgi ile terennüm edilmeleridir (Kaya, 1999, s. 252).

Ölü için söylenen ağıtlar, ferdi karakterde olan ürünlerdir. Ölüye yakınlarının ağlamadı tabiî bir hadisedir. Bunlar, ana, baba, kardeş, oğul, karı veya koca, nişanlı, genç, gelin, torun komşu, akraba veya arkadaştır. Bazı yörelerimizde, ölüye ağlaması için, bu işi meslek edinmiş ve büyük çoğunluğu kadın olan "ağıtçı" denilen kimseler davet edilir (Şimşek, 1994, s. 28-31).

Söylenen ağıtlarda, ölen kişinin iyi vasıfları, mutsuzluğu, yokluğunun bırakacağı derin izler gibi hususlar dile getirilir. Ölü evine ağlamaya gelenler, ağıtlarında, acıklı ortamın da etkisiyle; hasretlik, dert, umutsuzluk, kimsesizlik, felaketler ve talihsizlik gibi hususlara da yer verirler (Kaya, 1999, s. 252). İnsanlar, başta ölüm olmak üzere, farklı sebeplerle sevdiklerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Kişilerin hastalanması, evden gelin çıkması, askere gitme, doğal afetlerin olması, sevilen hayvanların kaybı üzerine ezgili şiirler, ağıtlar söylenir (Yaldızkaya, 2001, s. 219).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinden derlediğimiz 68 ağıdı, daha önceki çalışmalar doğrultusunda şu şekilde tasnifini yaptık:

1. Ölen kimseler için yakılan ağıtlar
2. Ölen kimsenin ağzından söylenen ağıtlar
3. Çevrede yaşayan âşıklar"ca yakılan ağıtlar
4. Söyleyeni bilinmeyen (anonim) ağıtlar
5. Mutsuzluk ve acı üzerine yakılan ağıtlar
6. Askerlik ve savaş ağıtları

1. Ölen Kimseler İçin Yakılan Ağıtlar

GA-1

Zabit Zeki' nin Ağıdı (Ak kirpikli Gül Recep' in hanımı Haççа söyler.)

Hikâyesi: Göksun'da güreş zamanı, yaz aylarında, en iyi pehlivanlar meydana çıkmışlar. İçlerinden bir tanesi çok genç, çok güçlü ve çok yakışıklıymış. Bu gencin adı

Zabit'miş. Karşısındaki adam da onun kadar güçlüymüş ve Zabit'ten yirmi kilo fazlaymış kilosu. Güreşten çekilmeyi onuruna yediremeyen Zabit, kendini o kadar çok zorlamış ki, tüm organları iflâs etmiş, yarılmış (kas yırtılması sonucu iç kanama geçirmiş). Büyüklerin yaptığı sal ile yaya olarak Maraş'a götürülmek istenir; ancak Tekir'e geldiklerinde ruhunu Rahman'a teslim eder. Durumu duyan bacısı, bunun üzerine Zabit'e şöyle bir ağıt yakmış.

Süzülü süzülü gezer,
Bizim Zabit gözel,
Gayalıktan acı geldi,
Söylediler değmiş nazar.

Gadan allım Haççа dezze,
Yeni eyledi eller bayram,
Yarpıza sâmen gediyor,
Silahı öttü seyrek seyrek.

Gadanı alıyım ana,
Okulumuz gırılıyor,
Bugün ulu bayram günü,
Eller bize deniliyor.

Gayalıda dam dutdurmuş,
Bilmem engin bilmem üce,
Biz gardaşa düğün gurduk,
Duydu m'ola bizim Goca.

Cici düğün guruyorsan,
Goca sarsın bayrağını,
Pehlivan babanın oğlu,
Zabit oynar zeybeğini,

Meydanda davul dövülür,
Ellerini perçemi bağlar.

Ardına soyunsun deyi,
Gözleri gardaşı arar.

Tekir'in yollarından dönünce,
Kuşlarınan bir ötüştük,
İssiz dağlar başında,
Aydınlılara gatıştık.

Evleri meydana yakın,
Duyar davılın sesini,
Kör ederim gızım seni,
Çekin Zabit'in yasını (K.92).

GA-2
Zabit için yakılan diğer bir ağıt da şu şekildedir:

Tereli'de ekin biçer,
Tisör yelek parlayarak,
Tekir'in hanında ölmüş,
Ecel teri terleyerek.

Yarpuz'dan güreşten gelmiş,
Her tarafa gitti ünü,
Ar değil mi pehlivanım,
Çura' da basılı yünü.

Kayalığa gam tutturdu,
Bilmem engin bilmem yüce,
Biz Zabit'e düğün kurduk,
Duydu mu ola bizim koca.

Evleri meydana yakın,
Duyar davulun sesini,

Kör ederim Ümmüş seni,
Çekeriz Zabit' in yasını.

Tekir hanında ölünce,
Kuşlarla biz de ötüştük,
Issız dağların başında,
Aydınlılar' a karıştık (K.106).

Yarpuz: Afşin' in eski adı

GA-3

Hürü İle Sultan' ın Ağıdı

Hikâyesi: Emekli olarak, şimdilerde İzmir'de ikamet etmekte olan, Ericek kasabasının gururu Prof. Dr. Sayın Osman Gökçe anlatıyor:

"Anam öldüğünde haber verdiler. Gittim ve bir gün sonra yetiştim. Gömmüşlerdi. Aşağıdan yukarı çıkarken, feryat figan koptu. Eve girdim. Herkes ordaydı, anam hariç. Bacım Hürü ve Sultan bibim, karşılıklı ağıda durdular. Önce Sultan Bibim başladı:"

Geldin mi gurbetin kuşu,
Daha dün gömdük Gümüş'ü,
Hacı Osman'ım diye diye,
Dinmedi gözünün yaşı.

Hıçkırıklar deprem gibi sallıyordu ev, damı. Berit Dağı üstümüze devriliyordu. Esendere eşlik ediyordu ağıda. Arkasından Hürü ablam sallandı ve uğunu uğunu söyledi:

Senem kızı Senem kızı,
Bu muydu feleğin sözü,
Ölürken seni aradı,
Melül mahsun iki gözü,

Aldı Sultan bibim
Gitme dedim söz tutmadın,

Derdine derman katmadın,
Gümüş ananın üstüne,
Bir kürek toprak atmadın.

Aldı Hürü ablam

Memmet tutmadı sözünü,
Ali de yaktı özünü,
Bir gün görüp gönenmedi,
Muratsız yumdu gözünü.

Aldı Sultan bibim

Ecel desem ecel değil,
Anlatılır bir hal değil,
Suçu yok günahı yok,
Bedel desem bedel değil.

Aldı Hürü ablam

Berit Dağı'nın çocuğu,
Ortada kaldı cücüğü,
Kara bacım ne olacak.
Kim büyütür küçücüğü (K.81).

GA-4

Senem' in Ağıdı

Hikâyesi: 15 yaşında yanlışlıkla saçma kurşunundan ölen, evin tek kızı güzeller güzeli Senem için yakılan ağıttır.

Yeni geldi bahar yazlar,
Çiçeğini açtı özler,
Bayramda oyun oynuyor,
Senem'in yaşıtı kızlar.

Vardım ki süzmüş gözünü,
Saçma talamış yüzünü,
Uğur uğur sudan gelir,
Bilmen mi Senem kızını.

Köyümüzün ardı tepe,
Kulağında gümüş küpe,
Makineye bindirdiler,
Al kanları aka aka.

Kundurasın'aldım gıçından,
Kınaman yandım içimden,
Öleneçek kokulardım,
Kesip almadım saçından.

Köyümüzün önü kavak,
Yaprak döker ufak ufak,
Senem'i gelin etmedim,
Eli kına başı duvak.

Sıçramış da çıkmış daşa,
Daha neler gelir başa,
Acel'ettin Senem kızım,
Hasiret gittin gardaşa (K.81).

GA-5

Göksun- Andırın Bölgesi- Aydınlı Hikâyesinden

Bebeğin Ağıdı

Hikâyesi: Bir Aydınlı (Konar-göçerlere bu ad verilirdi.) gelini, yaylaya göçerken, bebeğin beşiğini devenin üzerine bağlar. Yolda giderken beşik, çam ağacına takılıp kalır. Eskiden gelinler, baba ve atasına sesli konuşamazlardı. Bu onlara karşı bir saygı belirtisi kabul edilirdi. Böyle olunca da kaynına beşiğin ağaca takıldığını söyleyemez. Yurda konduktan sonra gelir, alırım der; fakat geri geldiğinde bebeğini kara kuşların yediğini görür ve şu ağıdı yakar:

Harmancık'ın kayaları,
Çan dövüyor mayaları,
Berk mi değdi ağ bebeğim,
Karakuşun soyaları (gaga).

Deve de deveden yüce,
Deveyi yükledim gece,
Diyemedim ağ bebeğim,
Yurda varıp gonmayınca.

Yanık yerde söğüt bitmez,
Biter amma ışığım atmaz,
Mevlam gene verir amma,
Ağ bebeğin yerini tutmaz.

Deveyi deveye çattım,
Dizginin üstüne attım,
Ben ağamdan hicap ettim,
Yoklamadım ağ bebeğim.

Yekin kara löküm yekin,
Dal geldi beşiğim sakın,
Yayla yırak Göksun yakın,
Ora göçek ağ bebeğim.
Bebeğin beşiği çamdan,
Yuvarlandı düştü damdan,
Şimdi emmin dayın gelir,
Kimi Urum'dan kimi Şam'dan (K.84).

GA-6

Dana Mehmet'in Kızının Ağıdı

Hikâyesi: Dana Mehmet, Göksun kaymakamlığının odacısıdır. Gözü gönlü boldur, sofrasında herkese fazlasıyla ikramda bulunur. O zamanlar misafirlerine genelde pekmez ve helva dürümü yedirirmiş. Dana Mehmet kızını, Küçük Mehmet diye anılan

Çukurovalı bir kişiye verir. Kızı o kadar güzeldir ki Osmaniye, Çukurova, Göksun, Adana, Kadirli ellerinde nam salar. Kızı bir düğüne götürürler, tanıyan tanımayan, Göksunlu olan olmayan herkes kızın güzelliğine hayran kalır, dili tutulur. Melekler kadar güzel olan bu geline bakarlar ve gelin orada nazara gelir ve ölür. Anası kızının ölümünden sonra şöyle bir ağıt yakar:

Elif'in göçü geliyor,
Anası bir de garşılar,
Ebesi yemiş alıcı,
Açıldı mı ola çarşılar,

Ağ pınara suya ener,
Hepimize derdi dezzem,
Çağırın ebesi gelsin,
Elif gızın gelmiş derler.

Elif'in göçü geliyor,
Başına çiçek sokarak,
Hele gansın anası,
Yüz gamzeli görpe gelin.

Gadanı alıyım Elif,
Ekinler de açtı göcek,
İki aylık da gelin galmış,
Kızım sallamaz bebek.

Şu kazalarda hoş kekilli,
Baba kekilli kız kekilli,
Edesini duymadan ölmüş,
Elif kızı zaten ölmüş.

Dezzesine asbab kesilmiş,
Dallı Feyzo peşinde gezer,
Hani derdin Kadir Mevlâm,

Bir bayramda iki zekât.

Eller düğün gurucu,
Ebem de fistan alıcı,
Eğer analık durursa,
Ben ağlarım gözü yaşlı (K.84).

GA-7

Kara Bekir'in Ağıdı

Hikâyesi: 1920 yılında, Bozhöyük köyünden asker kaçağı olan Kara Bekir, bir çatışmada jandarmalar tarafından öldürülür. Amcasının kızı Hürü, Kara Bekir'e bir ağıt yakar, zamanla türkü olarak da söylenmeye başlamıştır.

Emmim oğlu Kara Bekir,
Ak parmakta gümüş zakir,
Hamma sağmaya varıyor,
Battal davarını heydir.

Yaşa emmim oğlu yaşa,
Mor kefiye düşmüş kaşa,
Teslim olmaya arlanmış,
Kurşun değmiş enli döşe.

Emmim oğlu Kara Bekir,
Martini fişeği yağlı,
Eli şakağında ölen,
Aslı Deli Memet oğlu.

Vardım idi mezarına,
Sinek çökmüş üzerine,
Kaçak gezer emmim oğlu,
Beş altı Kürt üzerine.

Candarma bilmez amanı,
Kalkmaz başımın dumanı,
Koyun kurban edeceğim,
Var mı gelinin kurbanı.

Bağdadı Basra alındı,
Tüyüm tozağım yolundu,
Var gelmezsen gelme Bekir,
Geline sahip bulundu (K.90).

Hamma: Bir kadın adı
Heydirmek: Bağırarak sürüyü bir araya getirmek

GA-8

İsmail'in Ağıdı (Bacısı Elif Söyler)

Tülü İsmail, arkadaşları pala Osman, boynu eğri Mehmet, Alice İsmail ve diğerleri ile Akkaya'ya geyik avına gider. Geyik karşıdan çıkar, tüfeklerin ateşlenmesiyle beraber dağlardan çığ kayıp gelir. Tülü İsmail'i çığ alır, dereye basar. Sağ olarak karın altından kurtarılır, fakat ayakları kırılmıştır. Arkadaşları dağda sal yapıp onu köye getirir. Ancak kırık ayağı iyice kötüleşir, kangıren olur ve Tülü İsmail ölür. Bacısı elif söyler:

Şaşmış anam oglu şaşmış,
Akaya'dan öte aşmış,
Gıçı gırık sallanarak,
Kürtlerin damına düşmüş.

Göğ guşaktan beri gelir,
Sarı sümbül sokunarak,
Gardaşım güleş güreşir,
Sağ dizine yekinerek.

O da bilmiş öldüğünü,
Gırı kişner acı acı,

Uşağın önüne düşmüş,
Şu Meriş'in oğlu Hacı.

O da bilmiş öldüğünü,
Keklik kafeste beslenir,
Yiğit idi anam oğlu,
Tülüler de bir seslenir (K.84).

GA-9

Hacı İrbiyem' in Ağıdı (Amcası Dıgış Durdu Söyler)

Hikâyesi: Kuduz köpek ısırmasından kudurup ölen Hacı İbrahim'in ağıdıdır. Halasının kızı Fadime hanımla 1950 yılında evlenir, 1952 yılında ölür. Hacı İbrahim ölünce amcası Dığış Durdu şu ağıdı yakar:

Amanınız buna n' oldu,
Kaçak kamyon ile geldi,
Dilim tutup söylemiyom,
Gelini ellere galdı.

Gökten düşse yarılmazdı,
Dağdan aşsa yorulmazdı,
Her daldan sakınmazdı,
Uçan kuştan can umuyor.

Ağangile gırgın isen,
Haber salar getittirrim,
Bebeğiden küşüm çekme,
Kucaklarda götüttürrüm.

Babayın beli büküldü,
Anayın dişi döküldü,
Hele ağlamayım buna,
Arkamdan kalan yıkıldı.

Dilkoluma banı göçer,
Olak yatağı sarı kaya,
Yiğit idi İnce Hacı'm,
Gezemedi doya doya (K.81).

GA-10

Babası Memili Ağa'da şöyle bir ağıt yakar, genç yaşta kuduzdan ölen ağlu için:

Yatıp da uyudunuz mu?
Gıran dıkılası gızlar.
Oğlum yoz satmadan geldi,
Gelinim efesin düzler.

Hoygun olancığım hoygun,
Elbise boyuna uygun,
Kemendinen tutulmazdı,
Bahçelerde yatıyor baygın.

Ben akıla muhtaç mıyım?,
Elden alıyom akılı,
Şahan oğlum, şahpaz oğlum,
Bölük abanın vekili.

Sügün burnundan gezer,
Map tokalısı belinde,
Topakdaş' ta yoz yayıyor,
Beşli mavızar elinde.

. Şahpaz oğlum gelmedi mi?
İrili ufaklı dağlar,
Bozalan'da keklik avlar,
Tüfeğin sesi takılar.

Bebek küçük haldan bilmez,
Nideyim küçük kuzumu,
Babanı bilmen mi bebek,
Gangaldan getirir yozunu (K.86).

GA-11

Demirci Hacı'nın Ağıdı (Kızı Sevim söyler)

Hikâyesi: Demirci Hacı 1932 doğumlu fakir bir vatandaştır. Demircilikle uğraşır. Kayseri'ye mal satmaya giderken trafik kazasında can verir. Cenazesi eve gelince, büyük kızı, iki çocuk annesi, taze gelin Sevim, çok sevdiği babasına şöyle bir ağıt yakar:

Aşağıda çatal bahçe,
Kenarında selbi söğüt,
Babam mahalle hocası,
Cahillere verir öğüt.

Yaz gelirde kar erirse,
Benim gönlüm bulanıyor,
Aşağıda çatal bahçe,
Sahipsizce sulanıyor.

Hazer gönlücüğüm hazer,
Babam bahçesinde gezer,
Yol üstüne yatırmışlar,
Üstü yazar kanlı mezar.

Ağlarım anam ağlarım,
Gayrı bizim Hürü'yünen,
Babam Kayseri'den gelmiş ,
Üstü yeşil sarığınan.

Yaz gelirde kar erirse,
Babam sen de deli misin?

Çarpınca tosunu yenmiş,
Hazreti Ali misin?

Kâfir miydin kâfir dölü?
Senin gözün yok muyudu?
Gurbet elde can verirken.
Emmin dayın yok muyudu? (K.86).

GA-12

Garaca Haççe' nin Ağıdı (14 – 15 Yaşlarındaki Elmas Söyler)

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Mehmet Çavuş'un kızı 1932 doğumlu Hatice, amcasının oğlu Kel Ümmet Mustuk ile evlenir. Bu Hatice Hanım dertli kaderli bir kadındır. Küçükken tek kardeşinin şehit olduğu haberini alır. Bir kızı bir oğlu olan Hatice Hanım 1962 yılında babasını, 1968 yılında annesini 1983 yılında kocasını, 1988 senesinde hayali ile yaşadığı ve çok sevdiği kardeşinin oğlu Âşık Osman'ı kaybeder. Yanıp tutuşur, bülbüller gibi ötüp susmayan bir dille böyle feryat edip yanık yanık ağıtlar yakar. Hatice Hanım böyle acıların ardından, trafik kazası geçirip Kayseri yolunda hakkın rahmetine kavuşur. Bu ölümü üzerine 14–15 yaşlarındaki Elmas, ebesine şöyle bir ağıt yakar:

Gadan alım hatın ebem,
Dizin dizin ben dizlerim,
Hürü anama teller çekin,
Almanya'dan yol gözlerim.

Hazeli gönlüm hazeli,
Gavaklar döker gazeli,
Goska yörür benim ebem,
Kendiside Türkmen güzeli.

Nerede bir gırık bulsa,
Getirir içeri atar,
Senin evin yok muydu?
Ebem ekmeklikte yatar (K.81).

GA-13

Mustuk'un ağıdı

Hikâyesi: Mustuk kendi halinde, köyünde sayılan, kendine göre hali vakti iyi olan birisidir. Malcılık ve çiftçilikle uğraşan Mustuk'un ani ölümü üzerine bacısı Şemsi şöyle bir ağıt yakar:

Ardışlı yurtta berk daşı,
Yuvarlan gözüm görmesin,
Memili'ye selam söylen,
Tüfegini ele vermesin.

Ardışlı yurtta dil kolu,
Örgüye gomam beliği,
Ayan olsun anam oglu,
Edeme verdin alığı.

Davarı Kürtler'e gattık,
İçinede aşılı koçu,
Sen olmazsan anam oğlu,
Bağdat'a çekerim göçü.

Ardışlı yurtta toprak daşı,
Yandı yüreğimin başı,
Ben devletten dava ederim
Âdirme efeli gardaşı (K.86).

GA-14

Boduk Battal'ın Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Bekir'in oğlu Boduk Battal, hali vakti yerinde olan ve çiftçilikle uğraşan biridir. Boduk Battal üç kız, iki oğlan beş çocuk babasıdır. Camız gibi kıllı oğlundan Boduk Battal lakabını almıştır. Çok güçlü ve çalışkan bir adamdır. Boduk baddal hastalanır ve 1965 yılında ölür. Eşi Fadime Hanım kocası Boduk Baddal'a söyle bir ağıt yakar:

Mezarına vardımıdı,
Yatar uzanı uzanı,
İlaha kurban olayım,
Yalnız atar hezanı.

Küreği omzuna alır
Otluğa tutucu suyu
Ağrır yerlerim kalmadı
Uyu teyzem oğlu uyu

İleri gel kele Emine,
Sefil emmin ölmedi mi?
Çıkın da kapıya bakın,
Ayşe Fındık gelmedi mi?

Doktora gidicim diye,
Öldü yalvarı yalvarı,
Ben kime soyka vereyim,
Tomarza kara şalvarı,

Babasının mayatında,
Cücük gezer ağa gibi,
Bir kalemden samen saldım,
Söylemişler, değmiş nazar.
Irahma gelin gederken,
Cücük sandık alır mı ola,
Yaz çitleri sürülürken,
Teyzem oğlu gelir m'ola (K.86).

GA-15

Gırmızı İsmail'in Ağıdı

Hikâyesi: Kırmızı İsmail inşaat ustasıdır. Çok cana yakın, insanları çok seven bir kişidir. Bir kızı dört oğlu olan Kırmızı İsmail, hastalanır ölür. Oğlu Cuma şöyle bir ağıt yakar:

Yazın dağlara çıkarım,
Yurtlarına baka baka,
Sabahaca yol çektim,
Gözlerimden döke döke.

Gel hele gel bacı,
Bak ağamın işlerine,
Yağdı tolu bize vurdu,
Mart ayının gışlarına.

Hemi doktor, hemi usta,
Bu ne zaman olmuş hasta,
Acı haberin verdi,
Bursa'da duran posta (K.86).

GA-16

Beyazıt'ın Ağıdı

Hikâyesi: Bozhöyük kasabasından Beyazıt, 1941 doğumludur. Babası genç yaşta ölmüş, Beyazıt'ı annesi büyütmüştür. Çobanlık yapıp geçinir. Askerden geldikten sonra, Memili Ağa'nın torunu Omar'ın kızı Şemsi ile evlenir. Üç çocuk babası Beyazıt, 1972 yılında menenjit hastalığına yakalanır, doktor doktor gezer çaresini bulamaz. En son Kayseri'ye götürürler, orada da hastalıktan kurtulamaz ve 1974 yılında ölür. Amcasının hanımı, halası Hatice, kardeşinin oğluna şöyle bir ağıt yakar:

Gadanı alam İsmail,
Bir daha göster yüzünü,
Bir korkum var komşular,
Omar çıkarır kızını.

Şimdi oradan geldim,
Kitli sefilin kapısını,
Çiftlere haber saldım,
Duyarsa gelir hepisi.

Amanınız beni öldürün,
Bunun da adına kaldım,
Uşaklar da bakamamış,
Deli diye tez bildirin.

Elham Beyazıt ölük,
Bakın feleğin işine,
Mevlit' i de kurban ettim,
Altın takılı dişine.

Gömbecede davar güder,
Daşdan ederdi yastığı,
Sefil gadanı alayım,
Kim ne derse ora gider.

Nere gitti Hacı İsmail,
Söylen de yanıma gelsin,
Buna canlar dayanır mı?
Mevlit senin gadan alsın.

Çıktım evini dolaştım,
Kitli evinin kapısı,
Uşaklara haber saldım,
Duyarsa gelir hepisi.

Ben ağıda tövbe eyledim,
Emeklerim gitti heçe,
İnsan başın ağrıtmamış,
Yaşa yavrucuğum yaşa (K.86).

GA-17

Aliş' in Ağıdı

Hikâyesi: Köy muhtarı olan Aliş, köyde çok sevilen bir kişidir. Üçü oğlan; yedi çocuk babasıdır. Aliş hastalanır ve 1933 yılında, genç yaşta ölür. Aliş ölünce en küçük

oğlu Mevlit, daha anasının kucağında, çok küçüktür. Kardeşi Memili şöyle bir ağıt yakar kardeşine:

Kara camız çanlı sürü,
Gözümüzde kalmadı biri,
Sen sat dedin ben de sattım,
Olmaz olsun benli gırı.

Âlen babam oğlu âlen,
Ahmetcik'in gızı gelsin,
Binbuva' da davar yayar,
Hacı İrbiyem gadan alsın.

Ahacık duran ahacık,
Şu da Mennen'in bacısı,
Kullar başına vermesin,
Zormuş gardaş acısı.

Yokarı bir konak tuttu,
Geder de onu yıkarım,
Aşağıda bir düğün var,
Samane kısır çekerim.

Hemi muhtar, hemi hoca,
Yatamadım sabahaca,
Salamam gardeş salamam,
A bebeğin gelmeyince.

Ağlarım duran ağlarım,
Ağlamaz da durur muyum?
Kır atın terkisi bağlı,
Ben gardaşı görür müyüm?

Ahmetcik ten yaz yörüdü,

Malı dünyayı bürüdü,
Altında da benli kırı,
Bunda ağalık varıdı.

Al bunu sana vereyim,
Babam oğlunun işliği,
Kır atta kara yamçili,
Kıratta sallar başlığı (K.86).

GA-18

Ali'nin Ağıdı (Dayısı Kızılcıklı Ali söyler)

Hikâyesi: Göksun'a bağlı Kötüköylü Goca Vaysal'ın oğlu Ali'nin ağıdıdır. Ali 18-19 yaşlarında davar güderken hastalanır. Kötüköy'e evine getirirler. Doktorlara götürürler fakat kurtaramazlar, ölür. Dayısı Kızılcıklı Ali, çok sevdiği yeğeni Ali'ye şöyle bir ağıt yakar:

Depe başında binası,
Elinde cennet gınası,
Veli oğlu, Zeynep gız,
Ağlasın Eşe anası.

Şu Vaysal'ın goca evi,
Dolup dolup boşalıyo,
Ellehalem düğün guruk,
Benim yiyen güceniyo.

Acı haberi duyunca,
Vudum dizime dizime,
Bacım orun orun iş görüyor,
Su Veli Çavış'ın gızına.

Şu Kızılcık'ın yolu uzak,
Geldim dolanı dolanı,
Ağıdınan adam mı gelir geri,

Var mı sözümün yalanı.

Goyununuz döl döküyor,
Garalı mı geldi yazınız,
Gücenme Elif teyze,
Uğursuzumuş gızınız.

Teneşire yatırdılar,
Kara kekil dalga dalga,
Sankine düğün guruk,
Uşak gelir bölge bölge.

Ben nasıl gidem Bozhüyük eline,
Yol içinde acer mezar,
Ellehalem düğün guruk,
Benim yiyen hodul gezer.

Işkın çatı serin yayla,
Sizi orda yayladırım,
Yiyenime düğün gurar,
Gelin seni oynadırım.

Yeter Âşık Ali'm yeter,
Bu işler oldu beter,
Çekmiş göçünü gediyor,
Develeri gater gater (K.86).

GA-19

Memili Kâ'nın Ağıdı (Kardeşi Minik Fadime Söyler.)

Hikâyesi: Bozhöyük köyüne Kavşut'tan gelip yerleşen, Veli Kâ'nın oğlu Memili Ağa'nın ağıdıdır. Bu Memili çok zengin biridir. Dört sürüsü, ayrı ayrı yayılır. Memili Ağa'nın her sürüde iki çobanı, iki köpeği olur. Tekesin, ayrı, koçunu ayrı bir dağa sürer. Her teke on on beş tane, her koç on beş yirmi tane, çobansız yayılır. Zamanı geldiğinde koç ve teke takımı güzün döner ayrı ayrı köyün yakınına gelir. Çobanları

bunları getirirler, koçları boyalarlar, süsler, sanki bir damat misali koyunlara katarlar; tekeleri de keçiye katarlar. Bir gün Memili Ağa'yı Maraş Paşası ister. Memili Ağa tek oğluyla gitmeye karar verir. Osmanlı zamanında Halep vilayet, Andıran kaza, Maraş sancaktır. Memili Kâ iki hayvanına peynir, yağ, bal vs… ne varsa yükler. Maraş'a varır. Maraş'ta iki gün kalan Memili Kâ'ya ve oğluna, dönerken, paşa birer takım çuha giydirir. Bozhüyük köyüne dönerler. Bozhüyük köyüne gelen Memili Kâ'nın çok sevdiği, biricik oğlu, çok geçmez nazar olur, ölür. Memili Kavşut'un muhtarıdır. Kavşut'tan Bozhöyük'e gelip yerleşince; Minik Fadime isminde bir bacısı vardır, muhtarlık ona kalır. Minik Fadime yedi yıl muhtarlık yapar. Kardeşi ölünce Fadime Hanım şöyle bir ağıt yakar:

Ben o zaman korktum idi,
Paşa çuha geydirince,
Agama nazar uğramış,
Oğlum yanına uydurunca.

Â odada çatal maşa,
Cibe bindik batıcı mı?
On beş koçun aşılandı,
Vakti geldi gatıcın mı?

Çatlakta yayılır yozu,
Hâbeyinen alır gazı,
Ağama kurban olayım,
Paşaya vermez sözü.

Sakar camız kara dana,
Aklı getti döne done,
Vezir ağa gardaşlarım,
Aklıma düştüler gene (K.86).

GA-20

Cül Hüseyin'in Ağıdı

Hikâyesi: Cül Hüseyin çok fakir biridir. Eski, dingilli bir at arabası vardır. Onunla sağa sola koşturur. Son zamanlarda bir sondaj motoru alır. Ondan biraz ekmek yer ama Allah onun iki delikanlısını da elinden alınca dert sahibi olur. Oğullarının acısına daha fazla dayanamaz ve hastalanır, ölür. Ölünce hanımı şöyle bir ağıt yakar:

Üce dağın yücesine,
Yatamıyom gecesine,
İlahe kurban oluyum,
Kefin biçen hocasına.

Gelin Şemşi nerde,
Büyük evi işsiz etmiş,
Bugün ulu bayram günü,
Gardaşı yanına getmiş.

Iki gardaş bir de bacı,
Ciğerden çıkmıyor acı,
Kınaman komşular beni,
Yok mu ölümün ilacı (K.81).

GA-21

Ramazan İle Kısmet'in Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Ramazan ve Kısmet adında iki delikanlı beş yıl ara ile vefat eder. Birisini İstanbul'da çalışırken, 1987 yılında elektrik çarpar, digeri ise sondaj vururken Sarız'ın İnce Magra yerinde motorun vitesi koluna düşer ve ölür. 1991 yılında kardeşleri Ahmet şöyle bir ağıt yakar gençler için:

Acele asker eyledim,
Haşlığını koymadım,
Gınaman bacılar beni,
Çiftelere doyamadım.

Ayranlık'ta bayrak kalkmış,
Okuntuyu elden aldık,
Canım gurban babam oğlu,
Ağır sameninen geldik.

Baş çavuştan selâm geldi,
Teskiresi nakıt doldu,
Canım gurban babam oğlu,
Ekmeği yemeden öldü.

Yol üstüne bir ev yapmış,
Güvercin kondu başına,
İlahe gurban olyum,
Böründe yatan eşine.

Yandım Kara Ahmet'im yandım,
Goyun ikindine döndü,
Gurban olam baba oğlu,
Ağıt sameninen geldi (K.84, K.86).

GA-22

Gündeş Ali'nin Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Mustuk'un oğlu Gündeş Ali'nin ağıdı. Gündeş Ali çiftçilik ve hayvancılıkla geçinmektedir. Bir gün başına büyük bir bela gelir. Karslılar'dan Mennen adında bir adamı vurur. Hapise girer ve cezasını çekip, çıkar. İki kızı, bir oğlu olur. Oğluna, vurduğu adamın ismini verir. Oğlu ilkokulu bitirme çağında iken; Gündeş Ali hastalanır. Kardeşi Dıgış Durdu, onu, Kahramanmaraş'a doktora götürür; fakat kurtululamaz Gündeş Ali, ölür. Kardeşi Dıgış Durdu şöyle bir ağıt yakar abisine:

Ali hastadır deyince,
Namazı böldüm yörüdüm,
Hademeler yasak dedi,
İkisin birden sürüdüm.

Sakınmaz daldan budaktan,
Gardaşım çatal yürekli,
Horta atmıyom kör oluyum,
Dosta düşmana gerekli.

Beline silah takınır,
Şerrinden âlem sakınır,
Uruf çıkmış can veriyor,
Daha da kurde çekilir.

Günden yana kölge olurdu,
Yelden yana dulda olurdu,
Gardaşım gelmedi diye,
Birken yoklasan n'olurdu?

Şaştı anam oğlu şaştı,
Geldi de Maraş düştü,
Elbistan mapısın yardı,
Candarmayı vurdu kaçtı.

Hastaneye vardım da,
Sabaha kadar ağladım,
Düşman başına vermesin,
Çenesini ben bağladım.

Gökten düşse yarılmazdı,
Dağlar aşsa yorulmazdı,
Her dallardan sarılmazdı,
Uçan kuştan can umuyor.

Kopa kopa vardımıdı,
Yalnızca orda yatar,
Horta atmıyom kör oluyum,
Çarpınca cereni tutar (K.86).

GA-23

Mehmet Rüştüoğlu'nun Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabamız halkından Hacı Reşit'in torunu Türkiye Bıyık Kıralı Memili'nin oğlu Mehmet'in ağıdıdır. Mehmet Rüştüoğlu 23-24 yaşlarında bir aslan parçasıdır. Avını kimseye vermeyen, tuttuğunu koparan bir delikanlıdır. Evlenir, bir yıl sonra ayrılır. İkinci evliliğini kız kaçırarak yapar. Altı aylık evliyken, bir kiralık katil tarafından kalleşçe vurularak öldürülür. Bunun üzerine dayısı Mehmet Güzel şöyle bir ağıt yakar:

N'oldu sana kara aslanım,
Bas dizine yekinsene,
Sırdaşların hep toplanmış,
Gel boynuma sarılsana.

Her daldan sakınmazdın,
Düşman düşürdü tuzaklara,
Kurban olam kara aslanım,
Salmam seni uzaklara.

Nerdesin pehlivanım,
Gelinin kekili düzler,
Tez gelesin kara aslanım,
Bebeğin yollarını gözler.

Gözlerin kör ola düşman,
Arayıp da seni mi buldu,
Neredesin kime küstün,
Bebeğin baba der oldu.

Yiğit Mehmet senin için,
Anan kavruldu özünden,
Her taştan sakınmazdın,
Kurşunu yemiş gözünden,

Gelmez misin sen nerdesin,
Uzar gider sayıların,
Goyun gibi meleşiyor,
Hep toplandı dayıların.

Gitme dedim yavrum sana,
Düşürdüler bak allara,
Geceleri yatak yatmam,
Gözlerim bakar yollara.

Gafil durma kara aslanım,
Düşman avladı alınan,
Adam vurup yatsaydın,
Baban beslerdi balınan.

Mehmet'im söyleme yeter,
Bundan başka ne var beter,
Küsüp gitme sen yiğidim,
Gelinim yavruna bakar (K.81).

GA-24

Memili'nin Ağıdı

Hikâyesi: Köylerde eskiden düğünler silahsız olmazdı. Herkeste bir tabanca bulunurdu. Kır Ali'nin oğlunun düğününd,e kızlar halay çekerken, Mulla Yusuf Mennen silah sıkar ve bu sırada kurşunun biri Memili'nin kafasına isabet eder. Memili olay yerinde ölür. Anası Esme Hanım oğluna şöyle bir ağıt yakar:

Endim Göksun'ün düzüne,
Sızılar endi dizime,
Kara toprak doldu m'ola,
Memili'nin ela gözüne,

Teneşire yatırdılar,
A gövdesi bölük bölük,

Kele benim canım yok mu?
Şapkasının ardı delik.

Getir de yanaştırak,
Hangımızın oglu güzel,
Gartal oyunu oynaşta,
Söylemişler degmiş nazar.

Aman benim düşmanım yok,
Söylediler değdi nazar,
Elbisesin kaldırayım,
Benim oğlum nasıl güzel (K.81).

GA-25

Cuma Aslan'ın Ağıdı (Babası Kurtkulak Mustafa, oğluna Söyler)

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Mulla Sülemen'in torunu Kurtkulak Mustafa'nın, Cuma isminde bir oğlu vardır. Fakirlik nedeniyle Cuma, Mehmetbey koyünde davar çobanlığı yapmaktadır. Kahramanmaraş-Kayseri arası yol yeni yapılmaktadır. Yollarda çalısma vardır. Davarı asfalt kenarında otlatırken, davarına bakmak için yolun üstüne çıkar. Kum taşıyan bir kamyon bu genç delikanlıyla vurur ve Cuma Aslan olduğu yerde ölür. Ölüm haberi hemen Bozhüyük'e ulaşır.Babası, annesi ve kardeşleri olay yerine koşarak gider. Babası, ölen oğlunun başında bülbül gibi öter, ağıt yakar:

Ahmet gardaşım deyince,
Vurdum dizime dizime,
Ya neyleyim Kadir Mevlâm,
Ateşler attın özüme.

İkindi akşam arası,
Çok mu Çerkez'in arası,
Dizleyerek vardım da,
Kafada kamyon yarası.

Goyun güder gater gater,
İş mi olur bundan beter,
Yel yapalak vardım da,
Azrail, döşünde yatar.

Kamyon gelir gürül gürül,
Ben yanarım harıl harıl,
Çoban goyundan gelir,
Kara kaşlar parıl parıl.

Mezarda yoncaya yakın,
Yel eser gelir kokun,
İbrahim izine geldi,
Yekin çoban oğlum yekin.

Yüce dağların gediği,
Sah oldu elin dediği,
Battanıyayı açtımıdı,
Sanasın camız boduğu.

İlaha dilim çürüye,
Acep sana darıldım mı?
Halil'i salmadı diye,
Cuma'm buna kırıldın mı?

N'olaydı canım n'olaydı,
N'ola malım hep öleydi,
İt arkada davar önde,
Ben çobanım göreydim.

Elbistan'a yoz götürmüş,
Gasaplar çekmiş maşaallah,
Yaz gelir koyun yürürse,
Çobanım gelir inşaallah.

Mezarına bir taş diktim,
Kendisinden daha büyük,
Ben de buna ağlamayım mı?
Gara gaşta gaytan bıyık.

Goyun güder yazın güzün,
Süzün oğlancığım süzün,
Ya n'eyleyim Kadir Mevlâm,
Çok ağladı bir tek kızım.

Kenni oğlancığım kenni,
Daha oğlum ileri yönnü,
Batanniyeye yatırmışlar,
Ağzı burnu ala kanlı (K.86).

GA-26

Bekir Gürbüz'ün Ağıdı

Hikâyesi: Bekir Gürbüz fakirdir. Şirketlerde çalışır, çifçilikle uğraşır. Esmer olduğu için Kara Bekir denmektedir. Bekir iki kızı, üç oğlu olduğtan sonra köyü terk edip Kalaba'ya yerleşir.Yine sağada solda çalışıp yer. Bir de ev yapar. Kara Bekir bu aşırı çalışmaya daha fazla dayanamaz ve kalp krizi geçirip ölür. Ani ölümü üzerine kardeşi Hacı Sülemen, Kara Bekir'e şöyle bir ağıt yakar:

Öldü haberini duyunca,
Galaba evine gittim,
Bereket ki tez yetiştim,
Salının ucundan tuttum.

Sağ olsun Galabalılar,
Benden izin istediler,
Zorumuş gardaş acısı,
Bülbül oldu benim diller.

Teneşire yatırmışlar,

Boyu tahtadan aşyıo,
Gardaşlarım gelmiş diye,
Gardaş hizmete koşuyo.

Garüp mezarlara koyduk,
Kefenini çöze çöze.
Gurbet elde koyman diye,
Haber salmış gardaş bize.

Bazardan dana getirmiş,
Ahırlarda bakarım diye,
Garip elde koymam seni,
Yürü gidek gardaş köye.

Ben evine girdim idi,
Goyak goyak odaları,
Garip elde adam galmaz,
Hep orada odaları.

Ağlarım gardaş ağlarım,
Ağlamaz da durur muyum,
Galaba eline gitsem,
Ben gardaşı görür müyüm (K.86).

GA-27

İsmail Gürbüz'ün Ağıdı

Hikâyesi: Abdıllah İsmail, fakir bir vatandaştır. Aynı köyden, Gurgur Durdu'nun kızı Şefre ile evlenir. Dört kızı, bir oğlu olur. Oğlunun sevinciyle, geçimini daha rahat sağlamak için köyden Osmaniye'ye göçer.Tek oğlunun tadına doyamadan trafik kazası geçirir, Osmaniye'de ölür.Ölüm nedeniyle kardeşı Hacı Sülemen şöyle bir ağıt yakar:

İsmail öldü deyince,
Osmaniye eline gittim,

Evini bozuk görünce,
Şuurumu gayıp ettim.

Öldüğü yere vardım,
İki gün orda durdum,
Gardaşa ölük diyorlar,
Ali Gayası'nda gördüm.

Eşyasını ben getirdim,
Özüm tutup, bakamadım,
Gızlar babam nettin derler,
Ben evime çıkamadım (K.86).

GA-28

Mulla Memilli'nin Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Veli Ka'nın oğlu, hanımı ölünce, iki kızı ile yalnız başına kalır. Büyük kızının adı Tatar Hapa; küçük kızının adı Gamer'dir. Erkek evladı yoktur. Bir erkek evladı olması için karısı ölünce; Topal Hüseyin'in kızı Culfa Esme'ye tâlip olur. Culfa Esme'nin de bir kızı, bir oğlu vardır. Mulla Memilli onun çocuklarını; Culfa Esme'de Mulla Memili'nin kızlarını kabul eder, evlenirler. Aradan çok geçmez, Mulla Memili ölür. Culfa Esme, Memili Hoca'ya şöyle bir ağıt yakar:

Senin evladın yoğudu,
Nide de alın olanı,
Tarlaya mirasçı konar da,
Baştan vururlar evleği.

Kadan allım sürmeli,
A bilekleri kırmalı,
Allah razısı için,
Buna bir evlât vermeli.

Kadan allım efendi,
Suyu çekerdi nazınan,

Bugün on yedi gün oldu,
Yatarım Gamer kızınan (K.86).

GA-29

Sülemence Hasan'ın Ağıdı

Hikâyesi: Sülemence'nin küçük oğlu Hasan, 16-17 yaşlarındadır. Eskiden kağnılarla su değirmenine giderlerdi. Bu delikanlı kağnıya yaymayı (küçük çuval) yükler, camızı koşar, değirmene gider. Yaymayı değirmene bırakır, sıra alır, eve döner. Hastalanır, bir hafta sürmez ölür. Kardeşi Mulla'nın hanımı Meryem, genç ölen kaynı Hasan'a şöyle bir ağıt yakar:

Bana verin işliğini,
Anca buna ben ağlarım,
Gayın Kayseri'den gelmiş,
Ener camızın bağlarım.

Üce kaldırın salını,
Getsin görünü görünü,
Eger bunu sorarsanız,
Tatar Osman'ın torunu.

Dağda davar güderken,
Kar yüzüne toza toza,
Senin gül hatırın için,
Kurbanım sevdiğim kıza.

Kapıda çatal hayma,
Gıyma Gadir Mevlâm gıyma,
Gadan allım kara ergenime,
Değirmende kaldı yayma.

Hazeli gönlüm hazeli,
Gavaklar döktü gazeli,
Gayına gurban oluyum,

Gaynım Türkmen güzeli.

Hepili gönlüm hepili,
Annında kara kekili,
Gayına gurban oluyum,
Gayın güller kokulu (K.90).

GA-30

Beyazıtlar'dan Bayram'ın Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından, Gevrek Mehmet'in Bayram ismindeki kardeşi, amcasını kızı Aynı'ya sevdalanır. Alamaz Aynı kızı. Aynı, öbür amcasının oğlu Mevlit'e gönüllüdür, Mevlit'le evlenir. Bayram, bu aşkı sürekli içine atar ve bekâr olarak ölür. Kardeşi gevrek Mehmet şu ağıdı yakar:

Sığır erendeki sözü,
Nasıl tuttu geldi yüzü,
Derdinden kurtulma demiş,
Şu emmimin soysuz kızı.

Almıyom dışlığımı,
Beri verin işliğini,
Gardeş askere gedici,
Altın goyum haşlığını.

Kara bıyık döküm dökün,
Ekin biçer büküm büküm,
Aynı'yı gelin edicek,
Aman goca evi yıkın (K.86).

GA-31

Hacı Hasan Veli'nin Ağıdı

Hikâyesi: Hacı Hasan Veli çifcilik ve malcılıkla yaşantısını sürdüren bir vatandaştır. Yedisi kız, birisi erkek; sekiz evladı vardır. Hacı Hasan Veli ölünce amcasının oğlu Cakcak Reşit şöyle bir ağıt yakar:

Yorulduz mu gıran gızlar,
Bugün ağıdın sırası,
Evme emmim oğlu dedim de,
Devre oynadı turası.

Dilkolu'nun baş yurtları,
Yeğin gardaşın dertleri,
Davarı köye döküldü,
Ardında çatal itleri.

Gardaşı hasta duyunca,
Golum ganadım gırıldı,
Geri döndüm baktım idi,
Hacı'm boynuma sarıldı.

Yastıöz'de goca tarla,
Harla ciğerciğim harla,
Buda bir tek yalnızım,
Gıyma Kadir Mevlâm gıyma.

Yastıöz'de eğri bucak,
İranarak tırpan biçer,
Hangi yayla serin ise,
Emmim oğlu ora göçer.

Gardaşım gara bayrak galdırmış,
Uşağı çekin turaya,
Arlanman mı emmim oğlu,
Anan geliyor sıraya.

Ali de ölsün, Mehmet de ölsün,
Bahar kızım gadan alsın,
Varınca ebeme söyle,
A Mehmet'i geri alsın (K.86).

GA-32

Battal'ın Ağıdı

Hikâyesi: Eskiden dağlarda kenger biçerlerdi. Yine kenger biçmeye gidildiği bir gün, Yusuf Çavuş ile Kabaklı Mustafa, kenger yeri kavgası eder. Kabaklı Mustafa, Yusuf Çavuş'a küfreder.Yusuf Çavuş'un oğlu Battal, Kabaklı Mustafa'nın ağzının üstüne taşla vurur, Kabaklı Mustafa'nın sekiz dişini kırar. Aradan 2-3 ay geçer. Kabaklı Mustafa sebepsiz yere, Battal'a sinirlenir. Kabaklı Mustafa tabancayı alır evden çıkar. Köyün altında Abora'da Battal'la karşılaşır, tabancayı çeker, Battal'ı vurur ve Battal ölür. Olay yerinde Battal'ın babası gelir ve oğlunu kanlar içinde görünce şöyle bir ağıt yakar:

Ben bunu bebek büyüttüm,
İç koynuma goya goya,
Çam gibi yiğit eyledim,
El davarı yaya yaya.

Açıl soyka kapı açıl,
Battal girdi mi içeri,
Eğer oğlum kız kaçırdıysa,
Kuzum kabilim suçuna.

Ne yaptık Karslılara,
Kız mı sürüdü ümmetten,
Dünden beri söylüyorum,
Battal almıyor minnetten.

Kapıya bayrak dikip de,
Dan davılı dödürmedim,
Ben bunu özne durdurup da,
Mavi çeko giydiremedim.

Gömbecede davar güder,
Sümbül toplar eteğine,
Ne yatıyon oğlancığım,

Davar çıktı yatağına.

Emmilerin kadan alsın,
At üstünde atar deynek,
Daha elim töllemedim,
Sırtına dikmedim köynek.

Hele mezere mezere,
Mezerin otu bozara,
Ben bunu özne durdurmadım,
Peygamberin gavli üzere.

Şöyle durun analığı gelsin,
Bir oturur birken yürür,
Amanın sala koyman,
Anca araba götürür (K.86).

GA-33

Beyazıtların Mevlit'in Ağıdı

Hikâyesi: Mevlit bilinmeyen bir hastalığa yakalanır. 3-5 yıl yatakta yatar. O zamanlar köylerde yeterli sağlıkçı ve doktor yoktur. Hastalığı frengidir. Amcasının kızı ile evlidir, çocukları olmamıştır. Bu hastalıktan yatan Mevlit kurtulamaz ölür. Bacısı, Beyazıt'ın kızı Haççe evlatsız kardeşine şöyle bir ağıt yakar:

Ellerin nesine gerek,
Anca bacıların ağlar,
Sehellere dayanamaz,
Sığır erende yayla yaylar.

Çifte, direkte takılı,
Bende goymalı akılı,
Dilkolu'ndan beri gelir,
Cebinde sümbül kokulu.

Yarpızı almış koklamış da,
Yürü bire dağlar demiş,
Bu derdimi dağlar diye,
Güverik kösnüyü yemiş.

Martini dakar dalına,
Çıkar dağların salına,
Evlatsız anamın oğlu,
Ne deyim aynı gelini.

Gadan allım teyzem kızı,
Ölüm bahtıma barıştı,
Ayan olsun anam olsun,
Gelin Kürtler'e karıştı.

Kele bu kimin gelini,
Yayla ardıcı yapılı,
Bizim de evimiz vardı,
A oda çatal kapılı.

Amanın beni söyletmen,
Benim derdim kutuyunan,
Döl elamına vardımıdı,
Çobanım yok itiyinen (K.86).

GA-34

Ömer'in Ağıdı

Hikâyesi: Ömer yazın yaylada çobanlık yaparken hava bulanır, kara bulutlar havayı kaplar. Ömer davarı toplayıp, Binboğa'nın eteğine doğru sürer. Kendisi de davarın peşinden yürür. Binboğa'nın eteğine Ömer'e yıldırım düşer. Ömer olduğu yerde ölür. Annesi Uzun Elif yaylada oğluna şöyle bir ağıt yakar:

Sabahınan kaktımıdı,
Tatlı gelir canın sesi,

Sal yukardan gelirken,
Pınara düşmüş keçesi.

Fadıma yanına varınca,
Elini sokmuş goynuna,
Muallim olanın âdedi,
Gıravat atar boynuna.

Hamit görünme gözüme,
Ateşler düştü özüme,
Ömer diye çağırdım da,
Töbe bakmadı yüzüme.

Yıldırımlar düşünce,
Aman anam dedi m'ola,
Guşluk davarından gelmiş,
Yemeğini yedi m'ola (K.81).

GA-35

Uzun Mehmet'in Ağıdı

Hikâyesi: Uzun Mehmet babayiğit bir güreşçidir. Geçimini çiftçilikle sağlamaktadır. Evleri köyün dışında, Çukur adlı yerdedir. İki kardeşlerdir. Uzun Mehmet, beş oğlan, üç kız; sekiz çocuk babasıdır. Hastalanır ve ölür. Öldüğünde kardeşının oğlu Abdullah, amcası Uzun Mehmet'e bir ağıt yakar:

Biz oğluna düğün kurduk,
Okuntusu dağılıyor,
Şöyle döndüm baktım idi,
Köyde tellal çağrılıyor.

Evde yalnız kalınca,
Bülbül olur ben öterim,
Merak etme aslan emmim,
Hakk'ına mektup atarım.

Ağların eller ağlarım,
Üstüme devrildi dağlar,
Böyleydi aslan emmim,
Kölgesinde adam eyler.

Emmim gurbanım canına,
Dolanır varrım yanına,
Yiğit idi aslan emmim,
Burhan'ı şahit ününe (K.84).

GA-36

Uzun Durmuş'un Ağıdı

Hikâyesi: Durmuş, bazen ticaretle uğraşır, bazen çiftlik yapar, bazen gurbete gider. Yedi tane küçük çocuğu vardır. Yeniyapan'a çalışmak için gider; orada üzerine bir kütük düşer ve ölür. Durmuş'un ölüsünü evine getirirler. Durmuş'un kardeşi Hakkı'nın hanımı Kıymet Gelin, hem amca oğlu hem de kaynı olan Durmuş için şöyle bir ağıt yakar:

O da bilmiş öldüğünü,
Köperk de yemedi yalı,
İkindin akşam arası,
Emmim tutu devre yolu.

Sekin durma Durdane,
Emmim size nasıl gayın,
Dışarıya cıktım idi,
Havlıda meliyo goyun.

Babam da böyle eyledi,
Kar yağarken tipiyinen,
Getirdiler kele Abdılla,
Oduncunun ipiyinen,

Duymadın mı kelle Abdılla,

Elli ikisini ediciydik,
Bibilerim kavil kurdu,
Yan pınara gediciyik.

Bak şimdi ağlamam ki,
Ağıda havaslı derler,
Bizimkilerin âdeti,
Avratları gelin korlar.

Durmadı gözümün yaşı,
Şu babam öldü öleli,
Bizimkiler böyle eder,
Bebek beşikte beleli

Gardaşları çok ağlıyor,
Gırdı hepinin belini,
Nedi sakın duruyoruz,
Bir tek ben miyim gelini.

Şöyle döndüm baktım idi,
Oba sekiye yürüyor,
Bu zaman yayla konulmaz,
Dağları duman bürüyor.

Tüccar benim emmilerim,
Pazara endirir şişek,
Dayım da böyle eylemiş,
Çifte çifte durmuş düşek (K.86).

GA-37

Kürt Ali'nin Ağıdı

Hikâyesi: Kürt Ali güreşçidir. Askere gitmeden önce Kömür köyüden Arap Ali'nin kızıyla evlenir. Bir oğlu olur ve askere gider. Asker ocağında hastalanır, hava

değişimine gelir. Hasta Ali kurtulamaz, ölür. Anası Gülsüm, oğlu Ali'ye şöyle bir ağıt yakar:

Ben söylerim durgun durgun,
Uşak talimden mi yorgun,
Nerde soysuz bacısı,
Pehlivanım ona gırgın.

Şu gısığın eğri yolu,
Eser yaylaların yeli,
Pehlivanım ölmüş diye,
Tüm sallandı Bozhüyük eli.

Şu Maraş'ın güzel düzü,
Uşak talimden sıyrılmış yüzü,
Pehlivanım gelik derler,
Verin istediği kızı.

Davarını duza çeker,
Sürüsünü belliyerek,
Bacısı samen salık,
Kekilini telliyerek.

Üce dağın pürenleri,
Sıçıraşır cerenleri,
Pehlivanıma düğün kurduk,
Hep biriksin yârenleri (K.85).

GA-38

Durmuş'un Ağıdı

Hikâyesi: Durmuş, bir güz ayında üç arkadaşıyla dağa oduna gider. Arkadaşlarıyla bir kütük keser, kesilen kütük ters dönerek Durmuş'un üzerine düşer. Kütüğün altında kalan Durmuş olduğu yerde ölür. Ölümü üzerine amcasının oğlu Durdu bir ağıt söyler:

Ne olur ey emmilerim,
Mezarımı yalnız kazın,
Öte yüze vardımıdı,
Düğünler kurardık yazın,

Sabahtan oduna geden,
Öğleninen ölü gelmez,
Yiğididin emmim oğlu,
Guluncunu gucak almaz.

Ne ağlıyon dayım gızı,
Çocuklara baba olucun,
Haydi gidek yaylalara,
Emmim oğlunu mu bulucun?

Öldüğünü duyan millet,
Yandı özünden özünden,
Mehmet'ini çok severdin,
Nasıl ayırdın gözünden.

Söylen Durdu'yunan Yavız'a,
Derdimi derdine katsın,
Ecel yaylalara çıkmış,
İlâha odunu batsın.

Mahallenin yiğidi,
Mehmet Emmim haber salmış,
İsmail yetmiyor gibi,
Durmuş'u yanına almış.

Salın Emine bacımı,
Arasın Durmuş'u bulsun,
Çağırın hele Gıymet'i,
Babasına haber salsın.

Her sene bir gurban verrik,
Emmilerin birisinden,
Gide gide sayı düşer,
İyilerin sayısından.

Bir ağaçtan adam mı ölür,
Etme emmim oğlu etme,
Biz Mehmet'e düğün kurduk,
Gitme emmim oğlu gitme.

Sanki onsuz olmaz mıydı,
Odunu da soyka çıksın,
Babasız kalan Mehmet'e,
Ali, Hakkı bayrak diksin.

Emmilerim dayılarım,
Özeği bitmiş yorulmuş,
Zalım kütük devrilince,
Kafa yarık kol kırılmış.

Ne yatıyon emmim oğlu,
Şakasız durmazdı dilin,
Saba duyunca deli olur,
Abdılla'ya haber salın.

Hiç kimsenin gönlün gırmaz,
Kimse doyamadı tadına,
Siyah saçlı emmim oğlu,
Saçın yapışmış oduna.

Öte yüze gidek hele,
Durmuş ora vardı mı,
Abdılla, Bekir, Kiraz,
Acep ayan olmadı mı.

Durmuş diye kavrılıyo,
Dayıların evi bekler,
Tez gelesin emmim oğlu,
Anan Gıymat hıssa saklar.

Ne iş yapsa emmim oğlu,
Açık gelirdi rızgısı,
Böyle ölüm duyulmamış,
Bu da Allah'ın yazgısı.

Saba ilkbahar gelince,
Koyununa çoban gerek,
Davet edek kuzu kesek,
Toplanıp öte yüze varak (K.81).

GA-39

Çoluk Mehmet'in Ağıdı

Hikâyesi: Çoluk Mehmet, köyde çok sevilen biridir. Ani ölümü üzerine anası Fadime, şöyle bir ağıt yakar:

Andırın'a gediciyim,
Mullam bana darılıyor,
Gecesi yok çobanımın,
Cicisine sarılıyor.

Çolak oğlum, çoban oğlum,
Berin başına oturur,
Heçbir şeyin değilse,
Çaralı emliğini getirir.

Davarı suya döküldü,
Canım gövdemden çekildi,
Bu ölüm Allah'ın emir,
O da başıma kakıldı.

Geçisinin adı nazlı,
Kağıdı okunuyor gizli,
Duyurmuyorlar ya bana,
Hacı'yınan gardaş sözlü.

Gadan allım Hacı Durdu,
Geçisine vurma Kürt'ü,
Çolağım ölük diyorlar,
Nereye çekilik ordu (K.86).

GA-40

Eşe'nin Ağıdı

Hikâyesi: Ümmet'in kızı Eşe'nin, oğlan evladı yoktr; iki kızı vardır. Büyük kızının oğlu, torununu evlatlık alır. Kocası ile ömür boyu mutlu bir hayat yaşar ve 2005 yılında vefat eder. Kocası Âşık Bekir, hanımı Eşe'ye şöyle bir ağıt yakar:

Ne yapayım emmim kızı,
Hiç çare yok dertlerine,
Eller yaylıya göçerler,
Kimler konar yurtlarına.

O yollarına giden gelmez,
Gün günü yırar arası,
Nicesinden geçti kaldı,
Yıkılsın deve deresi.

Komşu ile hoş geçinir,
Herkes hatırın sayar,
Gurbette olan uşaklar,
Acı haberini duyar.

Alman'a haberi gitti,
Emmisinin kızın gözler,
Soğuk yüzün gördüler,

Istanbul’dan gelen kızlar.

Yıkıldı damın direği,
Bozuldu evin kurağı,
Ev sahibi olmayınca,
Olur mu evin gereği.

Şimdi ağlamam emmim kızı,
Sonra gelir sıraları,
Her gelen tazeliyor,
Sinemdeki yaraları.

Kınaman beni komşular,
Kara yaralıyım duramıyom,
Avratların arasında,
Emmim kızı göremiyom.

Ne yapayım emmim kızı,
Herkes ayrılır eşinden,
Yarin bir gün olur,
Ben de gelirim peşinden.

Önüme sofra koyarlar,
Bardağa çay koyan yok,
Yalnız yemek mi yenir,
Yoldaş olup yiyen yok.

Kime teslim eyledin gittin,
Yükteki çatal yorganı,
Kurban Bayram’ı geliyor,
Çifte keserdim kurbanı.

Konuşup da söylemedin,
Töbe duymadık dilini,

Ayan olsun anam babam,
Yolladık büyük gelini,

Herkes gelir geri gider,
Zeynep ağlar, Esme ağlar,
Eli keserli gelir de,
Otururdun Husne'yinen.

Küşüm çekme emmim kızı,
İssiz evimi beklerim,
Burada bulamazsam,
Gider Mehmet'i yoklarım (K.81).

GA-41

Meryem Hatun'un Ağıdı

Hikâyesi: Bozhöyük kasabasından Molla Bekir'in kızı Meryem nişanlı iken ölür. Kızın anası şöyle bir ağıt yakar:

Kızım pazardan geliyor,
Saçı beline sokulu,
Var mı idi ilinizde,
Türkmen tosunu yapılı.

Avşar avratları geldi,
Kalk kızım boynuna sarıl,
Happa kurban Hürü kurban,
Esme darılırsan darıl.

Kele kızım ne sonsuzsun,
Hacı gel de kahve pişir,
Böyle de kız gelin m'olur,
Aklını başına devşir.

Kapıya gelinci gelmiş,

Kişniyor Meryem'in atı,
Öğün kızlar hava ile,
Başına bağlayın meti.

Kapıya gelinci geldi,
Çıkmıyor davulun sesi,
Yernik gitme kul olduğum,
Alırım sırmalı fesi.

Varırken ağam darılmış,
Hüseyin bilmiş sarsılmış,
Bu da muratsız deyince,
Ak Battal'ım çok kırılmış.

Pınarlarda biter tere,
Yaprağın yolmayın kele,
Dünyada iki muratsız,
Biri Meryem biri Kara,

Gelirken de görmedin mi?
Yol üstünde acar mezar,
Derdi yeğin kul olduğum,
Gözü çarpılarda gezer.

Karayı özne donattım,
Para döktüre döktüre,
Meryem kıza seğmen saldım,
Silah sıktıra sıktıra.

Sarp salakta serin yayla,
Bizim eller orda yaylar,
Şöyle döndüm baktım idi,
Kolu bağlı Kara'm ağlar.

Esme kadanı alayım,
Kundurasın yağladı mı,
Cenazesi kılınıyor,
Nişanlısın eğledi mi.

Gadanı alayım haççа,
Fistanı çepkeni kapla,
Yârenisin yoldaşısın,
Al da boncuğunu sakla.

Yeldin mi çavuş dayısı,
Meryem'im başı kayısı,
Tekereğim davar seçer,
Tilk'oğlunda Tuzkayası.

Kefiyesini Molla Bekir,
Almış koynunda saklıyor,
Amanın Meryem'im iyi,
Çalmış yerini yokluyor.

Ben buna kayıl değilim,
Kadan Battal'a Battal'a,
Böyle de kız gelin m'olur,
Uşak görmedim Aptal'a,

Al sana şunu vereyim,
Ağla kızı kata kata,
Usandın mı mor belikli,
Issız yerde yata yata.

Kadanı alayım Nesli,
Meryem öldü bacın yaslı,
Battal'ım tülü daylaklı,
Meryem'in de başı fesli (K.86).

GA-42

Deli Mehmetoğullarından Mehmet'in Ağıdı (Kızkardeşine söylemiştir)

Hikâyesi: 1963 doğumlu, kız kardeşini evlendirip Bursa'ya gönderen Mehmet Güzel'in, genç yaşta kaybettiği kız kardeşine yazdığı ağıttır:

Akşamdan aldım haberi,
Kurbetten geldi salınan,
Ey cananım gel ileri,
Kurbetten geldi salınan.

Amcalarım toplanıp da gelin,
İşte budur benim hâlim,
Kırılıp hep döküldü dalım,
Kurbetten geldi salınan.

Kurbet eli gider gücüme,
Yavrular ortak hep acıma,
Hiç küsmedim ben bacıma,
Kurbetten geldi salınan.

Kalkıp yürümeye tutmuyor dizim,
Pınar oldu iki gözüm,
Yanıp kavrulur bir tek kuzum,
Kurbetten geldi salınan.

Ezrail gelmiş yuvan yıkacak,
Kanayan yarana ilaç dökecek,
Ufacık kuzuna kimler bakacak,
Kurbetten geldi salınan.

Mehmet'im söylüyor neredir yurdun,
Söyleyip de n'olur deşmeyin derdim,
Bayramda vardım sağken gördüm,
Kurbetten geldi salınan (K.85).

GA-43

Avcı Alcıoğlu İbrahim'in Ağıdı

Hikâyesi: Değirmendere kasabasından Alcıoğlu İbrahim 1938 yılında bir grup avcı ile Yaylacık mevkisine ayı avına gider. Kendisi en yiğit avcı olduğu için, ayı inine girer. Ancak ayı kendisine saldırınca yardım ister. Arkadaşları ayıya sıkar ama Alcıoğlu İbrahim vurulur. Değirmendere'nin çok sevilen, çok yiğit bu evladına ağıtlar yakılır. Şu anda onun adı İbrahim ve lakabı Avcı'dır. Onun adı, Değirmendere. Göksun, Maraş ve Tayfunbeyli yöresinde pek çok kişiye isim olarak verilmiştir.

Üce kaldırın salını,
Geldin görünü görünü,
Eğer buna kim derlerse,
Alcının baş torunu.

Üce dağda av avlıyor,
Ayının yolunu bağlıyor,
Ötekiler şöyle böyle,
Hürü, Irahma kan ağlıyor.

Yaylacık'ta koca kaya,
Çıkın bakın doğan aya,
İkindi akşam üzeri,
Kanlı salı geldi köye.

Köşede keklik oturur,
Sesini sesime katar,
İbrahim'in çift gelini,
Köşede yalnız yatar (K.86).

GA-44

Mizam Çavuş Memiş'in Ağıdı

Hikâyesi: Oğlunun genç yaşta ölmesi üzerine, annenin oğluna yaktığı ağıttır.

Hoş geldin fındık dezzesi,

Oğlum Konur'un bezesi,
Ala atkıya garışmış,
Gara kekilin hozası.

Gapımızın önü arpa,
Gıran gelir gırpa gırpa,
Durmuş baler (beyler) harp ediyor,
Ağ kolunu kırpa kırpa (K.81).

GA-45

Cirit Ali'nin Ağıdı

Hikâyesi: Cirit Ali, amcasıyla bir ağız kavgası sonucu kürekle vurulunca ölür. Bunun üzerine Cirit Ali'ye bir ağıt yakarlar:

Gün geldikten yayışıyor,
Teşt elime dolaşıyor,
Yekin İnce Ali'm yekin,
Kuzuların meleşiyor.

Gapısında çatal direk,
İçinden düşmüş yürek,
Mahkemede dolanıyor,
Ucu kanlı demir kürek.

Geri durun ben vurayım,
Açın yüzünü göreyim,
Anamın hâli perişan,
Gardaşı haber salayım (K.86).

GA-46

Cücü Ali'nin Ağıdı

Hikâyesi: Cücü Ali Mehmet, Geben'den biriyle nişanlanır. Nişanlıyken ölür. Anası Şerife oğluna ağıt yakar:

Belin başı bayır m'ola,
Çıksam ayam gayar m'ola,
Ben Geben'e gediciyim,
Abdurrahman kovar m'ola.

Belin başı düz mü ola,
Ötüşenler gaz mı ola,
Ağ Mehmet'in nişanlısı,
Mor belikli gız mı ola.

Yol üstünde gara yılan,
Sıçıra boynuma dolan,
Geben'e samen gidici,
Kimi atlı kimi yayan (K.86).

GA-47

Alcıoğlu Durdu'nun Ağıdı

Hikâyesi: Oğlunun ani ve acılı ölümü üzerine anası Fadime Hatun, oğluna şöyle bir ağıt yakar:

Ellik direkte dakılı,
Orak belinde sokulu,
Hocalar yudu oğlumu,
Perçin dökülü dökülü.

Uşak telli durmam uşak,
Gelinime vurmam kuşak,
Senininen gediciyim,
Beşim(beşiğim) ayapıma duşak (K.90).

GA-48

Memeli'nin Ağıdı

Hikâyesi: Öldürülen oğlu Memili'ye, anası Döne şöyle bir ağıt yakar:

Ağ pınarın örenleri,
Sıçıraşır cerenleri,
Birikin birikin gelir,
Memili'min yârenleri.

Gadanı alayım Fakı,
Bağlamalar seki seki,
Birikin birikin gelin,
Memili'me dökün koku (K.86).

GA-49

Fatiş Gelin'in Ağıdı

Hikâyesi: Hasta gelini ölünce, gelinine şöyle bir ağıt yakar:

Gece gidersin gezeye,
Ben ağlarım eze eze,
Bezera'mım suya gider,
Gözlerini süze süze.

Hemi oğlum, hemi kızım,
İçimden yanıyor özüm,
Gınaman gomşular beni,
İkisi de benim gözüm (K.81).

GA-50

Mürsel Köyünden Hacıbey Kök'ün Ağıdı

Hikâyesi: Mürsel köyünden olan Hacıbey Kök isimli köylü, geçim sıkıntılarını gidermek için gurbet ele düşer. Sonunda İstanbul'da bir tünel kazma işi bulur. Bir süre çalıştıktan sonra iş yeri alanında bir göçük meydana gelir. Bu göçükte Hacıbey Kök ölür. Ölümünün ardından, eşi Emine Hanım ölen beyi için şöyle bir ağıt yakar:

Eşim İstanbul'dan gelir,
Virajlardan döne döne,
Kanlı kefine sarılmış,

Sandıklara kona kona.

Bir haber geldi de gittim,
Hemen İstanbul'a ulaştım,
Hele göreydiniz hele,
Dayra (daire) dayra ben dolaştım.

Geceninde bir yarısı,
İçim sızladı ayrılına (ölene),
Benim gibi olmuş mu var,
Ben de ağladım kaderime.

Şu odaya yerimi attım,
Gecemi sahur ettim,
Yedi tane kuzuynan,
Amanınız ben ne tutum.

Karşıda biber tarlası,
Şöyle dönüp bakamıyom,
Kınamayın obalar,
Ben kapıya çıkamıyom.

Ziyaretin çayırına,
At örkledim bayırına,
Dayılarım bana baksa,
Başı gözü hayırına.

Ne yokuşun başındayım,
Ne enişin dibindeyim,
Bana dulluk yakışır mı?
Otuz iki yaşındayım.

Şu karşıdan gelen kamyon,
Eğlen bir haber alayım,

Hiç aklıma gelmiyodu,
Eşim gadanı alayım.

Eğer eşim gelmez ise,
Gider ekinimi biçerim,
Komşularım darılırsa,
Gider buradan göçerim.

Gadanı alayım Gara,
İçerimde azgın yara,
Evimin hiç tadı yok,
Git de kardeşini ara.

Soyka tarlaya çıkınca,
Oradan görünür mezar,
Atif Karataş'a gitmiş,
Sepetine koymuşlar kiraz.

Eller baba dedikçe,
Ali'm de ona yerinir,
Ellerden isteme bir şey,
Baban sana çok darılır (K.81).

2. Ölen Kimsenin Ağzından Ölmeden Önce Söylenen ya da Ölmeden Kişi için Yakılan Ağıtlar

GA-51

Zayıf Hüseyin'in Ağıdı

Hikâyesi: Hüseyin'in, hastalandığı için, ölmeden once kendi kendine yaktığı ağıttır. Hüseyin, köyün tanınan çobanlarından biridir. Kendisi işini çok seven, hayvanın dilinden anlayan, güçlü kuvvetli bir delikanlıdır. Hüseyin hastalanınca kendi kendine ağıt yakar:

Göçerdim haziranın beşine,

Kara çadır kaplanırdı başına,
Onuncu ayda karı çeken döşüne,
Yurtların poyraza bakar Dilkolu.

Yel estikçe ardıçların bükülür,
Poyrazından hep çadırlar yıkılır,
Koyun kuzu hep sulağına dökülür,
Her yanın sulaktır Dilkolu.

Üç halaka yan yana konardık,
İkindinde kır atlara binerdik,
Yetmiş gün durur da geri enerdik,
Şimdi yurtlar issiz bekler Dilkolu.

Şafağınan Topakdaş'a çıkardım,
Silenine yörebine bakardım,
Goynunu da Ganakçı'ya dökerdim,
Ben de enginlerde kaldım Dilkolu.

Guzuları Gabak Tepe'ye sürerdim,
Sarı çiçekleri koklar dererdim,
Göçerken de ben dalaya uğradım,
Yayla kuşuydum bilin Dilkolu.

Benim de hükümlü anam vardı,
Dört yıl oldu kemikleri eridi,
Yedin nice şahbazları yiğidi,
Bir gün de beni yersin Dilkolu (K.84).

GA-52

Efendi Hoca'ya Ağıt

Hikâyesi: Efendi Hoca, güzel ağıtlar yakan kardeşinin hanımı Fadime Hanım'ı çağırır. "Aha öldüm ben, bana nasıl bir ağıt söylen?" der. Fadime Hanım'da şöyle bir ağıt yakar, daha ölmeden kayınına:

Hükümetin dayrasında,
Kaymakam ile yarışır,
Teyzem oğlu sen varken,
Kanlılar hep barışır.

Çok iyi gününün gördüğüm,
Ağır yannık yaydığım,
Eski gününe ağlıyom,
Dokuz sefer sufra verdiğim.

Sabahanan gün burnuna,
Nurlar saçıldı yüzüne,
Sen ölme de teyzem oğlu,
Gayılım çatal kızıma.

Gadasını aldığım Bekir,
Yoğmuş bunun kolayı,
Kabilecek bir olsalar,
Halka atardı Irağı (K.86).

3. Çevrede Yaşayan Âşıklarca Yakılan Ağıtlar

GA-53

Yaraya Ağıt

Hikâyesi: Âşık Ali'nin gençken vücudunda değişik yaralar çıkmış. Bu yaralar kendisine çok acı veriyormuş ve ne yaptıysa da bu yaralardan kurtulamıyormuş. Bunun üzerine bu yaralara bir ağıt yazmış:

Beyazla üstünde harf ile kara,
Elimi sürmedim içkiye dara,
Mevlam verdin bana ufak bir yara,
Bunun melhamını buldur yaradan.

Yatarkene yatağımdan aşıldım,

Annemin rahmine düştüm biçildim,
İki düğün oldu komşudan seçildim,
Komşuya kıymetim bildir yarabbim (düğüne gidemediği için).

Okursun elifi, sonu ilimdir,
Bunu söyleyen de kendi dilimdir,
Ne kadar yaşasam da bir gün ölümdür,
Gözel bir sıfatla öldür yaradan.

Beyazın üstünde siyah yazılar,
Arkamda dönüyor ufak kuzular (çocukları),
Almadı bu emden fazla sızılar,
Bunun melhamını saldır yaradan.

Âşık Alim söyler kendi sözünü,
Kadir Mevlâm püryan etti özümü,
Ocağından beyaz eyle yüzümü,
Bana habibimi buldur yaradan (K.106).

Em: Âşığın kendisi yaptığı bulamaç gibi bir ilaç

GA-54

Mahmut' un Ağıdı (Âşık Osman söyler.)

Hikâyesi: Müştüllü Musa' nın bir tek oğlu vardır, adı da Mahmut' tur. Mahmut çok fakirdir, alın teriyle çalışarak para kazanmaktadır. Dayısının kızı Selver ile evlenir. İki tane eğlu olur. Mahmut' un psikolojisi bozulmuştur ve çok fazla dayanamaz ve 1981'de ölür. Karısı, iki çocuğunu da evde bırakarak, babasının evine geri döner. Babası kızını, amcasının oğlu ile evlendirir. Mahmut'un çocuklarına ebesi Elif ile dedeleri bakar. Mahmut' un ölümü üzerine, Bozhöyük köyü ozanı Âşık Osman şöyle bir ağıt yakar Mahmut'a:

Bahçede güllerin soldu,
Bülbüller figana daldı,
Gelinin ellere kaldı,

Genç yaşta ölen Mahmut'um.

Böyleymiş kara yazın,
İçerden çıkmıyor sızın,
Yetim kaldı çifte kuzun,
Genç yaşta ölen Mahmut'um.

Çekilmiyo felek nazı,
Cenaze getirdim sizi,
Çok yanıyor dayın kızı,
Genç yaşta ölen Mahmut'um.

Açsana yavrum gözünü,
İçlere attın sızını,
Dayın seviyor kuzunu,
Genç yaşta ölen Mahmut'um.

Kader terse yazılıyor,
Goyunlar da guzuluyor,
Hanen issiz sızılıyor,
Genç yaşta ölen Mahmut'um.
Bana vurdun hece hece,
Geçiyo gündüzle gece,
İşte kaldı karı koca,
Genç yaşta ölen Mahmut'um (K.86).

GA-55

Hayrettin' in Ağıdı

Hikâyesi: Hacı Köçek Osman'ın torunu Âşık Bekir'in beş-altı yaşlarında yanarak ölen Hayrettin ismindeki oğluna söylediği ağıttır. Hayrettin'i Göksun hastanesine ulaştırmaya çalışan Âşık Bekir, kollarının arasında ölen oğluna çok üzülür. Hayrettin, Âşık Bekir'in tek erkek evladıdır, elinin değneği, gözünün nurudur. Bu acıyla kor ateşlerde yanan Âşık Bekir, tek erkek evladına şöyle seslenir:

Dayan avrat dayan, metin olmalı,
Başa ne gelir ise haktan bilmeli,
Yavrusuz sılaya nasıl varmalı,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Kırıldı kanadım, kolum kalmadı,
Yerimden kalkmaya halim kalmadı,
Getirdim doktora imdat olmadı,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Dam yaptım da kapı kurdum odana,
Olan malım karşı idi gadana,
Varınca ne deyim sefil dedene,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Hafız Duran demen bacılarına,
Çok uğradım ciğer acılarına,
Varınca ne deyim bacılarına,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Hiç gitmezdi yüreğimin sızısı,
Kara mıydı şu anlıyın yazısı,
Ananın babanın bir tek kuzusu,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Bir yavru yitirdim dört yaşında,
Acep görür müyüm onu düşümde,
Nere gitsem ölüm gezer peşimde,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Çataloluk derler orada yurdun,
N'olur Kadir Mevlâm birini ver dördün,
Yazın öküzün giderim derkin,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Sabah olmuyor uzun gecede,
Guzuları okudurdum hocada,
Tütün tütmeyici bizim bacada,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Bir anan ağladı bir de ben ağladım,
Elim ile ben çenemi bağladım,
Seni içten, beni dıştan dağladın,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Sözü tatlım hiç unutmam sözünü,
Niye benden çeviriyon yüzünü,
Goyun guzlar güden olmaz kuzunu,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Dili datlım doyamadım diline,
Büyütüp de iş veremedim eline,
Işısın da gedek kuzum evine,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.
Ne yapayım böyleymiş kaderin
Başım alıp diyar diyar gederim
Hem çift sürer hem de öküz güderim
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor

Kuzum bundan sonra yaylaya göçmem,
Deve deresinin suyunu içmem,
Sen benden geçtin ya ben senden geçmem,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Sabah olmaz gecelerde yatamam,
Kuzum seni kuru yere atamam,
El yavrularına öküz gatamam,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor.

Baban der ki kurtulmadım beladan,
Alacada burnuma tüttü sılada,
Seher vakti koyun gibi meleden,
Uyan Hayrettin'im şafak atıyor (K.86).

4. Söyleyeni Bilinmeyen (anonim) Ağıtlar

GA-56
Ericek Kasabasına Ait Anonim Bir Ağıt

Kırk tane kız imeceye gittiler,
Rastladılar bir ihtiyar tuttular,
Onunla eğlenip cefa ettiler,
İmeceye giden kızlar gelmedi.

Berit yaylasının ericek yanı,
Oracıkta oldu Nuh' un Tufanı,
Duyunca obanın kurudu kanı,
İmeceye giden kızlar gelmedi.

Kimi kumaş giymiş kimi alaca,
Kimi tabut bağlar kimi salaca,
Seyd Ahmet' in beş bacısı bilece,
İmeceye giden kızlar gelmedi.

Kimi taş kovuğunda kısılı kaldı,
Kimi mil altında basılı kaldı,
Kimi de ardıçta asılı kaldı,
İmeceye giden kızlar gelmedi.

Böyle'm olur şu yaylanın kıracı,
Ötüşmüyor keklik ile turacı,
İnce Bel' den aşıp giden Küreci,
İmeceye giden kızlar gelmedi.

Tecirli aşığım der ki ne acı,
Aşiret elimiz çekiyor sancı,
Kader böyle imiş sabredek bacı,
İmeceye giden kızlar gelmedi (K.81).

GA-57
Taşoluk Kasabasına ait anonim bir ağıt

Yol üstünde biter otlar,
Her gün gelen beni öğütler,
Oğuz kardeş, koç yiğitler,
Kardeş deyip ağlar m'ola.

Kâbe'den gelir hacılar,
Yürekten çıkmaz acılar,
Evdeki çifte bacılar,
Kardeş diye ağlar m'ola.

Kalede kartal oturur,
Kanadını suya batırır,
Yiğit benim babam oğlu,
Terkide kelle getirir.

Kalede kaldı yorganım,
Evli değilim ergenim,
Vurman beni candarmalar,
On altılı ben değilim.

Şu derenin pürenleri,
Av avlıyor cerenleri,
Çağırın yanıma gelsin,
Mustafa' nın yârenleri.

Gökte yıldız dolanıyor,

Akan sular bulanıyor,
Ben gelini kayıp ettim,
Buna can mı dayanır (K.86).

5. Mutsuzluk ve Acı Üzerine Yakılan Ağıtlar

GA-58

Eşeğe Ağıt-1

Hikâyesi: Göksun' da oturan Eğri Mehmet lakaplı bir adam varmış. Eğri Mehmet, Pala emmiden bir gün eşeğini istemiş. Fakat Pala emmi, Eğri Mehmet çok fakir olduğu için onu küçük görmüş ve " Senin gibi fakire, eşek meşek yok." demiş. Bunun üstüne Eğri Mehmet çok üzülmüş ve şu ağıdı yakmış:

Pala emmime vardımdı,
Bir eşeği alamadım,
Fukaralık başa bela,
Kevenini saramadım.

Fakır Mehmed'im fakır,
Mevlâm verdiğine şükür,
Ayağını nallatıp da,
Gezdiremedim şakır şakır (K.105).

GA-59

Eşeğe Ağıt-2

Hikâyesi: Kavşutlu Mehmet amca, oldukça fakir bir delikanlıymış. Varı yoğu, bir eşeği varmış. Yaşı gelince, bir kıza sevdalanmış. Kızın babası kalın (başlık parası) istemiş. Mehmet amcada para ne gezer… Sadece eşeği var ve onu da çok severmiş. İyice düşündükten sonra, sevdiği kız için eşeğini kalın olarak vermeye karar vermiş. Sabah olunca eşeği ahırdan almaya gitmiş ki ne görsün, eşek ölmez mi… Sevdiği kızı da alamamış, eşeğinden de olmuş… Onun üstüne oturup bu ağıdı yakmış;

Zırlayarak keven çeker,
Işkın Çatı' nın dereye,

Eğer bu işim olursa,
Kalın sürerim oraya.

Akşam gördüm düşünü,
Altından yaptıram dişini,
Sabahleyin baktımdı,
Ahıra vermiş döşünü.

Nazlı gardaş duydu mu ola,
Göğ gırının öldüğünü,
Yeri ırak kimse bilmez,
Sararıp da solduğunu.

Ağzıma batıyor deyi,
Döktüğüm kengeri yemez,
Kalın verdim deyi,
Asar yüzün gülmez.

Arpanın taşını süzer,
Zencirli yularnan gezer,
Sabah gelinçi gelirken,
Seğmen atlılarını bozar.

Hacı Mehmet ne söylesin,
Kevene adam yollasın,
Öldüğünü s… eyle,
Kızlar adını bellesin (K.103).

Keven: eşeklerin çok severek yediği, dikenli bir ot
Kalın: başlık parası
Gır: kır

GA-60

Boyunduruk Ağıdı

Hikâyesi: Afşin'e odun götürmeye giden adamın biri, Kötüre köyüne gelince, uykusu gelir ve uyur. Hayvanları da kendisinin etrafında otlanmaktadır. Sabah olur ve uyanıp etrafına bakar ki kağnının boyunduruğu yok… Her yeri arar ama boyunduruğu bulamaz. Sonra içi çok yanar, çok üzülür ve şöyle bir ağıt yazar:

Sana diyom koca Kötüre,
İğdemlik Ağcaşahır ağzına ötüre,
Bir sel gele hepinizi götüre,
Boyunduruk yitirdim görmediniz mi (K.84).

GA-61

Fadime'nin Ağıdı

Hikâyesi: 1924 doğumlu olan Fadime Hanım; ilk evliliğini dayısının oğlu Hacı İbrahim'le yapar. İki yıl bir mutluluk yaşar; bir oğlan çocuğu olur. Kuduz kopek, çocuğu ısırır, çocuk kudurarak ölür. İkinci evliliğini kaynı Çirkin'le yapar. Onunla mutlu olamaz ve ondan da ayrılır. Baba yurduna geri döner. Üçüncü evliliğini amcasının oğlu Halil ile yapar. Bir kızı olur. Halil, Fadime Hanım'ın üzerine kuma getirir. Fadime Hanıma, babasının evinde, küçücük bir oda verirler. Orada tek başına yaşar, kızı gelin olur gider. Fadime Hanım kafayı bozmuş gibi aralarda gezer olur. Bu durumu görüp eski günlerini de hatırlayan bacısının kızı Ümüş; teyzesi Fadime Hanım'a şöyle bir ağıt yakar:

İki yuva bozmuş üçüncüsün kurmuş,
Kadir Mevlâm küçükken kanadın kırmış,
Felek vurduğuna ne kadar vurmuş,
Kimler ortak oldu senin derdine.

Kadir Mevlâm vurmuş sana deyneğin,
Yüzünde kalmamış sütün kaymağın,
Elinin emeğiyle yapmış konağın,
Gelmiş de oturmuş baba yurduna.

Kızı evden çıkınca evlilik bozuldu,
Bu kara yazılar sana yazıldı,
Sahipsiz kalınca lafa dizildi,
Önce lafa yazılırdı senin adın.

Önce tekten çıkıp müzeye kondun,
Kader böyle diye tahtan mı endin,
Kahpe imiş dünya tersine döndün,
Önce dedirmişin sen de Fadime.

Kader ile sen de oyun oynadın,
Bu dünyanın tadına doymadın,
Kulum diye bir de bunu sormadın,
Kadir Mevlâm yeter binme sırtıma.

İçmişler hep seni bir altın tasta,
Adını duyanlar olmuştu hasta,
O tatlı dlinden almışlar kısta,
Hiç kimse doymamış senin tadına.

Çocuktan kesildin doldu mu yaşın,
Zehir oldu bildim ekmeğin aşın,
İssiz koyma yurdunu yuvanı düşün,
El laf eder oldu senin ardından.

Avratlar içinde sendin paşa,
Yenge dediğin benzermiş bir keskin taşa,
Çekilecek dert değil ya gelmiştir başa,
Açıkmış penceren girdi fırtına.

Yeter felek bizi yangından soğut,
Başımızı çaldık bin türlü ağıt,
Ana gibi sen verdin öğüt,
Muhtacız teyzem biz senin öğüdüne.

Çocuksuz yüzünden bir yenge almış,
Mahsun çocuk gibi köşede kalmış,
Tırnağına değmeyenler hep sana gülmüş,
O da geldi tokandı benim etime.

Hep çalışıp yakın etmiş yırağın,
Evine vermiş türlü kurağın,
Şimdi bilmem nerde senin durağın,
Gocan merhametli vermez yadına.

Âşık Ümüş sana çok canı yanmış,
Bölük koyun ile yaylaya konmuş,
Issız bir odada yalnız kalmış,
Karalar giyinip bürün örtünü (K.86).

6. Askerlik ve Savaş Ağıtları

GA-62

Hasan ile Cücük'ün Ağıdı

Hikâyesi: Bozhöyük kasabasından Hasan ile Cücük, kardeştir. Yemen savaşında şehit düşeler. Askerden künyeleri gelir. Cücük bekâr, Hasan evlidir. Hasan'ın üç kızı yetim kalır. O zaman bacısı şu ağıdı yakar kardeşlerine:

Yoruldum yola oturdum,
Felek vurdu ben götürdüm,
Gardaş şehit olmuş denince,
Kınaman aklım yitirdim.

Binmiş ata sürmüş hara,
Kavgayı düğün mü sandın,
Nidicin babam oğlu,
Bunu bir oyun mu sandın.

Soğuk yaylaların kıyısı,

Belli olur insannın iyisi,
Çitleri salmam demiş,
Ordu şehitler dayısı.

Hasan ile Cücük şehitlerim,
Bende koymadılar akıl,
Bizim uşak harbe girmiş,
Gelinler sallaman kekil.

Gelin gurbanım saçına,
Kekilini goy içine,
Düş önüme Telli Efendi,
Gedek ordunun içine.

Esef Ağa'yı bindiririm
İmir Ağa'yı indiririm
Hasan Cücük şehitlerim
Gülüm dalına kondururum

Ne ağlarsın gırgın gırgın,
Ölümden mi oldun yorgun,
Çitlerim gelmem demiş,
Her hal babasına gırgın.

Ne çok yandın beli ince,
Dişleri benzer goncaya,
Hele ağlama Hürü Hatun,
Belki gittiler yoncaya.

Ataş mı düştü özüne,
Kan oturur bak gözüne,
Hele ağlama Hürü Hatun,
Hakkını al dizine.

Omarım haherin aldım,
Cücük kimin kapısında,
Çiftlerin dolanmıyor,
Koca örme yapısında.

Hasanım aldı özümü,
Cücük kör etti gözümü,
El oğlu elde çok demiş,
Öldürün itin kızını.

On iki emmim uşağı,
Bende koymadı akıl,
Bizim uşak harbe girmiş,
Gelinler sallaman kekil.

Hasan'ım oğlaktan gelir,
Cücük'üm başını bekliyor,
Tez gelesin kuzularım,
Ananız hısta saklıyor.

Göksün'den cerrah getirdim,
Ne var bunun yarasında,
Hasan'da öldü cücükte öldü,
Bir hafta var arasında.

Dizliyorum dizin dizin,
İnneyi görmüyor gözüm,
Hasan Cücük diye diye,
Ahrete kalmadı yüzüm.

Üstelerinin amirleri,
Merhametli kul m'ola,
Uşak harbden delinince,
Aç mısınız der m'ola.

Hacı Ahmet Süleyman fakı,
İsmet paşadan geldi koku,
Bir fermanı daha aldım,
Şu mektubu doğru oku.

Cücük öldü deyince,
Çiçek açmış yer yarılmış,
Şehide ağlanmaz diye,
Ahmet Efe darılmış (K.86).

GA-63

Oto Osman'ın Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Memili ağanın amcası Oto Osman Yemen savaşında şehit olur. Ölüm haberi gelince bacısı Şemsi, gardaşı Osmana şöyle bir ağıt yakar:

Bulanır gönlüm bulanır,
Ener Bağdat'ı dolanır,
Gardaşım güttüğü davar,
Sabahınan er sulanır.

Düşmana uğran asker,
Bağrını yerden kaldıramaz,
Beşli mavzar kurşunu,
Nereden derse bildirmez.

Ardıçlı yurdun berk daşı,
Yuvarlan gözüm görmesin,
Duyarsa gardaş gücenir,
Sulağa sığır vurmasın.

Güz soğukluğu düşünce,
Çatal getirir davşanı,
Sarı sümbüller kurudu,

Topladırm ben yavşanı (K.85).

GA-64

Eyüp Dayıoğlu'nun Ağıdı

Hikâyesi: Bozhöyük kasabasından Eyüp Dayıoğlu için yakılan agıttır. Bu delikanli ilkokulu ortaokulu Bozhüyük' te tamamlar. Eyüp Dayıoğlu 1992'de asker olur ve askerlik görevini tamamladıktan sonra 1995'te sözleşmeli uzman olarak tekrar orduya katılır, dört yıl görev yaptıktan sonra bir hastalığa yakalanır. Ankara Gülhane hastanesinde yatar. İki kızı bir oğlu olan Eyüp Dayıoğlu bu hastalıktan ölür, 2000 senesidir. Köyden kendi arkadaşı, yüz başı Cengiz, bu ağıdı Eyüp Dayıoğlu'nun ağzı ile yakar:

Ankara'nın uzun yolu,
Gide gide bitmez m'ola,
Kurban olam yüce Mevlâm,
Çektiklerim yemez m'ola.

Gülhane'de aylar geçer,
Geçer de derdimi deşer,
Hep acılar bana düşer,
Bu sene de bitmez m'ola.

Günler geçer aylar geçer,
Şu bağrıma ateş düşer,
Ben ölürüm adım yaşar,
Ocağımız tütmez m'ola.

Derdime kanser diyorlar,
Yavrularım bilmiyorlar,
Anam babam gelmiyorlar,
Emmilerim gelmez m'ola.

Nazlı yârim yalnız mı kaldın,
Ne hayattan murat aldın,

Cengiz'nen haber saldım,
Selamımı almaz m'ola.

Sen fanisin yalan dünya,
Düşe kalka düştüm yola,
Ceylan kızım küçük daha,
Yollarıma bakmaz m'ola.

Bir hevesle ev yaptırdım,
İçine suyunu çektirdim,
Kör olası Zeynep bacı,
Bir yudum su vermez m'ola.

Küçük bacım can yoldaşım,
Hem canım hem sırdaşım,
Son nefeste şu gözyaşım,
Mendil alıp silmez m'ola.

Garip anam ağlamasın,
Seller gibi çağlamasın,
Eller ona söylemesin,
Öldüğümü bilmez m'ola.

Eyüp senin bahtın kara,
Selam olsun tüm dostlara,
Yetim kalan yavrulara,
Dertli babam bakmaz m'ola.

Cengiz'im sen çok söyleme,
Gücüm yetmez bu âleme,
Dualar etsem Mevlâ'ma,
Eyüp geri gelmez m'ola (K.86).

GA-65

Âşık Mustuk'un Ağıdı

Hikâyesi: Usta Hasan'ın oğlu Âşık Mustuk, Mürsel'den Kekeçler'in kızı ile nişanlanır ve askere gider. Askerde şehit olduğu haberi gelir. Bu acıyı duyan anne, oğluna şu ağıdı yakar:

Burdan ora vardığıma,
Pişmanım kuzum pişmanım,
Acı haber verdi bana,
Kekeçler benim düşmanım.

Hemi molla hemi talebe,
Kitabın koydum dolaba,
Oğluma öldü diyorlar,
İner giderim Halep'e.

Hemi okur hem âşık,
Yalığı kaşına düşük,
Guzuma öldü diyorlar,
Dördüncü orduya garışık.

Tabakıya tütün koydum,
Buyurun eller buyurun,
Ağlayı ağlayı yoruldum,
Zeynep'i bana çağırın (K.81).

GA-66

Ali Çavuş'un Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından Kırmızı İsmail'in oğlu Ali Çavuş, on bir buçuk sene askerlik yapıp geldikten sonra evlenir. Bir yıl evli kaldıktan sonra, Yunan harbi çıkar. Tekrar askere gider. Üç buçuk sene de Yunan harbi'nde kalır. Ali Çavuş; bir takım askeri ile ileri karakola çıkar ve gecenin karanlığında Yunan ileri karakolunun arkasına geçer. Hepsi silahlı olmak üzere, bir de makineli tüfek , 63 kişiyi esir alıp

birliğine döner. 1306 doğumlu olan Ali Çavuş yedi madalya alır. 96 yaşında 1960 yılında vefat eder. Onun için yazılmış ağıt şöyledir:

Büyük demez küçük demez,
Âlemin kırığını sarar,
Atatürk'ün sert çavışı,
Ordunun işine yarar.

Çeker âlemin dişini,
Ağrıtmaz kulun başını,
Yedi yane madalya almış,
Devlet beğenmiş işini.

Bölüğünen öküz koşar,
Töbe yoğmuş mafası,
Muhanete muhtaç olmaz,
Borçluyu bilmez kapısı.

İçeriye girdimidi,
Çifte sabanı kuraklı,
Yunan'ınan harb ediyor,
Sert çavışın berk yürekli (K.86).

GA-67

Mehmet'in Ağıdı (Nişanlısı Zekiye söyler.)

Hikâyesi: Taşoluk kasabasından bir genç kız olan Zekiye'nin nişanlısı Mehmet'e söylediği ağıttır. Mehmet askerliğini jandarma olarak yaparken eşkiyalar tarafından öldürülür.

Avcular avlar cereni,
Üç gün bekledim treni,
Söyleyin eşimi vuranı,
Hayfin almaya geldim.

Açılır pamuk kozası,
Zor olur felek kazası,
Hazır olmuş cenazesi,
Namazın kılmaya geldim.

Atı tavladan koyuruk,
Beyni havaya savruluk,
Bu görüşüm son ayrılık,
Bergüzar vermeye geldim.

Ne garanlık oldu gece,
Hep yıkılsın engin üce,
Mehmet'imi yuyan hoca,
Bahşışın vermeye geldim.

Zekiye'm de söyler sözü,
Kör olsun oy dünya fâni,
Vururmuş da akar kanı,
Tentirtiyot sürmeye geldim (K.110).

GA-68

Kel Ümmet'in Ağıdı

Hikâyesi: Bozhüyük kasabasından, 1312 doğumlu olan Ümmet, askere gitmek istemez, ailesi de tek oğlu olan Ümmet'i jandarmalardan saklarlar. Köyden birinin yaptığı bir ihbar sonucu, jandarmalar Ümmet'i alır, askere yollar. Ümmet'in bacısı bunun üzerine şöyle bir ağıt yakar:

El aman Omar onbaşı,
Bir daha göster gardaşı,
Eğer başın darda ise,
Ismarlıyalım çavuşu.

Ümmet tutuldu deyince,
Yatamadım sabahaca,

Kaçıp da kurtulmuşumuş,
Sebeb olmuş Yusup Hoca.

Gadanı alayım Ali,
İş çıkardı, bize deli,
Nidicin dağda gezeni,
Gözlerin kör ola Veli.

Şaştın anam oğla şaştın,
Bağlı dillerimi aştın,
Teslim ol gadan alım,
Candarma arasına düştün.

Gara gaşın üstüne,
Sırma kefir bağlanır,
Bunun evi yok muydu?
El yanında sığınç eylenir.

Gadanı alayım veli,
Sahm'ola elin dediği,
Osman edem duydu m'ola,
Birden aşardı gediği (K.90).

c) Değerlendirme

a. Biçim

Göksun yöresinde 68 tane ağıt derledik. Ağıtların tamamının nazım birimi dörtlüktür ve tamamı hece ölçüsü ile söylenmiştir. Bazı ağıtlarda hece sayıları eşit değildir, ölçü hatası vardır. Bunun yanında, derlenen ağıtların büyük bir bölümü düzenli kafiyeye sahiptir; fakar kafiyesi düzenli olmayan ağıtlar da mevcuttur. Genel olarak bakıldığında, yöredeki ağıtlaınr, acıyı ifade yönünden oldukça etkileyici olduğunu söyleyebiliriz. Derlediğimiz ağıtları ölçü ve kafiye yönünden şu şekilde sınıflandırdık:

- 8'li hece ölçüsüyle söylenenler: GA-2, GA-3, GA-4, GA-5, GA-6, GA-7, GA-8, GA-9, GA-10, GA-11, GA-12, GA-13, GA-14, GA-15, GA-16, GA-17, GA-18, GA-19, GA-20, GA-21, GA-22, GA-23, GA-24, GA-25, GA-26, GA-27, GA-28, GA-29,

GA-30, GA-31, GA-32, GA-33, GA-34, GA-35, GA-36, GA-37, GA-38, GA-39, GA-40, GA-41, GA-42, GA-43, GA-44, GA-45, GA-46, GA-47, GA-48, GA-49, GA-50, GA-54, GA-57, GA-58, GA-62, GA-63, GA-64, GA-65, GA-66, GA-67, GA-68.

- 11'li hece ölçüsüyle söylenenler: GA-53, GA-55, GA-56, GA-61.

- Kafiyesi düzensiz olanlar: GA-1, GA-51, GA-52, GA-59, GA-60.

- Mani tipi kafiye ile söylenenler: (aaba) GA-1, GA-3, GA-4, GA-5, GA-7, GA-8, GA-9, GA-18, GA-20, GA-21, GA-25, GA-30, GA-37, GA-44, GA-45, GA-46, GA-47, GA-48, GA-49, GA-62, GA-68.

- Düz koşma şeklinde söylenenler: (xbyb cccb) GA-6, GA-10, GA-12, GA-13, GA-14, GA-15, GA-16, GA-17, GA-18, GA-19, GA-22, GA-23, GA-24, GA-26, GA-31, GA-32, GA-33, GA-34, GA-35, GA-36, GA-38, GA-39, GA-40, GA-41, GA-42, GA-43, GA-50, GA-52, GA-58, GA-59, GA-63, GA-64, GA-65, GA-66.

(aaab cccb) GA-51, GA-53, GA-54, GA-55, GA-56, GA-57, GA-60, GA-61, GA-67.

(abab cccb) GA-2, GA-11, GA-27, GA-28, GA-29.

b. İçerik

Göksun yöresinde ağıt yakma ve söyleme geleneği oldukça yaygındır. Kişi ya da topluma acı veren her olay, yöre insanı tarafından başarılı bir şekilde ağıtlaştırılmıştır. Ağıt yakmanın temelini, "ölüm gerçeği" oluşturmaktadır. Acılı ölümler, genç yaşta kaybedilen evlatlar, savaş sırasında ya da askerdeyken ölen kişiler, önemli bir kaza ya da hastalıklar sonucu meydana gelen ani ölümler, yöre insanı tarafından yoğun bir üzüntüyle karşılanmış, ölüm haberinin alındığı anda ağıt yakılmaya başlanmıştır.

Yörede genelde kadınlar ağıt yakmaktadır; fakat bunun yanında erkeklerin de ağıt yaktığı görülmektedir. Ağıt, genelde ölü evinde yakılır. Acılı bir ölüm durumunda varsa yakınlarda ağıtçılar çağırılır, ağıtçı kadınlar, ölüm sebebine, ölenin durumuna ve ölen kişinin özelliklerine göre, eski bilinen ağıtların yeniden ölen kişiye uyarlanmasıyla ağıt yakarlar. Ağıtçı kadınlar, ölü evinde, genelde kadınların toplandığı genişçe bir odada, odanın ortasına oturur ve önüne de ölen kimsenin giysisini ya da en çok kullandığı eşyayı alarak, o eşyayı ölen kişiymiş gibi düşünerek ağıt yakar. Etrafındaki kadınlar da o söyledikçe, yüksek sesle ağlaşırlar.

Göksun yöresinde ölüm sebebinin dışında, üzüntüyle karşılanan bir haber, durum, fakirlik sonucu karşılaşılan olumsuz muamele ve bu durumun yarattığı mutsuzluk anlarında da ağıt yakıldığı görülmüştür. Özellikle de yöre insanının eskiden ve kısmen de günümüzde eli, ayağı olan, ulaşım aracı olarak kullanılan binek hayvanları için yakılan ağıtlar oldukça etkileyicidir ve güldürücü nitelikler de taşımaktadır.

3.1.5. Tekerleme

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Tekerlemeler, vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade ederek, hislerin, fikirlerin, hâl ve hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu, manzum nitelikli, basmakalıp sözlerdir. Manzum ürünlerden olan tekerlemeler, genellikle uydurma sözlerle söylenmiş, hayali durumları, tavır düşünce ve olayları anlatır (Kaya, 1999, s. 549).

Toplum yaşamında kişilerin, çoğunlukla küçüklerin akıllarından doğan, akıl yönünden birbirlerine üstünlüklerini gösteren edebî verimlerdendir. Tekerlemeler çocuklar, özellikle de oyun çağındaki küçükler arasında pek yaygındır. Çocuklar, oynadıkları "saklambaç" gibi her oyunda, "ebe" dedikleri kişiyi tekerlemelerle seçerler. Zaman gelir, aralarındaki anlaşmazlıkları yine tekerlemelerle çözerler. Kısacası, duygularını, sevgilerini, övgülerini, yergilerini, konuşma özelliklerini tekerlemelerle dile getirirler. Tekerlemeleri, kendilerine özgü bir besteyle, müzikal biçimde söylerler (Kartal, 1998: 17).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde derlediğimiz 13 tekerlemeyi oyun ve sayışmaca tekerlemesi olarak tasnif edebiliriz:

1. Oyun Tekerlemeleri

GTE-1

El el epenek,
Elden çıkan topalak,
Topalağın yarısı,
Bit pirenin karısı,

Ördek sudan gelmeden,
Kanadını kırmadan,
Halbur hulbur,
Şunu şurdan öp de kaldır (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-2

Leylek leylek havada,
Yumurtası tavada,
Haydi verin et yesin.
Et yemezse ot yesin (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-3

Masal masal maliki,
Saydım baktım on iki,
Ocak, Şubat, Mart,
Sözünü iyi tart.

Nisan, Mayıs, Haziran,
Çalışkanlara hayran.
Kimi düldül, kimi bülbül.
Ekim, Kasım, Aralık,
Süt içelim lık lık.
Allı pullu aylar,
Birbirini kovalar (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-4

Masal masal matlamış,
Narlar dalda çatlamış.
Çarşıdan aldım bir tane,
Eve geldim bin tane.
İçi mercan dolu nar,
Yemesem bana kızar (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-5

Mesel mesel metten,
Top sakalı etten.
Bizim çil horozcuk,
Çocuk mu çocuk.

Her sabah çınlar sesi,
Uyandırır herkesi.
Dal ucunda torbacık,
İçi dolu helvacık.

Yemesi ballı incir al,
Ağzına bal akar bal.
Yaş incir, kuru incir,
Tadını yiyen bilir (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-6

Hoş geldin Ahmet Paşa,
Ahmet Paşa'nın atları,
Kir kir kişniyor,
Arpa saman istiyor,

Arpa saman yoktur,
Kilimci de çoktur,
Kilimci kilim dokur,
İçinde bülbül okur,

O bülbül benim olsa,
İki kardeşim olsa,
Birinin adı Ahmet,
Birinin adı Mehmet (K.43, K.44).

GTE-7

Leylek leylek lekirdek,

Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Sarı kızın saçı yok,
Süleyman' ın suçu yok (K.41, K.42, K.43).

GTE-8

Yağ yağ yağmur,
Tarlada çamur,
Ver Allah'ım ver,
Sicim gibi yağmur (K.19, K.20).

2. Sayışmaca Tekerlemeleri

GTE-9

Çatlak patlak,
Yusyuvarlak,
Hanımeli börek,
Sütlü çörek,

Çek dostum çek,
Çekmenin sebepleri
Üç dört tane leblebi,
Dolapta pekmez,

Yala yala bitmez,
Ayşecik cik cik cik,
Fatmacık cık cık cık,
Sen dur sen şu oyundan çık (K.27) .

GTE-10

Ooo piti piti,
Karamela sepeti,
Terazi lastik jimnastik,
Biz size size geldik bitlendik,

Hamama gittik temizlendik,
Dik, dik, dik,
Matematik (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-11
Portakalı soydum,
Başucuma koydum,
Ben bir yalan uydurdum,
Duma duma dum,
Kırmızı mum (K.41, K.42, K.43, K.44).

GTE-12
Ya şundadır ya bunda,
Kelle keçek başında (K.17).

GTE-13
El el epenek,
Elden çıkan topalak,
Topalağın yarısı,
Bit pirenin karısı,

Bindim deve boynuna,
Gittim Halep yoluna,
Halep yolu Şam Pazar,
İçinde maymun gezer,

Maymun beni korkuttu,
Sağ kulağımı sarkıttı,
İğne getir, iplik getir,
Çek şunu, çıkar şunu (K.7).

c) Değerlendirme
a. Biçim

Göksun yöresinde derlediğimiz tekerlemelerden GTE-8, dörtlük şeklindedir. Diğer tekerlemeler, manzum olmasına rağmen düzenli bir nazım birimi ve nazım biçimi özelliği taşımamaktadır. GTE-1, GTE-2, GTE-3, GTE-4, GTE-5, GTE-6, GTE-7, GTE-9, GTE-10, GTE-11, GTE-12, GTE-13 kafiye bakımından (aa, bb, cc…) şeklindedir. Derlenen tekerlemelerin tamamının ölçüleri düzensizdir.

b. İçerik

Derlediğimiz tekerlemeleri, oyun tekerlemeleri ve sayışmaca tekerlemeleri olarak sınıflandırarak inceleyebiliriz.

Çocukların oyun oynarken ya da eğlenirken söyledikleri oyun tekerlemeleri vardır. Saklambaç, kör ebe ya da ebeli diğer oyunları oynarken çocuklar zamanı doldurmak için oyun tekerlemelerine başvurmaktadırlar (GTE-1, GTE-2, GTE-3, GTE-4, GTE-5, GTE-6, GTE-7, GTE-8).

Çocuklar, oyunlarına başlamadan önce, ebe seçimi yapmaktadırlar. Hiç kimseye haksızlık olmasın diye, çocuklar ebelerini, sayışmaca tekerlemeleriyle seçmektedirler (GTE-9, GTE-10, GTE-11, GTE-12, GTE-13)

Tekerlemeler, diğer yörelerimizde olduğu gibi Göksun yöresinde de çocuklar arasında sevilen ve oyunlarda mutlaka tercih edilen bir tür olmuştur. Çocukların Türkçe'yi daha iyi öğrenmeleri ve zamanlarını daha eğlenceli bir şekilde geçirmeleri yönüyle de, tekerlemeler önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, sayışmacalarda kullandıkları tekerlemeler, çocuklar arasında adalet duygusunun yerleşmesi ve kurallara uymanın önemini kavramaları açısından da eğitici bir işleve sahiptir.

3.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri

3.2.1. Bilmece

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan, bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zeka veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebet ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan, kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 1983: s. VII).

Türk halkının zekâ ve ince zevklerinin parıltısı olarak ortaya konulmuş olan bilmeceler, eğlence vasıtası olmakla birlikte, kişilerde muhakeme gücünü, düşünce

derinliğini geliştirmesi bakımından önemlidir. Bilmeceler, doğrudan insan psikolojisiyle ilgili olup, onun kişiliğini geliştiren ve güçlendiren bir yapıya sahiptir. Diğer taraftan, Türkçe'nin estetik yapısını ve edebi zevkini sergilendiğinden dolayı da edebiyatımızda oldukça önemli bir yere sahiptir (Kaya, 1999, s. 463-465).

Sözlü halk kültürünün önemli ürünlerinden olan bilmeceler, en az iki kişi arasında sorulan, bazen mensur, fakat çoğunlukla manzum halde olan kalıplaşmış ifadelerdir (Şimşek, 2003-a, s. 222).

Bilmece sorma, yüzyıllar boyu halk kültürünün deneyimleri sonucu şekillenerek, günümüzdeki biçimini almış bir gelenektir. Bilmeceler kendilerine has bir usul ve gelenek içinde sorulur, ayrıca sorulduğu yörenin dünyaya bakışını ve estetik modellerini de yansıtır (Artun, 2006, s. 35).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde derlediğimiz 24 bilmecenin tamamı, cevabı tek olan bilmeceler şeklindedir.

GB-1

Yer altında sakallı dede

(Soğan) (K.15, K.16, K.17, K.18)

GB-2

Tükenmezden yilit ettim,
Sallanmazdan geçtim,
Satılmazda çözdüm.

(Toprak, köprü,cami) (K.81, K86).

GB-3

Yürür izi yok,
Ölür, kanı yok. (Arı) (K.76).

GB-4

Aşağıdan gelir löp gibi,
Eli kolu direk gibi,

Eğilir bir su içer,
Meler, oğlak gibi. (Kağnı) (K.61, K.76, K.77)

GB-5
Dağda takılar,
Suda çipiler,
Arşın ayak,
Burma bıyık.
(Balta, balık, tavşan) (K.53)

GB-6
Ben söylerim o anlamaz,
O söyler, ben anlamam. (Teyp) (K.46, K.61, K.81).

GB-7
Allah yapar yapısını,
Demir açar kapısını.
(Karpuz) (K66, K.71, K.81, K.84).

GB-8
Çıt çıt imam,
Kubbesi tamam,
Bir gelin aldım,
Babası imam. (Saat) (K.35, K.61)

GB-9
Yer üstünde kilitli sandık
(Mezar) (K.81, K.87, K.92).

GB-10
Dal üstünde kilitli sandık (Ceviz) (K.1, K.6, K.26).

GB-11
Bir gelin aldım,

Bir tükürüğüme dayanmadı.

(Kağıt) (K.36, K.38).

GB-12

Kuyruklu bir kumbara,
Yemek taşır, ambara.

(Kaşık) (K.2, K.6, K.11)

GB-13

Altı taş, üstü taş,
Ha dolaş, ha dolaş.

(Değirmen) (K.51,K.61,K.67)

GB-14

Burdan attım kılıcı,
Haleptan çıktı ucu.

(Şimşek) (K.22, K.23, K.26)

GB-15

Elle ekerim,
Dille dökerim.

(Mektup) (K.61).

GB-16

On iki oğlu,
Dört kızı var.

(Sene) (K.96, K.97).

GB-17.

Dışı deri, içi yok;
Dayağı yer, suçu yok.

(Davul) (K.86, K.88)

GB-18

İnsan yapar yapısını,

Kemik açar, kapısını.

(İçli Köfte) (K.68, K.71, K.95)

GB-19

Yürür yürür iz etmez,
Hızlı gider, toz etmez.

(Bulut) (K.37, K.52, K.88)

GB-20

Şekere benzer, tadı yok,
Gökte uçar, kanadı yok.

(Kar) (K.37, K.88, K.99).

GB-21

Ey hilidi hilidi,
Kapıya vurdum kilidi,
Akşam gelip de,
Sabah giden kim idi.

(Uyku) (K.98, K.102, K.103).

GB-22

Vızı vızı kuşlar,
Camiyi taşlar,
Kendi kazanır ama,
Ele bağışlar.

(Bal arısı) (K.18, K.21, K.22).

GB-23

Tarlada biter,
Makine büker,
Sabah sabah,
Yüzümüzü öper.

(Havlu) (K.34, K.35, K.36).

GB-24

Alan ağlar,
Kesen ağlar,
Satan ağlamaz.

(Soğan) (K.37, K.41, K.43).

c) Değerlendirme

a. Biçim

Göksun yöresinde derlediğimiz bilmecelerin bir kısmı nesir, bir kısmı da nazım biçimindedir.

- Nesir biçiminde olanlar: GB-1, GB-9, GB-10, GB-11, GB-16.
- Nazım biçiminde olanlar: GB-2, GB-3, GB-4, GB-5, GB-6, GB-7, GB-8, GB-12, GB-13, GB-14, GB-15, GB-17, GB-18, GB-19, GB-20, GB-21, GB-22, GB-23, GB-24.
- İki dizeden oluşup, kafiyesi (aa) şeklinde olanlar: GB-3, GB-5, GB-6, GB-7, GB-12, GB-13, GB-14, GB-15, GB-17, GB-18, GB-19, GB-20.

Kafiyesi (aa) olanlardan 8'li hece ölçüsüyle söylenenler: GB-6, GB-7, GB-13, GB-14, GB-18, GB-20.

7'li hece ölçüsüyle söylenenler: GB-4, GB-7, GB-12, GB-17, GB-19.

Düzensiz hece ile söylenenler: GB-3, GB-11, GB-15, GB-16.

- Üç dizeden oluşup kafiyesi (aaa) şeklinde olanlar: GB-2, GB-24.
- Dörtlükten oluşup, kafiyesi (aaba) şeklinde olanlar: GB-4, GB-8, GB-21, GB-22, GB-23.

3.2.2. Atasözü

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Zamanın akışı içinde ve çevre etkisi ile aynı maksat ve aynı tutkulardan kaynaklanan olayların değişmez sonuçları, kültür ve tecrübenin oluşturduğu düşünce birikiminden de kaynaklanarak, değişmez ölçüler içinde görüş ve şekil kazanan yargılar, yorumlar ve görüşler atasözlerinin oluşmasını sağlamıştır (Öztürk, 1985, s. 257).

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da atasözlerinin kaynağı çok eskiye dayanır. Diğer türlerin de birçoğunda olduğu gibi, bu türün başlangıcı da düşünce hayatının gelişmesi ile başlar. İlk çıkışında kişisel görüşleri yaşatan atasözleri, zaman akımı içinde kişisel özelliğini kaybetmiş, bazı değişiklikler de kazanarak toplumun malı olmuştur. Başlangıçta milletimizin toplumsal, dinî ve iktisadi hayatına uygun olarak bozkır kültürü içince gelişmiş atasözleri, zamanla köylünün ziraat hayatı ve şehirlinin yazılı ve kültür hayatı içinde zenginleştiği gibi, bir taraftan da medeniyetin gelişmesiyle, yabancı din ve kültürlerin, değişik yollarla yetkin olan kültür alışverişinin tesiri ile de atasözlerimiz çoğalmış ve bugünkü zenginliğine ulaşmıştır (Öztürk, 1985, s. 265).

Atasözleri, ilk söyleniş şekli ile kalmamış, nesilden nesile, dilden dile geçerken, düşünce birikimi, bunların yapısını özenle, fazlalardan arındırarak, değişmeyecek şekilde öze ulaştırmıştır. Atasözleri, bu tarihi seyir içerisinde şeklen değişmeyecek bir yapıya ulaşırken, anlam yönünden de kesin hükümlere kavuşmuştur. Bu sebepledir ki Türk dünyasının atasözleri, belli bir kültür birikiminin ve belli bir hayat sürecinin şekillendirdiği, Türk toplumunun değişik bölgelerde yeniden geliştirdiği düşünce sistemi ve hayat süreci içinde, az çok farklı bir gelişme şekli göstermiştir. Bundan dolayıdır ki, yeryüzünde dağınık topluluklar halinde bulunan Türk boyları arasında yaşayan atasözleri kökende ve taşıdığı manada aynı olmakla beraber, şeklen az çok değişikliklere uğramıştır (Öztürk, 1985, s. 259).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde 57 tane atasözü derledik.

-A-

GAS-1

Al malın iyisini, çekme kaygısını (K2, K.3, K.26).

GAS-2

Allah dağına göre kar verir (K.3, K.4).

GAS-3

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az (K.51, K.55).

GAS-4

Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz (K.67, K.78).

GAS-5

Adam saydık eşşeği, altına serdik döşeği (K.46, K.56).

GAS-6

Akıl yok başta, ne geziyon Maraş' ta (K.81, K.86).

GAS-7

Anandan evvel ahıra girme (K.38, K.67).

-B-

GAS-8

Bitli buğdayın, kör alıcısı olur (K.1, K.2, K.8, K.9).

-Ç-

GAS-9

Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme (K.71).

GAS-10

Çamın közü, yalancının sözü olmaz (K.92, K.93).

-D-

GAS-11

Danışan dağı aşmış, danışmayan düzde şaşmış (K.86, K.90).

GAS-12

Deliyi düğüne salmışlar, burası bizim evden iyi demiş (K.101, K.105).

GAS-13

Deli deliyi görünce, değneğini saklarmış (K.62, K.67).

-E-

GAS-14

Emanetin kanadı kırık olur (K.11).

GAS-15

Eline, beline, diline sahip ol (K.1, K.3, K.26).

-I-

GAS-16

Ihlamurdan odun olmaz, beslemeden kadın olmaz (K.56, K.61).

-İ-

GAS-17

İbibik, sende bu g..t olduktan sonra daha çok dereler b..klarsın (K.75, K.84).

GAS-18

İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara (K.84, K.94).

GAS-19

İş bilenin, kılıç kuşananın (K.40, K.55).

GAS-20

İt ürür, kervan yürür (K.66, K.69).

-K-

GAS-21

Kısmetten çıkarsa uçkur, kırk yerinden kırılır (K.21, K.22, K.23).

GAS-22

Kızı olana kırmızı boncuk haramdır (K.93, K.98).

GAS-23

Kör bıçak ele, kötü avrat dile yavuz olur (K.93, 101).

-M-

GAS-24

Misafir misafiri istemez, ev sahibi hiçbirini istemez (K.84, K.85).

-N-

GAS-25

Nazar; deveyi kazana, insanı mezara sokar (K.15, K.19).

GAS-26

Ne umarsın bacından, bacın ölüyor acından (K.56, K.58).

-O-

GAS-27

Osuruklu göte arpa ekmeği bahane (K.37, K.56).

GAS-28

Oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çomça da (K.57, K.81, K.99).

GAS-29

Osuruğu böyleyse, bokuna doyum olmaz (K.1, K.3).

GAS-30

Oğlunu dövmeyen özünü, kızını dövmeyen dizini döver (K.22, K.26).

GAS-31

Oruç tuttuğuyla bayram etmez (K.73, K.77).

GAS-32

Otu çek, köküne bak (K.49, K.51).

-Ö-

GAS-33

Öküz olmadan göpe sıçma (K.55, K.56).

GAS-34

Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar (K.83, K.98, K.100).

GAS-35

Öz ağlamayınca, göz ağlamaz (K.90, K.91).

-R-

GAS-36

Riyakâr dosttan, doğru sözlü düşman yeğdir (K.63, K.65, K.66).

GAS-37

Rüşvet kapıdan girince, dât bacadan çıkar (K.77, K.81).

GAS-38

Rüya ile hülya olmasa, züğürdün vay haline (K.73, K.81).

GAS-39

Rüzgâr eken fırtına biçer (K.73, K.81).

GAS-40

Rüzgârlı havanın kuytusu, yağmurlu havanın uykusu (K.36, K.38).

-S-

GAS-41

Saç sefadan, tırnak cefadan(uzar) (K.55, K.87).

GAS-42

Sen eşek olursan, semer vuran çok olur (K.1, K.3, K.9).

GAS-43

Samanın sarısı, odunun kurusu makbuldür (K.13, K.18).

-Ş-

GAS-44

Şefkat öyle bir dildir ki sağırda işitebilir, körde görebilir (K.12, K.26).

-T-

GAS-45

Tumansızın aklından beş arşın bez geçer (K.26, K.33).

GAS-46

Terazi var, tartı var; her şeyin bir vakti var (K.34, K.38).

-U-

GAS-47

Ucuz etin tiridi olmaz (K.67, K.68, K.81).

GAS-48

Ucuz etin yahnisi yenmez (K.1, K.9, K.18).

GAS-49

Un elekten, çamur bilekten geçer (K.15, K.26, K.27).

-V-

GAS-50

Varlık seviştirir, yokluk dövüştürür (K.71, K.76)

GAS-51

Vücudunu kirden, ağzını küfürden, kalbini kibirden koru (K.22, K.26, K.29).

-Y-

GAS-52

Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı (K.51, K.56).

GAS-53

Yazıcı dilinden, yazmacı elinden bellidir (K.33, K.87).

GAS-54

Yenen ile yanana bir şey dayanmaz (K.56, K.71).

GAS-55

Yiğidin sözü, demirin kertiği (K.56, K.81, K.84, K.85).

GAS-56

Yüzü güzele doyulmuş, huyu güzele doyulmamış (K.13, K.18).

-Z-

GAS-57

Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolun şaşırır (K.34).

c) Değerlendirme

a. Biçim

- Göksun'da derlediğimiz atasözlerinin büyük çoğunluğu, geniş zaman kipindedir. GAS-2, GAS-3, GAS-4, GAS-7, GAS-8, GAS-10, GAS-14, GAS-16, GAS-17, GAS-18, GAS-19, GAS-20, GAS-21, GAS-22, GAS-23, GAS-24, GAS-25, GAS-26, GAS-27, GAS-28, GAS-29, GAS-30, GAS-31, GAS-33, GAS-34, GAS-35, GAS-36, GAS-37, GAS-38, GAS-39, GAS-42, GAS-43, GAS-44, GAS-45, GAS-47, GAS-48, GAS-49, GAS-50, GAS-52, GAS-53, GAS-54, GAS-57.

- Emir kipinde olanlar: GAS-1, GAS-9, GAS-32, GAS-51.

- Şimdiki zaman kipinde olan: GAS-6.

- Göksun yöresinde derlediğimiz atasözlerinden tek yargı içeren atasözleri azınlıktadır. GAS-2, GAS-7, GAS-8, GAS-13, GAS-14, GAS-17, GAS-21, GAS-22, GAS-27, GAS-29, GAS-31, GAS-33, GAS-35, GAS-36, GAS-38, GAS-45, GAS-47, GAS-48, GAS-54.

- Birden fazla yargı içeren atasözleri çoğunluktadır: GAS-1, GAS-3, GAS-4, GAS-5, GAS-6, GAS-9, GAS-10, GAS-11, GAS-12, GAS-15, GAS-16, GAS-18, GAS-19, GAS-20, GAS-23, GAS-24, GAS-25, GAS-26, GAS-28, GAS-29, GAS-30, GAS-32, GAS-34, GAS-37, GAS-39, GAS-42, GAS-43, GAS-44, GAS-46, GAS-49, GAS-50, GAS-51, GAS-52, GAS-53, GAS-56, GAS-57.

- Yüklemi olmayan atasözleri de vardır: GAS-40, GAS-41, GAS-55.

b. İçerik

Derlediğimiz atasözlerinden yöreye özgü olan ya da yöreye özgü söylenişle söylenen atasözleri vardır: GAS-4, GAS-5, GAS-6, GAS-7, GAS-8, GAS-10, GAS-12, GAS-14, GAS-16, GAS-21, GAS-22, GAS-23, GAS-26, GAS-27, GAS-28, GAS-29, GAS-31, GAS-32, GAS-33, GAS-37, GAS-38, GAS-40, GAS-43, GAS-45, GAS-52, GAS-53, GAS-54, GAS-55.

Derlediğimiz atasözlerinden, Anadolu'nun birçok yerinde bilinen atasözleri de mevcuttur: GAS-1, GAS-2, GAS-3, GAS-4, GAS-9, GAS-11, GAS-13, GAS-15, GAS-17, GAS-18, GAS-19, GAS-20, GAS-24, GAS-25, GAS-29, GAS-30, GAS-34, GAS-35, GAS-36, GAS-39, GAS-41, GAS-42, GAS-42, GAS-44, GAS-46, GAS-47, GAS-48, GAS-49, GAS-50, GAS-51, GAS-56, GAS-57.

Göksun yöresinde kullanılan atasözlerinin büyük çoğunluğu öğüt verme, elindeki ile yetinme, aç gözlü olmama, öneri ile ilgilidir. Yöre insanının kullandığı atasözlerinde yaşam şartları, gelir kaynakları etkili olmaktadır.

3.2.3. Deyimler ve Yöresel Sözler

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Anlatıma güç ve derinlik kazandırmak maksadı ile ya cümle şeklini alarak, ya da bir cümlenin içinde kendi sözlük anlamlarının dışında kullanılan, sıralanış şekilleri bozulamayan, kalıplaşmış kelime kümelerine deyim denilmektedir. Her türde olduğu gibi deyimler de, toplum hayatında bazı olay ve davranışların yorumlanmasına ve değerlendirilmesine dayanır (Öztürk, 1985, s. 320).

Türk toplumunun yaşayışına özellik kazandıran birçok davranış ve olay, uzun süre ferdin hayatına yön vermiştir. Zamanın şartları, toplumun gelenekleri de bu özelliklerin teşekkülünde etkili olmuştur. Hayat zaruretlerinin sonucu, sürekli olarak yaşanan bu gibi davranışlar, zamanla kavram haline gelen kelimelerle ifade edilir hale gelmiştir. Kavramlaşan bu ifadeler, toplum düşüncesinde bağlı oldukları olay ve dayranışlardan ayrılarak, anlamlarının dışında, başka maksatlar için kullanılmış ve birer deyim halini almışlardır (Öztürk, 1985, s. 323).

Genellikle gerçek anlamı dışında kullanılarak, bir düşünceyi dile getiren sözler olan deyimler, kelimeleri ve sözdizimleri değiştirilmeden kullanılan, kalıplaşmış söz grupları, kısa anlatım araçlarıdır. Kelimelerin bu söz grupları içinde taşıdığı anlam çoğu

zaman gerçek anlamlarından farklıdır. Deyimler en az iki kelimeden meydana gelir. Kelime grubundaki deyimlerden başka, cümle şeklinde olan deyimler de vardır. Deyimler cümle içinde isim, sıfat, zarf görevi yaparlar (ML, 1992, c.5, s. 279).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde derlediğimiz deyim ve yöresel sözler, 63 tanedir.

-A-

GD-1

Ağzı ayrık ayran delisi olmak (K.2, K.3).

GD-2

Ağzına ökenmek (öykünmek) (K.1, K.21).

GD-3

Ağzına çemkirmek (K.1, K.2, K.5, K.18).

GD-4

Alnını karışlamak (K.3, K.76)

GD-5

Ar namıs tertemiz (K.1, K.61, K.71).

GD-6

Arpa gören eşek gibi anırmak (K.2, K.7, K.26).

GD-7

Aşgarı bozuk olmak (K.34, K.38, K.41).

GD-8

Avrat yok akıl yok (K.18, K.22, K.26).

GD-9

Avucunu yalamak (K.15, K.19, K.20).

GD-10

Abikert abikert konuşmak; çok konuşkan insanlar için söylenir (K.63, K.75, K.81).

GD-11

Ağzına havurtlu deve sığmamak; kendini beğenmiş insanlar için söylenir (K.65, K.68).

GD-12

Avrat akıllı olmak (K.1, K.17, K.18).

-B-

GD-13

Beli berk olmak (K.67, K.71, K.81).

GD-14

Ben ağa sen ağa bu ineği kim sağa (K.1, K.9, K.13, K.18).

GD-15

Bir çivisi noksan olmak (K.19, K.21, K.27).

GD-16

Bir dikili ağacı olmamak (K.36, K.38, K.41).

GD-17

Bir köroğlu, bir ayvaz olmak (K.46, K.51).

GD-18

Bir nalına bir mıhına vurmak (K.63, K.68, K.71).

GD-19

Burnunun yivi olmamak (K.56, K.72, K.84).

GD-20

Bokunu yutmuş kaz gibi olmak: Dut yemiş bülbüle dönmek anlamındadır (K.3, K.4, K.8, K.9).

-C-

GD-21

Can cefadan da usanır, sefadan da (K.45, K.46, K.52).

GD-22

Ceviz çuvalı gibi şakırdamak; çok konuşanlar için söylenir (K.23, K.48, K.63).

-Ç-

GD-23

Çaput çürüğü olmak (K.58, K.72, K.78).

GD-24

Çatal kazık yere geçmez (K.88, K.89, K.90).

GD-25

Çekirdekten yetişme (K.91, K.98).

GD-26

Çalıyı tepesinden sürümek; lafı uygunsuz anlatan insanlara söylenir (K.86).

-D-

GD-27

Dışlığı gelmemek (K.1, K.2, K.3).

GD-28

Denize girse kurutur olmak (K.37, K.38).

GD-29

Dirlik nerde, devlet orda (K.18, K.86).

GD-30

Deveyi hamuduyla yutmak; haksız kazanç sağlayanlar için söylenir (K.45, K.46, K.75).

-E-

GD-31

Eğere de gelir semerede (81, K.84, K.99).

GD-32

Elini eteğini çekmek (K.76, K89).

GD-33

Ekmedim bostan, yemedim karpuz: Benle ilgili bir durum yok anlamında kullanılmaktadır (K.2, K.3, K.6, K.11).

-G-

GD-34

Gadasını almak (K.61, K.66, K.71, K.81, K.86).

GD-35

Ganalgası tez (K.81, K.89, K.92).

GD-36

Gapıp koyuvemek (K.40, K.75, K.94).

GD-37

Gözüne görükür olmak (K.1, K.2, K.3, K.8, K.9).

GD-38

Gevreğini içine dürmek; ayıbını gizlemek için söylenen sözdür (K.68, K.71, K.78).

GD-39

Gelirse ikime, gelmezse s…me (K.2, K.18).

GD-40

Götünde kurt kaynamak: Çok hareketli, yerinde duramayan kişiler için söylenir (K.1, K.3)

-H-

GD-41

Hava çınta yaz (K.94, K.96, K.99).

GD-42

Herkes cine kesmiş (K.2, K.17, K.26).

GD-43

Hısım çıkmak (K.1, K.2, K.3, K.40, K.55).

-İ-

GD-44

İmanı gevremek (K.79, K.80, K.88).

GD-45

İç güveysinden hallice olmak (K.1, K.2, K.8, K.9).

GD-46

İş kilim atmıyor (K.67).

GD-47

İte püsüğe rezil olmak (K.1, K.3, K.13)..

GD-48

İti, öldürene taşıtırlar (K.33, K.38).

-K-

GD-49

Kaş- göz bulgur gibi; güzel anlamında söylenir (K.81, K.86).

GD-50

Karnının derdinde değil, kadrinin derdinde olmak (K.14, K.18, K.76, K.97).

-N-

GD-51

Nabza göre şerbet vermek (K.78, K.98).

-Ö-

GD-52

Öllümün körü (K.1, K.8, K.9).

-S-

GD-53

Selintisi Bağdat' a düşmek; beceriksiz insanlara söylenir (K.81, K.82, K.83, K.86).

GD-54

Sen yaşarsın bensiz, ben de yaşarım sensiz (K.2, K.3, K.67, K.83).

GD-55

Sırtına şelek olmak: Yük olmak anlamında kullanılmaktadır (K.1, K.3).

-T-

GD-56

Tarla mı kezzekli, ben mi kaçamıyom; bir işi yapamama, becerememe durumunda söylenir (K.34, K.38).

GD-57

Tazı bizim, çulu başkasının; yeni giysi giyenler için söylenir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.8, K.9).

GD-58

Tavşan gibi bakmak: Şaşkın şaşkın bakmak (K.8).

-V-

GD-59

Vakit akşam, köy ırak (K.86, K.88).

GD-60

Vetsiz vetsiz konuşmak (K.1, K.18, K.26).

GD-61

Verdikleri iki yumurta, canımı aldılar dürte dürte: Yapılan iyiliği başa kakmak anlamındadır (K.2).

-Y-

GD-62

Yağlı böreğin içinde olmak: Her imkana sahip olmak anlamındadır (K.1, K.3, K.9, K.13).

GD-63

Yemin etsem başım ağrımaz (K.38, K.51, K.66).

GD-64

Yüz ağartmak (K.57, K.58).

-Z-

GD-65

Zuru bağlanmak (K.89, K.90).

c) Değerlendirme

a. Biçim

Derlediğimiz deyimler 41 tanedir: GD-1, GD-2, GD-3, GD-4, GD-6, GD-7, GD-9, GD-10, GD-11, GD-12, GD-13, GD-15, GD-16, GD-17, GD-18, GD-20, GD-22, GD-23, GD-26, GD-27, GD-28, GD-30, GD-32, GD-34, GD-36, GD-37, GD-38, GD-40, GD-43, GD-44, GD-45, GD-47, GD-50, GD-51, GD-53, GD-55, GD-58, GD-60, GD-62, GD-64, GD-65.

Derlediğimiz deyimleşmiş, yöresel sözler 24 tanedir :GD-5, GD-8, GD-14, GD-19, GD-21, GD-24, GD-25, GD-29, GD-31, GD-33, GD-35, GD-39, GD-41, GD-42, GD-46, GD-48, GD-49, GD-52, GD-54, GD-56, GD-57, GD-59, GD-61, GD-63.

Derlediğimiz deyim ve yöresel sözlerin büyük çoğunluğu yöreye aittir: GD-1, GD-2, GD-3, GD-6, GD-7, GD-8, GD-10, GD-11, GD-13, GD-14, GD-17, GD-19, GD-20, GD-21, GD-22, GD-23, GD-24, GD-25, GD-26, GD-28, GD-30, GD-31, GD-33, GD-35, GD-37, GD-38, GD-39, GD-40, GD-41, GD-42, GD-46, GD-47, GD-48, GD-49, GD-50, GD-52, GD-53, GD-56, GD-57, GD-58, GD-59, GD-61, GD-62, GD-63, GD-65.

Anadolu'nun her yerinde kullanılan atasözleri de mevcuttur: GD-4, GD-5, GD-9, GD-12, GD-15, GD-16, GD-18, GD-27, GD-29, GD-32, GD-34, GD-36, GD-43, GD-44, GD-45, GD-51, GD-55, GD-60, GD-64.

Yöreye ait olan deyim ve yöresel sözlerin hepsi, günlük hayatta oldukça fazla kullanılmaktadır. Bu sözler, yöre insanının gelenek, görenek, âdet ve inanmalarının birer sonucudur.

3.2.4. Halk Hikâyesi

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Anonim halk edebiyatı ürünlerinden olan hikayeler, toplumun maddi ve manevi değerlerinin, yaşam tarzının, hayallerinin, beklentilerinin geçmişten günümüze, kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan önemli bir türdür. İçeriğini halk yaşamından alan hikâyelerde, gerçekçi ögelerin yanında, bireylerin hayal ettiği geleceğe göre anlatılmaları dolayısıyla, olağanüstülükler de yer almaktadır. Bu da hikayeye canlılık kazandırarak, uzun süre gelenekte yaşamasını sağlamaktadır (Çıblak, 2005, s. 269).

Anonim hikâyeler genellikle, sözlü geleneğin yaşattığı bir türdür. Hikâyeler, hayatın gerçek yüzünü, acı ve tatlı taraflarını, kahramanın tasavvur ettiği geleceğe göre anlatırlar. İnsan hayatını şekillendiren bu gerçek içinde, bazen olağanüstüye dayanan hayaller de yer alır. Halk hikâyeleri, âşıkların hayatından, herhangi bir olaydan veya başka bir türden aldıkları konuyu, şekil kazandırılmış bir hikâyeyi, yine halk arasından almış oldukları bir menkıbeyi, kendi duygu ve düşüncelerinde oluşturdukları ayrıntılarla kaynaştırarak, asıl ana duyguyu benimsemiş olay etrafında hikâyeyi dile getirir ve yaşatır. Bunu yaparken, duygu ve olaylara uygun olarak, diğer âşıkların türkülerinden faydalanır, gerekirse kendi karinesinden deyişler dile getirir. Asıl olaya katılan bu

ayrıntılar hikâyeciden hikâyeciye değişebileceği gibi, nesilden nesile de değişir (Öztürk, 1985, s. 353).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde 6 tane halk hikâyesi derledik:

GH-1

Yazıcıoğlu Hikâyesi

Afşin'in Tanır köyünde Yazıcıoğlu adında bir adam yaşarmış. Yazıcıoğlu, lakabı Ermeni olan bir adamla çok yakın arkadaşmış. Aynı köyde yaşamaktaymış. Ermeni çok zengindir. Gel zaman git zaman sonra, bu iki yakın arkadaşın, birer çocukları olur. Ermeni'nin kızı, Yazıcıoğlu'nun oğlu olmuş. Kızın adı Senem'dir. Bu çocuklar büyümüşler ve ikisi de birbirine âşık olmuş. Kızın anası, bakmış ki iş gittikçe büyüyor, durumu hemen kocasına bildirmiş, "Senem Yazıcıoğlu'nun oğluyla kaçarsa benden bilme." demiş. Bunu duyan Ermeni, çadırı akşamdan söktürmüş, hemen orayı terk etme kararı almış. Bunu duyan Senem, bir fırsatını bulup sevdiği adamın yanına gitmiş ve ona, "Bak biz gidiyoruz, senin bana gerçekten gönlün var mı, yoksa beni mi oynatıyorsun?" diye sormuş. Oğlan da "Ben senin derdinden deli oluyorum, ne oynatması?" demiş. Senem, "Ben öyle inanmam, eğer beni gerçekten seviyorsan, Kuran-ın üzerine el basacaksın, benden başkasını sevmeyeceğine, evlenmeyeceğine yemin edeceksin, eğer benden başkasına bakarsan, iki gözün de kör olsun." demiş. Oğlan, kızın tüm dediklerini kabul etmiş ve Kuran'a el basmış. Daha sonra da oğlan kıza yemin ettirmiş. "Kara saçımı ağ örene kadar kimseyle evlenmeyeceğim." diye yemin ettirmiş kıza. Ertesi gün kız ve ailesi başka başka diyarlara göç etmiş.

Yazıcıoğlu, oğlunu evlilik çağına geldiği için, oğluna kız bakmaya başlamış. Fakat ne yaptıysa da oğluna hiçbir kızı beğendirememiş. Oğlunun arkadaşına "hele sen bir sor bakalım, bu oğlan niye evlenmek istemiyor, derdi neymiş" der. Oğlan, arkadaşına durumunu anlatır, Ermeni'nin kızına kara sevdalı olduğunu ve sözleştiklerini anlatır. Arkadaşı da babasına bu durumu bildirir. Yazıcıoğlu, oğlunun yanına gider ve "ah akılsız oğlum, bir gâvurun yeminine inanılır mı, güvenilir mi, o şimdiye evlenmiştir, çocukları olmuştur." der. Oğlanın aklını bulandırır ve oğlan biriyle evlenir. Evlendiği gecenin sabahı bakar ki, iki gözü de kör olmuş.

Ermeni kızını çok isteyen olur ama kız hiçbirisini kabul etmez. Aradan on yıllar geçtikten sonra sevdiği adamın yeminini tutmayıp evlendiğini duyar ve ona bir mektup yazar. Kervancının biriyle mektubu yollar sevdiğine. Kervancı, Yazıcıoğlu'nu bir camiinin önünde otururken bulur ve mektubu kendisine verir. Yazıcıoğlu mektubu birine okutur; "Ey Yazıcıoğlu, sen sözünün eri olamadın, benim sözünde durak kişi, benim erkek olan, sen değilsin, bu yüzden başındaki şapkayı bana yolla, ben de sana yazmamı yollayayım, onu sen başına tak!" der. "Ben kara saçımı ağ ördüm, babamın evinde seni beklemekteyim, sen sözünde durmadın, evlenmişsin, madem böyle yapacaktın neden benim günahıma girdin?" demiş. Yazıcıoğlu bu mektubu dinleyince birden bire etrafındakilerden saz istemiş ve hayatında ilk kez sazı eline almasına rağmen başlamış hem çalıp hem söylemeye, bir yandan da hıçkırıklarla ağlamaya…

Bir selâm geldi Senem'den,
Deli gönül şâd olmaya başladı.
Kurumuşken kör pınarın ayağı,
Suyu geldi çağlayama başladı.

Senem' in giydiği benekli seri,
Ölmeden yüzünü göreydim bâri,
Yıkık değirmenin bozuk çarkları,
Suyu geldi çağlamaya başladı.

Bu sırada Yazıcıoğlu ağlamaya başlar.

Hele bakın şu Senem' in işine,
Hakikatli sözler düşmüş aşına,
Senem değdi seksen, doksan yaşına,
Benimki de yüz olmaya başladı.

Görünüyor Binboğa'nın dağları,
Boran kızı geçiriyor beyleri,
Yazıcıoğluyla Eşrefli'nin erleri,
Koca Tanır şâd olmaya başladı (K.5).

GH-2

Kadersiz Oğlan Hikayesi

Zamanın birinde, Göksun'un köylerinin birinde, çok yakışıklı, heybetli, elinden her iş gelen, çok güzel ata binen bir delikanlı varmış. Köylü bu delikanlıyı çekemezmiş. Bu delikanlı çok da güzel cirit oynarmış. Delikanlı bir gün yine cirit oynarken attan düşmüş, ayakları kırılmış. Anası, delikanlıyı sırtlayıp evine götürmüş. Delikanlı artık ayağa kalkamaz olmuş ve yatağa hapsolmuş. Aradan koca bir kış geçmiş ve bahar gelmiş. Sürekli pencerede dışarıyı izlemekten sıkılan genç, anasına kendisini biraz dışarı çıkmasını söylemiş. Anası da oğlunu dışarı çıkarmış. Delikanlı, bakmış ki dışarısı çiçeklerle bezenmiş, bahar gelmiş, herkes gezmekte, eğlenmekte… Anasından bir saz istemiş anasından ve başlamış çalıp söylemeye…

Felek beni bir kırıkla bağladı,
Güç kuvvet yetmiyor, kalkamıyorum.
Büyüdüm, küçüldüm çocuğa döndüm,
Yürüyüp murada eremiyorum.

Şimdi bir akıp da durulmaz idim,
Bir hasip yıkıp da darılmaz idim,
Akşamaça gezsem yorulmaz idim,
Şimdi köşelerde bile duramıyorum.

Tam altı ay yattım, rengim de soldu,
Havada güneşte nazarım kaldı,
Köyün içi bir uzak oldu,
Gidip eşi dostu göremiyorum.

Nazarın mı kaldı kırdın kemiğimi sen,
Mevlâm kurtar beni böyle zulümden,
Evvel havalıydım süsten, çalımdan,
Şimdi saçlarımı daramıyorum.

Tâlip kışı verdin, baharı gözle,
Derdini çok deşme, yaranı gizle,

Duyarsa sevinir, düşmanın fazla,
Kimselere haber edemiyorum (K.5).

GH-3

Hoca Efendi Hikâyesi

Zamanın birinde bir Hoca Efendi varmış. Hoca Efendinin üç tane mollası varmış. Hoca Efendi her sene üç tane mollasını yetiştirir, öğretisini yayması için onları uzak diyarlara gönderirmiş.

İçlerinden bir mollası varmış ki yedi yıldır Hoca Efendi, onu memleketlere yollamamış. Bu mollanın adı Mehmet'miş. Bir gün, dergâha bir misafir gelmiş. Hoca efendi mollaya gidip kendilerine kahve yapmasını söylemiş. Molla, istemeye istemeye ve söylenerek kahve yapmış. Kahveyi yaparken de kendi kendine; "Yedi yıldır herkesi yolladı, beni bir türlü yollamıyor, beni hizmetçisi olarak mı aldı bu…" diyerek hayıflanmış. Hoca efendi, mollanın içinden söylediği bu sözleri hissetmiş. Mollaya dönerek; sen bu kahveyi isteyerek yapmadın, demiş. Molla da Hoca efendinin sözlerine daha fazla dayanamamış ve içinden söylediği her şeyi Hoca Efendi'nin yüzüne söylemiş. Hoca efendi de bu sözler üzerine mollaya gözlerini kapatmasını söylemiş. Molla gözlerini kapatmış ve tekrar açtığında kendisini bambaşka bir diyarda bulmuş. Bağlık, bostanlık bir memleketmiş. Oradakilerle tanışmış. Bunu yanlarına almışlar, yedirmişler, içirmişler. Altı ay boyunca adına Mehmet dedikleri bu adama çok iyi bakmışlar. Altıncı ayın sonunda Mehmet'e; "Buranın kuralları var, seni artık evlendirmeliyiz", demişler, Mehmet de kabul etmiş. Mehmet, kendisine gösterilen kızlar tarifesinden aklı başında bir ailenin kızını, kendisine eş olarak seçmiş. Daha sonra oradakiler, kendisine evlenme şartlarını söylemiş. Birinci şart; bizde asla yalan yoktur. İkinci şart; bizde asla haram yoktur. Üçüncü şart ise; başkasının namusuna bakmak yoktur. Bu şartlara uymazsan, seni taşa tutar, öldürürüz, demişler. Mehmet'de içinden, ben hocanın yanında yedi yıl çalıştım, bu kuralları zaten yaparım diyerek, şartları hiç düşünmeden kabul etmiş.

Mehmet evlenmiş ve aradan 3-5 ay geçmiş. Mehmet yolda yürürken, başkasına ait olan bir bahçeye girmiş ve ağaçtaki erikleri, sahibinden izin almadan torbaya koyup evine götürmüş. Hanımına topladığı erikleri vermiş. Hanımı çok kızmış, "Haram yedin sen, bak kurallardan biri gitti Mehmet", demiş.

Günlerden bir gün Mehmet, karısına başka bir yerde olduğu halde yalan söylüyor ve " Ben Mustafagil'deydim." diyor. Mustafagilde olmadığı da ortaya çıkınca, karısı " Dalağının biri daha gitti Mehmet, tek dalağın kaldı." diyor.

Aradan çok zaman geçmeden Mehmet, kar yağarken, kapıdan dışarı bakıyor ve çok fazla kar ve fırtına olduğunu görüyor. Oradaki adamlar Mehmet'e ne olduğunu soruyorlar. Mehmet de adamlara, kıyamet kopacak, çok soğuk diyor. Adamlar bunu duyunca Mehmet'i kovalamaya başlıyorlar, onu Allah'ın işine karışmakla suçluyorlar, taşlamaya başlıyorlar. Mehmet, korku içerisinde kaçarken birdenbire kolundan bir adam tutuyor ve kendine çekiyor. Mehmet etrafına bakıyor ve kolundan tutan adamın, Hoca efendi olduğunu görüyor. Hoca efendinin dergâhında buluyor kendisini. Hoca efendi; "Anladın mı Mehmet şimdi, neden seni hala burada tuttuğumu, senin daha çok yıl burada durman gerek." diyor (K. 39).

GH-4

Taş Bebek Hikâyesi

Bir kadının hiç çocuğu olmazmış. Karı-koca birbirlerini çok severlermiş. Adam etraftakilerin baskısına daha fazla dayanamamış ve kuma getirmeye karar vermiş ama bu fikri karısına nasıl söyleyeceğini bilemiyormuş. En son dayanamamış ve konuyu açmış karısına; "Gönlün razı olursa bir kuma getireceğim, eğer ondan çocuğum olursa, kabahat sendeymiş demek ki ama yine de seni baş tacı edeceğim, baş köşede yerin olacak" demiş. "Fakat ondan da çocuğum olmazsa, demek ki kabahat bendeymiş, Allah yolunu açık etsin, sen çekip gidebilirsin" demiş. Kadın hiç istemese de, çok üzülse de bu teklifi kabul etmiş. Adam kendisine uygun kuma bulabilmek için, Göksun'dan Afşin'e gitmek üzere yola çıkmış. Yol üstündeki tüm köyleri gezecekmiş. Kadın da danaları ahıra sokmak için dışarı çıkmış, yürürken yerde tıpkı bebeğe benzer bir taş görmüş. İçi yanmış bu taşı görünce ve taşı tülbendine tıpkı bir bebek gibi sararak kucaklayıp, kimseye göstermeden evine götürmüş. Taşı tıpkı bebeği ayağında uyutur gibi ayağında sallamaya başlamış. Kadının o sırada kalbi iyice dolmuş ve birdenbire taşa ninni söylemeye başlamış.

Ak taş diye belediğim,
Haktan dilek dilediğim,
Tülbentime doladığım,
Mevlâm buna bir can versin.

Tarlalarda olur alet,
Anneler çekiyor zahmet,
Medine’ de ol Muhammed,
Söyle buna bir can versin.

Eksilmez güneşin dalı,
Sorulmaz yoksulun halı,
Allah’ın aslanı Ali,
Söyle buna bir can versin.

Kaşlarım var çatma çatma,
Mevlâm sen beni unutma,
Muhammed’in kızı Fatma,
Söyle buna bir can versin.

Kendimi ipe asayım,
Ya ben kimlere küseyim,
Kerbelâ’da Hasan Hüseyin,
Söylen buna bir can versin.

Yola giden yolcu gardaş,
Kimselere olmam sırdaş,
Kırşehir’ de Hacıbektaş,
Söylen buna bir can versin.

Koluma baktım kelebi (kelepçe),
Dolandım Şam’ı Halep’i,
Amasya’ da Elvan Çelebi,
Söylen buna bir can versin

Her harflerin başı münker,
Bilmeyenler eder inkâr,
Konya’ da ki Molla Hünkâr,
Söyle buna bir can versin.

Bu sırada kadının kulağına bir nidâ gelir. “Aç bak bakalım, ne hale geldi” der. Kadın tülbenti kaldırır bakar ki, kan ve et var. Et yığını kanın içinde yüzmekte, kadın bunu görünce devam etmiş şiirine:

Açtım baktım yüzü kanlı,
Ürülerim (sallarım) neni neni,
Danışık da Karadonlu,
Söyle buna bir can versin.

Çalkan Karadeniz’e Çalkan,
Gemilerde olur yelken,
İstanbul’ da Eyüp Sultan,
Söyle buna bir can versin.

Bir senede iki bayram,
Yandı yüreğim oldu püryân,
Ankara’da Hacı Bayram,
Söyle buna bir can versin.

Bu sırada kadının kulağına yine bir nida gelir:” Eğer duan kabul olursa, onun adını Kâmil koy, Ümmügülsüm…” der. Ümmügülsüm şiirine devam eder:

Mahallem çifte camili,
Mevlâm uyandır Kâmil’i,
Sinop’ta ki Şıh Şazili,
Söylen buna bir can versin.

Tekrar bir nida gelir ve kadına; “Aç da bak bakalım ne hale gelmiş” der. Kadın açar bakar ki et ve kan bebek olmuş; ama bebek cansız, canı yoktur. Bu sırada Ümmügülsüm’ün kundakları(göğüsleri) kabarır, süt vermeye başlar. Kadın şiirine devam eder:

Açtım ki bebek bakıyor,
Hemi Al-î İmrân okuyor,

Ak mememden süt akıyor,
Emzireyim yavrum seni.

“Ab bak, bebek ne hale geldi”, sesini duyunca, kadın açıp bakmış bebeğe. Ayakları tepiniyor ama üstü hâlâ cansızmış.

Bunca erenlerin hası,
Kabul mü kulun duası,
Gelsin Kâmil’ in babası,
Uyan yavrum nenni neni.

Ücede (yüce) Şahinyuva’sı,
Engininde Avşar ovası,
Kabul Ümmügülsüm’ün duası,
Ağla yavrum nenni neni.

Ümmügülsüm bebeğe tekrar baktı ve bebeğin canlandığını, ağlamaya başladığını gördü. Bebeği emzirmeye başladı ve bebek, bir damla süt içer içmez birdenbire büyüdü, altı aylık apak bir bebek oldu. Ümmügülsüm’ün alt kısmı, sanki yeni doğum yapmış bir kadınınki gibi kan içindeydi.

Kapının önünden geçen komşusu Ümmügülsüm’ü ve yanında yatan bebeği gördü, kocasını çağırdı ve “Meğer Ümmügülsüm hamileymiş de biz hiç anlamamışız.” demiş. Hemen Ümmügülsüm’ün kocasına haber salmışlar, tez gelmesini söylemişler. Adamcağız; ”Ümmügülsüm verdiği rızalığa pişman oldu, beni çağırıyor.” demiş ve hemen evine gitmiş. Karısının yeni doğum yapmış halini görünce gözlerine inanamamış. Bebeği hemen bağrına basmış, karı- koca mutluluktan ağlamış (K. 75).

GH-5

Bilim Adamları Hikâyesi

Üç kişi yolda gidiyormuş. Yolda çok kalabalık bir kervan görmüşler. Kervandaki bezirgânın karısı birdenbire kaybolmuş. Adam karısını aramaya başlamış. Orda geçen üç kişiye “Karımı gördünüz mü?” diye sormuş. Adamlardan biri, karısının hamile olup olmadığını sormuş, bezirgân, karısının hamile olduğunu söylemiş. Adamlardan diğeri; “Yükü yağ ile bal mıydı?” demiş. Adam da “ Evet, yükü yağ ile

baldı.” demiş. Bezirgân, bunun üzerine adamlara; “Peki, benim karım nerede?” diye sormuş, adamlar da bilmediklerini söylemiş. Adam bu duruma çok şaşırmış ve kızmış. “Yükünün yağ ile bal olduğunu ve hamile olduğunu bildiğiniz halde nerede olduğunu nasıl bilmezsiniz?” demiş ve kızarak yanlarından ayrılmış.

Bezirgân, karısını çok aramış ama bulamamış. Zamanın kadısına derdini anlatmaya gitmiş. Başına gelenleri kadıya anlatmış. Yolda gördüğü o üç kişiden de bahsetmiş. Kadı bunun üzerine o üç kişiyi yanına çağırtmış. Adamlar gelmişler. Bu sırada yemek zamanıymış ve kadı; “Şu yemeğimizi hep beraber yiyelim, ondan sonra sizin ifadenizi alacağım, eğer doğruyu söylemezseniz üçünüzün de kafasını vurdururum.” demiş. Yemeğe oturmuşlar ve afiyetle yemeklerini yemişler. Yemekten sonra bu üç kişi kadıya üç şey söylemiş; “Yemeğimizi yedik ama sen ekmekçinin çocuğusun, bu üzüm kabristanlık kokuyor ve yediğimiz bu et de itsi (köpeksi) kokuyor. Bu söylediklerimizi iyice araştır, doğru çıkmazsa kafamızı vurun.” demişler.

Kadı bu sözlere çok şaşırmış ama işin doğrusunu da çok merak ediyormuş. Kadı önce annesinin yanına gitmiş ve doğruyu söylemediği takdirde boynunun vurulacağını söylemiş. Annesi de korkusundan her şeyi anlatmış; “Seferberlikte fırına ekmek almaya gitmiştim, orda adam bana zorla sahip oldu.” demiş. Kadı bu şekilde gerçeği öğrenmiş.

Kuzunun itsi kokup kokmadığını öğrenmek için, pazara gidip adama sormuş. Kuzunun doğar doğmaz anasının öldüğünü ve kuzuyu bir itin emzirdiğini öğrenmiş.Bu şekilde o üç adamın bu söylediği de doğru çıkmış.

Üzümcü de üzüm bağının kabristanlığın için de olduğunu söyleyince adamların üç dediği şeyin de doğru olduğu ortaya çıkmış. Kadı bunları öğrendikten sonra o üç adamın yanına gitmiş; “Madem tüm bunları doğru bir şekilde bildiniz, bezirgânın hanımı nerede, nereden anladınız bezirgânın hanımının hamile olduğunu, yükünün ne olduğunu, anlatın bakalım.” demiş. Adamlar başlamışlar anlatmaya; “Bu hanımın tuvaleti gelmiş ve deveyi çöktürmüş. Kadın, ağır hamile olduğu için elleriyle toprağı tuta tuta yerinden kalkmış. Toprakta ellerinin izi çıkmış. Yükünün yağ olan yerde karınca yoktu, bal olan yerde karınca vardı.” demişler.

Bunun üzerine kadı, bu adamları serbest bırakmış. “ Bunlar bilim adamı, bunlar çok değerli kimselerdir.” demiş (K. 39).

GH-6

Allo Hikâyesi

Göksun yöresinin en önemli eşkiyası Allo’dur. Yaşam öyküsü ise şöyledir:

Göksun'un Keklikoluk köyünde doğan Allo, bu köyün ağası Demiroğlu Mulla Hüseyin'in işlerinde çalışan yoksul bir köylü gençtir. Mulla Hüseyin'in sürülerini otlatan ve ev işlerine bakan Allo'ya, Mulla Hüseyin bir takım vaadlerde bulunmaktadır. Allo'yu askere yollamayacağını söyleyen Mulla Hüseyin'e Allo güvenir. Ağa kapısındaki bu kullanılma, askere göndermeme konusunda sözlerin suya düşmesiyle sona erer. Allo, o güne kadar karın tokluğuna kendisini çalıştırıp, sözünü yerine getirmeyen Demiroğlu'na karşı kinlenir ve dağa çıkar. Hükümet Mulla Hüseyin'den Allo'nun yakalanmasını ister. Mulla Hüseyin Allo'yu teslim etme ve askere yollama taraftarıdır. Bunun için sık sık anasını tembihler. Bu sırada Mulla ile Allo arasında irtibatı sağlayan Kazım Dede de Allo'nun hışmına uğrar ve Allo tarafından öldürülür. Mulla Hüseyin'de bu durumdan korkar ve adamlarını Allo'nun peşine salar. Allo'nun bir mağarada olduğu haberi alınır. Allo'nun saklandığı yerin iyi olması nedeni ile Mulla'nın adamlarını geri püskürtür. Birkaç defa gerçekleşen bu saldırıdan sonra Mulla Hüseyin'in adamları köye dönerken, Allo daha hızlı davranır ve köyün girişinde taşların arasında pusu kurar. Adamlar geçmekte iken konuşmalarını dinler ve yedi kişiyi öldürür. Hükümet devreye girer. Mulla Hüseyin Allo'nun annesini bir hafta hapseder. Bu esnada Kara Mustafa'dan da yardım istenir. Kara Mustafa, Allo'nun annesine yapılanları öğrenince bu takipten vazgeçer. Annesine yapılan zulmü duyan Allo, Mulla Hüseyin'i kıstırma derdindedir. Mulla Hüseyin ise Göksun'da Kürt Ali'nin evinde saklanmaya başlar. Kör Hikmet adı ile anılan kişi de durumdan haberdar olup Allo'yu evin yanına getirir. Mulla'nın adamları farkına varamaz birinin kapıya dayandığından. Allo, Mulla'nın oturduğu büyük odanın kapsına dayanır. Silahının namlusuyla açar kapıyı. "Hazır ol Demiroğlu, ben geldim!" der. Demiroğlu'nun korktuğu başına gelmiş, Allo yakalamıştır onu. Nihayetinde uzun ve acılı bir öykü burada noktalanır: Allo hayfını almıştır... Üstelik Demiroğlu'nun saltanatı bitmiş, ama Allo kahramanlaşmıştır halkın arasında... Üstüne türküler söylenmiş, destanlar dizillmiştir...

Allo Türküsü

Allo olmuş İsmet Paşa,
Hükmediyor dağa taşa,
Yedisini birden vurdu,
Kuzgun döner kanlı leşe.

Molla Hüseyin vuruldu,
Düşmanın beli kırıldı,
Allo eşkiya olalı,
Bulanık sular duruldu.

Allo gezer ünüyünen,
Dere dolmuş kanıylan,
Şimdi Ankara'ya vardı,
Uğraşıyor Vali'yinen.

Ünlü Ali Efendim ünlü,
Tüfengin ucu kanlı,
Yirmiiki kelle kesmiş,
Düşmanına deve kinli.

Binboğa'ya mevzi kazmış,
Ben hayfımı al'lım diyor,
Hükümetle yoktur işim,
Ben hasmımı bil'lim diyor.

Bu olaydan sonra Allo Kadirli'ye geçer. Orada Horalı'nın kafilesine dahil olur. Bir gün Mulla Hüseyinin adamları Allo'nun Kadirli'de olduğunu öğrenirler. Dostları, Kadirli'nin Dikirli köyünden Tevfik Ağa'ya haber salarlar. Tevfik Ağa, Allo'nun yerini tespit eder ve haber salar. Tevfik Ağa, Horalıyı yanına çağırarak Allo'nun öldürülmesini ister. Horalı, Allo'nun öldürülmesi için bir fırsat kollar çeşitli bahaneler uydurur. Kale mevkiinde Horalı'nın evli bacısının evine misafir olurlar. Horalı, kardeşine "delili un" var mı der. Kardeşine o undan bir ekmek, diğer undan da bir ekmek yap der. Delili unla yaptığını yağla ve Allo ile iki adamına ver, diğerini de bize… Delili un ile yapılan ekmek yağlandığında kişiyi sarhoş eden bir ekmekmiş. Bunu bilen Horalı bu taktiği uygular ve amacına ulaşır. Ekmekler yendikten sonra evde fazla kalmayalım derler ve ormana dönerler. Durna dağı civarına geldiklerinde konaklarlar ve ateş yakarlar. Allo ve adamları derin bir uykuya dalarlar ve Horalı ile arkadaşları hedeflerini seçerler ve Allo alnından vurulur. Sonra bu üç cesedi ateşe verirler. Bu olay Horalıyı sevmeyenler tarafından Göksun'a kadar yayılır. Allo'nun, Dursun ve Aziz'in öcünü almak için

Diyarbakırlı Kürt Kamil, Veysel, Necmettin, Kutu köyünden Şahin, Rıza ve Musahip ile Yoğunoluk köyünden Salman Asutay, Kırıkilise'den de Veli Çavuş ile Cafer Hüseyin yola koyulurlar. Bu sırada Horalı'nın çetesinden başka Safiye Mehmet çetesi de Kadirli de bulunmaktadır. Ali Uçkaç'ın babası Hacı Uçkaç'ın anlattığına göre Yaşar Kemal'in İnce Memed adlı kitabı Safiye Mehmet'den esinlenilerek yazılmıştır. Yani İnce Memed, Safiye Mehmettir ve Horalı gibi onun da silahlı onikişer adamı vardır. Allonun öcünü alacak olan Göksunlular Almacık yaylasından Tuvaras yaylasına doğru pusu kurarlar ve yaklaşan çete ile çarpışırlar ve on bir adam ölür, yaralı halde kurtulan Safiye Mehmet ise bir yayla evine sığınır ve orada yaylacı tarafından öldürülür. Allo'nun adamları yanlış çeteyi temizlemişlerdir. Daha sonra Horalı ve adamları kurşuna dizilecektir.

Her ne kadar Allo'nun ölümü ile ilgili bu yönde bir rivayet olsa da onun bu şekilde öldürülmediğini, dağ köylerinde konar göçer bir vaziyette yaşayarak eceliyle öldüğü rivayetleri de azımsanmayacak kadar çoktur (K.111).

c) Değerlendirme

-GH-1, GH-2, GH-4, GH-6 hikâyeleri, nazım ve nesir karışık olan hikâyelerdir.

-Mutlu sonla biten tek hikâye GH-4'tür.

-GH-1'de, aynı kasabada yaşayan biri Ermeni, diğeri Türk olan iki gencin, birbirlerine duyduğu imkânsız aşk anlatılmaktadır.

-GH-2'de, nazar değmesi sonucu bacağını kaybeden, bir delikanlının içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır.

-GH-3'te, henüz olgunlaşamamış bir kişinin, olgunlaşmak için gittiği dergâhta yaşadıkları ve başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

-GH-4'te, bebeği olmayan bir kadının, Allah'a yakarışıyla, Allah'ın kara taşa can verip, kadına bu şekilde bir bebek verişi anlatılmaktadır.

-GH-5'te, eski zamanlarda, bilimle ilgilenen, tecrübeli insanların sözünü dinlemenin ne kadar önemli olduğu anlatılmaktadır.

-GH-6'da, düzene ve haksızlığa baş kaldırarak, halkın sevgisini kazanan bir gencin hikâyesi anlatılmaktadır.

3.2.5. Alkış- Kargış

a) Türk Halk Kültürü' nde;

İnsanoğlulun toplum halinde yaşamaya başlamasından itibaren var olduğunu sandığımız alkış (dua) ve kargışlar (beddua), sözlü anlatım türlerinin önemli bir cephesini oluştururlar. İnsan ilişkilerinde karşılaşılan iyilik yahut kötülüklere kimi zaman sözlerle cevap verme gereği duyulur ki, bu da dua ya da beddua olarak karşımıza çıkar (Kaya, 1999, s. 448).

Alkış ve kargışlar, konuşmayı renklendiren kısa kalıp sözlerdir. Bunlar konuşmayı süsleyen, duyguları belirten, anlatımı güçlendiren dil ögeleridir. Bazıları imge, düşünce ve çağrışım zenginliğiyle yüklüdürler. Alkış, kişinin iyiliğini; kargış, kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Bazen kargış, "kara alkış" şeklinde de kullanılır. Alkış ve kargışlar, atasözleri ve deyimler gibi genel yaygınlık taşımazlar. Genel toplumsal durumlara göre değil, duygulara bağlı olarak özel dilekleri yansıtırlar. Bu yönleriyle, kullanım alanları sınırlıdır (Artun, 2005, s. 152).

Zaman zaman mani, türkü, ninni gibi tür ve şekillerin içinde yer alan dua ve bedduaların bir kısmı nesir, bazen de serbest şekilde ve manzum olarak ifade edilir (Kaya, 1999, s. 448).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

a)Alkışlar

Göksun yöresinde 30 tane alkış derledik. Alkışları, şu şekilde tasnif ettik:

1. Din ve ahiret ile ilgili söylenen alkışlar
2.Bir iyilik beklenmeden söylenen alkışlar
3. Hayat ile ilgili söylenen alkışlar

1- Din ve Ahiret İle İlgili Söylenen Alkışlar

GAL-1

Allah gani gani rahmet eylesin (K.38, K.39, K.46).

GAL-2

Allah münafıkların şerrinden korusun yarabbi (K.81, K.83, K.84, K.85).

GAL-3

Allah sevap versin, günah vermesin (K.67, K.68, K.79, K.91, K.99).

GAL-4

Allah tuttuğunu altın etsin (K.1, K.4, K.28, K.78, K.95, K.97).

2. Bir İyilik Beklenmeden Söylenen Alkışlar

GAL-5

Allah ağ bahtlar versin (K.56, K.68, K.69).

GAL-6

Allah analı babalı büyütsün (K.23, K.24, K.38, K.46, K.69).

GAL-7

Allah elden ayaktan düşürmesin (K.1, K.2, K.3, K.4, K.26, K.33).

GAL-8

Allah ciğer acısı göstermesin (K.26, K.29, K.33, K.38, K.51, K.55).

GAL-9

Amirler, memurlar ardın sıra gelsin (K.81, K.82, K.83, K.84, K.86, K.100, K.102).

GAL-10

El öpenlerin çok olsun (K.34, K.46, K.61, K.77).

GAL-11

Ellerin dert görmesin (K.1, K.2, K.6, K.33, K.38).

GAL-12

Diyadın bugünlere varsın (K.67, K.71, K.73, K.85, K.89).

GAL-13

Damızlığı töreyesice (K.16, K.18, K.26, K.27).

GAL-14

Düğünün güzün ola, ela gözlü yârin ola (K.9, K.10, K.17, K.19).

GAL-15

Geçmişlerinin canına değsin (K.22, K.23, K.26, K.33, K.38).

3. Hayat İle İlgili Söylenen Alkışlar

GAL-16

Allah acı göstermesin (K.16, K.17, K.18, K.26, K.33, K.38).

GAL-17

Allah gecinden versin (K.1, K.16, K.18, K.61, K.62, K.63, K.71, K.73).

GAL-18

Allah işini rast getirsin (K.26, K.33, K.38, K.41, K.46).

GAL-19

Allah kara gözlü yârin ola (K.23, K.27, K.28, K.33, K.38).

GAL-20

Allah dal dal uzatsın (K.18, K.26, K.67, K.68, K.71).

GAL-21

Ocağı batmayasıca (K.39, K.46, K.56, K.59, K.71, K.79).

GAL-22

Ocağı tütesice (K.81, K.84, K85, K.86).

GAL-23

Ömrü uzayasıca (K.1, K.2, K.5, K.7, K.16, K.18, K.26, K.33).

GAL-24

Su gibi aziz ol (K.2, K.3, K.9, K.13, K.17, K.18, K.19).

GAL-25

Padişahlar ardın sıra yürüsün (K.1, K.19, K.24, K.26, K.33, K.38, K.71, K.73).

GAL-26

Tanrı canını almaya (K.12, K.15, K.17, K.18, K.33).

GAL-27

Tez günde kavuşasın (K.28, K.33, K.78, K.91, K.100).

GAL-28

Yaşı kesilmeyesice (K.18, K.33, K.34, K.35, K.56, K.67).

GAL-29

Ziyade olsun (K.38, K.39, K.67, K.69, K.70, K.71).

GAL-30

Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun, bir oğlun bir kızın olsun (K.8, K.11, K.18)

2.Kargışlar

Göksun yöresinde 56 tane kargış derledik. Kargışları, konularına göre şu şekilde tasnif etmeyi uygun gördük:

1- Ahiret ve inanç ile ilgili Söylenen Kargışlar(cennet, cehennem, günah, şeytan, zebani, kabir…)

2- İnsan bedeni ve hastalıklarla ilgili söylenen kargışlar

3- Eşya, para, mal, mülk ile ilgili söylenen kargışlar

4-Hayatla ilgili söylenen kargışlar

5-Evlilik ve zürriyetle ilgili söylenen kargışlar

6- Kaza, belâ, felâket ile ilgili söylenen kargışlar

7- Ölümle ilgili (ecel, kefen, cenaze, teneşir…) söylenen kargışlar

1- Ahiret ve İnanç ile İlgili Söylenen Kargışlar (cennet, cehennem, günah, şeytan, zebani, kabir…)

GKA-1

Kabır kabır gezesin (K.38, K.40).

2- İnsan Bedeni ve Hastalıklarla ilgili Söylenen Kargışlar

GKA-2

Allah mundar şişesin (K.1, K.2, K.3).

GKA-3

Allah kanlar kusasın (K.12, K.13, K.18).

GKA-4

Adı batasıca (K.76, K.77, K.81).

GKA-5

Başını, bağrını yiyesice (K.2, K.3, K.33).

GKA-6

Boyu posu devrilesice (K.22, K.25, K.26).

GKA-7

Ciğerciklerin dökülsün (K.22, K.34, K.38, K.49).

GKA-8

Dilceğizi çürüyesice (K.13, K.25, K.48, K.49, K.71, K.72, K.73).

GKA-9

Dili çekilesice (K.11, K.18, K.23, K.49).

GKA-10

Dizim dizim sürünesice (K.37, K.38, K.76, K.81, K.87, K.90).

GKA-11

Gözü çıkasıca (K.6, K.19, K.20, K.67, K.68, K.102, K.103).

GKA-12

Gözü kör olasıca (K.3, K.4, K.38, K.78).

GKA-13

Gözünün elifi dökülesice (K.18, K.28, K.29, K.38, K.78, K.91).

GKA-14

Ulum ulum uluyasıca (K.86, K.87, K.90).

GKA-15

Yüzü kara olasıca (K.1, K.2, K.3, K.4, K.11, K.13, K.15, K.18, K.19, K.26).

GKA-16

Gubur kusasın, boyun devrile (K.45, K.48, K.49, K.51).

GKA-17

Ciğerlerin ağzından bölük bölük gele, karaltın kaka (K.37, K.38, K.51, K.55, K.61).

GKA-18

Gövdene kızgın kurtlar düşe de derdine derman bulamayasın (K.23, K.24, K.26, K.27).

3- Eşya, Para, Mal, Mülk ile ilgili Söylenen Kargışlar

GKA-19

Bir lokma ekmeğe muhtaç olasıca (K.12, K.27, K.56, K.90).

GKA-20

Ekmek atlı, sen yaya olasın, koşa koşa ulaşamayasın (K.1, K.13, K.81, K.86, K.87, K.88).

GKA-21

Karnın ekmek, sırtın köynek görmeye (K.2, K.4, K.37, K.38, K.73, K.76, K.81).

4-Hayatla ilgili Söylenen Kargışlar

GKA-22

Allah defterciğin dürüle (K.2, K.3, K.4, K.26).

GKA-23

İki yakan bir araya gelmesin (K.1, K.2, K.3, K.5, K.12, K.17, K.18).

GKA-24

Maphuslarda çürüyesin (K.66, K.67, K.78, K.79, K.80).

GKA-25

Rezil, hüsran olasın (K.13, K.18, K.22, K.26, K.28).

GKA-26

Yaşın, ömrün kesile (K.1, K.2, K.13, K.49, K.51, K.67, K.73).

GKA-27

Gâvur kapılarına düşesin, yurdun yuvan olmaya (K.7, K.9, K.13, K.17, K.23, K.24, K.26).

GKA-28

Yiğit iken yıkılasın, dal iken devrilesin (K.1, K.2, K.26, K.38, K.40, K.46).

GKA-29

Gettiğin kapılardan geri gele, sürüm sürüm sürünesin (K.23, K.24, K.26, K.51, K.52, K.53, K.55, K.67, K.69, K.73, K.78).)

GKA-30

Ocağına baykuşlar tüneye, ettim buldum diyesin, öteki dünyaya ben varana kadar ayakta dikili kalasın (K.26, K.73, K.81, K.84, K.85).

5-Evlilik veZürriyetle ilgili Söylenen Kargışlar

GKA-31

Murazın koynunda kala, kınalı parmak sıkmayasın (K.26, K.38, K.55, K.61).

6- Kaza, Belâ, Felâket ile ilgili Söylenen Kargışlar

GKA-32

Allah kör kurşunlara gidesin (K.2, K.4, K.5, K.9, K.12, K.13, K.14, K.15, K.19, K.23, K.26, K.27).

GKA-33

Allah kütüklü sellere gidesin (K.1, K.2, K.3, K.26, K.38, K.39).

GKA-34

Allah şifasız dertlere düşesin (K.2, K.16, K.18, K.23, K.24, K.25).

GKA-35

Allah iplere gerilesin (K.34, K.38, K.46, K.49, K.51, K.55).

GKA-36

Dermansız dertlere düşesin (K.23, K.37, K.48, K.49, K.61).

GKA-37

Evin başına yıkıla (K.37, K.39, K.76, K.77, K.80, K.81).

GKA-38

Ocağı başına yıkılasıca (K.38, K.73, K.81).

GKA-39

Gıran giresice (K.39, K.73, K.97, K.99, K.102, K.103, K.104).

GKA-40

Kül başına, toprak döşüne ekelenesice (K.71, K.72, K.73, K.79, K.81, K.84, K.93, K.98, K.106, K.107, K.110).

GKA-41

Leb leb dökülesice (K.61, K.62, K.66, K.71, K.73).

GKA-42

Yerin dibine giresin (K.56, K.58, K.61, K.67, K.81).

GKA-43

Zehir zıkkım olsun (K.15, K.16, K.18, K.19, K.26).

GKA-44

Kan kusup, köpükler üvesin (K.15, K.16, K.26, K.33, K.38, K.40).

GKA-45

Derdin devre gele (K.7, K.8, K.9, K.16, K.18, K.19, K.24, K.27, K.29).

7- Ölümle ilgili (ecel, kefen, cenaze, teneşir…) Söylenen Kargışlar

GKA-46

Ölü suyun ılıya, teneşirde kalasın (K.37, K.38, K.51, K.76).

GKA-47

Allah yattığın yerden kaldırmaya (K.26, K.33, K.38, K.46, K.61).

GKA-48

Boynuna boz ip ölçülesice (Ölülerin boyları, mezar yeri için, iple ölçülürdü.) (K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89).

GKA-49

Çamı yakasın da ölücüğün yüzüne bakasın (K.46, K.75, K.76, K.81, K.90, K.103).

GKA-50

Çıracığını yaka da ölücüğüne bakasın (K.15, K.24, K.25, K.26).

GKA-51

Dört adamın omzu üzerinde taşınasın (K.26, K.49, K.71, K.84, K.94, K.99).

GKA-52

Öldüğü yerde bir daha ölesice (K.11, K.12, K.15, K.38, K.51, K.55, K.56, K.57, K.59, K.60).

GKA-53

Soykası çıkasıca (K.18, K.22, K.23, K.26, K.31, K.33, K.38).

GKA-54

Helvası yenesice (K.1, K.3, K.28, K.29, K.38, K.46).

GKA-55

Tanrı canını alasıca (K.2, K.15, K.26, K.27, K.28).

GKA-56

Gâvur mezarından sesi gelesice (K.81, K.82, K.83, K.84, K.85, K.86, K.87).

c) Değerlendirme

Derlediğimiz alkışların bir kısmı, Anadolu'nun hemen hemen her yerinde rastlayabileceğimiz alkışlardır: GAL-1, GAL-2, GAL-3, GAL-4, GAL-5, GAL-6, GAL-7, GAL-8, GAL-9, GAL-10, GAL-11, GAL-12, GAL-15, GAL-16, GAL-17, GAL-18, GAL-19, GAL-22, GAL-23, GAL-24, GAL-27, GAL-29.

Derlediğimiz alkışların bir kısmında, yöreye özgü kullanım ve söyleyiş özelliğine sahiptir: GAL-13, GAL-14, GAL-20, GAL-21, GAL-25, GAL-26, GAL-28, GAL-30.

Yörede söylenen alkışların bir kısmı, karşılık beklenmeden söylenen alkışlardır: GAL-5, GAL-6, GAL-7, GAL-8, GAL-9, GAL-10, GAL-11, GAL-12, GAL-13, GAL-14.

Göksun yöresinde söylenen alkışlar, herhangi, bir iyilik beklemeden, en çok sevdikleri kişiler için ya da iyiliklerini gördükleri kişiler için söylenirler. Yöredeki alkışlar, kişinin sağlık ve sıhhatli olması, mutlu olması ve zenginlik içinde yaşaması, geçim sıkıntısı çekmemesi yönünde söylenen özelliktedir.

Yöre insanı, gördükleri en ufak bir iyilik karşısında, alkışlara başvurmaktadırlar. Çarşıda, pazarda, alış-veriş yaparken duayı ağzından eksik etmezler. Duanın insanı Allah'a yakınlaştırdığına ve iyi dileklerde bulunmanın, insanın ruhunu temizlediğine inanmaktadırlar.

Derlediğimiz kargışların bir kısmı yöreye ait olup yöresel ağız özelliği ile söylenmektedir (GKA-1, GKA-2, GKA-3, GKA-5, GKA-7, GKA-8, GKA-10, GKA-13, GKA-16, GKA-17, GKA-18, GKA-20, GKA-21, GKA-22, GKA-26, GKA-27, GKA-28, GKA-29, GKA-30, GKA-31, GKA-33, GKA-35, GKA-40, GKA-41, GKA-44, GKA-45, GKA-46, GKA-47, GKA-48, GKA-49, GKA-50, GKA-51, GKA-52, GKA-56. Bunların dışında kalan kargışlar ise, her yörede kullanılan kargışlardır ve standart söyleyiş özelliğine sahiptir.

Derlediğimiz kargışlardan bir kısmı ahiret, insan bedeni ve hastalıkla ilgili söylenen kargışlardır: GKA-1, GKA-2, GKA-3, GKA-4, GKA-5, GKA-6, GKA-7, GKA-8, GKA-9, GKA-10, GKA-11, GKA-12, GKA-13, GKA-14, GKA-15, GKA-16, GKA-17, GKA-18. Eşya, mal, para ile ilgili söylenen kargışlar vardır: GKA-19, GKA-20, GKA-21.

Hayatla ilgili söylenen kargışlar vardır: GKA-22, GKA-23, GKA-24, GKA-25, GKA-26, GKA-27, GKA-28, GKA-29, GKA-30.

Evlilik, zürriyet, kaza belâ ve felâketler ile ilgili söylenen kargışlar vardır: GKA-31, GKA-32, GKA-33, GKA-34, GKA-35, GKA-36, GKA-37, GKA-38, GKA-39, GKA-40, GKA-41, GKA-42, GKA-43, GKA-44, GKA-45.

Ölüm ile ilgili söylenen kargışlar vardır: GKA-46, GKA-47, GKA-48, GKA-49, GKA-50, GKA-51, GKA-52, GKA-53, GKA-54, GKA-55, GKA-56.

Göksun yöresinde halk arasında kullanılan kargışlara baktığımızda, yöre halkı çok zor durumlara düşmedikçe, en büyük haksızlıklara uğramadıkça, kargışlara kolay kolay

başvurmadıklarını görmekteyiz. Ağır haksızlıklara uğradıklarında ise, ortaya çıkan bu haksızlığı yapan kişi ya da kişileri, Allah'a şikâyet ederek, Allah'ın bu haksızlığa bir çare bulacağına inanmaktadırlar. Yapılan kötülüklerin Allah katında asla karşılıksız kalmayacağına ve er ya da geç Allah'ın adaleti yerine getireceğine inanılmaktadır.

3.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri

3.3.1. Fıkra

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Yaşanmış olaylardan konusunu ve malzemesini alan fıkra, kısmen yazıya geçmiş olmakla beraber, sözlü gelenekte yaşayarak gelişen edebi bir türdür. Duygulardan ziyade, haliyle düşünceye hitap eden, mantığında güldürme ile düşündüren bir mizah gizlidir. Böyle bir özelliğe sahip iç yapısı ile atasöznüne yaklaşan fıkra, şekil yönünden hikâyeye benzer; fakat bir bütün olarak her iki türden de ayrılır (Öztürk, 1985, s. 221).

Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan almış bir olay veya tam bir fikrin oluşturduğu kısa ve yoğun anlatımlı, insan kusurlarını ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, eski ve yeni arasındaki çatışmaları, sağduyuya sayalı ince bir mizah yoluyla yansıtan; sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen addır (Yıldırım, 1988, s. 3).

Fıkra anlatıcıları, dinleyicilerinden, mizahın inceliğinin farkına varacak, nüktenin değerini ölçebilecek bir zekâ ve anlayış olgunluğu bekler. Fıkra anlatanlar, çevrelerinde üne kavuşmuşlardır (Boratav, 1999, s. 86).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

1. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar

2. Belli bir topluluk tipi, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: karı-koca, çocuklarla, ana-baba, uşak-efendi, asker-subay, vb hikâyeleri gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer (Boratav, 1995, s. 86-87).

Yörede derlediğimiz 5 adet fıkrayı, "belli bir topluluk ya da ünlü bir kişiye ait olmayan, orta tabakadan insanların güldürücü maceralarını anlatan fıkralar" olarak değerlendirmeyi uygun bulduk.

GF-1

Pire Davası

Karı-koca yataklarında yatarken, kaşınmaktan bir türlü uyuyamıyorlarmış. Evi pireler basmış. Kadın, kocasına; "Yarın Göksun pazarı var, gir, pire ilacı al, yatamıyoruz." demiş. Ertesi gün adam hemen yollara düşmüş, Göksun pazarına gitmiş. Bir satıcı, ballandıra ballandıra pire ilacını anlatıyormuş. Adam; "Tam da istediğim ilaç…" deyip ilacı satın almış, evinin yolunu tutmuş. İlacı her yere dökmüş ve uyumaya başlamışlar. Zaman geçtikçe yine kaşınmaya başlamışlar. Karısı, "Adam seni çok fena kandırmışlar, ilacın hiç faydası olmadı." demiş. Adam da satıcıya küfretmiş, çok sinirlenmiş. Sabah ışımadan yollara düşmüş, bulmuş satıcıyı ve durumu anlatmış. Satıcı; "Ama o tozu, pirenin gözüne koyacaktın, tabiî ki iyi gelmez." demiş. Adam da; "hııı, tamam o zaman, öyle desene…" demiş. Adam evine dönerken de kendi kendine kızmış, "Boşuna adamcağıza küfrettim, günahını aldım." demiş. Karısının yanına varmış, durumu anlatmış. Karısı da; " Bire adam, sende hiç mi akıl yok, pireyi eline alıp tuttuktan sonra gözünü n'apıcaksın, öldürsene!" demiş (K. 27).

GF-2

"Bunlar ne?"

Bozhöyük köyünde Çolak Hasan, bir gün, birkaç tane koyun, birkaç tane de keçi alarak satmak için Göksun pazarına gider. Mallarını pazarın bir köşesine çekerek, müşteri bekler.

Öteden bir adam, müşteri kılığında gelerek Çolak Hasan'a sorar:

-Amca bunlar ne oluyor?

Çolak Hasan parmağıyla işaret ederek cevap verir:

- Şunlar koyun, şunlar keçi, bunlar da kuzu…

Sahte müşteri hayvanların bir sağına bakar, bir soluna bakar ve almadan gider.

Sahte müşteri bir süre sonra tekrar gelir ve yine sorar:

- Amca bunlar ne oluyor?

Çolak Hasan sinirlenir ama belki satın alacak diye düşünüp yine cevap verir:

- Şunlar koyun, şunlar keçi, şunlar da kuzu…

Sahte müşteri bakar ve yine gider. Bir süre sonra yine gelip aynı soruyu sorar. Bu kez kendisiyle dalga geçtiğini anlayan Çolak Hasan, oldukça sinirli bir şekilde, adamın üstüne doğru yürüyerek:

- Gel, gel! Şunlar fil, şunlar ayı, şunlar da senin gibi eşek oğlu eşek ! Der.

GF-3

“Babam ödeyecek”

Bozhöyüklü Çolak Hasan’ın yolu, günlerden bir gün gurbete düşer. Oralarda çalışıp eve para yollamak gayesiyle İstanbul’ a gider. Ne de olsa taşı toprağı altındır, diyorlar, gidip biz de faydalanalım, diye düşünür. İstanbul’a vardığında ise bir türlü iş bulamaz, değil çalışıp eve para göndermek, oralarda karnını bile doyuramaz.

İş aramaktan yorulan Çolak Hasan’ın açlıktan artık takati kalmamıştır. “Ne yapıp edip yemek yemeliyi, sonra da iş aramaya devam ederim”, diye düşünür. Bu sırada aklına bir fikir gelmiş. İstanbul’un sokaklarında dilencilik yapan adamların, önündeki mendillere gözü ilişmiş ve hangisinde para çoksa o dilenciye yanaşarak; “Amca bugün mübarek gün, sen de benim babam sayılırsın, gel seni lokantaya götüreyim de bir güzel karnını doyurayım” der. Dilenci memnuniyetle teklifi kabul eder ve beraberce lokantaya giderler. En güzel masaya oturduktan sonra, garsonlara emir verir; “Babam ne diyorsa getirin” der. Garsonlar harekete geçer ve en güzel yemekler birbiri ardına sıralanır, tatlıların ikramların ardı arkası kesilmez.

Artık iyice doyduğunu söyleyen dilenci, bir hafta yemek yemese acıkmayacağını söyler. Çolak Hasan da elini yıkamak bahanesiyle, çıkış kapısının yolunu tutar, kasadaki adama da; “Benim acil bir işim çıktı, hesabı babam öder.” deyip lokantadan çıkar.

Uzak bir yerden olup biteni izlemeye başlar, dilenci parayı ödeyerek ancak lokantadan çıkabilir. Lokantadan uzak bir yerde Çolak Hasan ile dilendi karşılaşır, dilenci ana avrat küfreder Çolak Hasan’a. “Hani baban sayılırdım, evlat babasına bunu yapar mı” der. Çolak hasan: “Sakin ol babacığım, baba olmak kolay mı, nice babasının servetlerini batıran evlatlar var, sen bir karnımı doyurmuşsun çok mu?” der.

GF-4

“Irado Nasıl Çalışır?”

Radyomuzun ülkemize yeni girdiği zamanlarda, Göksun’un bir köyünde, birkaç varlıklı aile radyo alır. Radyosu olanlar, komşusuna hava atmak amacıyla radyolarını gece gündüz kapatmaz, yüksek sesle dinlerlermiş.

Köydeki herkes bu cihazın nasıl çalıştığını merak eder; fakat kimse bu konuda fikir yürütemezmiş. Ahmet Çavuş’ta bu merak edenler arasındaymış ama utandığından bir türlü soramazmış. En sonunda dayanamamış ve “Yahu arkadaşlar, bu ırado denen kutu nasıl çalışıyır, birkaç tanesinin aynı anda aynı lafları söylediğini kulaklarımla duydum, bir adam aynı anda birkaç ıradoda nasıl konuşur?” demiş.

Bu soru karşısında toplulukta bulunanlar, bilgisizliklerini belli etmemek için susmayı tercik etmişler. Ancak içlerinden biri, dili döndüğü kadarıyla bunun radyo dalgalarıyla olduğunu anlatmaya çalışmış ama Ahmet Çavuş'un yine de aklı almamış. Buna dayanamayan Ali Çavuş'da lafa karışarak:

- Bak şimdi Ahmet Çavuş; Köylülerin hepsi dama çıksa, ben de minarenin tepesine çıksam, oradan hem sana hem de tüm köylüye ana avrat dümdüz küfretsem, beni bir tek sen mi duyarsın, yoksa bütün köylüler mi duyar?, demiş.

Ahmet Çavuş:

- Olur mu canım böyle sövmek, tabi herkes duyar, demiş.

Ali Çavuş:

- Hah İşte, Angara'dan yüksek bir yerden bağıran adamı da biz buradan böyle duyuyoruz, annadın mı, demiş.

GF-5

"Cık dedim ya"

Sağır Mustafa bir gün koyunlarını alarak, dağa otlatmaya gider. Aradan birkaç saat geçmeden, bir de bakar ki koyunlardan ikisi kaybolur. Aramaya koyulduğu sırada karşı dağda kendisi gibi çoban olan bir adamı, koyunları otlatırken görür. Belki koyunlarını görmüş olabileceğini düşünerek, avazı çıktığı kadar bağırır: "Çobaaann, Sahipsiz iki koyun gördün müüü?" der. Karşı taraftan cevap alamaz. Birkaç kere daha bağırır ama hiç cevap vermez karşıdaki çoban.

Sağır Mustafa cevap alamayınca, bulunduğu dağdan iner ve karşı dağdaki çobanın yanına gider:

-Ulan, sen de hiç vicdan yok mu! Beni buralara kadar getireceğine bağırmalarıma cevap versen ölür müsün? Gördüysen gördüm, görmediysen görmedim diyemiyor musun?

Çoban sakin bir şekilde cevap verir:

- Ben cevap verdim de sen duymadın.

Sağır Mustafa:

-Söyle, ne söyledin?

Çoban:

-Cık, dedim de sen sağırsın ya o yüzden duymadın (K.84).

c) Değerlendirme

Yörede derlediğimiz fıkralar, belli bir tipe ait olmayan ve ünlü olmayan, köylü insanların başından geçen komik olaylardır.

3.3.2. Efsane

a) Türk Halk Kültürü' nde;

Efsâne kelimesi dilimize Farça'dan gelen bir kelimedir. Sözlüklerde, "Masal, asılsız hikâye", "Bir olayı akıl dışı, olağanüstü yolda gelişmiş gösteren söylenti", "genel anlamda masal, olmayacak şey" manâlarına gelmektedir.

Efsane, edebî manâda, insanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit ve kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masal türüdür (Elçin, 1981, s. 315-322).

Efsanenin başlıca niteliği, bir inanış konusu olmasıdır. Onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de, düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur (Boratav, 1995, s. 98-99).

Efsâneler, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren, inandırıcılık özelliği olan ve bünyesinde gerçek, kutsal, olağanüstü unsurları barındıran, kısa halk anlatı türleri olarak ortaya çıkmıştır. Bütün Türk toplulukları arasında oldukça yaygın olarak anlatılan efsâneler, milletlerin hafızasında uzun yıllar yaşayarak, kuşaktan kuşağa aktarılan diğer sözlü halk ürünleri gibi, bağlı bulundukları toplulukların en önemli kültürel varlıklarından birisi olmuşlardır (Okuşluk, 1994, s. 5-8).

Her devrede, yaşanan inanç sisteminden gücünü alan efsane, değişik dönemlerde, toplumların benimsediği inanç sisteminin kurallarına göre bir seyir takip etmiştir. Tarihin ilk çağlarından itibaren Naturizm ve Maturizm kültünden birçok esaslar alan gök dini (Şamanizm), bunların yanı sıra Budizm, Manihaizm gibi inanç sistemlerinden sonra, bütün Türk âleminde benimsenen İslamiyetin getirdiği yeni esaslarla oluşan yeni kavramlar, bir kült halinde, değişik dönemlerin izlerini taşıyan çok zengin bir efsâne türünü meydana getirmiştir. Efsanelere asıl özelliği kazandıran

kavram veya motifler, İslâmiyetten önceki devrelerin inanç ve hayatından kalan tözlerdir (Öztürk, 1985, s. 146).

Efsânelerde, bir ruh doygunluğunun mutluluk dünyasını oluşturan prensiplere dayalı hayatın mücadelesi yaşanır. Her efsânede, hayat olayları içinde şekillenen bir olağanüstü motif veya kavram vardır. Normal olarak, gündelik hayatta, bu olağanüstü hâl ile karşılaşılmaz, fakat bu olağanüstü hal ile toplumun duygu, düşünce ve inanç sistemi ve bu kavramların hayat anlayışı arasında köklü bir bağlantı vardır. Bu sebeple, efsânelerle insanların ruh yapısı ve toplum ilişkileri arasında sıkı bir bağlantı sezilir, efsâneler bu bağlılığın sergilenmesinden doğmuştur. Efsâneler, gelenek ve törelerin yaşamasını ve devamlılığını sağlar, topluma yön verici telkin özelliğine sahiptir (Öztürk, 1985, s. 165).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde 3 tane efsane derledik. Bulduğumuz kadarıyla efsaneleri, konularına göre şu şekilde tasnif etmeyi uygun gördük:

1-Dönüşme Efsaneleri
2- Köy adladı ile ilgili efsaneler

1. Dönüşme Efsaneleri

GEF-1

Beppik Kuşu Efsanesi

Zamanın birinde iki kardeş varmış. Analığı bunları kenger toplamaya göndermiş. Kengerleri toplamaya başlamışlar. Akşam üzeri kız, erkek kardeşine; "Torbayı getir de ne kadar kenger topladığını görelim." demiş. Kız torbayı açıyor bakıyor ki ne görsün, torbada hiç kenger yok. Kız, erkek kardeşine çok kızıyor ve kengerlerin hepsini yemekle suçluyor. Çocuk, kendisinin yemediğini, istersen karnını yarıp bakmasını söylüyor. Kız da kardeşinin karnını yarıp bakıyor ve kengerleri onun yemediğini anlıyor. Çok üzülüyor ve kahroluyor kardeşine inanmadığı için… "Bir kenger için kardeşimi öldürdüm ben, Allah'ım ben artık bu şekilde yaşayamam, beni kuş et!" diye Allah'a yalvarıyor. Allah kızı hemen oracıkta kuş ediyor. Kuş şu şekilde ötüyormuş;

“Beppik, kim etti, beppik, ben ettim.” Kuşun ötüşündeki ses tonu, aslında bu cümleleri ifade etmekteymiş (K. 7)

GEF-2

Tosbağa Efsanesi

Zengin biri olan ağa, buğday biçiyormuş. Karşıdan bir dilenci gelmiş ve ağanın tam önünde durmuş. Ağadan bir çelik buğday istemiş. Bu adam, dilenciye buğday vermek istememiş ve onu kandırmak istemiş. Silmenin (çelik) ters tarafıyla dilenciye buğday vermiş. Kendisiyle dalga geçtiğini anlayan dilenci; “Ben aslında dilenci falan değildim, senin insanlığını ölçmek için gönderildim, bana böyle davrandığın için sonsuza kadar cezanı çekeceksin.” demiş ve silmeyi ağanın başına geçirmiş. Bundan sonra adam başında çelikle tıpkı bir kaplumbağaya dönüşmüş ve sonsuza kadar sırtında bu çelikle yaşamaya mâhkum olmuş (K.27).

2. Köy Adları İle İlgili Efsaneler

GEF-3

Düğünyurdu Efsanesi

Çukurova’nın sıcağından kaçıp gelen Yörükler, Düğünyurdu’na geldiklerinde serin olduğu için konaklarlarmış. Burada birkaç hafta dinlenmek amaçlı kalırlarmış. Düğünlerini de hep burada yaparlarmış. Bir gün, bir düğünde, Yörükler arasında çok büyük bir kavga çıkmış, ölenler çok olmuş. Bu olayın üstüne Düğünyurdu’ndan akan suyun gözüne kalın bir keçe basmışlar ve bir daha kimse bu uğursuz yere gelmesin, “Burası Düğünyurdu değil, Viranyurdu olsun.” demişler. “Burası dolar dolar, boşalır, uğursuzdur.” demişler (K. 2, K.3)

c) Değerlendirme

Yörede derlediğimiz efsanelerden ilk ikisi, dönüşme efsanelerine birer örnek niteliğindedir. Üçüncü efsane, Düğünyurdu köyünün nerden geldiği ile ilgili, köy halkının inandığı ve anlattığı efsanedir.

3.3.3. Lakaplar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Eskiden olduğu gibi bugün de, az olmakla beraber, köylerde hemen her ailenin, sülalenin ve soyun birer lakabı vardır. Geçmişteki bir olayla, etnik durumla, yerleşik ya da göçer olmakla, aile reisinin, sülalenin ileri geleninin belirgin bir özelliğiyle bağlantılı olarak alınan ya da katılan bu adlar ve lakaplar kuşaktan kuşağa geçerek kullanılmaktadır. Bunların içerisinde en yaygın olan, erkekler için "ağa", kadınlar içinse "hatun" lakabıdır. Köylük yerde takma ad ve lakap, biraz da oluşturduğu kırsal alanda günlük ve resmi işlerdeki kimi yanlışları önlemek için aynı adı taşıyanların, lakaplarıyla anılması gerekmektedir (Örnek, 2000, s. 159).

Eski Türklerde oğlan çocuğa, ya uzun zaman hiç ad verilmez, yahut ilk verilen ad, ömrünün sonuna kadar kalmazdı; geçici bir ad idi. Önemli bir iş başardığı zaman, yani delikanlılık çağına geldiğinde, ya yaptığı önemli işi hatırlatan, ya da ilerisi için bir dilek anlamı taşıyan bir ad verilirdi ki, buna er-at (erkek adı) derlerdi. Türkler İslâm dinine girdikten sonra bu gelenek gitgide gücünü yitirmiştir. Köylerde ve kasabalarda eski Türk geleneği, başka bir yönde süregelmiştir. Eski er-at'ın yerini "lakap" almıştır. Soyadı yasası çıkmadan önce erkek, kadın, çocuk, herkes bir lakap taşırdı; eskisiyle yaygın olmamakla beraber bu kural bugün de sürmektedir (Boratav, 1994, s. 88).

b) Göksun Halk Kültürü'nde;

Göksun yöresinde lakap verme olayı çok yaygındır. Kişilere başından geçen bir olaydan sonra ya da fiziki görünüşünden dolayı çeşitli lakaplar verilmektedir.

Göksun yöresindeki lakapların sınıflandırılmasında "Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1995" süreli yayınında Fatma KALEMCİ tarafından hazırlanan "Sivas'ın İmranlı İlçesinde Sülale Adları ve Lakaplar" adlı çalışmada kullanılan sıralamayı, bazı eklemeler yaparak esas aldık.

1. Fiziksel Özelliklerle İlgili Lakaplar
2. Davranışlarla İlgili Lakaplar
3. Argo ve Müstehcen Lakaplar
4. Meslek ve Yer Adlarıyla İlgili Lakaplar

5. Anlamı Bilinmeyen Lakaplar
6. Sülale Lakapları

1. Fiziksel Özelliklerle İlgili Lakaplar

Kıllı Memili
Kurbağa Cuma
Gart Gulak Halil
Tıtı Mustafa (kekeme olduğu için)
Topal Cuma
Gıroz Ehmed
Kara kelle Ahmet

2. Davranışlarla İlgili Lakaplar

Gücü Cuma
Dalavara Omar
Kamu İsmail
Kadı Memmed
Hadigidi Mulla

3. Argo ve Müstehcen Lakaplar

Dana Kadir
İt Hössüün

4. Meslek ve Yer Adlarıyla İlgili Lakaplar

Hoca Zeynel
Çöpçü Nuri
Mamir Memmet

5. Anlamı Bilinmeyen Lakaplar

Çekke Ali
Cinni Cuma
Zivik Memmet
Pıt Durdu
Çittik Bekir
Culfu Esme
Konto Mevlid

6. Sülâle Lakapları

Kara kelleler
Mustuklar
Karslılar

c) Değerlendirme

Göksun yöresinde lakaplar, tüm canlılığıyla yaşamaktadır. Lakapsı kişi adı oldukça azdır. Hiç bulunmasa bile, yaptığı meslekten dolayı lakaplar verilebilmektedir. Hakaret içeren lakaplar, azınlıktadır. Genelde fiziksel özelliklerinden dolayı ya da davranışlarından dolayı insanlara lâkaplar verilmektedir. Yöredeki lakaplar, Göksun, insanının ince zekâsını ve mizah gücünü göstermektedir.

3.3.4. Halk Ağzı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kelimelerin kullanım şekilleri ve amaçları, yöreden yöreye değişen özellikler göstermektedir.

b) Göksun Halk Kültürü'nde;

Göksun yöresinde, yöre insanı bazı kelimeleri, kendi şivelerine göre kullanmaktadır. Bu kelimerden bazıları şunlardır.

Basalık (bunaltıcı, sıkıcı), alıcı (öldürücü, devasız hastalık), boyda-boydak (yükü olmayan, yaya), bozduman (sisli, fırtınalı hava), corcu (dedikoducu), malak (domuz yavrusu), artık diş (atlarda çıkan ve yem yemelerine engel olan fazla diş), avsunlamak (zehirli hayvan sokmalarına karşı okuyup üfleyerek bağışıklık kazandırmak), burgaç (balta ile yarılamayan, sert, budaklı ağaç), acevit (çevik, enerjik), burçalık (yer elmesı), iğeşmek (zıtlaşmak, inatlaşmak), dinelmek (ayakta durmak), dil (anahtar), cırhıt (bir çeşit keklik), çörez (bir yaşında erkek koyun), çebiş (bir yaşındaki keçi yavrusu), gölük (at, eşek, beygir, gibi yük hayvanlarına verilen ad), cardın (iri fare), yozlak (doğurması yakın, ağrı çeken hayvan), yarnak (ilk kez yavrulayacak dişi manda), böğelek (sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği), bangış (iri yaban domuzu), çakıştırıcı (dedikoducu), çörez (zayıf, sıska), daylak (ince, uzun boylu kimse), çelet (şımarık, hırçın), cibelgeç (terbiyesiz, şımarık), cire (küçük), gökçek (güzel), cavkınlamak (etrafı dolaşmak, kolaçan etmek), caybaklamak (zorlanmak, işin altından kalkamamak), sömelek (kundaklanmış bebek), hısta (pay, hak), sancıkmak (çok acıkmak), gada (bela, kötülük), evlek (arazi ölçü birimi), şora (çorba), süğük (damların uç kısmı), ark (küçük su kanalı), fıtalamak (bir nesneyi en uzağa fırlatmak), cıllımak (oyunda mızıkçılık etmek), sövkemek (uzanmak, yatmak), tummak (suya batmak, dalmak), yumah (yıkamak, banyo yapmak), yülemek (balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek), beyikmek (şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek), cavsıtmak (konuşurken saçmalamak), çimmek (yıkanmak), çemkirmek (karşı gelmek, sert cevap vermek), berkitmek (iyice sıkıştırmak, sağlamlaştırmak), cicmiklemek (çimdiklemek), pafciğer (akciğer), tömbek (böbrek), çingil (omuz), cüddeli (gövdeli), barnak (parmak), püsük (kedi), cücük (kuş ve tavuk yavrusu), bider (tohum), buyda (buğday), cecim (ince dokunmuş, renkli, nakışlı kilim), elcek (eldiven), kirmen (elde yün eğirmeye yarayan araç), loğ (toprak damlarda, toprağı ezmek için kullanılan taş silindir), yitmek (kaybolmak), kuzlamak (hayvan yavrulamak, doğurmak), karanmak (küfretmek), bayak (demin, az önce), şelek (sırtta taşınan yük), abrıl (nisan), anaç (karşı, ön taraf, göz önü, her taraftan görülebilen yer, meydan)

c) Değerlendirme

Göksun yöresi, halk ağızları ve kelimelerin kullanım şekilleri yönünden, oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Anadolu'nun her yerinde kullanılan kelimeleri, yöre halkı kendi kullanım şekillerine göre seslendirmişlerdir. Bunun yanı sıra, herkes tarafından

bilinmeyen ya da çok az kullanılan bazı kelimeler de, yöre halkı arasında tüm canlılığıyla kullanılmaya devam etmektedir.

3.4. Anonim Halk Edebiyatı Türk Seyirlik Oyunları

3.4.1. Köy Seyirlik Oyunları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Köylü Tiyatrosu, toprağa bağlı Türk köylüsünün eski bolluk törenleri ve animizm(canlıcılık) inançlarını sürdürdüğü seyirlik oyunlardır. Bunlar, biçim ve öz bakımından değişikliklere uğramasına karşılık Türkiye'de diğer tiyatro türlerine oranla en az değişikliğe uğramış ve sürekli tiyatro geleneği oluşturmuş ürünlerdir (Artun, 2004, s. 35).

Köy seyirlik oyunları, ritüel kökenli törensel seyirlik oyunlar ve eğlence amaçlı seyirlik oyunlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır:

Ritüel kökenli törensel seyirlik oyunlara baktığımızda, köy seyirlik oyunlarının kökeninin ilkel topluluklar olup, büyü törenlerinde yapılan taklitlerin bir uzantısı olduğu sanılmaktadır. Doğaya sıkı sıkıya bağlı olan, kolektif düşüncenin geçerli olduğu ilkel topluluklar, yaşamlarını daha iyi sürdürebilmek ve karşılaştıkları güçlükleri yenmek için büyü ve törenlere başvurmuşlardır. İlkel insanlar, doğa olaylarının nedenlerini çözememiş, onlardan korunmak için törenler, büyüler yapmışlardır. Güneş, yağmur, hayvanların üremesi, baharın gelmesi gibi konularda büyü yapmışlardır. Doğanın ölmesi, dirilmesi sembollerle anlatılmıştır. Yeni-eski, bolluk-kıtlık, ak-kara, yaz-kış çatışması, doğanın düzenli değişimlerine paralel olarak belirli günlerde tören ve bayramlarla kutlanarak, mitler yaşatılmıştır (Artun, 2004, s. 35)

Ritüel kökenli törenlere dayanan dramatik seyirlik oyunlar, zamanla ritüel özelliğini kaybederek, toplumsal konuları işleyen oyunlar haline dönüşmüş, aynı zamanda eğitici ve eğlendirici bir özellik de kazanmıştır. Günümüzde köy ve kasabalarda yapılan, kına gecelerinde de kadınlar ve erkekler arasında yapılan toplantılarda, bu tür seyirlik oyunlara rastlanmaktadır (Artun, 2004, s. 36).

b) Göksun Halk Kültürü' nde;

Göksun yöresinde derlediğimiz köy seyirlik oyunlarını, değerli hocamız Erman Artun'un "Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri" kitabında yer alan tasnife göre sınıflandırmayı uygun gördük.

1. Töresel ya da büyüsel oyunlar
2. Sadece eğlence için oynanan oyunlar
3. Müzik ve danslı sözsüz oyunlar
4. Müzikli danslı ve türkülü oyunlar

1. Töresel ya da Büyüsel Oyunlar

GS-1

Kış Yarısı (Saya)

Ocak ayının on beşinden sonra, bir kişinin yaşlı kadın kılığına girerek, tüm evlerin kapı kapı dolaşmasıyla yapılan, bereket ve bolluğun artırılması amacı taşıyan bir köy seyirlik oyunudur (K.2, K.31, K.32, K.44) (bkz. 2.2.7.5. Saya-Kış Yarısı).

2. Sadece Eğlence İçin Oynanan Oyunlar

GS-2

Kartalo Oyunu

Düğünlerde, genellikle kız tarafında oynanan Kartalo oyunu, köy seyirlik oyunlarının dramatik unsurlarını anımsatmaktadır. Bu oyun şöyledir; kız tarafının gençleri, erkek tarafının gençlerini halaya dizerek iple bağlar. Halayın başında ve sonunda kız tarafından oyunu bilen gençler durur, bu oyuncuların ellerinde mendil yerine sopa vardır. Oyun başlar, halay bir tur çekilir ve oyun durdurulur. Halay başı, halay sonundakine şöyle seslenir:

-Kartalooo…
-Kimdir ooo…
-Sizin itle bizim it dövüşmüş…
-Ne için?

-Cırrık, mırrrık için…

-Kimin ağzına?

-Ayakkabısını çıkarıp, ağzına almayanın ağzına…

Bunu söyledikten sonra halaydaki tüm kişiler bir tane ayakkabısını çıkarır ve ağzına alır. Eğer ağzına almayan ya da geciken olursa, halay başındaki ve sonundakiler onlara sopa ile vurur. Daha sonra ağızda ayakkabı ile 1 tur oynanır, oyun halay başı tarafından tekrar durdurulur. Yukarıdaki karşılıklı konuşma tekrarlanır. En son olarak ayakkabı yerine, "ayakkabısını giymeyene" denir. Ayakkabılar giyilir ve bir tur daha halay çekilir. Turun sonunda oyun tekrar durdurulur, aynı karşılıklı konuşmalar tekrarlanır, bu sefer, düzgün oynamayanın ağzına" derler. Düzgün oynamayanlara yine dayak atılır. Bu oyun bu kurallarla oynayanlar bıkana kadar devam eder. Sonraki turlarda şunlar da denilmektedir," gömleğini cıkarmayanın ağzına, kucağına bir çocuk almayanın ağzına, kucağındaki çocuğu bırakmayanın ağzına vs… denilmektedir. Oyun köylüler tarafından büyük ilgiyle izlenir, kahkahalar atılır. Oyuncuların çocuk aramaları oldukça komik sahnelerin ortaya çıkmasına neden olur, ağlayan, kaçan, bağıran küçük çocuklar zorla kucaklara alınır. Bazı oyuncular, o sırada küçük çocuk bulamaz, 13-14 yaşındaki çocukları kucaklarına alırlar. Bu oyun kız tarafının erkek tarafından öc almasıdır aslında. Kızı veren taraf, alan tarafa eziyet eder.

GS-3

Cirit Oyunu

Eskiden Göksun yöresinde cirit oyunu da oynanmaktaydı. Bu oyun iki grup olacak şekilde oynanırdı. Gruplar belli bir mesafeye göre dizilirlerdi. Her iki gruptaki kişiler atının üzerinde oyunun başlamasını beklerken, grubun içerisinden biri elinde uzun bir değnekle atını oynatarak, diğer gruba yedi sekiz metre kalacak şekilde yaklaşır. Elindeki cirit değneğini, diğer gruptan hedeflediği bir kişinin üzerine değecek şekilde fırlatır. Eğer atılan değnek, attığı şahsa değerse, atını alıp oynatarak kendi grubuna döner.

Değneğin değdiği kişi, kendine cirit atan kişiyi, grubuna varıncaya kadar kovalar, bu sırada ona yetişip vurursa, kendisi yenmiş olur; vuramazsa yenilmiş olur. Gruptaki kişilerin hepsi bitinceye kadar bu oyun bu şekilde devam eder. Yenen gruba ödül olarak at verildiği de söylenmektedir.

3. Müzik ve Danslı, Sözsüz Oyunlar

GS-4

Göksun'un bazı köylerinde ise Kartal oyunu şu şekilde oynanmaktadır:

Düğün devam ederken, halaylar çekilirken, halayın ortasına bir çul (kilim) serilir. Oğlan tarafının yakın akrabası olan bir erkek bu çula yatırılır. Halayın ortasında, çulun üzerinde yatan adam ölü gibi hareketsiz olmak zorundadır. Yoksa halaydakilerin tekmelerine maruz kalmaktadır.

Oyunun başlamasıyla davullar, kartal oyununun havasını, kendilerinden geçercesine çalmaya başlarlar. Halaya duran erkekler, davulun ritmine uyarak, bir leşin etrafında dönen kartallar gibi kollarını açarak, ortada yatan leşin başında toplanırlar. Halayın bir kısmı devam eder, bir taraftan da kartalı temsil eden oyuncular, leşi tek başına yemek için birbirleriyle itişip kakışmaya başlarlar. Ortada yatan leşi temsil eden insanın etrafı, iyice daralmaya başlar. Leşi temsil eden kişi şayet bir fırsatını bulup kaçabilirse, itişip kakışmaktan kurtulur; fakat genelde kartallar leşin kaçmasına asla izin vermemektedir, leşi temsili olarak parçalamaya çalışmaktadırlar. Bir taraftan kargaların, leşi yemek için gösterdikleri çaba, diğer yandan kargaları görünce canlanmaya, canını kurtarmaya çalışan insan leşi, iki tarafın birbiriyle olan mücadelesi, izleyenlerin oldukça eğlenceli dakikalar geçirmelerini ve doyasıya gülmelerini sağlamaktadır.

GS-5

Sinsin Oyunu

Göksun yöresindeki gençler düğünlerde mutlaka Sinsin adını verdikleri oyunu oynarlardı. Bu oyunu sadece erkekler oynar. Yakılan ateşe "sinsin ateşi" denir. Oyunun amacı evlerine dağılmış olan köylüleri, tekrar düğüne toplamaktır. Bu oyun şöyle oynanır; düğün yerinin ortasına "sinsin ateşi" denilen büyükçe bir ateş yakılır; Oyuncular ateşin etrafına daire şeklinde dizilirler. Gençlerden biri sinsin ateşinin yakıldığı meydana çıkar. Ateşin etrafında zıplayarak oynamaya başlar. Bu sırada, etraftan gelecek olan saldırıya karşı da tetiktedir. Ateşin etrafında dizilen diğer oyuncular, oynayan kişinin haberi olmadan, oynayarak gelirler ve sahnedeki oyuncuya vurmaya çalışırlar. Oyuncu vurulmadan oyun yerini terk ederse, dayak yemekten kurtulmuş olur; fakat kaçmayı başaramazsa dayak yemekten de kurtulamaz. Sinsin oynayan kişi daha fazla dayak yememek için, oyundan çıkar ve oyunu kendisine vurana bırakır. Bu kişi de hünerlerini göstererek oyununa devam eder. Ateşin etrafında

dönerek, çeşitli hareketler yaparak oynar. Belinde silahı varsa oynarken aynı zamanda silahını çıkararak havaya ateş eder. Daha sonra bir başkası gelir, aniden oynayana arkadan vurur, oyundan çıkarır. Oyun bu şekilde devam eder.

4. Müzikli Danslı ve Türkülü Oyunlar

GS-6

Yüzük Oyunu

Yüzük oyunu, kına gecesi kız tarafında oynanan bir oyundur. Kına töreninin bitmesinden sonra, topluluk kız tarafı ve erkek tarafı olarak ikiye ayrılır. "Yüzük oyunu" oynamak için köy odasına gidilir. Dokuz tane fincanın altına bir yüzük saklanır. Yüzüğü hangi grup bulursa o grup, oyunu kazanan taraf olur. Yüzük oyunu belirlenen sayının son bulmasına kadar oynanır. Kazanan taraf, kaybeden tarafa çeşitli cezalar verir. Cezalar ertesi günün sabahına uygulanacaktır. Bu cezalardan bazıları; eşeğe ters bindirilip, tüm köyde gezdirilmesi, kaybeden tarafın elinin, yüzünün, gözünün kazan karası ile boyanması, kadın elbisesi giydirilerek köy meydanında oynatılması gibi… Hatta bazen ceza o kadar abartılırmış ki; kaybeden adamlardan birini, öküz arabalarının tekerinin mazısına, iki ucuna bağlayarak, yokuştan aşağı atılırmış. Oyun baştan sona, eğlence havasında geçer.

Yüzük oyunu bazı köylerde ise şu şekilde oynanmaktadır:

Hangi grup fincanın altındaki yüzügü bulursa diğer gruba "partala" çalar. Yani yenilen grubu dörtlükler şeklinde söylenen manilerle, hicvederler. Partala çalınırken kırılmak, gücenmek yoktur, bir nevi sözlü ceza verilmektedir. Yüzük oyununda Göksun yöresinde çalınan partala örneklerinden birkaç tanesi şunlardır:

Yük üstüne pala koydum
Bir üstünü dala koydum
Soysuz leşini dala koydum
Yüzük bilmem neden oynan?

Keklik öter vık vık diye,
Fındık içi küçük diye,
Geberin giden puştluk diye,

Yüzük bilmem neden oynan?

Avradın gelir firezden,
Elinde değneği kirazdan,
Salınıp uzatır birazdan
Yüzük bilmem neden oynan.

Kağnıya vurdum kütüğü,
İçmez sineksiz katığı,
Avratların don artığı,
Yüzük bilmem neden oynan.

Ala tazının kancığı,
Boğazında var boncuğu,
Alırsın yüzüğü, köpek kancığı,
Yüzük bilmem neden oynan.

GS-7

Solak Oyunu

Solak oyunu da diğer oyunlar gibi, düğün devam ederken oynanan oyunlar arasındadır. Davul çalarken, umulmadık bir anda kalabalığın içinden, elinde silah ve ayna olan bir adam çıkar gelir. Bir taraftan davul çalar, diğer taraftan da silahlı ve aynalı adam elindeki aynaya bakarak, döne döne oynar.

Oynamaktan sıkılan adam, önce aynadaki görüntüsüyle konuşmaya, ardından da onunla kavga etmeye başlar. Oyun devam ederken, dengesini kaybeder ve elindeki ayna düşer, kırılır. Adam, etrafında seyirci olarak dizilen ve gözüne ilişen birini, aynadaki görüntüsü zannederek yakalar ve ona vurmaya başlar. O kişiyi oyunun ortasına çeker. Oyunun ortasına çekilen kişi, bu delinin elinden kurtulmaya çalışır; çünkü bu deli sürekli onu dövmektedir. Elinden kurtulunca da bu oyun sona erer.

c) Değerlendirme

Göksun yöresinde derlediğimiz köy seyirlik oyunları, yakın tarihe kadar yöre halkı tarafından oynanan oyunlardır.

Kış yarısı (saya), yörede orta yaş insanı tarafından tüm özellikleriyle bilinen bir oyundur. Kış yarısı, doğanın canlanması için oynanan, töresel ya da büyüsel oyunlara girmektedir. Bu oyunda, taklit ögesi, kılık değiştirme, toplu dans, aksesuar kullanımı vardır.

Sadece eğlence için oynanan oyunlar bölümüne, Kartal oyunu ve Cirit oyunu girmektedir. Düğünlerde, bayramlarda ve özel günlerde oynanan bu oyunlar, halkı birleştirici ve ortak bilincin oluşturulması yönüyle işlevseldir.

Müzikli ve danslı, sözsüz oyunlara Kartal oyununun diğer oynanış şekli ve Sinsin oyunu girmektedir.

Müzikli, danslı ve türkülü oyunlara Solak oyunu ve Yüzük oyunu girmektedir. Özelikle de Solak oyununda, taklit, söyleşi, dans, müzik, makyaj ve aksesuarlar olduğu için halk tiyatrosu örneğine yakın ögeler bulunmaktadır.

Genel olarak baktığımızda, günümüzde eskisi kadar olmamakla birlikte Köy Seyirlik Oyunlar bakımından Göksun yöresi zengin bir yapıya sahiptir. Bu oyunlar Göksun halkı arasında, birleştirici, sosyal ve kültürel bağları güçlendirici özelliğe sahiptir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAHRAMANMARAŞ İLİ GÖKSUN İLÇESİ ÂŞIK EDEBİYATI

4.1. Âşık Edebiyatı

Âşık; sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine "âşıklık-âşıklama", âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de "âşıklık geleneği" adı verilir (Artun, 2005, s. 1)

Âşık edebiyatı, Türk halk edebiyatının en canlı ve yaygın bölümünü meydana getirmiştir. Belli bir icra töresi, yerleşmiş geleneği olan bu edebiyat, bütün Türkiye sahasında güçlü temsilcilerini yetiştirmiş, diğer edebiyat disiplinlerini de etkilemiştir. Özellikle 17. yüzyılda yetiştirdiği âşıklarla, Türk insanının şiir anlayışıına ve zevkine yön veren bu edebiyat, 19. yüzyılda zirveye ulaşmış, klasikleşmiştir. Âşıklar, saz çalan, usta-çırak ilişkisi içinde yetişen, bir edebiyat geleneği oluşturan, doğaçlama şiir söyleyen, atışma yapabilen, bâde içtiğini belirten veya bu özelliklerin bir bölümünü bünyelerinde toplayan şairlerdir (Artun, 2004, s. 1- 3).

20. yüzyıl başına kadar âşıkların özel teşkilatları, kıyafetleri ve gelenekleri vardı. Diyar diyar dolaşmak, âşıkların en önemli özelliklerinden biriydi. Sazını eline alan âşık, uğradığı köy, kasaba ve şehirlerde belli bir süre kalır, o yörenin âşıklarıyla tanışır, halk huzurunda çalar, söyler, halk hikâyeleri anlatırdı. Rakipleri varsa atışır, gezerek kendini tanıtır, eserlerini yayardı. Âşıkların halk arasında da önemli bir yeri vardı. Bazılarının ünü Bağdat'tan Tuna kıyılarına kadar yayılmıştı. Halk, kendi diliyle yazılmış bu şiirleri beğeniyordu. Âşık denilince "sazı elinde, sözü dilinde" sanatçı tipi akla geliyordu (Albayrak, 1991, s. 547). Bireysel temele dayalı halk şiirini üreten halk şairleri, değişik adlarla anılmışlardır. Âşıklar; "ozan, âşık, saz şairi, kalem şuarası, halk şairi, badeli âşık, halk ozanı, hak âşığı, vd." gibi adları almışlardır (Aslan, 1978, s. 1).

Âşık edebiyatı, ozan-baksı edebiyatı geleneğinin İslamiyet'ten sonra tasavvufî düşünce ve Osmanlı yaşama biçimi ve kabulleriyle birleşmesinden doğmuştur. Önceleri dinî-tasavvufî halk edebiyatı olarak gelişen millî Türk edebiyatı, 15. yüzyılın sonlarından sonra, sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı, yeni bir oluşum içine girerek, âşık edebiyatı olarak şekillenmeye başlamıştır. Bunda üç süreç etken olmuştur. Bunlar,

kutsallıktan arınma, kültürel farklılaşma ve halkın yeni coğrafyada yerleşik düzenle bireyselleşmesidir (Artun, 2005, s. 29).

Âşık edebiyatı, bağımsız bir sosyo-kültürel kurum kimliğiyle ortaya çıktığı 16. yüzyıldan günümüze kadar, Türk kültür yaşamı içinde yer alan bütün ögeleri içine alır. Âşık edebiyatı, Türk kültürünün bütün katmanlarınca özümsenmiş ve çağlar boyu toplumun ortak kültür kodlarını oluşturan önemli bir kurum olmuştur. Türk sosyo-kültürel yapısı içinde oluşan serbest ve zorunlu kültür değişmeleri, toplumsal dokuyu şekillendirmiş, yapısal ve işlevsel yönden âşıklık geleneğine önemli kaynak olmuştur (Çobanoğlu, 1999, s. 54).

4.2.Göksun Yöresinde Âşıklık Geleneği

4.2.1 Geçmişte Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri

1. Âşık Hüdaî (Sabri Orak, 1940-2002)

1940 yılında Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinin Yoğunoluk köyünde doğdu. 11 yaşından itibaren irticalen şiir söylemeye başladı. Yaşlı ve usta âşıkların yanında kendisini yetiştirdi. Küçük yaşta babasını yitirdi. Okumayı ve yazmayı birçokları gibi Hüdai'de askerlikte öğrendi.

İki yıl Konya'da yapılan âşıklar bayramına katıldı. 1968 yılında şiir dalında birinci olarak Fuzulî ödülünü aldı. 1969'da atışma ve şiir dallarında ikinci olarak Dadaloğlu ve Yunus Emre ödüllerini kazandı. Şiirlerinde kendine özgü bir incelik ve deyiş güzelliği vardır. Karacaoğlan, Garip Emrah, Sümmami, Kurbani gibi âşıkları okuyarak yetişti. İçe kapalı, gösterişsiz bir ozan olan Hüdai, otuz yıl boyunca, İstanbul sirkeci otellerinde yatıp kalkmıştır. Şiirlerinde, barış, aşk, dostluk, yalnızlık, ilahî aşk temalarını işlemiştir. Şiirlerinde Yunuz Emre etkisi açıkça görülür."Gönül Diyarından Deyişler"(1971), "Yaralar Beni" (1977) isimli şiir kitapları vardır. Yazığı şiirlerden birkaç tanesi şunlardır:

ÂH-1

Gönül Çalamazsın

Gönül çalamazsan aşkın sazını,
Ne perdeye dokun ne teli incit,
Eğer çekmezsen gülün nazını,
Ne dikene dokun, ne gülü incit.

Bülbülü dinle ki gelsin coşa,
Karganın namesi gider mi hoşa,
Meyvesiz ağacı sallama boşa,
Ne yaprağını dök, ne dalı incit.

Bekle dost kapısın sadık dost isen,
Gönüller tamir et ehl-i dil isen,
Sevda sahrasında mecnun değilsen,
Ne Leyla'yı çağır ne çölü incit.

Rızaya razı ol hakka kailsen,
Ara bul mürşidi, müşkülde isen,
Hakikat şehrine yolcu değilsen,
Ne yolcuyu eğle, ne yolu incit.

Gel haktan ayrılma, hakkı seversen,
Nefsini ıslâh et, er oğlu ersen,
Hudaî incinir, inciden versen,
Ne kimseden incin, ne eli incit.

ÂH-2

Makbuldür

Faydası olmayan bahardan, yazdan,
Yüce dağ başının kışı makbuldür,
Cahilin ettiği sohbetten, sözden,
Âlimin hayali, düşü makbuldür.

Lokma yeme muhannetin elinden,
Kurtulamam sonra acı dilinden,
Namertlerin kaymağından, balından,
Merdin kuru, yavan aşı makbuldür.

Hudaî konuşur bir ince dilden,
Hal ehli olmayan bilir mi halden,
Bilgisiz, görgüsüz, duygusuz kuldan,
Ölülerin mezar taşı makbuldür.

ÂH-3

Dostlarım

Dostlarım hep bende kusur aradı,
Gerçek yanlarımı göremediler,
Yâr dediğim yâd ellere yaradı,
Sevdiklerim bana eremediler.

Saflar kandı fitnelerin sözüne,
Körler düştü, kalleşlerin izine,
Dinamitler kondu, suyun gözüne,
Yine de farkına varamadılar.

Kalmadı sevdiğim, lezzetim, tadım,
Devrildi seneler bak, adım adım,
Yıllarımı insanlara adadım,
Bir günümü geri veremediler.

Göz koydular varlığıma, varıma,
Kurtlar çoban oldu kuzularıma,
Zalimi koydular, mazlum yerine,
Haklının hakkını aramadılar.

Hudaî'nin yaraları döşünde,
Duman eksik olmaz garip başında,
Yâr yâri pişirir, aşk ateşinde,
Yârsızlar yarasın saramadılar.

ÂH-4

Ateş İcad Olup

Ateş icad olup, tütün tütmeden,
Aşkın ocağında biz yanıp tüttük,
Güller açılmadan, bülbül ötmeden,
Mânâ âleminde şakıdık, öttük.

Her kaynaktan akmaz böyle duru su,
Bu yer gerçek erenlerin korusu,
Duygu çiçeğinden ilham arısı,
Sevgiden bal yaptı, önce biz tattık.

Gönül diyarında sevda elinden,
Hasret dağlarından, çile çölünden,
Peygamber izinden, Allah yolundan,
Yirminci asırda biz geldik, gittik.

İrfan sofrasının altın tasıyım,
Muhabbet suyunun şelalesiyim,
Hudaî Yunus'un sülalesiyim,
Tasavvuf ilmini biz tamam ettik.

2. Âşık Osman (1941-1988)

1941 yılında Kahramanmaraş İli, Göksun İlçesi'ne bağlı Bozhüyük Köyü'nde doğdu. Altı aylıkken babasını kaybetti. Annesi başka bir evlilik yaptı. Kendisini Mehmet Çavuş büyüttü. İlkokulu bitirdikten sonra on altı yaşındayken halasının kızı ile ilk evliliğini yaptı. Daha sonra üç evlilik daha yaptı. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle hayatı gurbette geçti. Yozgat'ın Yeni Fakılı köyünde yine gurbetteyken 1988 yılında vefat etti.

Âşık Osman'ın âşıklığı hem dilden hem teldendir.

ÂO-1

Ölürsem Bir Daha Gelmem Ki Dünya

Yana yana ben Kerem'e eş oldum,
Gam ile efkâra yanmam ki dünya,
Ah ile vah ile geçti günlerim,
Ölürsem bir daha gelmem ki dünya.

Zevkine düşkünün belki canısın,
Öteni bulan yok sen bir fanisin,
Zaten sende zenginlerden yanasın,
Fakirin yüzüne gülmen ki dünya.

Akıl yetmez düzenine fendine,
Dayanılmaz götürürsün bendine,
Ne kadar sahipsin kendi kendine,
Kimseye pundunu vermen ki dünya.

ÂO-2

Muhanet Lokması

Giderim gurbete gözüm görmez,
Ağlayıp kuş gibi, ötme ha ötme,
Baban gidip gurbet elden gelmezse,
Hüzünlenip keder etme ha etme.

Dizim tutup gidemiyom işime,
Geceleri giriyorsun düşüme,
Bir ekmek verirse kakar başına,
Muhannet lokması yutma ha yutma.

Yavrum artık sana öküz mü derler,
Perişan haline acımaz eller,
Belki yavrum eller yağlıda yerler,
Yavan ye kimseye gitme ha gitme.
Osman'ın yetimin kinler severler,

Gitme her kapıya seni kovarlar,
Belki toplanır da seni döverler,
Elin çocuğuna çatma ha çatma.

3. Âşık Bekir (1918-2009)

1918 yılında Göksun'a bağlı Bozhüyük Köyü'nde doğdu. 1926 yılında köyde açılan ilkokula kaydolup, okulun ilk öğrencilerinden oldu. İlk yıl Osmanlıca eğitimi gören Âşık Bekir Osmanlıca bilmektedir. 1929 yılında ilkokuldan mezun oldu. 1941 yılının ekim ayında vatani görevine başlayan Âşık Bekir dört yıl askerlik yaptı. Âşık Bekir, âşık tarzına yakın şiirleri ile tanınmıştır.

ÂB-1
Gözlerinin Yaşı Sel Olmayınca
Mü'min olduğunu nerden bileyim,
Alnında beş nişan, bel olmayınca,
Gece gündüz rabbim diye ağlat,
Gözlerinin yaşı sel olmayınca.

Ölüm vardır diye hazırlık yap ölüme,
Çalış gece gündüz Allah yoluna,
Nasıl güvenirsin küfür diline,
Hakkı zikretmeyen, dil olmayınca.

Engin tut gönlünü eyleme yüce,
Kötü söz söyleme gitmesin güce,
Çok paran olmakla gidilmez Hac'ca,
Allah tarafından, gel olmayınca.

Kapında çok olur; atın, katırın,
Kumar oynar olan malın batırın,
Zamanede sayılmıyor hatırın,
Cepte para evde, mal olmayınca.

Böyle mi biliyon yolu diyorlar,
Hepimiz Allah'ın kulu diyorlar,
Doğru bir iş yapsa deli diyorlar,
İnsan veli olmaz, del'olmayınca.

Âşık Bekir'in doğrudur sözü
Hiçbirimizin yok, Allah'a yüzü
Yaşın elli altmış, alamam kızı
Kendi akranında, dul olmayınca.

ÂB-2

Çocukluk Devrine Girdiği Zaman

Bir zaman dünyada gizli bir sır idim,
Bir zaman dünyaya geldim yürüdüm,
On yaşında her tarafta göründüm,
Çocukluk devrine girdiğim zaman.

On beşinde gençliğimin sırası,
Yirmisinde düşer aşkın yarası,
Yirmi ile otuzumun arası,
Dünya muradına erdiğim zaman.

Otuzda çalışırım kendi işimde,
Kırk yaşımda vardı aklım başımda,
Kamil adam oldum elli yaşında,
Ömrümün yarıya vardığı zaman.

Altmışta yokuşa düştü yolumuz,
Yetmişinde bükülüyor belimiz,
Sekseninde çok perişan halimiz,
Takatten dermandan düştüğüm zaman.

Doksanda kabre bakar yol diye,
Torunlarım darılıyor öl diye,
Kara toprak çağırıyor gel diye,
Tam yüz yaşlarına vardığım zaman.

Cömertlik yapanlar yapsın varınan,
Hak Teala yakmaz onu narınan,
Namaz ile oruç gelsin nurunan,
Karanlık kabire girdiğim zaman.

ÂB-3

İyi Söz Yılanı Yerden Çıkarır

Sakın hiç kimsenin kalbini kırma,
Kalp kırmak adamı serden çıkarır.
Kötü söz adama hiç fayda vermez,
İyi söz yılanı yerden çıkarır.

Dönüp bakma edepsizin yüzüne,
Doğru yol göstermez elin kızına,
Uyma kardeş münafıkın sözüne,
Münafık, karıyı erden çıkarır.

Kötünün elinden bâde içersen,
Allah uzak eder senden, kaçarsan,
Pis adamlar ile konar göçersen,
İnsanı namustan, ardan çıkarır.

Sıcak günlerinde yaylada yayla,
İki sefer dinle de bir sefer söyle,
Oruç tut, namaz kıl, Hakk'ı zikreyle,
Zikrullah adamı nardan çıkarır.

Âşık Bekir meydan vermeye yalan,
Allah yardım eder darda kalana,
Daim sabredersen Hak'tan gelene,
Çok sabır adamı şerden çıkarır.

4. Mehmet Ayar (1942-2008)

Halk şairi Mehmet Ayar, nam-ı değer Bazo Mehmet, 1942 yılında dünyaya geldi. Kahramanmaraş'ın Göksun İlçesine bağlı Kanlıkavak köyü nüfusuna kayıtlı bulunan şair; beş çocuklu fakir bir ailenin ortancılı ve erkek çocukların büyüğüdür.

İlkokulu yedi yılda zor bitiren Mehmet Ayar, daha üçüncü sınıfta iken nişanlanır ve on dört yaşında evlenir. Çiftçilikle karasabanın revaçta olduğu dönemde, kağnı ustalığı yapan disiplinli bir babanın himayesinde; el becerisini geliştirerek, marangozluğu öğrenir. Başından dört evlilik geçen şairin, iki eşinden; altısı erkek, üçü kız olmak üzere; dokuz çocuğu vardır. Bunların hepsini de evlendirerek yuvadan uçurmanın mutluluğu içerisindedir.

Küçük yaşta şiire sevdalanan Mehmet Ayar, hayatının sonbaharında bile, âdeta şiirle yatıp, şiirle kalkmaktadır. "Gönülden esintiler", şairin ikinci kitabıdır.

MA-1

Geldim Bugüne

Gençlik yıllarımda oğlak güderdim
Etinen büyüdüm geldim bugüne
Ala tazıyınan ava giderim
İtenen büyüdüm geldim bugüne.

Dam üstünde sererlerdi yerimi,
Ham çarığa bağlarıdım çarığı,
Kenger, gelin eli, yemlik dürümü,
Otunan büyüdüm geldim bugüne.

Bir çuludu pencerede örtümüz,
Bir yatakta yatar idik dördümüz,
Sabahaça kaşınırdı sırtımız,

Bitinen büyüdüm geldim bugüne.

Önümde dağ gibi babam varıdı,
Bir şalvarım birde abam varıdı,
Bir çift camız karasaban varıdı,
Çitinen büyüdüm geldim bugüne.

Ayar oğlum artık gücüm kalmadı,
Ömrüm bitti kader bana gülmedi,
İki yakam bir araya gelmedi,
Kıtınan büyüdüm geldim bugüne.

MA-2

Donnuk Derlerdi

Önceleri köy odası yanardı,
Kapının ardına cinnik derlerdi.
Çamaşırlar tolu halda yunurdu,
Bunun da adına donuk derlerdi.

Dam akardı loğlamaya çıkardık,
Geceleri çam çırası yakardık,
Öküz, inek sığırlığa dıkardık,
Tavuk kümesine pinnik derlerdi.

Geçen yıla bıldır, yarına saba,
Picamaya köngek, cekete kebe,
Yoğurt koyarlardı, bir oyuk kaba,
İçinde bir tokmak, yanık derlerdi.

Sapı bir ay sürerlerdi harmanda,
Buğdayları elerlerdi harmanda,
Yağma bulgur bölerdi harmanda,
Biraz çavdar ise unnuk derlerdi.

Ayar oğlu böyle perişan halar,
Yamaklı çarık, çamurlu yollar,
Odalarda söylenirdi masallar,
Böyle eğlenilir, şenlik derlerdi.

MA-3

Leyla

Çok yer gezdim rastlamadım eşine,
Bu kadar güzelsin, bil Leyla Leyla.
Kim vurulmaz gözlerine, kaşına,
Kumral kirpiklerin, tel Leyla Leyla

Konuştukça neşe veren dil sende,
Selvi boylu o incecik bel sende,
Ak göğsünde yeni açmış gül sende,
Beyaz yanakların bal Leyla Leyla.

Evelden gözüne indimi perde,
Kötünün yanında düşersin derde,
Mızmırık kocanın koynuna gir de,
Sabahlara kadar öl Leyla Leyla.

Ayar oğlu senin derdin derinde,
Belki de anlarsın günün birinde,
Ben olaydım o zalimin yerinde,
Olurdum kapında kul Leyla Leyla.

MA-4

Seviyorum Göksun'u

Adını tarihten almış kahraman,
İli ile seviyorum Göksun'u.
Baharda çiçekler açtığı zaman,
Gülü ile seviyorum Göksun'u.

Sehel'in insanı yaylaya göçer,
Turnabucak'ın çadırın açar,
Doğudan batıya içinde geçer,
Yolu ile seviyorum Göksun'u.

Nice dağları var Binboğa gibi,
Uzaktan görünmez derinden dibi,
Babaya ede der, halaya bibi,
Dili ile seviyorum Göksun'u.

Geleceği parlak muntazam yeri,
Hele Kanlıkavak hepinden beri,
Elli parça köyün topalı, körü,
Keli ile seviyorum Göksun'u.

Kışın rüzgarları verir avazı,
Bir yere benzemez baharı, yazı,
Davulu, zurnası, mızrabı, sazı,
Teli ile seviyorum Göksun'u.

Ayar oğlum yücesine çıkarım,
O dağlardan düz ovaya bakarım,
Dört evlendim amma daha bekârım,
Dulu ile seviyorum Göksun'u.

MA-5
Çok Gördüm
Yiye yiye şişmiş, eşek sıpası,
Çalışmadan terleyen çok gördüm,
Yüz yüze gelince bir şey söylemez,
Arkam sıra mırlayanı çok gördüm.

Ulan dostum sen kendine yansana,
Ayna alda hele bak bir sen sana,

Bol keseden öğüt verir insana,
Hiç yağmadan gürleyeni çok gördüm.

Kuduz köpek gibi boğuşur durur,
Her işi avrada danışır durur,
Beş kuruş bulursa konuşur durur,
Boş meydanda zırlayanı çok gördüm.

Ne olur Ayar'ım yerinde dursun,
Daha çok söylerim gerisin sorsan,
Kabından su içmen evine varsan,
El içinde parlayanı çok gördüm.

MA-6

Unutma

Dünyada kemale ermek istersen,
Sabır eyle, selameti unutma,
Cennet-i Ala'ya girmek istersen
Allah'ı bil, Muhammed'i unutma.

Gülünecek yerde el gibi gülüş,
Kardeşin varısa olanı bölüş,
Sağa, sola bak da, durmadan çalış,
Bu arada emaneti unutma.

Olurun, olmazın sözüne kanma,
Nefsine uyup da boş yere yanma,
Güçlü, kuvvetliyim diye güvenme,
Sahibi var emaneti unutma.

Allah'tır her zaman, her işin başı,
Tırnağın var ise başını kaşı,
Aklına güvenip yapma her işi,
Hak yolunda hakikati unutma.

Ayar'ım, ömrümü boş yere verdim,
Tepeye çıkmadan yöreçte durdum,
Büyüklere saygı, düşküne yardım.
Dost yanına ziyareti unutma.

5. Âşık Mustafa Güzel

Göksun'un Bozhöyük köyünden, olan Âşık Mustafa Güzel'in âşıklığı hem dilden, hem de teldendir. Âşık Tarzına yakın şiirleri ile tanınmıştır.

ÂM-1
Köylü Şehirli Atşması
Köylü
İnsanlık da nedir bilmez şehirli,
Başı boş geziyor, gençlik zehirli,
Musgacı cambazlar, cinci, sihirli,
Aman ne kötüdür huyunuz sizin.

Paralar dolusu olsa da gasa,
Belinizi bükmüş, sandalye, masa,
Boyunuz uzun amma aklınız gısa,
Boşuna mı uzamış, boyunuz sizin.

Sitiresli hayat sıktıkça sıkar,
Heriften izinsiz sokağa çıkar,
Erkekler mutfakta bulaşık yıkar,
Avrada köledir beyiniz sizin.

Selâm, sevgi, dostluk kalkmış oradan,
Hayasızlığın bini bir paradan,
Islah etsin sizi yüce yaradan,
Böyük, güççük bilmez toyunuz sizin.

Hayasızlık başını almış gediyo,

Ana, baba acep buna ne diyo,
Kötü nefis haramları ye diyo,
Galmamış toplumda eyiniz sizin.

Köylü şeherlinin tam efendisi,
Efendinin hocası hemi de gendisi,
Fetva bile verse şehrin gadısı
Sağırdır işitmez, gulağınız sizin.

Şehirli

Ayna nedir bilmez, köylü kılıklı,
Gözleri fark etmez, hem de yılıklı,
Saçları kirli de uzun belikli,
Boşuna mı akarsuyunuz sizin?

Kömür nedir bilmez, hep tezek yakar,
Yolunuz çamurlu, pislikler kokar,
Müstehcen sözler, arı gibi sokar,
Kırılmış ok, kopmuş yayınız sizin.

Sabahları setik çorbası içer,
Çiriş lepeciğiyle gününüz geçer,
On beşinde hemen kızınız kaçar,
Kökten mi geliyor soyunuz sizin?

Âlem de cahilin sözüne kanar,
Vızır vızır sinekler, pisliğe konar,
Gören de sizleri bir insan sanar,
İnan ki içilmez çayınız sizin.

Medeniyet, insanlık, kültür de bizde,
Uygarlığı alın öğrenin siz de,
Karanlığa gömülmüş, görmüyor göz de,

Şehire muhtaçtır, köyünüz sizin.

Hasta olsan, bulunmaz ilaç,
Köylüler her zaman şehre muhtaç,
Çünkü insansız bitmez ihtiyaç,
Pastada az olur payınız sizin.

ÂM-2

Bozhöyük-Kavşut Atışması

Bozhöyük

İyi dinle, bir çift sözüm var size,
Devamlı Bozhöyük'ten alırsın vize,
Ömrünüzde hiç gittiniz mi denize,
Başka bir şey bilmez Gavşutlular.

Uygarlığı asıl bizden aldınız,
Ne yaparsak aynısını çaldınız,
Pala Bekir ile haber saldınız
Gızınızı kimse almaz Bozhöyüklüler.

Goca goca ardıçları yıktınız,
Geçi gübresini saçma diye sıktınız,
Gavşuttan artık siz de bıktınız,
Yüzünüz artık gülmez, Gavşutlular.

Şöyle bir düşün de kendini tanı,
Bozhöyük' ün neresiydi vatanı,
Ulan ne tez unuttun be atanı,
Geçmişini dahi bilmez Bozhöyüklüler.

Arabaya ot yedirdi ebeniz,
Yaş üzümü gülle sandı dedeniz,
Taş kireci, çökelik diye yediniz,
Gözünüz artık görmez, Gavşutlular.

Geçi gübresini zeytin diye yediniz,
Hep kendi kendinizi uyuttunuz,
Nerden geldiğinizi unuttunuz,
Baba ocağına dönmez Bozhöyüklüler.

Sana yağını sabun diye sürdünüz,
Somunu da yufka ile dürdünüz,
Ömrünüzde siz neyi gördünüz,
Dağdan şehre inmez Gavşutlular.

Kavga ile geçiyor hep gününüz,
Sahtekâr Bozhöyük değil mi ününüz?
Arpa gırmasından olur ununuz,
Buğdayı Ankaralıya salmaz Bozhöyüklüler.

Ömrünüz hep eşşolende geçiyor,
Kimi daha un çorbası içiyor,
Köyden göçen Kayseri' ye gidiyor,
Göçenler geri gelmez Gavşutlular.

Hanımı Maraş'ta unutup gelen,
Ebesi ile dedesi dışarıda galan,
Var mı doğru dürüst namaz gılan,
Abdest, namaz nedir bilmez, Bozhöyüklüler.

Yemeğe tuz diye şeker atan,
Tırşiği toplayıp pazarda satan,
Geçi ile beraber ahırda yatan,
Yorgan, döşek nedir bilmez Gavşutlular.

Ardıçları köklerinden söktünüz,
Dağda odun gomadınız, çektiniz,
Makarnayı tarlalara ektiniz,
Fidan, tohum nedir Bozhöyüklüler?

Dünyanın sonu neresi dersen,
Gavşut olduğunu bilir, gidersin,
Evler birbirine çok uzak, görsen,
Üçü yan yana gelmez Gavşutlular.

Kel, kör, topal sizin orada çoktur,
Kiminin aklı kısa, kiminin yoktur,
Teşhis bile bulamıyor goca doktur,
Aklı başına gelmez Bozhöyüklüler.

4.2.2. Günümüzde Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri

1. Orhan Veli Alıcı

1982 yılında K.Maraş'ın Göksun ilçesinde doğdu. 2005 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. Aynı zamanda çift anadal yaparak İktisat Fakültesini de bitirdi. Yüksek Lisans eğitiminin Marmara Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalında tamamladı. İstanbul Üniversitesinde doktora eğitimine devam etmektedir. Halen bir kamu idaresinde Müfettiş olarak çalışmaktadır.

Yazarın mesleki nitelikteki kitap ve makalelerinin yanı sıra, âşıklık geleneğine yakın birçok çağdaş halk şiiri de bulunmaktadır. Şiirlerindeki hâkim hava tasavvuf, taşlama ve aşk temalarıdır. Özellikle tasavvufi şiirleri maddenin manasına erişmek ve hiçleşmek biçiminde söze dönüşmektedir. Şiirlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya gayret etmiştir.Ütopik nitelikle olmamakla beraber Anadolu halk inanışlarını ve rivayetlerini kendince şiirselleştirmeye çalışmıştır.

OA-1

Bir Bilsen

Rüyalarımdan çıkmayan gizemli kız,
Seni anlatmak ne kadar zor bir bilsen,
Bu çöle baharı yaşatan anlamlı yüz,
Sensiz kalmak ne kadar zor bir bilsen.

Seni düşündüğümde nehirler taşar,
Bülbüller çığrışıp dağlar ovalar aşar,

Yürek titrer senin için kor olup yanar,
Sensiz sönmek ne kadar zor bir bilsen.

Kanat çırpıp karlı yaylalar aştım aşalı,
Düşünce durağında hep seni bekleyeli,
Umudum umutsuzca senden geçmeyeli,
Seni beklemek ne kadar zor bir bilsen.

Issız geceler artık bana seni anlatıyor,
Yıldızlar titriyor bulutlar ayı gizliyor,
Orhan Veli durmadan seni gözlüyor,
Seni görmemek ne kadar zor bir bilsen.

OA-2

Öyle Bir Gün Olur Ki

Sanma aklıma gelmiyor cemalin,
Özlerim seni öyle bir gün olur ki,
Bilmezsin ki dilimde o güzelliğin,
Anarım seni öyle bir gün olur ki.

Bu garip gönlümü sana verirsem,
Başına gonca gülleri derersem,
Dünya ahiret durmaz seni ararsam,
Gözlerim seni öyle bir gün olur ki.

Anlayın beni dinleyin ey dostlar,
Yüreğim yandı katlandı bu acılar,
Zülfü siyahım elbet sevdamı anlar,
Sorarım size öyle bir gün olur ki.

Orhan Veli'nin hep düşündesin,
Bu yaralı yüreğimden bi habersin,
Sensiz sönen bir ateşim bilmezsin,
Tüterim göklere öyle bir gün olur ki.

OA-3

Yerme Güzel

Nereye baksam sen gelirsin gözüme,
Beni çaresiz diye yerme güzel,
Kirpiklerin ok olup saplanmış özüme,
Beni düşkün diye yerme güzel.

Bilirsin zordur dünyada ırgatlık
Ağlarım, sızlarım sevdan bir batık,
Ah çektikçe boyumu aşar karanlık,
Beni çaresiz diye yerme güzel.

Orhan Veli geçemiyor yar senden,
Öyle bir izsin ki çıkmıyor derinden,
Tarifsiz bir acı gelir derinlerden,
Beni düşkün diye yerme güzel.

OA-4

Âdemoğulları

Gülüp eğlendiğim eşim dostum kardeşim,
Değişmez bu düzen değişmez Âdemoğulları,
Elbet yanacak düşünen bu garip başım,
Değişmez bu düzen değişmez Âdemoğullar.

Bir dumandır ki sarmış yüce dağları,
Nice kanlar akıtmış düşüncesiz kralları,
Çıkarmış birbirine düşüren insanları,
Değişmez bu düzen değişmez Âdemoğulları.

Dünya kurulalı akıtırlar birbirinin kanını,
Dört kitap dindiremedi bu garip figanı,
Sonu gelmez bir savaştır bu dipsiz acı,
Değişmez bu düzen değişmez Âdemoğulları.

Orhan Veli der yine seyreyledim cihanı,
Değişir yüzler alırlar mazlumun ahını,
Baykuşun kolları sarmış bülbülün bağını,
Değişmez bu düzen değişmez Âdemoğulları.

OA-5

Sistem

Yürü düzen yürü böyle gidersin,
Fakiri ezer zengini sırtlarsın,
Ağalara beylere hep meyledersin,
Sen de zalimlerin kanunu musun?

Mebusumun villası var adada,
Seçmeni aç gezer, kendisi boğazda,
İşini bilenin yeri çoktur cihanda,
Sen de zalimlerin kanunu musun?

Açlıktan nefesi kokar fakirim,
Siyaset olunca der ben bilirim,
Sandıktan sonra silinir garibim,
Sen de zalimlerin kanunu musun?

Orhan Veli der bu böyle gider,
Korkarım zalimler hep güler,
Fakir boynun bükmüş aç gezer,
Sen de zalimlerin kanunu musun?

OA-6

Ne Önemi Var?

Ne önemi var mezhebin görüşün,
Âdemoğlu insan olduktan sonra,
Aynı ağacın dallarıyız bir düşün,
Âdemoğlu bunu bildikten sonra.

Evvelden ayırmışlar seni benden,
Olmaz demişler geçmişler serden,
Yüreğim durmaz titrer bu dertten,
O yar hallerimi bildikten sonra.

Orhan Veli der bu dünya bir rüya,
Sanmayın gafiller bakidir dünya,
Üç beş çapulcu ayırmış bizi güya,
Âdemoğlu bunu bildikten sonra.

OA-7

Çok Çok Iraktı

Cihan durmaz etrafımda dönerken,
Benim de bir yanım karanlıktı,
Zaman bir boşlukta akıp giderken,
Yüreğim aklımdan çok çok ıraktı.

Düşündükçe işin içinden çıkılmaz,
Hakikat sanma yürekliye görünmez,
Gerçek bizdeyken bile sezilmez,
İşte gerçek böyle bir karanlıktı.

Der Orhan Veli önce kendini tanı,
Hakikat özdedir böyle bil Yaradanı,
Her dem yürektedir unutma bu anı,
İşte gerçek böyle bir aydınlıktı…

OA-8

Görmeye Geldim

Düşlerin ucu bucağı yok dediler,
Gerçek mi dostlar görmeye geldim,
Senin genlerin çözülmez dediler,
Gerçek mi dostlar çözmeye geldim.

Âdemoğlunun aslı şaşmaz dediler,
Bülbül ile uçan konmaz dediler,
Bu yoldan yürüyen dönmez dediler,
Gerçek mi dostlar yürümeye geldim.

Hakk aşkına yanan ölmez dediler,
Bu badeyi içen susmaz dediler,
Erenlerin duasını alan şaşmaz dediler,
Gerçek mi dostlar görmeye geldim.

Orhan Veli'ye duruldu dediler,
Duruldu da bir dala kondu dediler,
Yar aşkıyla yanıp kor oldu dediler,
Gerçek mi dostlar yanmaya geldim.

OA-9

Hancı ve Yolcu

Mevlâ okyanus biz damla iken,
Gökten yağdık ona vardık,
Hakk tabiat, biz de arı iken,
Konduk özüne bal eyledik.

Güneş yanar aşkına ezelden,
Yıldızlar titrer durur evvelden,
Cihan Hakk der döner gönülden,
Varıp evreni gerçeğe yol eyledik.

Evrende kayan yıldız misali,
Ararım her yerde, Hakkı bileli,
Cihan dar geliyor gerçeğe erişeli,
Vardık gönlümüzü han eyledik.

Gayri yürek yansa da acımıyor,
Bu aşk kuru dala bile can veriyor,

Yere serildi soframız toplanmıyor,
Oturduk bilenleri mihman eyledik.

Emir geldi gayri yollar göründü,
Hancının yüreği aşka büründü,
Zamanı geldi gerçekler sezildi,
Gerçeği yolumuza ışık eyledik.

Yolcunun bu yolu sanma ki düzdür,
Dertli gönlü gerçeğe hep hasrettir,
Orhan Veli kararmış bir buluttur,
Gürleyip gerçeği yağmur eyledik.

OA-10

Seyyâh

Bir başka sevdaydı dediğim,
Âşıkların del'olduğu zaman,
Başka bir gerçekti bildiğim,
Yalanın zayi olduğu zaman.

Çiy düşerdi altın gibi yaprağa,
Nehir şeyda ederdi toprağa,
Mihman olurdu arılar doğaya,
Hakikatin yar olduğu zaman.

Baktım ki güneş solgundu,
Ay garip yıldızlar kırgındı,
Gök düşünceli, yer suskundu,
Sen benden gittiğin zaman.

Nehir kan akar, su sessizdi,
Gönül yanar, dilim suskundu,
Yağmur yağar, toprak susuzdu,
Gerçeğin giz olduğu zaman.

Orhan Veli kaldırdı perdeyi,
Aşikâr olunca bildi her şeyi,
Gözünden akıttı iki damlayı,
Ruhun seyyâh olduğu zaman.

OA-11

Hiç

Can bedene sığmaz taşarsa,
Hiçleşip yol almalı bu devranda,
Sözler ok gibi bağrını delerse,
Hu deyip can vermeli bu demde.

Turnam kanat çırpıp uçunca,
Göksun dağlarına yaz gelince,
Sümbül menekşe boy verince,
Hu deyip gönül vermeli o demde.

Nasıl ki ışkın gibi patlar göğsüm,
Cevap verememem bu son sözüm,
Manaya erişirse susar dilim,
Hak deyip hu çekmeli bu demde.

Orhan Veli cihanda aşikâr olunca,
Müphem sırra devalar bulunca,
Bu sonsuz gerçeğe yol olunca,
Hiçleşip toz olmalı bu zamanda.

OA-12

Hıdrellez

Yaradan nice deliller bahşeyledi,
Biri Hıdır biri İlyas oldu dillerde,
Gül dalına kırmızı bezler bağlandı,
Biri Hıdır biri İlyas oldu gönüllerde.

Mağripten maşrıktan iki yıldız doğdu,
Kaydı geldi gökyüzünde buluştu,
Yalnız hak diyen gönüllere gözüktü,
Adı Hıdrellez oldu gezindi dillerde.

Bu demler ruz-ı hızır günüdür,
Gönüllerin ol serdarı al gülüdür,
Bolluğun bereketin bir delilidir,
Hıdrellezdir adı demlenir baharda.

Pak bir genç Musa'nın peşindedir,
Bu ilmi rahmeti er geç öğrenendir,
Keyf'de iki denizin birleştiği yerdir,
Adı Hıdrellezdir anılır düşlerde.

Semada birleşince velilere görünür,
O anda tabiat sessizliğe bürünür,
Orhan Velinin dileği söze dökülür,
Adı Hıdrellez olur titrer gönüllerde.

OA-13

Gel Bu Dergâha

Mana alemine varayım dersen,
Evvel aşık ol da gel bu dergaha,
Aşkın şarabından içeyim dersen,
Evvel umman ol da gel bu dergaha,.

Bülbül gibi çığrışmak için doğaya,
Aşk ateşiyle tütmek için semaya,
Merhem olmak için bu acı yaraya,
Evvel kendini bil de gel bu dergâha.

Gönül yol eylemeli artık hakikati,
Akla yerleşmeli Hakkın marifeti,

Dilin hep kelam eylemeli şeriatı,
Tarikat kapısından gir bu dergâha.

Orhan Veli der bırakma bu yolu,
Bade içince gönüle yağar dolu,
Gerçeğe erenin olmaz sağı solu,
Evvel hiç olup da gel bu dergâha.

2. Murtaza Ekici (1961- …)

Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesine bağlı Yeniyapan köyünde dünyaya geldi. İlkokulu köyünde, ortaokulu Ankara'da, liseyi Kayseri Yapı Meslek Lisesi'nde tamamladı. Bir özel kuruluştan emekli oldu.

Şiiri sevmesinde, yaşadığı coğrafya çok etkili olmuştur. Kendisini ve yaşadıklarını, şiirle ifade etme yolunu tercih etmiştir. Ülkemizin değişik illerinde yapılan şiir dinleti ve şölenlerine katılmıştır. Şiirlerinde konu çeşitliliği oldukça fazladır. Murtaza Ekici'nin şiirleri Mavi Sürgün, Duygu Seli, Simav Anadolu, Yeniden Diriliş, Çemen, Berceste, Erciyes Şiir Günleri, Anasam Anadolu Dergisi gibi sanat ve kültür dergilerinde yayımlanmıştır. Erciyes Üniversitesinde de 2004 yılında danışmanlığını Dr. Bayram Durbilmez'in yaptığı "Murtaza Ekici'nin Hayatı, Çevresi ve Şiirlerinden Örnekler" adlı tez, Derya Yılmaz tarafından hazırlanıp, bitirme tezi olarak sunulmuştur.

Şairin bugüne kadar yayımlanmış olan eserleri şunlardır: "Sen Bende Bir Ömür (2001)", "Son Damla Senin İçin (2003)"

Şairin âşık tarzına yakın yazdığı şiirlerinden birkaç örnek şunlardır:

ME-1
Memleketime

Cennetten bir köşe Göksun ovası,
Buram buram sevgi kokan havası,
Tarihe dayanır mertlik davası,
Memleketim Maraş, köy Yeniyapan.

Hasret kaldım bahçendeki güllere,

Muhabbeti önde tutan dillere,
Yok sayıp da atma yaban ellere,
Beni de kendinden say Yeniyapan.

Tahammül göstermez gayrılıklara,
Katlanamaz oldum ayrılıklara,
Kulağın tıkama haykırıklara,
Beni senin yerine koy Yeniyapan.

Vakit gelip yüklemeden yükümü,
Rüzgar dalım kırdı, söktü kökümü,
Mevsim güze döndü, yaprak dökümü,
Birlikte olunsun soy Yeniyapan.

Murtaza uzaklık el olmak değil,
Gaye ayrı gidip yol almak değil,
Sana kem bakana sevgiyle eğil,
Dünya kime kaldı vay Yeniyapan.

ME-2

Gel

Ben senin aşkına olmuşken hamal,
Tamamlanır ancak seninle emel,
Rüyalar üstüne attığım temel,
Sallanıp yerinden sökülmeden gel.

Çırpınsam çıkamam dert batağından,
Gönül göçmek ister can otağından,
Ayrılmak zamanı dert ortağından,
Ruhum sensizlikten sıkılmadan gel.

Zehirden olurmuş garibin aşı,
Sen yokken dinmedi hiç gözüm yaşı,
Yalnızlık denilen bu mezar taşı,

Başımın ucuna dikilmeden gel.

Gözlerin gözümün önünden gitmez,
Günler acımasız, saymakla bitmez,
Sana doymak için bir ömür yetmez,
Her yanım bir yana dökülmeden gel.

Gel be ey gönlümün sızılı yanı,
Gel de durdur yürekteki isyanı,
Üstüme yıkılır bu dünya hanı,
Murtaza'nın boynu bükülmeden gel.

ME-3

Hep Sana

Yürümekle bitse hiç durur muyum?
Koşarım elbette hep sana doğru,
İçimdeki dertleri durdurur muyum?
Açarım elbette hep sana doğru.

Durdurmuyor beni içimdekiler,
Bitmek istiyor bu sabır denen şey,
Bendini yıkıyor gönlümdeki sel,
Coşmak istiyorum hep sana doğru.

Hasret duvarını kaldırmak için,
Kanayan yarayı dindirmek için,
Kokunu içime sindirmek için,
Esmek istiyorum hep sana doğru.

Ekici'nin gülsüz bahar ayından,
Sevgisiz yeşeren harap bağından,
Gönlümün perişan bu otağından,
Göçmek istiyorum hep sana doğru.

3. Mete Ekici (Garip Ozan, 1955-…)

Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesine bağlı, Yeniyapan köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokul ve liseyi Göksun'da bitirdi. Yüksek öğrenimini ise Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Fransızca bölümünde tamamladı. Çeşitli yerlerde Fransızca öğretmenliği yaptı. En son olarak, Göksun Fatih İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmenliği ve müdür yardımcılığı görevini halen sürdürmektedir. Türk dili ve Türk Kültürü sevdalısı bir kişidir, şiir yazmaya lise çağlarında başlamıştır. Şiirlerinde "Garip Ozan" takma adını kullanmaktadır. Âşık tarzına yakın şiirleri ise şunlardır:

ME-1

Diyemiyorum

Seni nasıl anlatayım bilmem ki,
Tam olarak seni bilemiyorum,
Adını gönlümden asla silmem ki,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

Mutsuz bir insansın belli halinden,
Anlatmaya çekinirsin dilinden,
Hiç su içmemişsin aşkın gölünden,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

Böyle yaşamaya yemin mi ettin,
Hep mutsuz yaşayıp içine attın,
Bugüne dek kazanmadın, kaybettin,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

Garip ozan der ki hep çektim çile,
Bahçesi kurumuş, döndüm bülbüle,
Hiç olmazsa rüyalarda gel hele,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

ME-2

Ne Gelir Elden

Sana seni anlatayım dinlersen,
O kadar tatlısın baldan, şekerden,
Şayet beni sözlerimden anlarsan,
Seni çok sevsem de ne gelir elden.

Virane gönlümde açan bir çiçek,
Aşk yuvamızı koruyan saçak,
Sevgime karşılık vermeyen kaçak
Seni çok sevsem de ne gelir elden.

İçimde solmayan gülsün bir tanem,
Sen olsan içinde şenlenir hanem,
Sevdanla kavrulur, tutuşur sinem,
Seni çok sevsem de ne gelir elden.

Hayalinle avunurum her gece,
Adın kalbimdedir gizli bilmece,
Sen konuşsan ben dinlesem günlerce,
Seni çok sevsem de ne gelir elden.

Garip ozan der ki seven bir kulum,
Hep kaçarsın benden edersin zulüm,
Bu kadar naz yeter yapma be gülüm,
Seni çok sevsem de ne gelir elden.

ME-3

Gel Hele

Yıllar yılı hasretini çektiğim,
Neredeysen artık, yeter gel hele,
Uğruna bu kadar kan yaş döktüğüm,
Ömür kısa, çabuk biter gel hele.

Gündüz hayalimde, gece düşümde,
Düşünmekten saç kalmadı başımda,
Bir gün yeşil otlar biter döşümde,
Ömür kısa, çabuk biter gel hele.

Yetmez mi hasretlik, bitsin bu çile,
Kavrularak yanmış, döndüm bir çöle,
Gelsen de yanımda, versen bir mola,
Ömür kısa, çabuk biter gel hele.

Ne yapsam, ne etsem teselli bulmam,
Kavuşmak ümidi hayatta olmam,
Ben de bir faniyim, dünyada kalmam,
Ömür kısa, çabuk biter gel hele.

Üzülürüm bir ağlayan görünce,
Sevinirim biri halin sorunca,
Çok mu iyi olur gönül kırınca,
Ömür kısa, çabuk biter gel hele.

Garip ozan der ki kime küsersin,
Ne oldu daima surat asarsın,
Tanrı selamını niçin kesersin,
Ömür kısa, çabuk biter gel hele.

İçinden gelerek gülmek var iken,
Söylesene nedir boynunu büken,
Nasıl bir ateş ki içini yakan,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

Tatlı tatlı konuşmana hayranım,
Senin gibi dostum olmadı benim,
Biraz umut versen fedadır canım,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

Yıllar sonra seni nerden tanıdım,
Kavuşmak mümkün mü yoktur umudum,
Seni çok sevecek bir insan idim,
Senden hoşlandığım diyemiyorum.

4. Selahattin Kurt (1959-…)

Göksun'un Ericek köyünde dünyaya geldi. İlkokulu Ericek'te, ortaokulu Göksun'da tamamladı. 1980-1981 yılında vatani görevini yaptıktan sonra 1982-1996 yılları arasında çeşitli ticaret dallarında serbest çalıştı. 2006 yılında Kahramanmaraş Bayındırlık ve İskân Müdürlüğüne yatay geçiş yaptı ve hala burada çalışmaktadır.

Şiirlerinde aşk ve memleket sevgisi konularına yer vermiştir. Şairin âşık tarzına yakın yazdığı şiirlerden birkaçı şunlardır:

SK-1
Aşkım
Gurbet gurbet, diyar diyar ararken,
Rast geldim gençliğin şaşında aşkım.
Tel tel edip sırma saçın tararken,
Sarı savruk gördüm başında aşkım.

Nazar ettim sevgindeki usula,
Sevda sürer nesillerden nesile,
Kaptansız gemide kırık pusula,
Yüzdüm nice yıllar peşinde aşkım.

Mecnun Leyla'sını çöllerde buldu,
Ferhat Şirin için dağları deldi,
Kerem han Aslı'ya yandı kül oldu,
Alâmet hayır mı işinde aşkım.

Günler aktı gitti ömür çağında,
Bülbül öter, ilkbaharda bağında,
Üç ihlâs okudum al yanağında,

Sihir mi yazılı kaşında aşkım?

Selahattin var mı bu sırra eren?
Sohbet bahçesinin gülünü deren,
Bin pişman oluyor gönlünü veren,
Zehirler karışmış aşında aşkım.

SK-2

Çok Bile

Ömrümde sevmedim süslü giyimi,
İp örgülü kuşağımız çok bile.
Hayırsız almadan kırk sürü koyun
Birkaç tane şişeğimiz çok bile.

Gözümüz kör, kulağımız sağır,
Beyaz eşya bize getirmez uğur,
Kaşmir halı lüks, pahası ağır,
Yama minder, döşeğimiz çok bile.

Lüzum yok şansıma tutmaz loto,
Yedi kat apartman, ünvanı şato,
Gerekmez son model araba, oto,
Kısa kuyruk eteğimiz çok bile.

Selahattin sözün ediniz tekrar,
İnsanda aranan vadinde ikrar,
Ayı samırdanır, aslansa kükrer,
Kara kaşlı köçeğimiz çok bile.

SK-3

Bozuldu

Çektik vuramadık hedefimizi,
Kalkan da bozuldu, yay da bozuldu.
Arzumuz ulaşmak Haydarpaşa'ya,

Tren de bozuldu, ray da bozuldu.

Bu yol nerden gider, kâmile sorak,
Haydin çabuk olun, menzile varak,
Denizler çekildi, çoğaldı kurak,
Nehir de bozuldu, çay da bozuldu.

Adem babamızdan maya kalmadı,
Her kapıda araç, yaya kalmadı,
Utanma kalmadı, hâyâ kalmadı,
Ahlâk da bozuldu, huy da bozuldu.

Bu âlemden tatlı dillere gidem,
Firdevs-i alâda güllere gidem,
Başım alıp ilden, illere gidem,
Şehir de bozuldu, köy de bozuldu.

Suni yakıt çıktı, tütmüyor ocak,
Bilmem ki halimiz nasıl olacak,
Kır iki derece olur mu sıcak,
Güneş de bozuldu, ay da bozuldu.

Selahattin sözün, de ara ara,
Her şeyin üstüne çıktı bu para,
Büyükhanım saza, kocası bara,
Bayan da bozuldu, bay da bozuldu.

5. Âşık Figânî (1967-…)

1967 yılında Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesine bağlı Taşoluk Köyünde doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Kahramanmaraş'ta yaptı. Evli ve beş çocuk babası olan Hayrettin Önder, Taşoluk Kasabasında ikamet etmektedir. "Onuncu Köy" ilk şiir kitabıdır. İkinci kitabı yayına hazır haldedir.

ÂF-1

Gözlerin

Ben gurbette, gurbet bende erirken,
Hiç baktı mı söyle yola gözlerin?
Bir can var ki gülüm kanda erirken,
Yaş aktı mı söyle ela gözlerin?

Gün olur dünyayı yakasım gelir,
Gün olur dünyadan çıkasım gelir,
Bakanlara kurşun sıksım gelir,
Sanki şu başıma bela gözlerin.

Bu gönülü gurbet gurbet sürürüm,
Figanlıyım bilmem neye yürürüm,
Gün olur ki sana cansız varırım,
İşte o an dönsün, sele gözlerin.

ÂF-2

Düştüğü Zaman

Yolumuz gurbete düştüğü zaman,
Islanır kirpiğim, gözüm ıslanır.
Söylesem dillerim sözüm ıslanır,
Sulara gölgeler düştüğü zaman.

Gözyaşım neden mi sor bulutlara,
Bir selam salarsan ver bulutlara,
Kızıllık çöker ya mor bulutlara,
Güneşin dağları aştığı zaman.

Tufanlar diner de ben neden dinemem,
Boşa mı haykırmam, boşa mı yanmam,
Hayalini görmem ismini anmam,
Şu sevdan gözümden düştüğü zaman.

Semliyim ki dağdan dağı aşarım,
Emliyim ki yardan ayrı düşerim,
Figani baharı o an yaşarım,
Gönlüme cemreler düştüğü zaman.

ÂF-3

Duman İçinde

Uzak mı yakında, yakın mı uzak,
Bilemez olmuşum kim kime tuzak,
Ah bir kurabilsem nefsime tuzak,
Söylenir dururum zaman içinde.

Bazen yürümüşüm, bazen durmuşum
Bazen vurulmuşum, bazen vurmuşum
Şu yalan dünyada garip bir kuşum
Taneyi bulamam saman içinde.

Yosun tutmuş evler çürümüş baca,
Çakallar dağdan inmiş yamaca,
Yanarken şu dünya bir uçtan uca,
Kılavuz neylesin duman içinde.

Gönül deryasında yüzen bir gemi,
Bulamam yitirdim nerde çaremi,
Denizler korsandır, kara harami,
Bir liman aradım liman içinde.

6.Halil Tokaç (1944…)

1944 yılında Kahramanmaraş ili Göksun ilçesi Bozhöyük köyünde doğdu. İlkokulu Kayseri Sarız Karayurt köyünde, ortaokulu adana Saimbeyli ilçesinde, liseyi adananın Kozan ilçesinde bitirdi. 1960 yılında Emniyet Teşkilatına girdi.1973 yılında Polis Akademisinden mezun oldu. Ülkenin çeşitli il ve ilçelerinde Karakol Amirliği,

Araştırma Büro Amirliği, Organize Suçlar Şube Müdürlüğü, Emniyet Amirliği, Kaymakam Vekilliği, Siyasi Şube Müdürlüğü ve Polis Başmüfettişi olarak görev taptı.

1967–1968 yıllarında ABD Virginia Eyaleti Fairfax şehrinde bulunan Murphy Uluslar arası Polis Eğitim Merkezinde yöneticilik, olay yeri inceleme, istihbarat, terörle mücadele ve narkotik konularına eğitim gördü. 1998 yılında 1. sınıf Emniyet Müdürlüğüne terfi etti. Nisan 2002'de Gaziantep Polis Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü görevine atandı. 2004 yılında yapılan Yerel Seçimler de Bozhüyük Belediye Başkanı oldu. Halen bu görevine devam etmektedir.

"Gönül Bahçem" ilk şiir kitabıdır.

HT-1

Elâ Gözlüm

Antep'ten İzmir'e geçti bir ceylan,
Yolun bekliyorum gel ela gözlüm.
Kuzunun yanında birazcık eğlen,
Gelenle bir selam, sal elâ gözlüm.

İzmir'den Ankara'ya geçti yolun,
Oğul bulsun bir kız alalım gelin,
Sokakta iyi bak kendine gülüm,
Bir süre orada kal, elâ gözlüm

Döndür yolunu Kayseri üstüne,
Gelmesin kem gözlerin kastına,
Uğra orada ana baba pistine,
Onların gönlünü al, elâ gözlüm.

Kayseri'den Maraş'tan Antep'e geç,
Arada sarp dağlar var, bekleme hiç,
Göksun'da eğleşirsen, bir su iç,
Yolun bekliyorum gel elâ güzlüm.

Halil gitti, özledim o ceylanı,
Gelir illeri, dolanı dolanı,

Yakarım geniş tuttum alanı,
Yolun bekliyorum, gel elâ gözlüm.

HT-2

Yalan Dünya

Gidiyorum gelmem gayri,
Sorma bir şey bilmem gayri,
Hiç uğraşma gülmem gayri,
Yalanmış, yalan dünya.

Ne yaparsan çaba boşa,
Usandım boş koşa koşa,
İsmin yazdır dağa taşa,
Yalanmış yalan dünya.

Geldi geçti benim yaşım,
Hani görev hani aşım,
Garip kalır mezar taşım,
Yalanmış yalan dünya.

Gezdin Rum elini, gezdin Halebi,
İnsanın dünyadan nedir talebi,
Ne gördüysen anlat be hey çelebi,
Kâinat bir nokta iman içinde.

7. Ercan Aksoy (1964…)

1964 yılında Kahramanmaraş'ın Göksun İlçesi'ne bağlı Kavşut köyü'nde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokulu Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde başlayıp Göksun İmam Hatip Lisesinde bitirdi.

2006 yılında Göksun Meslek Yüksek Okulu Bilgisayar Programcılığı bölümünden mezun oldu. Memuriyete 1990 yılında başlayan Ercan Aksoy, Göksun İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ndeki görevini sürdürmektedir.

EA-1

Be Gardaş

Bu düzen bu dünya böyle kurulmuş,
Akabinde bir değil bin kere sorulmuş,
Yıllarca canlı örnekleriyle görülmüş,
Ben hatalıyım diyen olmaz be gardaş.

Bencil ağlayan hangi göz gülmüş ki,
Doğruyu, yanlışta kimler bulmuş ki,
Hatasını kabul eden kaç kişi olmuş ki,
Ben hatalıyım diyen olmaz be gardaş.

Sakın mazlumun ahını düşürme özüne,
Derler ya öbür tarafta bile bakılmaz yüzüne,
Kulak ver gardaşım bu Aksoy'un sözüne,
Ben hatalıyım diyen olmaz be gardaş.

EA-2

Artık O

Tozpembe rüyalar aldattı beni,
Her gün bir başka dert ağlattı beni,
Gönül hayırsıza bağlattı beni,
Ömür denen çilem doldu böylece.

Umutlar karalı düşlere döndü,
Yaşamak kararsız işlere döndü,
Gözlerim sokakta boşlara döndü,
Gönül hüsranıyla soldu böylece.

Kurduğum hayaller umut doluydu,
Gönlümde uzanan sevda yoluydu,
Sanki benim değil, elin gülüydü,
Kader onu enden, aldı böylece.

Hasret, hasret yine doldu gözlerim,
Ümitsiz çaresiz kaldı gözlerim,
Maziyi teselli bildi gözlerim,
Hayalin tek teselli kaldı böylece.

Döküldü sararmış yaprak misali,
Selde sürüklenen toprak misali,
Taş altında ezilen akrep misali,
Aksoy için artık o, öldü böylece.

7. Bekir Kılınç (1954-…)

Bekir Kılınç, 1954 yılının bir bayram sabahında bayramı annesine zehir ederek kendi deyimiyle" çepel dünya" ya gözlerini açtı. Yaramazlığından "illallah" diyen babası altı yaşında ilkokula yazdırdı. İlkokulu bitirerek iki yıl çelik-çomak oynayan Bekir Kılınç iki yıl aradan sonra Göksun Ortaokuluna kaydoldu. Burası eğitim hayatının da sonu oldu. Babasının durumundan dolayı eğitim hayatına devam edemedi.

Evlilik ve askerlikten sonra iş kaygısı başlayan Bekir Kılınç, başvurduğu işlere yerleşemedi. Kendine özgü ifadeyle "bir baltaya sap olamayınca bari ben balta olayım" diye inşaatlarda çalışmaya başladı. İnşaatlarda çalışa çalışa inşaat ustası oldu. Okuma aşkı hiç sönmeyen Bekir Kılınç, ne bulursa okudu ve okumaktan çok şey öğrendi. Yine kendi anlatımıyla tam yirmi yıl "demir asa, demir çarık" gurbette gezen şair asa incelip çarık delinince çok sevdiği köyü olan Kireç Köyüne dönerek orada yaşamaya başlamıştır.

BK-1
Yaralar Beni
Hasret yüreğime saplanmış bir ok,
Çekerim çektikçe, yaralar beni.
Nice tabip baktı geçti, derman yok,
Deşerim, deştikçe, yaralar beni.

Ömürden sayılmaz böylesi günler,
Dünü artıyor ağaran günler,

Ölçüye gelmiyor boylar ve enler,
Ölçeğim ölçtükçe, kareler beni.

Türkü dilimdeyse ağıt içimde,
Düşünceler başka başka biçimde,
İki dünyam birbirinin içinde,
Girerim girdikçe zareler beni.

Kapanmaz ki zehir saçılan yâre,
Ahi, artık yâd ellerde avare,
Fikir umanından içmek tek çare,
İçerim içtikçe hareler beni.

8.Derviş Arslan

1957 yılında Karaömer'e bağlı Düğünyurdu mezrasında doğdu. İlkokulu köyünde bitirdi. 1989 yılında İngiltere'ye ailesiyle birlikte, çalışmak için gitti. İngiltere'de dil eğitimini aldıktan sonra inşaat bölümünü bitirmiştir ve inşaat ustası olarak geçimini sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babası olan Derviş Arslan, yaz aylarında Göksun'a gelmektedir. Âşık tarzına yakın şiirlerinden birkaçı şunlardır:

DA-1
GÖKSUN
Göksun'un suyu buz gibi olur,
Sallanır kavaklar yaz gibi olur,
En güzel elma güz günü olur,
Doyamadım bahçesine bağına.

İlkbahar gelince çiçekler açar,
Bal arıları çiçekten çiçeğe uçar,
Haççа Karı ekmeği yufka açar,
Doyamadım tereyağına, balına.

Göksun deyince serinler içim,

Paşapınar suyundan bir yudum için,

Barışa, sevgiye siz kucak açın,

Doyamadım sohbetine, sazına, sözüne.

Dervişim doğru söyler, inan sözüme,

Saygı, sevgiyi göster özüne,

Göksunlu yan bakmaz komşu kızına,

Doyamadım düğününe, halayına, sazına.

DA-2

Bil

Olduğun yerde kalmasını bil,

Selâm verip, almasını bil,

Seni seveni sen de sevmesini bil,

Başkası değil, kendin gibi olmasını bil.

Büyüğünle konuşurken, sözünü bil,

İnsanlığa saygılı ol, özünü bil,

Âşıksan, söylüyorsan sazını bil,

Başkası değil, kendin gibi olmasını bil.

Derviş gibi derviş olmasını bil,

Kalbinde kötülüğü silmesini bil,

Anneyi babayı sevmesini bil,

Başkası değil, kendin gibi olmasını bil.

4.2.3. Göksun Yöresi Âşıklık Geleneği Genel Değerlendirmesi

Göksun yöresi, âşıkların fazlaca bulunduğu bir yöredir. Hemen hemen her köyde, bir ya da birkaç tane, âşık tarzına yakın şiirler yazan şairlere rastamaktayız.

Göksun yöresi âşıklık geleneği dediğimizde karşımıza çıkan en önemli şahsiyetlerden biri, Âşık Hüdaî mahlasıyla tanınan Sabri Orak'tır. Âşık Hüdai, sazı ve sözüyle, âşıklık geleneğinin kurallarını şiirlerinde başarıyla taşıyan bir âşıktır. Şiirlerinde işlediği konular, doğa, aşk, sevgi, insani ilişkiler ve tasavvuftur. Anlatımı açık, anlaşılır ve dil olarak da duru bir Türkçe ile sade bir dil kullanmıştır. Âşıklık geleneğinin 21. yüzyıldaki önemli şahsiyetlerinden biridir.

Âşık Osman ve Mehmet Ayar ve Âşık Mustafa Güzel hem dilden hem telden olan âşıklardandır. Âşık Bekir ise Osmanlıca bilmektedir. Geçmişte yaşayan âşıklarımız, şiirlerinde hece ölçüsü kullanmışlardır, dilleri sade ve duru bir Türkçe'ye sahiptir.

Göksun yöresinde, günümüzde yaşayan şairlere baktığımızda, âşık tarzına yakın şiirleri ile tanınmış şairler oldukça fazladır. Fakat bu şairleri âşık olarak kabul etmemiz de mümkün değildir.

Göksunlu âşık ya da âşık tarzına yakın şiirleri ile tanınmış şairlere genel olarak bakacak olursak, şiirlerinde biçimden ziyade öze önem vermişlerdir. Bu nedenle şiirlerde ölçü ve kafiye hataları olabilmektedir. Toplumun aksayan yönleri, fakirlik, geçim sıkıntısı, gurbet, ayrılık, aşk, şiirlerin konularını oluşturur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Tezimizde, öncelikle Göksun İlçesi'nin tarihi, coğrafi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı incelenmiş olup, daha sonra Göksun Halk Kültürü'nün, Türk kültürü içerisinde, geleneksel geçiş dönemleri sırasında yapılan pratikleri, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve buna ek olarak manzum, manzum-mensur ve mensur ürünler ile yörenin âşık edebiyatı ürünleri gibi toplumun kültürel ve geleneksel yapısını yansıtan uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmayla, zengin bir halk kültürüne sahip olan Göksun İlçesi'nin, Akdeniz kültüründeki, sonra da Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesini ve bu kültürün, gelecek kuşaklara aktarılmasını, unutulmamasını ve daha sonra bu alanla ilgili çalışma yapmayı amaçlayan araştırmalara kaynaklık etmesine katkıda bulunmayı amaçladık.

Kahramanmaraş İli Göksun ilçesinde, merkez ilçe, yedi belde ve elli iki köy bulunmaktadır. Araştırma alanını belirlerken daha çok örneklem alma yöntemi ile çalışmamızın en uygun olduğunu düşündüğümüz yirmi iki köy ve üç mahalle gezilmiş ve derleme esnasında kaynak kişilerle birebir görüşülmüştür.

Derleme yapacağımız kaynak kişileri belirlerken, yörenin kültürel değerlerini iyi bilen ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerden yararlanmaya dikkat ettik. Bu sebeple, derleme çalışmamızda doğru bilgiye ulaşmak için köyünden hiç ayrılmamış ya da kısa süreli ayrılmış, yaşlı, öğrenim görmemiş veya öğrenimi düşük olan kişilerden yararlandık. Kaynak kişilerle görüşme sırasında, kamera, fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazlarından faydalandık.

Yaptığımız araştırma sonucunda derlediğimiz malzemeyi, halk kültürü, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı olmak üzere üç başlık altında topladık. Her bölüm başlığının sonunda, topladığımız malzemeyi değerlendirmeye çalıştık. Tezimizin ikinci bölümünde anonim halk edebiyatı ürünlerini derledik. Bu malzemeyi sayısal olarak şöyle sıralayabiliriz: 19 türkü, 56 mani, 3 ninni, 68 ağıt, 13 tekerleme, 24 bilmece, 57 atasözü, 65 deyim, 6 halk hikâyesi, 30 alkış, 56 kargış, 5 fıkra, 3 efsane, 7 köy seyirlik oyunu. Göksun yöresi âşıklık geleneğine ve âşık edebiyatını incelediğimizde, zengin bir âşık edebiyatı geleneğine sahip olduğunu saptadık. Önceden yaşamış âşıklardan 5 tane, günümüzde yaşayan âşıklardan ise 8 tanesini derledik.

Araştırmamız sonucunda, Göksun yöresinde, yöre halkı arasında, İslâmiyet öncesi inanç izlerinin varlığı ve uzantıları birçok örnekleriyle tespit edilmiştir. Bu pratiklere, bölüm değerlendirmelerinde yer verilmiştir. Geçiş dönemlerinde uygulanan pek çok pratiğin köken olarak Orta Asya Türk kültürüne ve Anadolu'daki eski medeniyetlere kadar uzandığını söyleyebiliriz. Pek çok eski inanç ve pratiğin de İslâm dininin etkisiyle, İslâmi bir renge bürünmüş olarak varlığını devam ettirdiğini saptamış bulunmaktayız.

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

K1: İsmail Arslan, 82 yaşında, okuryazarlığı var, çiftçi- çoban, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K2: Meryem Arslan, 85 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K3: Melek Arslan, 76 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K4: Haney Aydemir, 92 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K5: Hüseyin Arslan, 79 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K6: Elif Aydemir, 81 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K7: Gülbeyaz Toğuz, 45 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K8: Aziz Arslan, 54 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K9: Sakine Arslan, 51 yaşında, lise mezunu, emekli, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K10: Sakine Yazgül, 55 yaşında, üniversite mezunu, emekli öğretmen, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K11: Nezahat Toğuz, 63 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Düğünyurtlu, Temmuz/ 2009.

K12: Fadime Aydemir, 57 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K13: Mevlid Aydemir, 76 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K14: İsa Arslan, 42 yaşında, ilkokul mezunu, minibüs şoförü, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K15: Nazik Demir, 47 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz / 2009.

K17: Dilek Aras, 22 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K18: Ali Aydemir, 81 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K19: Pınar Doğan, 26 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K20: Bahar Toğuz, 28 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Düğünyurdu, Temmuz/ 2009.

K21: Remzi Saka, 73 yaşında, ortaokul mezunu, emekli, Düğünyurdu, Temmuz/2009.

K22: Çerkez Doğan, 78 yaşında, okuryazar, çiftçi, Kızılcıksuyu, Temmuz/2009.

K23: Ali Kesen, 70 yaşında, okuryazar, çiftçi, Kızılcıksuyu, Temmuz/2009.

K24: Mustafa Kesen, 95 yaşında, okuryazar, Kızılcıksuyu, Temmuz/2009.

K25: Hacıkız Kesen, 70 yaşında, okuryazar değil, Kızılcıksuyu, Temmuz/2009.

K26: Fidan Doğan, 67 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kızılcıksuyu, Temmuz/ 2009.

K27: Seher Arslan, 40 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Kızılcıksuyu, Temmuz/ 2009.

K28: Ali Haydar Haydaroğlu, ilkokul mezunu, çiftçi, Kızılcıksuyu, Temmuz/2009.

K29: Aslan Doğan,33 yaşında, lise mezunu, çiftçi, Kızılcıksuyu, Temmuz/2009.

K.30: Hızır Özcan, 70 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Ali Ağa Çiftliği, Temmuz/2009.

K.31: Hüseyin Özcan, 83 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Ali Ağa Çiftliği, Temmuz/2009.

K32: Medine Özcan, 44 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Ali Ağa Çiftliği, Temmuz/2009.

K33: Sırma Arslan, 95 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Ali Ağa Çiftliği, Temmuz/ 2009.

K34: Durdu Kaya, 64 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K35: Fadime Kaya, 56 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K36: Emine Kaya, 26 yaşında, üniversite mezunu, işsiz, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K37: Sultan Akgüç, 58yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K38: Rahma Artan, 83 yaşında, okuryazarlığı yok, köy ebesi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K39: Mehmet Akgüç, 63 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K40: Mahir Karaoğlan, 82 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K41: Koray Kaya,11 yaşında, 6. sınıf öğrencisi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K42: Hacı Üzer, 13 yaşında, 7. sınıf öğrencisi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K43: Hasan Uçar, 11 yaşında, 6. sınıf öğrencisi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K44: Ahmet Karaoğlan, 10 yaşında, 5.sınıf öğrencisi, Karaömer, Temmuz/ 2009.

K45: Hasan Karaoğlan, 56 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Karaömer, Temmuz/2009.

K46: Necip Karaoğlan, 37 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Karaömer, Temmuz/2009.

K47: Selahattin Hacıağalar, 55 yaşında, lise mezunu, memur, Yeniyapan, Temmuz/2009.

K48: Nurhayat Ekici, 37 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yeniyapan/2009.

K49: Hüseyin Bağcı, 60 yaşında, lise mezunu, memur, Yeniyapan, Temmuz/ 2009.

K50: Hüseyin Bay, 52 yaşında, ortaokul mezunu, sağlık memuru, Hoğdaş, Temmuz/ 2009.

K51: Hatice Bay, 55 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Hoğdaş, Temmuz/ 2009.

K52: Kazım Bay, 37 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Hoğdaş, Temmuz/ 2009.

K53: İsmail Bay, 55 yaşında, ortaokul mezunu, muhtar- alevi hocası, Hoğdaş, Temmuz/ 2009

K54: Kenan Yıldırım, 29 yaşında, ilkokul mezunu**,** çiftçi, Hoğdaş, Temmuz/ 2009.

K55: Elif Demirci, 80 yaşında, okuryazarlığı yok, köy ebesi, Acıelma, Temmuz/ 2009.

K56: Gönül Demirci, 52 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Acıelma, Temmuz/ 2009.

K57: Fatma Dereli, 67 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Acıelma, Temmuz/ 2009.

K58: Elif Ateş, 79 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Göksun-Merkez, Temmuz/ 2009.

K59: Yahya Akpınar, 61 yaşında, ilkokul mezunu, pazarcı- sebzeci, Göksun-Merkez, Temmuz/ 2009.

K60: Cennet Baş, 75 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K61: Fatma Ören, 79 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K62: Fahriye Koyuncu, 57 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K63: Hayriye Şenbudak, 68 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K64: Hatice Gürbüz, 71 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K65: Hürü Gürbüz, 69 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K66: Hatice Böyük; 74 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K67: Nuriye Ören, 41 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K68: Yeter Pınarbaşı, 76 yaşında, okuryazar değil, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K69: Süreyya Kenger, 47 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Göksun- Merkez, Temmuz/ 2009.

K70: Mehtap Acer, 32 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Göksun-Merkez, Temmuz/ 2009.

K71: Niyazi BOYRAZ,70 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Göksun-Merkez, Temmuz/2009.

K72: İsa Kurt, 37 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Büyük Kızılcık, Ağustos/ 2010.

K73: Ayşe Kurt, 69 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Büyük Kızılcık, Ağustos/ 2010.

K74: Emine Kurt, 64 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Büyük Kızılcık, Ağustos/2010.

K75: Ali Gürbüzer, 92 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, K.Kızılcık, Temmuz/ 2009.

K76: Sultan Gürbüzer, 72 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, K. Kızılcık, Temmuz/ 2009.

K77: Kazım Keskin, 62 yaşında, ortaokul mezunu, halk aşığı- emekli, Taşoluk, Temmuz/ 2009.

K78: Mehmet Akif Önder, 39 yaşında, üniversite mezunu, okul müdürü, Taşoluk, Temmuz/2009.

K79: Ahmet Tosun, 62 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kanlıkavak, Temmuz/2009.

K80: Meryem Tosun, 55 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Kanlıkavak, Temmuz/2009.

K81: Fadime Özdemir, 91 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K82: Ali Güzel, 43 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K83: Gülay Karslı, 31 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K84: Mustafa Karslı, 87 yaşında, ilkokul mezunu, boğacı, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K85: Eşeli Karslı, 80 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K86: Eyüp Karslı, 47 yaşında, üniversite mezunu, Bozhöyük okul öğretmeni, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K87: Nevhibe Karslı, 36 yaşında, ilkokul mezunu, bakkal, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K88: M. Remzi Kenger, 54 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K89: Teslime Gül, 69 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Bozhöyük, Temmuz/ 2009.

K90: Osman Kara, 56 yaşında, üniversite mezunu, Bozhöyük okul müdürü, Karamürsel, Temmuz/ 2009.

K91: Abdullah Bozkurt, 37 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Kınıkkoz, Ağustos/ 2010.

K92: Hatice Bozkurt, 66 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kınıkkoz, Ağustos/ 2010.

K93: Kezban Bozkurt, 60 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kınıkkoz, Ağustos/ 2010.

K94: İbrahim Bozkurt, 81 yaşında, okuryazarlığı yok, çiftçi, Kınıkkoz, Ağustos/ 2010.

K95: Ali Bozkurt, 37 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kınıkkoz, Ağustos/ 2010.

K96: Kiraz Bozkurt, 33 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Kızılöz, Ağustos/ 2010.

K97: Fatma Bozoğlu, 76 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Koçcağız, Ağustos/ 2010.

K98: Hamma Doğan, 61 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kömürköy, Ağustos/ 2010.

K99: Ömer Elbistan, 76 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Hacımirza, Ağustos/ 2010.

K100: Melek Erzurum, 81 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kavşut, Ağustos/ 2010.

K101: Zöhre Tüylü, 68 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kavşut, Ağustos/ 2010.

K102: Rahime Göllüce, 61 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Kavşut, Ağustos/ 2010.

K103: Mehmet Aksoy, 85 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kavşut, Ağustos /2010.

K104: Mehmet Bağ, 92 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kavşut, Ağustos/2010.

K105: Kazım Keskin, 78 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Taşoluk/2010.

K106: Hasan Gedik, 48 yaşında, okuryazarlığı var, şoför, Keklikoluk, Temmuz/2009.

K107: Rıza Sevgili, 60 yaşında, lise mezunu, işçi emeklisi, Keklikoluk, Ağustos/2010.

K108:Dursun Sevgili, 65 yaşında, lise mezunu, işçi emeklisi, Keklikoluk, Ağustos/2010.

K109: Cemal Taşçı, 50 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Sırmalı, Ağustos/ 2010.

K110: Emine Taşçı, 45 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Sırmalı, Ağustos/2010.

K111: Orhan Alıcı, 29 yaşında, doktora tamamlamış, Yiricek-Bağsırık Mezrası, Ağustos/2010.

K112: Kadim Asutay, 55 yaşında, emekli öğretmen, Yiricek Köyü Bağsırık Mezrası, Ağustos/2010.

KAYNAKÇA

Abdulkadiroğlu, A. (1987). *Bartın ve çevresinde dini manevi halk inançları*. Ankara: KTBMFAD Yayınları.

Alkım, U. B. (1949). *Üçüncü mevsim karatepe çalışmaları*. Ankara: Belleten Yayınları, C.13, 50, 363-370.

Akkul, V. (1959). *Karaman'ın ibralı bucağında düğün adetleri*. İstanbul: TFA, 6. cilt, Ekim, No. 123.

Akyol, N. S. (2006). *Adana (merkez) halk kültürü'nde halk inançları, bayramlar ve törenler*, Basılmamış Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Aslanoğlu, İ. (1971). *Divriği'de düğün adetleri*. İstanbul: TFA 13.cilt, Aralık, Sa: 269.

Aslanoğlu, İ. (1972). *Divriği'de düğün adetleri.* İstanbul: TFA, 13. cilt, Ocak, No. 270.

Arseven, V. (1955). *Kırşehir'de evlenme ve düğün adetleri*. İstanbul: TFA, 3. Cilt, Şubat, No. 67.

Artan, G. (1962). *Gülnar'da bazı inanışlar.* İstanbul: TFA, 7. Cilt, Aralık, No, 161.

Artan, G. (1958). *Kars'ın göle ilçesinde kız isteme ve nişan.* İstanbul: TFA, 5. Cilt, Aralık, No.113.

Artan, G. (1960). *Kars'ın Göle İlçesinde İnanışlar.* İstanbul: TFA, 6. Cilt, Nisan, No.129.

Artan, G. (1968). *Sındırgı'da Çeşitli İnanışlar.* İstanbul: TFA, 11.cilt, Mart, No. 224.

Artan, G. (1973). *Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar.* İstanbul: TFA, 15. Cilt, Kasım, No, 292.

Artan, G. (1973). *Tire'de Doğum Gelenekleri.* İstanbul: TFA, 15. Cilt, Ağustos, No. 289.

Artan, G. (1975). *Tire'de Düğün Gelenekleri.* İstanbul: TFA, 15. Cilt, Ocak, No.306.

Artun, E. (1978). *Tekirdağ folklor araştırması*. İstanbul: Tem Ofset.

Artun, E. (1983). *Tekirdağ folklorundan örnekler.* Tekirdağ: Taner Matbaası.

Artun, E. (1994). Çukurova yörüklerinin gelenek ve görenekleri, 1. akdeniz yöresi türk toplulukları sosyo-kültürel yapısı (Yörükler). *Sempozyumu Bildirileri, 25-26 Nisan-Antalya, KB Seminer Kongre Bildirileri*, Ankara.

Artun, E. (1995). *Adana Yağmur Yağdırma Törenleri ve Çomçalı Gelin.* Tuncer Gülensoy Armağanı, 154- 163.

Artun, E. (1996). Köy seyirlik oyunlarındaki düğünlerde gelin-güvey motifinde eski kültür izleri. *3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri,* Ankara.

Artun, E. Artan, G. (2001). Türk kültüründe nevruz, *Folklor / Edebiyat,* S.21.

Artun, E. (2001). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Artun, E. (2002). *Dinî- Tasavvufî halk edebiyatı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Artun, E. (2004). *Anonim türk halk edebiyatı nesri.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Artun, E. (2004). *Türk halk edebiyatına giriş.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Artun, E. (2006). *Adana halk kültürü.* Adana: Ulusoy Matbaacılık Ltd. Şti.

Aydın, H. (1952). *Kütahya'da inanmalar.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Eylül, S. 38.

Balaban, A. R. (1975). *Güneydoğu Anadolu'da berder ailesi,* İstanbul: TFA, 16. Cilt, Şubat, No.307.

Balaban, A. R. (1973). *Verimli köyünde ölüm.* İstanbul: TFA, 14. Cilt, Ocak, No. 282.

Balaban, A. R. (1973). *Teve'de oturakalma.* İstanbul: TFA, 14. Cilt, Mart, No. 284.

Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültürü'nde doğum-evlenme-ölüm.* Adana: Altınkoza Yayınları.

Biçer, M. (1991). Eskişehir ilinde doğumla ilgili adet ve inançlar. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Ankara.

Beysanoğlu, Ş. (1974). *Diyarbakır'da bazı gelenek ve inanışlar.* İstanbul: TFA, 15. Cilt, No:305.

Bozyiğit, A. E. (1995). *Bizde adet böyledir.* Ankara: Ürün Yayınları.

Besim Darkot (1988). *Göksun. İslâm Ansiklopedisi.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, c.4, 812.

Boratav, P. N. (1962). *Masal tekerlemelerinin çeşitleri ve anlamları.* Ankara: Nemeth Armağanı.

Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda türk folkloru.* İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, P. N. (1992). *Zaman zaman içinde.* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bolulu, O. (1956). *Reşadiye'de inançlar.* İstanbul: TFA, 4. Cilt, Kasım, No: 88.

Cengiz G. (1998). Giresun efsaneleri. (Haz. Hüseyin Mümtaz Beyazıtoğlu), *Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri.* İstanbul: Mega Basım Yayın San. Tic. A.Ş. 173.

Boratav, P. N. (2000). *Le tekerleme.* İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Cin, F. (2004). *Ceyhan yörüklerinde halk kültürü araştırmaları*. Basılmamış Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Çağımlar, Z. (1999). *Adana yöresi avşar ağıtları ve bu ağıtların adana âşıklık geleneğine etkisi.* Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Boratav, P. N. (2002). Adana yöresindeki nusayrilerde yatır-ziyaret inancı ile ölüm sonrası uygulanan âdet, inanma ve pratikler. *Folklor/Edebiyat,* c.8, 32, 77-85.

Boratav, P. N. (2003/3). Sivas yöresi köy seyirlik oyunlarında halk bilimsel ögeler ve cinsellik. *Folklor/Edebiyat,* c.9, 33, 196.

Çelebioğlu Â., Öksüz Y. Z. (1979*). Türk Bilmeceler Hazinesi* (TBH). İstanbul: Ülker Yayınevi.

Çelebioğlu, Â., Öksüz, Y. Z. (1982). *Türk Ninniler Hazinesi* (TBH). İstanbul: Ülker Yayınevi.

Çelik, A. (2001). Afganistan'daki hazara türkleri ile doğu karadeniz bölgesindeki çepni türkleri arasında yaşayan halk inanmaları üzerine bir mukayese denemesi. *Milli Folklor,* c.7, 50, 12-16.

Çıblak, N. (2001). *İçel tahtacıları, dinî inanışlar ve dinî törenler- halk kültürü-anonim halk edebiyatı,* Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Ankara.

Çıblak, N. (2001). (2005). *Mersin'de inanç merkezlerine bağlı kurban törenleri.* Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), s.17. Niğde.

Dede, B. (1996). *Artvin yöresi düğünlerinde gelin-güvey motifi. III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongre Bildirileri.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.: 1865.

Elçin, Ş. (1983). Türk Bilmeceleri. Ankara: KB Yay.

Elçin, Ş. (1983). *Türkiye Türkçesinde Maniler.* Ankara: KB Yay.

Er, M. (1959). *İbradı'da Düğün Âdetleri.* İstanbul: TFA, 6.cilt, Kasım, No. 124.

Er, T. (1996). *Dörtdivan kasabasında evlenme âdetleri.* I. Türk Halk Kültürü Araştırması, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Er, T. (1997). Ürgüp ve çevresi evlenme adetlerinde meydana gelen sosyal ve kültürel değişimler. *V. Milletlerarası THK Kongresi (Gelenek-Görenek-İnançlar).* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Er, T. (1982). *Kına türkülerinde halkımızın evlilik felsefesi.* 7. MTFKB IV Cilt, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Erdentuğ, N. (1996). *Türkiye'nin karadeniz bölgesinde evlenme görenekleri ve törenleri.* Antropoloji, 4. Sayı, Ankara Üniversitesi, Ankara

Erdentuğ, N. (1976). Türkiye geleneksel toplumlarında başlık, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt (Gelenek-Görenek-İnançlar).* Ankara: Kültür Bakanlığı MFAD Yay. :21.

Erginer, G. (1997). *Kurban, kurbanın kökenleri ve anadolu'da kanlı kurban ritüelleri.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Erk, Z. (1974). *Erenköy'de evlenme âdetleri.* İstanbul: TFA, 15. cilt, Haziran,No.299.

Eröz, M. (1979). *Türk boylarında kansız kurban geleneği.* İstanbul: Türk Kültürü, 205-206.

Eröz, M. (1979). *Yörükler.* Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul: Vakfı Yay.

Genç, R. (1995). Türk tarihinde ve kültüründe nevruz. *Türk Kültüründe Nevruz-Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri*. 20-22 Mart, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Gülensoy, T. (1994). Türklerde ad verme geleneği ve hektor. *Milli Folklor Dergisi,* Yaz.

Gülensoy, T. (1976), Türklerde dokuz sayısı. *I. Uluslararası Türk Folkloru Kongresi Bildirileri,* IV. Cilt, (Gelenek, Görenek ve İnceleme), Ankara.

Gülensoy, T. (1999), Orta asya'daki türk yer adlarının anadolu'daki izleri. *XII. Türk Tarih Kongresi,* 2. Cilt, Ankara: TTK Yay.

Güzelbey, C. C. (1982), Gaziantep'te doğum ve çocuğa ilişkin eski töre ve inançlar. Ankara: TFA, 1981, II, KTB, MİDAF, Yay:35, Ankara: Üniversitesi Basımevi.

Güzelbey, C. C. (1975). *Gaziantep'te ölüm adetleri,* İstanbul: TFA, 16. Cilt, Kasım 1, No:316.

Gökdağ, B. A., TEKİN, F. (1998). Giresun'daki eski türk inançlarının izleri. (Haz. Hüseyin Mümtaz Bayazıtoğlu), *Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri,* 429, İstanbul: Mega Basım Yayın San. Tic. A.Ş.

IŞIK, H. Ş. (1975). *Kız erkek ilişkileri, nişan ve düğün.* İstanbul: TFA, 16. cilt, Aralık, No. 317.

İnan, A. (1995). *Tarihte ve bugün şamanizm.* AKDTYK, TTK Yayınları, VII. Dizi Sa: 24c, Ankara: TTK Basımevi.

İnan, A. (1992). *Türk boylarında dağ, ağaç (orman) ve pınar kültü, makaleler ve incelemeler.* 2. Cilt, AKDTYK, TTK Yayınları VII. Dizi, Sa: 51, Ankara: TTK Basımevi.

İslâm Ansiklopedisi (1943). *Oğuz maddesi.* İstanbul: Faruk Sümer.

İslâm Ansiklopedisi (1993). *"Fal" maddesi,* İstanbul: Meb Yayınları, C.IV.

Kalafat, Y. (1994). Orta toroslar ve makedonya yörükleri halk inanışları karşılaştırması. *Türk Dünyası Folklor Dergisi,* S.24, İstanbul.

Kalafat, Y. (1995). *Doğu anadolu'da eski türk inançlarının izleri.* Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayınları.

Kalafat, Y. (1996). *Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay:268, Ankara.*

Kalafat, Y. (1997). Y*enigün/ Nevruz ve döneme bağlı merasimlerde bereket motifi.* Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Nevruz Özel Sayısı, S.39, İstanbul.

Kalafat, Y. (1998). *Dağıstan halk inançları.* Türk Halk Kültüründen Derlemeler, Ankara: Kültür Bakanlığı yay.

Kalafat, Y. (1998). Karakalpak türklerinde halk inançları. *Milli Folklor,* Cilt:5, Yıl:10, Sayı:40, Kış.

Kalafat, Y. (1999). Türkmen dünyasında karşılaştırmalı halk inançları çerçevesinde karakeçili türkmenleri. *Türk Kültüründe Karakeçililer Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Kalafat, Y. (1999). Kazakistan'daki türk halk inançları. *Milli Folklor,* Cilt:6, Sayı: 42, Yaz (b).

Karadağ, N. (1978). *Köy seyirlik oyunları.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Karakaş, A. (2005). *Feke halk kültürü araştırması.* Basılmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Kartal, N. (1985). *İnegöl ve inegöl'de ölümle ilgili gelenekler.* İstanbul: Halk Kültürü, Dilek Matbaası.

Kartal, N. (1998). *İnegöl folkloru.* İnegöl: Köseleciler Kitap ve Kırtasiye.

Kaya, M. (2001). Eski türk inanışlarının türkiye'deki halk hekimliğinde izleri. *folklor/edebiyat,* c.7, 25, 199-200.

Kayacan, İ. (1978). *Yozgat düğünlerinde gelenekler.* İstanbul: TFA, 18. cilt, Mart, No. 334.

Köktürk, M. (1971). *Yozgat köylerinde nişan ve düğün,* İstanbul: TFA, 13. Cilt, Mart, No. 259.

Köse, N. (2000). Manas ile kocabaş, kızcibek, kurmanbek, seyitbek, ak möör destanları arasındaki paralellikler, *Milli Folklor,* Cilt: 6, Yıl: 12, Sayı: 46, Yaz.

Köse, N. (1971). *Yozgat köylerinde nişan ve düğün.* İstanbul: TFA, 13. Cilt, Şubat, No. 259.

Koşay, H. Z. (1944). *Türkiye düğünleri üzerine mukayeseli malzeme.* Ankara: Maarif Matbaası.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kılıçkıran, M. N. (1975). *Kilis'te nefse (lohusa) hamamı*. İstanbul: TFA, 16. Cilt, Kasım, No. 316.

Kılıçkıran, M. N. (1976). *Kilis düğün geleneklerinde cille.* İstanbul: TFA, 16. Cilt, Mayıs, No. 322.

Köprülü, M. F. (1985). *Türk edebiyatı tarihi (4. basım).* İstanbul: Milli Kültür Yayınları.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.), http://www.kulturturizm.com.tr adresinden 23 Şubat 2011 tarihinde edinilmiştir.

Meydan Larousse (1992). *Evlenme.* c.6, İstanbul: Sabah Yayınları.

Meydan Larousse (1992). *Deyim.* c.5, İstanbul: Sabah Yayınları.

Orta, N. (1961). Paçacıoğlu'nda Düğün Adetleri, İstanbul: TFA, 7. Cilt, Eylül 1961, No. 146.

Orta, N. (1972). Van'da Düğün Adetleri, İstanbul: TFA, 14. Cilt, Kasım, No. 280.

Ocak, A. Y. (1978). Zaviyeler: dinî, sosyal ve kültürel açıdan bir deneme. *Vakıflar Dergisi,* XII.

Ocak, A. Y. (1983). *Bektaşî menâkıbnâmelerinde islâm öncesi inanç motifleri.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ocak, A. Y. (1988). *"Alevî" maddesi,* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.2, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

Ocak, A. Y. (1990). *İslâm-Türk inançlarında hızır yahut hızır-ilyas kültü,* 2.b., Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ocak, A. Y. (2000). *Alevî ve Bektaşî inançlarının islâm öncesi temelleri,* 1.b., İstanbul: İletişim Yayınları.

Ögel, B. (1971). *Türk mitolojisi II.cilt.* İstanbul: MEB Devlet Kitapları 100 Temel Eser.

Ögel, B. (1979). *Türk kültürünün gelişme çağları.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 2. Baskı.

Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş 5.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay: 638.

Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş 6.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay: 638.

Öğüt Eker, G. (1998). Türk kültürü içinde geleneksel bolu evlenme adetlerinin yeri. *Milli Folklor,* 29, 15-28.

Öğüt Eker, G. (2000). Türk düğün geleneği içinde karakeçili türk düğününün ritüel açıdan değerlendirilmesi. *Milli Folklor,* c.6, 46, 93-96.

Özgüven, İ. E.(2001). *Ailede iletişim ve yaşam.* Ankara: PDREM Yayınları.

Öztürk, İ.(1983 a). Evlilikte çeyiz hazırlamanın ve çeyiz çerçevesinde oluşan toplumsal kuralların, tekstil-el sanatlarının yaşamasında etkisi. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı MFAD Yay.: 45.

Öztürk, İ.(1983 b). *Yenikent köyünde çocuklara ad koyma ve çocuğa ilişkin inanmalar, uygulamalar,* Ankara: TFA, Kültür Bakanlığı Yay.

ÖztürK, A. O. (1997). İmre kaner'den alınan kandıra türküleri. *Milli Folklor,* cilt 5, 34.

Özbaş, H. (1962). *Yozgat'ta yufka, bazlama, düğün ekmeği.* İstanbul: TFA, 7. cilt, Şubat, No. 161.

Özdemir, H. (1985). *Artvin'de düğün adetleri (kız göçürme-oğlan everme).* Türk Folkloru, Mart, 68.

Özdemir, S. (1968). *Hatay'da evlenme isteği ve dünür.* İstanbul: TFA, 11. cilt, Kasım, No. 232.

Örnek, S. V. (1929). *Türk halk bilimi.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Örnek, S. V. (1988). 100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane (2. Basım), İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Örnek, S. V. (1979). *Anadolu folklorunda ölüm.* A. Ü., DTCF Yay: 218, Ankara: DTCF Basımevi.

Özen, Kutlu (1996). S*ivas ve divriği yöresinde eski türk inançlarına bağlı adak yerleri.* Sivas: Dilek Matbaası.

Öztelli, C. (1951). *Zile'de doğum ve âdetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Kasım, 28.

Öztelli, C. (1952). *Zile'de doğum adetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Ocak, 30.

Öztelli, C. (1952). *Zile'de doğum ve adetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Temmuz, 36.

Öztelli, C. (1952). *Zile'de doğum ve adetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Ekim, 39.

Öztelli, C. (1953). *Zile'de Doğum Adetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Ocak, 43.

Öztelli, C. (1953). *Zile'de doğum ve adetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Ocak,:42.

Öztelli, C. (1953). *Zile'de doğum ve adetleri.* İstanbul: TFA, 2. Cilt, Mart, 44.

Öztelli, C. (1959). *Başa toprak savurmak ve yas-ölü gelenekleri.* İstanbul: TFA, 5. Cilt, Mart, No.116.

Öztelli, C. (1966). *Albastı, alkarısı koruma ve tedavisi.* İstanbul: TFA, 10. Cilt, Aralık, No.209.

Polat, Ş. (1953). *Suşehri Köylerinde Düğün.* İstanbul: TFA, C.3, 52, Yörük Matbaası.

Saygı, O. (1965). *Kızılcahamam Folkloru.* İstanbul: TFA, 9. Cilt, Ekim, No. 195.

Sevindik, H.Akçaören ve Yeşilöz (1996). (Nevşehir) Köylerindeki doğum geleneğinin halkbilimsel açıdan incelenmesi, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II,* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Sezen, L. (1993). *Erzurum şehir folkloru.* Basılmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Sural, M. (1961). *Konya'da eski düğünler.* İstanbul: TFA, 7. Cilt, Aralık, No.149.

Soylu, S. (1975). *Al basması, kırk basması ve kırktan çıkarma.* İstanbul: TFA, 16. Cilt, Mart, No. 308.

Soylu, S. (1973). *Mut düğünlerinde düğün töre ve süreleri.* İstanbul: TFA, 14. Cilt, Haziran, No. 287.

Şahin, H. (1991). Morhamam köyünde (malatya) kirvelik kurumu gelenekleri. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler.* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Şahin, M. (2002). Kıbrıs türk halk kültüründe dua ve bedduanın yeri. *Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III,* Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2002.

Şahin, Ö. S. (1996). Kuskan beldesi evlenme adetleri. *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Şahinkaya, R. (1979). *Psiko-Sosyal yönleriyle aile.* Ankara: Kardeş Basımevi.

Şanlıer, N., Baykan, S. (1997). Ziyaret ve adak yerlerinde kullanılan yiyecek çeşitleri. V. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi.* Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şimşek, E. (2003-a), *"Bilmeceler", Türk dünyası edebiyat tarihi*, c.3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Tacemen, A. (1995). *Bulgaristan türkleri inanışları veya türk kimliği.* Ankara: Üçbilek Matbaası.

Tan, N. (1986). *Çocuklarımıza Folklor Hazinemizden Seçmeler.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Taş H. (1992). *Erzurum'da evlenme ve düğün adetleri.* THK Derlemeler. Ankara: Kültür Bakanlığı HKAGM Yay. : 170.

Tezcan, M. (2000). *Türk Ailesi Antropolojisi.* Ankara: İmge Kitabevi.

Türkdoğan, O. (1996). *Eski bir kültür kodu olarak "nevruz",* Türk Dünyası Araştırmaları, Prof. Dr. Faruk Sümer'e Armağan, İstanbul: Etam A. Ş. Mat.

Türkdoğan, O. (1976). Evlenmede başlık geleneğinin sosyolojik açıklaması. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. IV. Cilt (Gelenek-Görenek ve İnançlar), Ankara: Kültür Bakanlığı MFAD Yay. :21.

Türkdoğan, O. (1992). *Türk ailesinin genel yapısı.* Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Nu. :71.

Turan, A. Ş. (1986). *Afganistan Kazak Türklerinde Ölü Gömme Adetleri.* Türk Folklorundan Derlemeler, 1986/1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı MFAD Yay. :72.

Turan, A. (1991). Törelerimizde kalın (başlık) adeti. *Milli Folklor,* Cilt: 2, Yıl:3, Sayı:12, Kış.

Turan, M. (1982). Kars'ta ölü ile ilgili gelenekler. *2. Milletlerearası Türk Folklor Kongresi Bildirileri.* IV Cilt Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Turan, Ş. (1991). Çukurova Kına Geleneğinde Ağıt Türküleri Geleneği. *II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (Bildiriler).* Çukurova Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Tuğrul, M. (1973). *Mahmutgazi köyünde ölümle ilgili gelenek ve inanışlar.* İstanbul: TFA, 15. Cilt, Eylül 1973, No:290.

Tuğrul, M. (1979). *Çal köylerinden derlenmiş türkü*. Mani, Ninni, İlahi ve Tekerlemeler Üzerine, Ankara: THAY.

Tan, N. K. (1965). *Karahan'da ölü gömme ve yas tutma.* İstanbul: TFA, 9. Cilt, Nisan. No.189.

Taş, H. (1991). *Halkbilimi açısından erzurum'da yemek geleneği ve uygulamaları*. Türk Halk Kültüründen Derlemeler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Taş, H. (1994). *Erzurum'da doğum ve çocukla ilgili eski adet ve inançlar*. Türk Halk Kültüründen Derlemeler. Ankara: HAGEM Yayınları.

Tural, M. (1969). *Konya yunak ilçesinde düğün gelenekleri.* İstanbul: TFA, 11. Cilt, Ocak, No. 234.

Uçar, M. (1976). *Anadolu folklorunda fadime ana.* TFA Yıllığı, Kültür Bakanlığı, Ankara: MFAD Yay. :17.

Uçkaç, Ali (2008), *Baba ve oğul: efsanevi yaşamları*. İstanbul: Etik Yayınları.

Ünver, A. Süheyl (1952). Yağmur taşı hakkında. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi,* C.IV, 7, Eylül.

Ülkütaşır, M. Ş. (1962). *Anadolu'da doğum adetleri.* İstanbul: TFA, 7. Cilt, Ekim, No. 159.

Ülkütaşır, M. Ş. (1963). *Sinop çevresindeki köy düğünleri.* İstanbul: TFA, 8. Cilt, Nisan, No. 165.

Ülkütaşır, M. Ş. (1963). *Sinop ve çevresinde köy düğünleri.* İstanbul: TFA, 8. Cilt, Şubat, No. 163.

Yaldızkaya, Ö. F. (1999). Anadolu türkmen ağıtları ve batı trakya türk ağıtları üzerine bir mukayese. *folklor/Edebiyat,* 17, 239-240.

Yaldızkaya, Ö. F. (2001). Gagauz ve kosova ağıtları ile anadolu ağıtları üzerine bir inceleme. *Folklor/Edebiyat,* C.7, 25, 219.

Yalgın, A. R. (1993). *Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay: 256.

Yakıcı, A.(2002). Iğdır'ın aralık ilçesinde nevruz kutlamalarıyla ilgili gelenek ve inanmalar. *Milli Folklor,* c.7, 56, 17.

Yıldız, M. (1968). *Ermenek başyayla kasabasında ölüm ve cenaze törenleri.* İstanbul: TFA, 11.cilt, Mayıs, No: 226.

Yıldız, N. (2003). *"Ninniler", türk dünyası edebiyat tarihi.* C.3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Yılmaz, R. (1999). Kültürler kavşağı dağıstan'da aile içi ilişkiler. *Milli Folklor.* Cilt: 5, Yıl: 11, Sayı: 41, Bahar.

Yardımcı, M. (1993). Çukurova'da ölümle ilgili inanışlar-uygulamalar ve iskenderun mezar taşlarının dili. *II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu.* 20-24 Kasım 1991, Bildiriler, Adana.

Yetişen, R. (1973). *Çocuk kırklama, diş buğdayı ve duşak kesme.* İstanbul: TFA, 15. Cilt, Ağustos 1973, No. 289.

Yetişen, R. (1978). *Naldöken tahtacılarında ölümden sonra hayır.* İstanbul: TFA, 18. Cilt, Şubat, No. 343.

Yetişen, R. (1978). *Yakapınar'da gelin düğünü.* İstanbul: TFA, 18. Cilt, Temmuz 1978, No. 348.

EKLER

Kaynak 1 ve Kaynak 3

Kaynak 24 ve Kaynak 68

Göksun Salı pazarı

Karaömer Köyü

Kaynak 1, Kaynak 34, Kaynak 40

Kaynak 41, Kaynak 42, Kaynak 43, Kaynak 44

Göksun Köy Evleri

Kaynak1, Kaynak 34, Kaynak 35, Kaynak 36

Göksun Merkez Genel Görünüş

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı **:** Duygu Arslan
Doğum tarihi ve Yeri: 09.01.1984 / Adana
Medenî Durumu **:** Bekâr
Adres: **:** Adnan Menderes İlköğretim Okulu / Adana
E-posta **:** duyguarslan_8476@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

2008-2011 **:** Yüksek lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.
2000-2004 **:** Lisans, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Malatya.
1997-2000 **:** Ortaöğretim, Adana Kız Lisesi, Adana.

İŞ DENEYİMİ

2007- **:** Adana İli Seyhan-Adnan Menderes İlköğretim okulu
2004-2007 **:** Hakkari İli Merkez-Gazi İlköğretim Okulu

YABANCI DİL

İngilizce